

**İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI**

**FAHRETTİN KERİM GÖKAY'IN
İSTANBUL VALİLİĞİ
VE
BELEDİYE BAŞKANLIĞI
(1949-1957)**

**YÜKSEKLİSANS TEZİ
Merve YALMAN
2901070004**

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Işıl ÇAKAN HACİBRAHİMOĞLU

İstanbul 2010

“Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum **Fahrettin Kerim Gökay**’ın **İstanbul Valiliđi ve Belediye Başkanlığı (1949-1957)** adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden olduğuğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğuunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.”

09.09.2010

Merve YALMAN

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	385780
Yazar Adı / Soyadı	MERVE YALMAN
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 14248675760
Telefon / Cep Telefonu	2163845374 5355836727
e-Posta	merveyalman@yahoo.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	FAHRETTİN KERİM GÖKAY'IN İSTANBUL VALİLİĞİ VE BELEDİYE BAŞKANLIĞI (1949-1957)
Tezin Tercümesi	FAHRETTİN KERİM GÖKAY THE MAYOR AND THE GOVERNER OF THE CITY ISTANBUL (1949-1957)
Konu Başlıkları	Tarih Biyografi Türk İnkılap Tarihi
Üniversite	İstanbul Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2010
Sayfa	194
Tez Danışmanları	Doç. Dr. IŞIL ÇAKAN HACİBRAHİMOĞLU
Dizin Terimleri	Demokrat Parti=Democrat Party Cumhuriyet Halk Partisi=Cumhuriyet Halk Party İstanbul=Istanbul
Önerilen Dizin Terimleri	Vali=Governor Belediye Başkanı=Mayor Fahrettin Kerim Gökay=Fahrettin Kerim Gokay
Yayımlama İzni	☐ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☒ Ertelenmesini istiyorum [3 Yıl]

b. Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının **25.10.2013** tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.
NOT: (Ertelene süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

26.10.2010

İmza:.....

Yazdır

ÖZET

Bu tezde, 1949-1957 yılları arasında İstanbul valiliği ve belediye başkanlığı yapmış olan Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'ın bu görev süreci incelenmiştir. İstanbul Valisi ve aynı zamanda, İstanbul'da mevcut bulunan birleşik idare nedeniyle merkezi hükümetin görevlendirdiği bir belediye başkanı olan Fahrettin Kerim Gökay, CHP iktidarı tarafından göreve getirilmiş ancak henüz yedinci ayında 1950 genel seçimleri sonucunda değişen iktidara karşın görevine devam etmiştir. Gökay'ın İstanbul'da görevli olduğu dönem Türkiye'nin 1950 yılından itibaren yaşadığı değişimin bir modeli niteliğindedir. Üç bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümde Fahrettin Kerim Gökay'ın biyografisi, Türk belediyeciliği ve İstanbul'a ilişkin bilgiler verilmiş, ayrıca Gökay'ın göreve gelişinden önceki dönemden itibaren Türkiye'de yaşanan siyasal gelişmeler genel hatlarıyla ortaya konmuştur. Tezimizin ikinci bölümde Gökay'ın CHP tarafından göreve getirilişi ve ilk dönem olarak adlandırılabilen yedi aylık süreyi kapsayan çalışmalarına yer verilmiştir. Tezin üçüncü bölümünde ise; DP iktidarının belediyecilik anlayışı ortaya konmuş, Fahrettin Kerim Gökay'ın DP iktidarı ile birlikte İstanbul'da yürüttüğü çalışmaların yanı sıra bu dönemde İstanbul'da yaşanan önemli gelişmelere de yer verilmiştir. CHP tarafından göreve getirilen ancak DP'nin İstanbul Valisi olarak anılan Gökay'ın İstanbul'daki görev süreci, Türkiye'de 1950'lerde yaşanan değişimin İstanbul'daki yansımalarını açıkça ortaya koymaktadır. Fahrettin Kerim Gökay göreve gelişinden kısa bir süre sonra CHP'den istifa etmiş ve görev süresi boyunca siyasal partiler ile ilişkide bulunmamıştır. İstanbul halkının ucuz ve sağlıklı beslenmesi ve barınması, şehirde asayişin sağlanması konularında çalışmalarda bulunan Gökay, basın ve halkın büyük sevgi ve desteğini kazanmıştır. Fahrettin Kerim Gökay, 1930'dan itibaren birleşik idare ile yönetilmiş olan İstanbul'un "Vali ve Belediye Başkanı" unvanlı son yöneticisidir.

ABSTRACT

This theses studies the tenure of Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gokay that has been served as the Mayor and the Governor of the city Istanbul in between 1949 and 1957. Because of the united administration, Republican People's Party (CHP) appointed Fahrettin Kerim Gokay has served both as the mayor and the governor of the city of Istanbul simultaneously. Despite the change in power with the 1950's general governmental elections, just seven months after his appointment, Gokay was able to continue his responsibilities serving both as a mayor and governor. Starting from 1950, Gokay's serving years in Istanbul were showcasing the changes that in general Turkey, as a whole country, was going through. Gokay's eight years of tenure has been approached in three parts in this paper. The first part consists of; Gokay's biography, Turkish city governing history, informations about İstanbul and the political developments in Turkey prior to his appointment. The second part consists of; his appointment by the CHP, and his first seven months of activities in the office up until to the 1950 general elections. The third part consists of; the civil government strategies of the Democrat Party (DP), Gokay's achievements in the city of Istanbul which has been carried out with the central government, DP, and the major incidents that took place in Istanbul during his tenure years. As initially appointed by the CHP, but later known as the DP's mayor, Gokay's tenure years in Istanbul, depicts the local reflections of the changes that took place Turkey in general during the 1950 era. Fahrettin Kerim Gökay has resigned from the CHP shortly after his designation and remained nonpartisan during his entire tenure. Among the several other things, Gokay's efforts on the affordable housing, establishing healthy food resources and tranquillity to the city have been greatly appreciated by the people of İstanbul. Fahrettin Kerim Gokay was the last official who was holding both the titles "Mayor & Governor" at the same time of istanbul which had been governed by the united administration since 1930.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÖNSÖZ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM: Fahrettin Kerim Gökay – Türkiye’de Belediyeciliğin Tarihsel Gelişimi ve İstanbul.....3

1.1. Fahrettin Kerim Gökay’ın Hayatı.....	3
1.2. Türkiye’de Belediyeciliğin Tarihsel Gelişimi.....	11
1.3. Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş ve Siyasal Partilerin Yerel Yönetimlere Bakışları.....	23
1.4. Mekan ve İnsan Unsuru Açısından Gökay’ın Yönetimindeki İstanbul	29

II. BÖLÜM: CHP İktidarı Döneminde Fahrettin Kerim Gökay’ın İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı.....30

2.1. CHP İktidarı Döneminde Fahrettin Kerim Gökay’ın İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı (Ekim 1949-Mayıs 1950).....	30
2.1.1. İstanbul Vilayeti ve Belediyesi’nin Ayrılması Tartışmaları.....	32
2.1.2. CHP İktidarının Sonlarında (Ekim 1949-Mayıs 1950 Döneminde) İstanbul’un İmarı.....	34
2.1.3. CHP İktidarı Döneminde İstanbul’da Pahalılıkla Mücadele ve Yoksullara Yardım.....	36
2.1.4. İstanbul’un Konut Sorunu ve Gecekondular.....	39
2.1.5. Ekim 1949-Mayıs 1950 Döneminde İstanbul’un Asayışı.....	44
2.1.6. İstanbul’un Trafik Sorunu.....	47

III. BÖLÜM: 1950-1957 Döneminde Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı.....51

3.1. 1950-1960 Döneminde Türk Belediyeciliği ve DP İktidarı Dönemi Belediye Seçimleri.....	51
3.2. DP Dönemi Belediyeciliği ve İmar Hareketlerine Genel Bakış.....	56
3.3. DP İktidarı Döneminde Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı (Mayıs 1950-Kasım 1957).....	59
3.3.1. Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul'daki İmar Faaliyetleri ve Sosyal Çalışmaları.....	61
3.3.1.1. İstanbul'un İmarında Fahrettin Kerim Gökay.....	61
3.3.1.2. İstanbul'da Sosyal Konut Çalışmaları ve Gecekondu Sorunu.....	68
3.3.1.3. Göçmen Evleri ve Göçmenlere Yardım.....	74
3.3.1.4. İstanbul'da Pahalılıkla Mücadele.....	76
3.3.1.5. İstanbul'un Asayişini Sağlama Çalışmaları.....	86
3.3.1.5.1. Gürültü ile Mücadele Önlemleri ve Klakson Yasağı.....	93
3.3.1.5.2. Sarhoşlarla Mücadele.....	98
3.3.2. 6/7 Eylül 1955 Olaylarında İstanbul Yönetiminde Fahrettin Kerim Gökay.....	101
3.3.3. İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın Yurtdışı Gezileri.....	106
3.3.4. Birleşik İdarenin Sonu: İstanbul'da Belediye ve Vilayetin Ayrılması.....	117
3.3.5. Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul'daki Görevinin Sona Ermesi.....	125
SONUÇ.....	130
KAYNAKÇA.....	135
EKLER LİSTESİ.....	157
EKLER.....	159

ÖNSÖZ

Yüzyıllar boyunca birçok devlete ev sahipliği yapmış, çoğu kez yöneticilerinin adlarıyla anılmış kadim bir kent olan İstanbul, Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olmasa da gözbebeği olmayı sürdürmüştür. Cumhuriyet tarihinde iktidarların yöneticisini seçmekte en titiz davrandıkları kent olan İstanbul'da, 1930 yılından itibaren birleşik idare uygulaması ile belediye başkanlığı görevini valiler yürütmüştür.

“Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı (1949-1957)” adlı bu çalışma İstanbulluların “*mini mini* valimiz” lakabıyla nitelendirdikleri Fahrettin Kerim Gökay'ın bu şehirdeki görev sürecini anlatmaktadır. Çalışmamızda yöneticiliği sırasında İstanbul'daki uygulamaları ile dikkat çeken, yaptığı zeka dolu açıklamalar ile hemen her gün basında yer bulan, çalışkanlığı ve disiplini ile adından söz ettiren Prof. Gökay İstanbul özelinde incelenmiştir.

Çalışmamız bir biyografi niteliğinde olmakla birlikte, İstanbul tarihine yönelik öğeleri de içermektedir. İnsan-mekan ilişkisinin ele alındığı bu çalışmada, Türkiye'nin mikro ölçekli bir yansıması olan İstanbul'un 1950'li yıllardaki gelişim süreci yanında, Gökay'ın yönetici kimliği ile bu kentin değişimine olan etkisine yer verilmiştir.

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ndeki görevini bırakarak, idarecilik anlamındaki ilk deneyimini İstanbul'da yaşayan Fahrettin Kerim Gökay'ın idari ve akademik çalışmalarını kapsayan herhangi bir eserin bulunmayışı bu tezin yazımı sırasında kaynak bulma açısından bir takım zorlukların yaşanmasına neden olmuştur.

Bu tezin yazılması sırasında değerli fikir ve yorumlarını esirgemeyen, titiz incelemeleri ile yol gösteren Doç. Dr. Işıl ÇAKAN HACİİBRAHİMOĞLU'na teşekkür ederim.

Yine bu tezin yazım aşamasında her zaman yanımda olan canım ablam Nagehan'a ve desteklerini hep yanımda hissettiğim sevgili aileme teşekkür ederim.

Merve YALMAN

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
BCA	: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
DP	: Demokrat Parti
Çev.	: Çeviren
HP	: Hürriyet Partisi
İBBKA	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kurum Arşivi
S.	: Sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

GİRİŞ

Bu çalışma 1930-1956 yılları arasında 26 yıl süre ile birleşik idare tarafından yönetilmiş olan İstanbul'un, "Vali ve Belediye Başkanı" unvanlı son yöneticisi Fahrettin Kerim Gökay'ın görev sürecine ilişkin olarak hazırlanmıştır.

Bu çalışmada Fahrettin Kerim Gökay'ın valilik ve belediye başkanlığı dönemleri incelenmeden önce, İstanbul gibi her dönemde önemini korumuş bir şehrin yönetim geçmişi ortaya koymak amacıyla Türkiye'deki belediyecilik kavramı konunun uzmanları tarafından hazırlanan eserlerden yararlanılarak tarihsel bir çizgide anlatılırken, söz konusu dönemlerdeki yasal gelişmeler ortaya konmuştur. Çalışmanın konusu oluşturan "vali" ve "belediye başkanı" kavramlarının iç içe geçmesine sebep olan birleşik idare İstanbul özelinde incelenirken, kavramın oluşumu, ilgi kanun; 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu ışığında açıklanmıştır.

Cumhuriyet ile birlikte yerel yönetimlerdeki anlayış değişikliği ve merkezîyetçilik olgusunun yanı sıra, Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul vali ve belediye başkanlığı görevine gelmesinden önce Türkiye'de çok partili hayata geçiş ile birlikte değişen siyasi olgular ve bu değişimin yerel yönetimler üzerine etkileri üzerinde durulmuştur.

Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul'daki görevinden önceki çalışmaları ve biyografisinin hazırlanmasında *Hal Tercümesi*'nden yararlanılmıştır. Ayrıca İstanbul'daki görevine getirilmeden önce yoğun olarak yürüttüğü ve uzmanı olduğu psikiyatri alanındaki çalışmalarına Taksim Atatürk Kitaplığı'nda yer alan *Fahrettin Kerim Gökay Kitapları* bölümünden ulaşılmıştır.

Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul'daki sekiz yılı aşkın görev sürecinin üç bölüm halinde incelendiği bu çalışmada, ikinci bölüm görevinin ilk yedi aylık

dönemini kapsamaktadır. Bunun sebebi Gökay görevinin henüz yedinci ayındayken Türkiye siyasetinde de bir kırılma noktası oluşturan 1950 genel seçimleri sonrasında DP'nin iktidara gelmesidir.

1950 seçimleri ile değişen iktidar ile birlikte Fahrettin Kerim Gökay'ın da İstanbul'daki görevinin ikinci dönemine girilmiştir.

Gökay'ın İstanbul'daki çalışmaları incelenirken İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kurum Arşivi'nde Ekim 1949 ile Kasım 1957 tarihleri arasındaki *Belediye Meclis Kararları* taranmıştır.

Fahrettin Kerim Gökay'ın Vilayet bünyesinde yaptığı yazışmalar, basın toplantıları ve Başbakanlığa sunduğu raporlar Ankara'da bulunan Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri Katalogu*'ndan sağlanmıştır.

İktidar ve muhalefetin İstanbul yönetimine bakışı, İstanbul ile ilgili çıkarılan kanunlar ve hazırlanan önergeler ile Fahrettin Kerim Gökay'a kişisel olarak yöneltilen eleştirilere ilgili döneme ait *TBMM Tutanak Dergisi*'nden ulaşılmıştır.

1949 yılının son döneminden 1957'ye kadar yaşanan önemli siyasal gelişmeler ve kamuoyunda yankıları ile Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul valiliği ve belediye başkanlığı sürecinde gerçekleştirdiği çalışmalar ve bu çalışmalara kamuoyunun, siyasal çevrelerin ve basının bakış açısına dönemin *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinin taranması sonucunda ulaşılmıştır. Cumhuriyet gazetesi Taksim Atatürk Kitaplığında, Milliyet gazetesi ise elektronik ortamda incelenmiştir.

Fahrettin Kerim Gökay'ın 1974 yılında kurduğu ve tüm malvarlığını bağışladığı *Profesör Fahrettin Kerim Gökay Vakfı*'na sözlü müracaatta bulunulmuş, ancak yetkililerden hiçbir belge elde edilememiştir.

Türkiye'nin en önemli şehirlerinden biri olan İstanbul'un yerel yönetimleri eliyle değil de, merkezi yönetimin politikaları doğrultusunda yönetilmesi amacıyla oluşturulan birleşik idare kavramı sebebi ile bu çalışmanın konusunu oluşturan Fahrettin Kerim Gökay'ın valilik ve belediye başkanlığı görevleri iç içe geçmiş durumdadır. Bu nedenle çalışmamızda da Fahrettin Kerim Gökay'ın vilayet ve belediye ait çalışmaları ayrı ayrı ele alınmayarak bir bütün halinde incelenmiştir.

I. BÖLÜM
FAHRETTİN KERİM GÖKAY
TÜRKİYE’DE BELEDİYECİLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE
İSTANBUL

1.1. Fahrettin Kerim Gökay’ın Hayatı

Fahrettin Kerim Gökay 10 Ocak 1900’de Eskişehir’de doğmuştur. Bu bilgiyi 24 Ekim 1954 tarihinde Milliyet gazetesinde “*Ünlüler Çocukluk Hatıralarını Anlatıyorlar*” adıyla yayınlanan röportajında kendisinden şu şekilde almaktayız:

“Bir kış gününün, Kadir’e müsadif gecesinde, Kânunusani’nin onu imiş, Eskişehir’de doğduğumu söylerler. Eskişehir’de dünyaya geldiğim hakikattir de Kânunusani’nin onu oluşu, bunun Kadir’e tesadüf edişi, soğuk olduğu filan hep söylenenlerdir.”¹

Fahrettin Kerim, Hoca İsmail Efendi’nin mektebinde okuma ve Kur’an öğrendikten sonra, Dârülfeyz İptidai Mektebinde ilköğretimini almıştır. Buradaki eğitimini birincilikle bitirirken hayatının ilk hitabesini de vermiştir.² Mahalle mektebi yıllarını “Mahalle mektepleri gayet sosyalistti. Herkes odun ve kömürünü koltuğunun altına alıp giderdi. Ben de öyleydim. Ruhumun demokrat ve cemiyetçi hissindeki ilk feyzi ben oradan aldım.”³ sözleri ile ifade etmiştir.

Gökay, o dönemdeki eğitim sisteminin aksine bir reform denemesi olarak adlandırılabilir olan Eskişehir Liva İdadisi’ne 1910 yılında girmiştir. Bu okulda “Küçük Fahri” adıyla anılan 116 numaralı Fahrettin Kerim, özellikle yazı alanında hevesli çalışmalarda bulunmuştur. Üçüncü sınıfta iken “Tecdîd-i Efkâr” adlı el

¹ “Çocukluk Hatıralarını Anlatıyorlar”, *Milliyet*, 24 Ekim 1954, Haftalık İlave, s.3.

² **Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay’ın Tercüme-i Hali**, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1950, s.3.

³ “Çocukluk Hatıralarını Anlatıyorlar”, s.3.

yazması şapirograf baskısı bir okul gazetesi çıkarmış, ancak gazete çıkarması öğretmenleri tarafından “Bakalım muharrir-i ser-sütun bu iş için ne der” şeklinde alayla karşılanmıştır. Bu dönemde Tecdidi Efkâr gazetesindeki muhalif tutumundan dolayı falaka cezası almıştır.⁴ Falaka cezasından sonra gazetesini kapatmak zorunda kalan Gökay, bir süre sonra Tıp Fakültesi’ne kadar devam edeceği “El Hilal-i Osmanî”yi çıkarmaya başlamıştır.

Eskişehir Liva İdadisi’ni 1915’te birincilikle bitirdikten sonra, İstanbul’da Rehberî İttihat Mektebi’ne girmiş, ancak burada sınıf derslerini hafif bulduğundan sene ortasında Menbaül İrfan İdadisi’nin son sınıfına dâhil olmuş ve “aliyyülâlâ” diploma ile mezun olmuştur.⁵ Ardından sınav ile Tıp Fakültesi’ne girmiştir. Tıp Fakültesi’nin birinci sınıfında olduğu sırada Eskişehir’de çıkan Karacahisar gazetesine yazdığı halk sağlığı üzerine “Sıtma ve Sivrisinek Mücadelesi” konulu yazısı ile basın hayatına profesyonel anlamda devam etmiştir.⁶ Tıp Fakültesi’ndeki yıllarında Eskişehir’de milliyetçi ve halkçı Ahrar gazetesini çıkarmıştır.⁷

1919’da kurucuları arasında bulunduğu Yeşilay Cemiyeti’nin 1923’te umumi kâtipliğine (genel sekreterliğine) atanmıştır. 1922-1924 yıllarında Münih, Hamburg ve Viyana üniversitelerinde ihtisas yapmış, Türkiye’ye döndüğünde Emrâz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi’nin Tecrübî Ruhiyat Laboratuvarı şefliğine atanmıştır. Toptaşı Hastanesi’nin Bakırköy’e naklinde görev almıştır. 1926’da klinik çalışmalarına başlayan Gökay, aynı dönemde İstanbul Tıp Fakültesi’nde Akliye Serfiriyâtı yardımcılığına atanmıştır. 1933’te İstanbul Üniversitesi’nde psikiyatri profesörü, 1942’de aynı kurumda nöroloji ordinaryüs profesörü olmuştur.⁸

Gökay 1933’ten itibaren Avrupa’daki çeşitli akıl sağlığı ve asabiye kongrelerine katılmış, birçok toplantıya başkanlık etmiş ve 1946’da Beynelmillel İçki Düşmanları İttihadı (Uluslararası İçki Düşmanları Birliği) icra komitesi üyeliğine seçilmiştir. Üniversitede Kriminoloji Konseyi’nde, Maarif Şurâsı’nda, Neşriyat Kongresi’nde, Dil Tarih Kongresi’nde ve çeşitli bilim ve düşünce derneklerinde görev almıştır. Tıp Dünyası ve Yeşilay Dergilerini yayımlamış, 1938’den 1946’ya kadar Tıp Fakültesi Mecmuası’nın yöneticiliğini yürütmüştür. Yeşilay, Türk Tıp

---

⁴ a.y.

⁵ Gökay, a.g.e., s.3.

⁶ a.e.

⁷ Gökay, a.g.e., s.3.

⁸ Gökay, a.g.e., s.5.

Encümeni, Akıl Hıfzıssıhhası, Muallimler Birlikleri başkanlıkları, Türk Tıp Kongresi ve Etibba Muhadenet başkan yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur.⁹

Fahrettin Kerim Gökay 1933 yılında İnkılâp “*Çocuğunun Yetiştirilmesinde Ruhî ve Amelî Esaslar*” adlı çalışmasını gerçekleştirmiştir. Yine aynı yıl Cumhuriyet’in on yıllık tarihinde sağlık konusunda elde edilen gelişmeleri ele aldığı “*Cumhuriyet Sıhhiyesi’nin Zaferi*” adlı çalışması Yeni Türk Mecmuası’nda yayımlanmıştır. 1934 yılında Sinir Sağlamlığı, Frengi Deliliği ve İçki Deliliği adlarında halkı bilinçlendirme amaçlı broşürler hazırlamıştır. 1934’te İstanbul Emrâzı Asabiye Kongresi’nde “*Felci Umûmide Malarya Meselesinin Hâli Hazırı*” adlı raporu yayımlamıştır. Profesör Gökay 1934 yılında toplanan Uluslar arası Akıl Sağlığı Kongresi’ne katılmış ve dönüş yolunda “*Gördüklerim Duyduklarım*” adlı makalesini kaleme almaya başlamıştır. Bu makalesinde katıldığı konferansın yanı sıra seyahat notlarına da çokça yer vermiştir. 1935 yılında Altıncı Milli Tıp Kongresi’nde “*Türkiye’de Alkolizm Problemi*” adlı raporu yayımlanmış, yine aynı yıl Türk Nöro-Psikiyatri Cemiyeti’ne “*Psikiyatride Teşevvüş-i Akliden Şifa ile Neticelenen Vakâlar ve Üzerinde Tetkikler*” adlı bir bildiri sunmuştur. Yine bu dönemde “*Uyku ve Uyku Fizyolojisi ve Beden ve Karakter*” adlı çalışmaları yayımlanmıştır. Gökay 1936’da tıp öğrencileri ve pratisyen hekimler için semiyolojik ve klinik bilgiler içeren “*Ruh Hastalıkları*”ı adlı çalışmayı gerçekleştirmiştir. 1936 yılının sonunda “*Psikiyatrinin Tekâmül ve Tarihi*” adlı bir üniversite konferansı vermiştir. Gökay 1937’de kaleme aldığı “*İbni Sina’nın Ruh Hekimliğindeki Yeri*” adlı kitabında İbni Sina’nın psikiyatri anlayışını ve buna ilişkin vakaları kitabından örneklerle değerlendirmiştir. 1937 yılında Akıl Hıfzıssıhhası Kongresinde “*Ruh Hastalıklarından İleri Gelen Cürümler*” adlı bildirisini sunmuştur. Bu bildiride ruh hastalıklarının etken olduğu suçlar, bu suçların çeşitleri ve ruh hastalıklarıyla ilişkileri hakkında geniş bilgi yer almaktadır. 1938 yılında Tıp Fakültesi Dergisi’nde Profesör Gökay’ın “*Üniversite Adına Uyuşturucu Maddeler Savaşı*” adlı makalesi yayımlanmıştır. Bu makalede uyuşturucu maddeler, insana etkileri ve bunlara karşı alınacak önlemler hakkında bilgi yer almaktadır. Yine 1938’de Tıp Fakültesi Dergisi’nde “*Psikiyatride Bünye ve İrsiyetin Rolü Üzerinde Birkaç Müşahede*” adlı çalışması yer almıştır. Bu çalışmada bünye ve kalıtım faktörlerinin ruhi hastalıkların görünmesinde oynadıkları role ilişkin olarak yapılan gözlemlere yer verilmiştir.

---

⁹ a.e., s.5.

Fahrettin Kerim Gökay aynı yıl Türk Tıp Cemiyeti toplantısında “*Biyolojinin Psikiyatride Teşhis ve Tedavi Bakımından Kıymeti*” başlıklı bir konferans vermiştir. 1940 yılında Fahrettin Kerim Gökay Ankara Radyosu'ndan “*Tabii ve Marâzi Heyecanların Hayat Üzerindeki Tesiri*” adı bir konferans vermiş, bu konferansta dile getirdikleri Tıp Dünyası Dergisi'nde aynı başlıkla yayınlamıştır. 1941 yılına gelindiğinde Gökay “*Harp ve Sinir*” adlı makalesiyle savaşın neden olduğu sinirsel ve ruhsal olaylar hakkında incelemelerde bulunmuştur. Yine 1941'de “*Gençlik ve Tütün İptilası*” adlı çalışmasında nikotinin ruh ve beden işlevleri üzerindeki etkilerini göstermiştir.¹⁰

Fahrettin Kerim Gökay Fransız, Alman ve İngiliz tıp dergilerinde yazılar yazmış, Alman Asabiye ve Akliye, Fransız Mediko-Psikolojik cemiyetleri üyeliklerine seçilmiştir. Atina Tıp Fakültesi fahri profesörlüğüne ve Arjantin Asabiye Cemiyeti fahri üyeliğine, Amerika İlimler Akademisi üyeliğine, Avrupa Göçmen ve Mülteci Meselelerini İnceleme Birliği başkanlığına, Milletlerarası İçki Düşmanları Cemiyeti İcra Heyeti üyeliğine, Milletlerarası Meyve Usaresi Cemiyeti İdare Komitesi üyeliğine seçilmiştir. 1949 yılında toplanan Milletlerarası Nöroloji ve Elektro-Encéphalographie kongrelerine katılmış, ayrıca oturma başkanlıklarında bulunmuştur. Şubat 1949'da Yüksek Sağlık Şurası üyeliğine, aynı yılın Kasım ayında ise Türk Turizm Danışma Kurulu üye ve başkanlığına seçilmiştir.¹¹

Fahrettin Kerim Gökay, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün onayı ile 18 Ekim 1949 tarihli 3/9947 sayılı karar ile İstanbul vali ve Belediye Başkanlığına tayin edilmiştir.¹² Bu görevi 26 Kasım 1957'ye kadar sürdürmüştür. İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı dönemini “Tamamıyla serbesttim. İstanbul'un prensiydim” sözleri ile dile getirmiştir.¹³ Henüz görevinin yedinci ayındayken 1950 seçimleri ile DP iktidara gelmiş, ancak beklenen olmamış ve Gökay görevinden alınmamıştır. 6-7 Eylül olayları sırasında İstanbul valiliği görevini yürütmekte olan Gökay, bu olaylarla ilişkilerinden dolayı Yassı ada Mahkemesi'nce yargılanmıştır.

Milliyet gazetesinde Ali Naci Karacan tarafından kaleme alınan “Hem Vali, Hem Belediye Reisi” başlıklı makalede, Fahrettin Kerim Gökay'ın yürüttüğü görevin zorluğundan şu şekilde bahsedilmektedir:

---

¹⁰ Gökay, **a.g.e.**, s.7-22.

¹¹ Gökay, **a.g.e.**, s.5.

¹² Ek-1: **T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, Başbakanlık Muameleat Umum Müdürlüğü Katalogu (30.18.1.2) / 120.72.8, (18 Ekim 1949).

¹³ “Fahrettin Kerim Gökay'la Tatil Sohbeti”, **Milliyet**, 16 Mart 1986, s.4.

“Bizim memleket içinde faaliyetlerine en çok hayran olduğumuz adamın ne Devlet Reisi, ne Başbakan, fakat İstanbul valisi ve belediye reisi Ordinaryüs Profesör Fahrettin Kerim Gökay olduğunu söylersek buna hayret edilmemelidir. Bugün Türkiye’de İstanbul vali ve belediye reisi kadar iki ağır ve büyük karpuzu bir tek koltuğuna sığdırarak dolaşan, her ikisini de her an düşürerek bir kazaya uğratmak ihtimali olan herhangi başka bir vazifeli hemen hemen yok gibidir. Bu koca şehirde, bin bir teşrifat içinde hem valilik etmek, hem Belediye Reisiliği yapmak, üstelik bir de muvaffak olmak, muvaffak olmaya çalışmak gerçekten büyük iddia, büyük marifettir.”¹⁴

“Biz hizmet aşkı ile yanan insanlarız. Bu ateşimizi hiçbir şey söndüremez. Çalışmalarımızda hudut tanımıyoruz. Bu memleketin tapusu cebimizdedir. Onu çıkarıp çıkarıp öpüyoruz”¹⁵ sözleri ile İstanbul’a hizmet etmekten duyduğu gurur ve mutluluğu dile getiren Fahrettin Kerim Gökay’a 1986 yılında verdiği bir röportajda valilik ve belediye başkanlığını aynı anda yürütmenin zor olup olmadığı sorulmuş, Gökay da “Zordu ama iki iş birbirini tamamlardı. Ben çok çalışkan bir adamdım. Onun için iş bana ağır gelmezdi. Öğleye kadar vilayette, öğleden sonra belediyede olurdu. Gecenin 11’ine kadar çıkmazdım”¹⁶ sözleri ile yanıt vererek çalışma temposundan ve işin zorluğundan bahsetmiştir. Gökay, yıllar sonra karşılaştığı “Vali ve belediye başkanı olarak İstanbul’a yaptığınız en büyük hizmet nedir?” sorusunu; “İstanbul’un ihtiyaçlarının listesini, programını yaptım. Su ihtiyacı büyüktü. Çatalca’ya kadar gelmiş, kalmış. Hizmete Eyüp sultan’dan başladım” diyerek yanıtlamıştır.¹⁷

İstanbul halkı tarafından “*Vali Baba*” olarak anılan Fahrettin Kerim Gökay, eski bir hastası tarafından “*Gökte Allah, yerde Fahrettin Kerim*”¹⁸ diye nitelendirilmiştir. Buna benzer bir anlatımı Gökay da sık sık kullanmaktadır. Örneğin; yapımı tamamlanacak olan Elmalı Bendi’nin yağmur yağdığı takdirde 5.5 milyon metreküp su toplayacağını belirten Gökay’a bir muhabirin sorduğu “Ya yağmur yağmazsa?” sorusuna verdiği “Ben dünya üzerinde Allah’ın Fahrettin Kerim kuluyum. Ama hakiki kerim, büyük Allah’tır. O elbette kullarını düşünecektir” sözleri bunlardan biridir.

¹⁴ “Hem Vali, Hem Belediye Reisi!”, **Milliyet**, 20 Ocak 1952, s.1.

¹⁵ “İstanbullulara Ellerini Öptürmek İsterse”, **Cumhuriyet**, 16 Aralık 1951, s.2.

¹⁶ “Fahrettin Kerim Gökay’la Tatil Sohbeti”, s.4.

¹⁷ “Fahrettin Kerim Gökay’la Tatil Sohbeti”, s.4.

¹⁸ “İsmail Çavuş da Geçimin Yolunu İşte Böyle Bulmuş”, **Milliyet**, 24 Ekim 1952, s.6.

İstanbul'da görevini sürdürdüğü dönemde esnafı sıklıkla teftiş etmesi ile hatırlanmaktadır. Yaptığı fiyat kontrolleri ile piyasayı dengede tutmaya çalışan, İstanbul halkının ucuzu ve sağlıklı beslenmesini oldukça önemseyen vali Gökay, yaş meyve sebze fiyatlarının düşürülmesi konusunda "...halkın bu en lüzumlu gıda işini ötekinin berikinin keyfine bırakamam. İcap ederse Taksim Meydanı'nda her türlü lüksü bırakır, kendim de başında durur domates sattırırım."¹⁹ diyerek bu konudaki kararlılığını göstermiştir. Bu konuda başarıya ulaşan Fahrettin Kerim Gökay, şehrin ekmek sıkıntısına dair "Domatesi ibadullah on beş kuruşa kadar sattırmaya muvaffak oldum. Ekmek de muhakkak düzelecektir ve düzelmeye başlamıştır"²⁰ sözleri ile adeta başarısını kanıtlamıştır.

Gökay kendisine yöneltilen eleştiriler karşısında her zaman soğukkanlılıkla cevap vermiştir. "Benim için zeki fakat saf adamdır demişler. Zekâm hakikaten saflıkla beraberdir. Kirli olmayalım da saf olalım. Ben bununla iftihar ederim"²¹ sözü bu durumu gösterir niteliktedir. Kendisi ile özdeşleşmiş olan "Minimini valimiz / Ne olacak halimiz?" tekerlemesini hiçbir biçimde olumsuz karşılamamıştır. İstanbul gazetelerinde hemen hemen her gün kısa boylu ve tombul bir karikatürü çizilen Gökay, boyu ile ilgili olarak kendine son derece güvenli bir tarzda basına bazı demeçler vermiştir. Örneğin; Anadolu Yakasının su ihtiyacının karşılanması amacıyla inşa edilen II. Elmalı Bendi'nin şantiyesine 9 Aralık 1954 tarihinde giderek yapılan işleri anlatmış, temelin 15 metre kadar derin olduğunu belirttikten sonra, "Eğer benim boyumu bu büyük eserle mukayese edecek olursanız, ben yandım demektir" sözlerini sarf etmiştir.²² Fahrettin Kerim Gökay ile Başbakan Adnan Menderes 5 Ocak 1957'de düzenlenen basın toplantısı sonrasında birlikte yemek yemişler, basının büyük ilgisine maruz kalmışlardır. "Bu iltifatlar hep size vali bey" diyen Başbakana vali Gökay "Bana değil size, ben sizin küçük bir valinizim"²³ karşılığını vererek mütevazî kişiliğini ve özgüvenini hissettirmiştir.

İstanbul'da yeni okulların yapılması ve mevcut bulunan bakımsız okulların onarımı konularında İl Genel Meclisi'nde birçok görüşme yapılmış ve olumlu

---

¹⁹ "Vali Sebze ve Meyvecilere Son Defa İhtar Ediyor", **Cumhuriyet**, 4 Temmuz 1951, s.4.

²⁰ "Ekmekler Artık Tartı ile Satılacak, Francala İmalı Yasak Edildi", **Cumhuriyet**, 19 Temmuz 1951, s.4.

²¹ "Gökay: 'Ben Saflığımla İftihar Ederim, Kirli Olmayalım da Saf Olalım' Dedi", **Cumhuriyet**, 19 Nisan 1956, s.1-5., Ayrıca bkz. **BCA**, (30.01.0.0) / 116.734.11, (19 Nisan 1956).

²² "İkinci Elmalı Bendi Şubat'ta Tamamlanıyor", **Cumhuriyet**, 10 Aralık 1954, s.2.

²³ **Cumhuriyet**, 6 Ocak 1957, s.1.

sonuçlar alınmıştır.²⁴ İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı görevlerini yürüttüğü dönemde Fahrettin Kerim Gökay'a Milli Eğitim sahasında, okul inşası konusunda gösterdiği üstün çalışmalarından dolayı Bakanlar Kurulu tarafından bir takdirname verilmiştir.²⁵ Bunun yanı sıra Gökay, çeşitli esnaf örgütlerinden de takdir ve madalyalar almıştır. Bunlardan biri İstanbul Şoförleri ve Otomobilcileri Cemiyeti'nin yönetim kurulu tarafından, şoförlere desteği dolayısıyla cemiyetin fahri başkanı unvanı ve madalya verilmesidir.²⁶ Fahrettin Kerim Gökay, 22 Haziran 1955 tarihinde Türkiye Milli Talebe Federasyonu tarafından *1 Numaralı İstanbul Rehberi* ilan edilmiştir.²⁷ İstanbul'da bulunan eski eser ve anıtlara hizmetlerinden dolayı Türkiye Anıtlar Derneği tarafından altın madalyaya layık görülmüştür.²⁸ İstanbul'da teşkilatlandırılan Belediye Zabıtası'nın *1 Numaralı Hüviyet Kartı* belediye başkanı Gökay adına düzenlenmiştir. İstanbul'da görevini yürüttüğü dönemde, 1955 yılında, İstanbul İl genel Meclisi'nce bir Şehir Rozeti yapılmasına karar verilmiştir.²⁹

Fahrettin Kerim Gökay'a 7 Nisan 1952 yılında Fransa Cumhurbaşkanı Vincent Auriol tarafından Légion d'Honneur nişanının Commandeur rütbesi verilmiştir.³⁰ Aynı yıl Yunanistan Kralı I. Paul tarafından Ordre Royal de Phoenix nişanı ve 1954'te Yugoslavya Cumhurbaşkanı Mareşal Tito tarafından Grand Cordon de l'Ordre Royal du Drapeau Yugoslave nişanı verilmiştir.³¹ İstanbul'da düzenlenmiş olan Schiller Festivali'nin başarısından dolayı Batı Almanya Hükümeti tarafından Fahrettin Kerim Gökay'a Schiller Madalyası verilmiştir.³²

Gökay 1957'de İstanbul'daki görevinin sona ermesinin ardından, Bern büyükelçiliğine atanmıştır. 18 Kasım 1957'de Celal Bayar ile birlikte İstanbul valisi olarak gittiği Ankara'dan 20 Kasım 1957 tarihinde Bern Büyükelçisi olarak dönmüştür.³³ 1960'da Dışişleri Bakanlığı'nda Yüksek Müşavirliğe atanmış olan Fahrettin Kerim Gökay, 1961 yılında CHP'den İstanbul milletvekili seçilmiş,

²⁴ **İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kurum Arşivi**, Birim: Meclis Müdürlüğü, Cilt:20, Karar: 69/950, Karar Tarihi: 23/06/1950, (4 Temmuz 1950). Bundan sonra İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kurum Arşivi'ne "*İBBKA, Meclis Müdürlüğü, C:20. 69/950. 23/06/1950, (4 Temmuz 1950).*" şeklinde atıfta bulunulacaktır.

²⁵ "Vali Gökay Takdirname Aldı", **Milliyet**, 8 Eylül 1953, s.7.

²⁶ "Şoförler Dün Vali Gökay'a Madalya Verdiler", **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 1956, s.5.

²⁷ "Vali Prof. Gökay 1 No.lu Rehber İlan Edildi", **Cumhuriyet**, 23 Haziran 1956, s.5.

²⁸ "Anıtlar Derneği 9 Zata Altın Madalyalar Verdi", **Cumhuriyet**, 22 Aralık 1956, s.3.

²⁹ **İBBKA**, Meclis Müdürlüğü, C:33. 955/152. 01/06/1995, [t.y.].

³⁰ "İstanbul Valisine Nişan", **Cumhuriyet**, 7 Nisan 1952, s.3.

³¹ Gökay, **a.g.e.**, s.5.

³² "Gökay'a Verilen Madalya", **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1955, s.1-5.

³³ "Vali Gökay Dün Bayar ile Birlikte Ankara'ya Gitti", **Cumhuriyet**, 19 Kasım 1957, s.1-5.; "Vali Gitti Elçi Geldi", **Cumhuriyet**, 21 Kasım 1957, s.1-3.

1962’de İmar İskân Bakanı, 1963’te Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı olmuştur. 1963’te Türkiye’deki ilk Lions Kulübü olan İstanbul Milletlerarası Lions Kulübü’nü kurmuş, bu kulübün kurucu başkanı ve Türkiye’deki ilk Genel Yönetmen olmuştur. Gökay, 4 Ekim 1974’te bütün malvarlığını bıraktığı Profesör Fahrettin Kerim Gökay Vakfi’nı eğitim, sağlık ve sosyal yardım konularında topluma hizmet amacıyla kurmuştur.

Tıp doktoru, akademisyen, siyasetçi, büyükelçi ve toplum gönüllüsü Fahrettin Kerim Gökay 22 Temmuz 1987’de vefat etmiştir. Vefatının ardından tekrar yayınlanan, yıllar önce *İşte Benim Kartvizitim* başlıklı röportajında kendini şu şekilde tanımlamıştır:

“Evvela ordinaryüs profesör doktor. Sonra gazeteci. Ahrar gazetesinin sahip ve başmuharriri, Tıp Dünyası’nın sahip ve başmuharriri, Yeşilay gazetesinin kurucusu, sahip ve başmuharriri, bir zamanların Lokman Hekimi, Milletlerarası Sosyal Psikiyatri Mecmuası’nın yazarlarından ve daimi üyesi, Matbuat Cemiyeti Azası, Gazeteciler Cemiyeti fahri üyesi. Ondan sonra cemiyetçi: Hilal-i Ahdar katib-i umumisi, Yeşilay Reisi ve fahri reisi. Sivil Emekçiler Cemiyeti üyesi, Türk Ocağı’nın üyesi, Gençlik Teşkilatı genel sekreteri, Halkevi Sosyal Yardım Kısmı Başkanı, Halkevleri Bürosu Reisi, Lion Kulübü Reisi, Türkiye Akıl Hıfzıssıhhası Cemiyeti eski reisi-şimdi fahri reisi, Türkiye Psikiyatri Cemiyeti fahri reisi, Milletlerarası Sosyal Psikiyatri Derneği’nin reis vekili, Fransız Nöropsikiyatri ve Mediko-Psikoloji Cemiyetleri üyesi, İsviçre Nöropsikiyatri Cemiyeti’nin fahri üyesi, Amerika Nöropsikiyatri Cemiyeti üyesi, İsveç’teki İçki Düşmanları Cemiyeti Türkiye Başkanı, Milletlerarası İçki Düşmanları Cemiyeti’nin eski yönetim kurulu üyesi-şimdi üyesi, Milletlerarası Mental Head Cemiyeti’nin kurucusu, yönetim kurulu üyesi, şimdi üyesi, Türkiye Kriminoloji Cemiyeti kurucularından, idare kurulu üyesi, şimdi üyesi, Milletlerarası Kriminoloji Kongresi Türkiye Temsilcisi, New York İlim Akademisi ve Roma Tiberine Akademisi üyesi, Amerika Din Akademisi reis vekili, Türkiye Yüksek Sağlık Şurası ve Yüksek Maarif Şurası üyesi, İnsan Hakları Teşkilatı Reis vekili, Milletlerarası Göçmen Teşkilatı fahri başkanı, Avrupa Konseyi üyesi, Avrupa Konseyi Şairler Komitesi üyesi, Avrupa Statüsünü Yapma Komitesi’nin Başkan vekili, Avrupa Konseyi Mahalli İdareler üyesi ve Mahalli İdareler Belediyeler Kongresi Başkanı, bir tarihte CHP İl İdare Kurulu Başkanı, yine bir tarihte İstanbul vali ve belediye başkanı. Ondan sonra Bern’in Türkiye Büyükelçisi, arkasından YTP’den milletvekili ve İmar İskan Bakanı ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı. Şimdi ise Türkiye demokrasisini raya oturtmak azmi ile Halk Partisi’nden İstanbul Milletvekili aday adayı.”³⁴

³⁴ “Prof. Gökay Vefat Etti”, **Milliyet**, 23 Temmuz 1987, s.12.

1.2. Türkiye’de Belediyeciliğin Tarihsel Gelişimi

Belediyeler, yerel yönetim birimleri arasında ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel bakımdan dünyada olduğu gibi Türkiye’de de en ağırlıklı olanlardır.³⁵ Türk belediyeciliğinin temeli Osmanlı döneminde atılmış olup, Cumhuriyet döneminde gelişimini sürdürmüştür.

Kuruluşunun ilk yıllarında yerinden yönetim özelliklerinin ağır bastığı Osmanlı Devleti’nin taşra teşkilatında belirli oranda adem-i merkeziyetçilik göze çarpmaktadır.³⁶ Türk belediyeciliğinde batılı anlamda belediye teşkilatı ilk olarak 1857 yılında Beyoğlu-Galata bölgesinde *Altıncı Daire-i Belediye Nizamı* ile kurulmuştur. Bu döneme kadar belediye hizmetleri vakıflar ve esnaf örgütleri aracılığıyla görülmüştür.³⁷ Hukuki konularda, şehir ve kasabaların güvenlik ve asayiş ve belediye hizmetlerinin yürütülmesi konularında yetkili ve görevli, Osmanlı taşra yönetiminin temelini oluşturan, kadılar olmuşlardır. Kadılar hem yargıç, hem emniyet müdürü hem de belediye başkanı yetkilerine sahip bulunmuşlardır.³⁸ Malları kamu yararına göre tahsis etme görevi ise vakıflar eli ile yürütülmüştür.³⁹ Ancak 19. yüzyılda Osmanlı ekonomisinin yaşadığı olumsuzluklar vakıf gelirlerine de yansımış ve bu hizmetlerin sağlıklı biçimde yürütülmesini engellemiştir.

3 Kasım 1839’da Gülhane Hatt-ı Hümayunu’nun ilanının ardından Osmanlı Devleti büyük bir toplumsal ve yönetsel dönüşüm sürecine girmiştir. Tanzimat ile ülkede asayiş sağlanmış; tarım, ulaştırma, eğitim gibi konularda merkeziyetçi bir yönetim modeli benimsenmiştir.⁴⁰ 19. yüzyıldan itibaren merkezin güçlendirilmesi politikalarına paralel olarak gelenekselin yerini modern örgütlenme almıştır. Var olan hizmetler bu dönemde teşkilatlandırılmıştır. Batı ile sıklaşan ilişkiler, idari modellerin Osmanlı aydınları tarafından benimsenmesine ve uygulamaya konmak istemesine yol açmıştır. Bu doğrultuda İstanbul Şehremaneti kurulmuştur.

Kırım Savaşı sırasında İstanbul’a gelen çok sayıdaki asker ve bu askerlerin barındırılması ile ilgili altyapı sorunu, Avrupalıların talebi ile ortaya çıkan belediye

³⁵ M. Akif Çukurçayır, **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi**, Ankara, Yargı Yayınevi, 2000, s.196.

³⁶ Yaşar Yücel, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Desantralizasyona Dair Gözlemler**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1974, s.42.

³⁷ Rafet Çevikbaş, “Yerel Yönetimler, İşlevi ve Türkiye’deki Durumu”, **Türk İdare Dergisi**, S.407, 1995, s.81.

³⁸ Halil Nadaroğlu, **Mahalli İdareler**, İstanbul, Beta Basım, 2001, s.294.

³⁹ Bilal Eryılmaz, **Kamu Yönetimi**, İstanbul, Erkam Matbaası, 2002, s.174.

⁴⁰ İlhan Tekeli, İlber Ortaylı, **Türkiye’de Belediyeciliğin Evrimi**, Ankara, Türk İdareciler Derneği, 1978, s.7.

düşüncesi ile birleşmiş ve 1854 yılında Fransız tarzında Şehremaneti'nin kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Kırım Savaşı sırasında belediyelerin oluşum sürecini yalnızca batılı güçlerin etkisi ile açıklamanın yüzeysel ve yetersiz kalacağı bu alanda çalışanlar tarafından ifade edilmiştir. Bu dönemde toplumsal yapıda çok önemli dönüşümler meydana gelmiştir. Toplumsal katmanlaşmada ve kentin fiziksel yapısında meydana gelen bu dönüşümler, geleneksel Osmanlı kent yönetimi ile karşılanamayacak yeni işlevlere gereksinimleri de beraberinde getirmişlerdir. Bu yeni kurumun doğuşu işlevsel bir gereksinme olduğu dönemde gerçekleşmiştir.⁴¹

İstanbul Şehremaneti'nin kuruluşundaki temel amaç; şehrin düzenlenmesi ile ilgili işlerin devlet işlerinden ayrılması ve özellikle tek örgütün yetki altına bırakılmasıdır. Ancak bu amaç gerçekleştirilememiştir.⁴² Şehremaneti 13 Haziran 1854'te kurulmuş ve aynı tarihte Meclis-i Vela tarafından oluşturulan nizamnamede Şehremaneti'nin çalışma usulü, organları, görev ve yetkileri düzenlenmiştir.⁴³

25 Temmuz 1855 tarihinde göreve gelen ilk İstanbul Şehremini Salih Paşa ve 15 Nisan 1923 tarihinde göreve gelen son İstanbul Şehremini Ali Haydar Yuluğ ile birlikte İstanbul'da kırk altı şehremini görev yapmıştır. Bunlardan Operatör Doktor Cemil (Topuğu) Paşa, İsmet Bey, İsmail Bey ve Bedri Bey aynı zamanda İstanbul valiliğine de vekâlet etmişlerdir. Ayrıca İstanbul valileri Kani Bey ve Yusuf Ziya Bey de İstanbul Şehreminliğine vekâlette bulunmuşlardır.⁴⁴

Bağımsız gelirlere sahip olmamasının yanında yetersiz bir kadronun getirdiği olumsuzluklar, İstanbul Şehremaneti'nde başarısızlığa neden olmuştur. Bu durum yeni çözüm yolu arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda, oluşturulacak belediye yönetimi hakkında önerilerde bulunmak ve bir kuruluş tasarısı hazırlamak amacıyla *İntizam-ı Şehir Komisyonu* kurulmuştur.⁴⁵ Daha sonra Ticaret Nezareti'ne nakledilen bu komisyon da faydalı olamamıştır. İstanbul Şehremaneti'nin, iş başında bulunanlar ile belde halkının belediyeçilik bilgilerinden yoksun olmaları nedeniyle varlık gösteremediği araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir.⁴⁶

İntizam-ı Şehir Komisyonu 1857'de bir *Nizamname-i Umumi* hazırlamış, bununla İstanbul'un 14 bölgeye ayrılmasını ve her birinde ayrı belediye daire

---

⁴¹ İlhan Tekeli, **Belediyeçilik Yazıları (1976-1991)**, İstanbul, UILA-EMME Yayınları, 1992, s.8-9.

⁴² İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000, s.138.

⁴³ Tekeli, Ortaylı, **a.g.e.**, s.18.

⁴⁴ Nazır Şentürk, **İstanbul Valileri**, İstanbul, Doğan Egmont Yayıncılık, 2008, s.54-57.

⁴⁵ Nadaroğlu, **a.g.e.**, s.297.

⁴⁶ Dündar Egel, **Belediyeçilik**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1961, s.14.

kurulmasını öngörmüştür. Örnek bölge olarak yabancıların yoğun olarak yaşadığı Galata - Beyoğlu semti seçilmiş ve 27 Ocak 1857’de ilk belediye *Altıncı Daire-i Belediye* adıyla oluşturulmuştur. Bu tarihte Altıncı Daire’nin görevlerini belirleyen bir nizamname çıkarılmış, doğrudan merkeze bağlı ancak belli ölçüde serbestliği olan bir devlet ofisi gibi çalışması öngörülmüştür.⁴⁷ 1857 tarihli nizamname uyarınca İstanbul, tam on dört belediye dairesine ayrılmıştır.

Altıncı Daire-i Belediye adını, Tanzimat’ın mimarları olan Mustafa Reşit Paşa ile Ali Paşa’nın kısa süre oturdukları Paris’in seçkin ve modern bir semti olan “Sixième Arrondissement”den almıştır.⁴⁸ Kurulan belediye dairesinin yazışma dilinin Türkçe ve Fransızca olması kararlaştırılmış, Hariciye Teşrifatçısı Kamil Bey Altıncı Belediye Dairesinin başına getirilmiştir. Üyeleri hükümet tarafından atanan, dördü yabancı uyruklu diğerleri Osmanlı vatandaşı gayrimüslimlerden oluşan on iki kişilik bir meclis oluşturulmuştur. Altıncı Belediye Dairesi, Şehremaneti’nin bir şubesi olarak kurulduğu halde, doğrudan Bab-ı Âli’ye bağlanmıştır.⁴⁹ Türkiye’de yerel yönetim kuruluşları arasında Altıncı Daire-i Belediye, hizmetlerin yürütülmesinde gerekli giderleri karşılamak üzere gelir tahsil edebilen ilk kuruluştur.⁵⁰

Altıncı Daire’nin görevleri sokaklardaki su yolu, kaldırım ve kanalizasyonun düzenlenmesi; mahalle, çarşı ve dükkânların temizlik ve düzeninin sağlanması; yapım işleri ve imar kontrolü; fiyat ve gıda kontrolü; itfaiye gibi hizmetler olarak belirlenmiştir.⁵¹ Altıncı Daire-i Belediye’nin varlığı 1913’e kadar sürmüştür, bu tarihten sonra daireler kapatılarak belediye işleri İstanbul Şehremaneti bünyesinde toplanmıştır.

Taşra belediye teşkilatına ait ilk hükümleri içeren 1864 tarihli *Vilayet Nizamnamesi* ile merkezin yükünü azaltmak amacıyla belediye meclislerinin kurulmasına karar verilmiştir.⁵² 1868 tarihli *Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi* ile diğer daireler de faaliyete geçirilmiştir.

Tanzimat döneminin karakteristik bir özelliği olan kurumlar arasındaki çelişki belediye hizmetlerine de yansımış ve çeşitli zorluklara neden olmuştur. Tanzimat

---

⁴⁷ Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri**, s.147.

⁴⁸ Eryılmaz, **a.g.e.**, s.176.

⁴⁹ Eryılmaz, **a.g.e.**, s.176-177.

⁵⁰ Sıdık Tümerkan, **Türkiye’de Belediyeler**, İstanbul, İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1946, s.20.

⁵¹ Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri**, s.145-149.

⁵² Bernard Lewis, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, Çev. Prof. Dr. Metin KIRATLI, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996, s. 394-395.

yöneticileri, belediyeleri idari ve siyasi yapının temeli olmaktan çok şehirleri modernleştirecek araçlar olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla bu dönemdeki belediye anlayışı yerel demokrasiyi güçlendirme amacını taşımamaktadır.

I. Meşrutiyet Dönemi önceki dönemlere oranla daha farklı gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Oluşturulan 1876 Anayasası'nda yer aldığı üzere belediyeler özel bir kanunla düzenlenmiştir. 1877 tarihli *Dersaadet Belediye Kanunu* Altıncı Daire'nin sahip olduğu bir takım ayrıcalıkları kaldırmıştır. Bu kanun belediyeye klasik görevlerinin yanında nüfus sayımı ve emlak yazımı gibi görevler de vermiştir.⁵³ 1877 tarihli *Dersaadet Belediye Kanunu* ile ilk kez tek dereceli, gizli oy açık sayım esasına dayanan seçim anlayışı oluşturulmuş, ancak buna karşın bu dönemde seçimle iş başına gelen bir belediye başkanı olmamıştır.⁵⁴ *Dersaadet Belediye Kanunu* ve İstanbul dışındaki şehirler için hazırlanan *Vilayet Belediye Kanunu* ile belediye yönetsel bir varlık olmaktan öte, bir tüzel kişilik kazanmış olmaktadır.

İstanbul ve taşra belediyeleri arasında gelirler bakımından eşitlikten söz etmek mümkün değildir. Taşra belediyeleri kendilerine ayrılan gelirleri tahsil edememişlerdir. Bu nedenle belediyelerin vereceği hizmetler de eksik olarak gerçekleşmiştir.⁵⁵

II. Meşrutiyet'in ilanından 22 Temmuz 1909 tarihinde İstanbul *Vilayeti ve Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Teşkilatına Dair Kanun* ile İstanbul'da ilk kez "vilayet" teşkil olunmuş, ancak İstanbul o dönemde hükümet merkezi olduğu için vilayetin otoritesi hissedilmemiştir. II. Meşrutiyet Dönemi'nde *Dersaadet Teşkilât-ı Belediyesi Hakkında Kanun-u Muvakkatı* ile İstanbul'da belediye yeniden düzenlenmiştir. Örneğin; dairelerin yerine belediye şubeleri kurulmuş, şehremaneti meclisi yerine de encümen kurulmuştur.⁵⁶

Osmanlı Devleti'nde İstanbul, belediye teşkilatının oluşturulması ve geliştirilmesi bakımından bu alandaki ilk oluşum olması dolayısıyla önemlidir. Batılı tarzdaki belediye yapılanmasının ilk uygulamalarının teşkil edildiği İstanbul'un dışında, taşrada ise idari yapı 1870 yılına kadar geleneksel halini korumuştur. 22

---

⁵³ Behiç Çelik, "Türk Belediyeciliğinin Tarihsel Gelişimi", *Yeni Türkiye*, S.4 (Mayıs-Haziran 1995), s.592.

⁵⁴ İlber Ortaylı, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yerel Yönetin Geleneği*, İstanbul, Hil Yayınları, 1985, s.174.

⁵⁵ Tekeli, Ortaylı, *a.g.e.*, s.21.

⁵⁶ Mustafa Dönmez, "Türkiye'de Belediyeciliğin Tarihsel Gelişimi", *Türk İdare Dergisi*, S.406, (Mart 1995), s.170.

Ocak 1871 tarihli *İdare-i Umumiye-i Vilayat Nizamnamesi* ile taşradaki belediyelerin temeli atılmıştır.⁵⁷

Yerel demokrasi anlayışı ve mali özerklik şartı, Osmanlı Devleti'nin merkezîyetçilik eğilimleri nedeniyle uygulanamamıştır.⁵⁸ Merkezin, idari vesayet aracılığıyla kullandığı geniş otoritesi, güçlü demokratik yerel yönetimlerin oluşturulmasını engellemiştir.⁵⁹ Bütün bu nedenlerle Osmanlı Devleti'nde bir yerel yönetim geleneğinin varlığından bahsetmek mümkün değildir.

Belediyecilik adına Cumhuriyet yönetiminin devraldıkları sadece, mali güçleri sınırlı, karar organları üst gelir gruplarınca temsil edilen, hiçbir yargı yetkisi olmayan, buldukları yerin valisi ile yetki çatışması içinde olan ve endüstri öncesi toplum düzenini yansıtan müesseseleri bünyesinde barındıran ama batılı olduğunu iddia eden ve “tuhaf” olarak tanımlanan bir belediye ve belediyecilik anlayışıdır.⁶⁰ Bunun yanı sıra Osmanlı Devleti'nden devralınan yerel yönetim örgütleri maddi güçleri, görev dağılımı, personel sayısı ve kalitesi açısından oldukça yetersizdir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Osmanlı'dan devraldığı, düzenli bir altyapıya sahip olmayan 389 adet⁶¹ belediyeden 20'sinde düzenli içme suyu, 4'ünde elektrik tesisatı, 17'sinde mezbaha, 7'sinde spor alanı, 29'unda park ve bahçe ve 90'ında düzenli pazaryeri saptanabilmiştir.⁶²

1923-1930 dönemi Cumhuriyetin Osmanlı'dan farklı olarak kendi belediyecilik anlayışını oluşturabilmesi için gerekli hazırlık sürecidir. Bu anlayışın belediye mevzuatının oluşturulmasını ve yaygınlaştırılmasını sağladığı dönem ise 1930-1945 sürecidir.

TBMM'nin 24 Nisan 1921 tarihinde çıkardığı *Teşkilât-ı Esasiye Kanunu* mahalli idareleri de kapsamaktadır. Kanunun 11. maddesinde “Vilâyet, mahallî umurda manevi şahsiyeti ve muhtariyeti haizdir. Harici ve dahili siyaset, şeri, adlî ve askerî umur, beynelmilel iktisadî münasebat ve hükümetin umumi tekâlifî ve menafii birden ziyade vilâyata şâmil hususat müstesna olmak üzere Büyük Millet Meclisince vazedilecek kavanin mucibince evkaf, medaris, maarif, sıhhiye, iktisat, ziraat, nafia ve muavenet-i içtimaiye işlerinin tanzim ve idaresi vilâyet şûralarının salâhiyeti

⁵⁷ Bilal Eryılmaz, **Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme**, İstanbul, İşaret Yayınları, 2006, s.212.

⁵⁸ Ortaylı, **Tanzimat'tan Sonra Mahalli İdareler**, s.174.

⁵⁹ Selçuk Yalçındağ, “Güçlü ve Özerk Yerel Yönetimler Demokrasimizin ve Yönetim Sistemimizin Temel Kuruluşları Olmalıdır”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C.I, S.2, (Mart 1992), s.3.

⁶⁰ M. Ali Gökaçtı, **Dünyada ve Türkiye'de Belediyecilik**, İstanbul, Ozan Yayıncılık, 1996, s.120.

⁶¹ Çelik, “Türk Belediyeciliğinin Tarihsel Gelişimi”, s.593.

⁶² Özer Bostanoğlu, “Türk Belediyeciliğinde Güncel Tarihsellik”, **Amme İdaresi Dergisi**, C.XXIII, S.2, (Haziran 1990), s.79.

dâhilindedir”⁶³ ifadesi ile yerel yönetimlerin özerkliğinin yanı sıra bazı yetkileri de vurgulanmaktadır. 1921 Anayasası gerçek anlamda demokratik bir yerel yönetim modelini öngörmüş⁶⁴, ancak 1924 Anayasası çerçevesinde oluşturulan 1580 sayılı Kanun vesayetçi bir anlayışa dayandırılmıştır.⁶⁵

1923-30 döneminde çıkarılan bazı kanunlara rağmen, belediyeçilik konusunda yapılan çalışmalar oldukça yüzeysel ve dağınık kalmış, bütüncül bir belediyeçilik görüşü oluşmamıştır.⁶⁶ Osmanlı Devleti’nin belediye düzeni esas olarak 1930 yılına kadar sürmüştür.⁶⁷ Bunun en önemli göstergesi olarak 1877 tarihli Dersaadet Belediye Kanunu bir takım değişikliklere uğramış hali ile 1930 yılında 1580 sayılı Kanun’un oluşturulmasına kadar 53 yıl boyunca yürürlükte kalması verilebilir.

Tanzimat dönemi Osmanlı belediyeçiliğinden kayda değer bir birikim devralmayan yeni Cumhuriyet idaresi 1923-1930 sürecinde belediyeçilik altyapısının hazırlanmasına çalışmıştır.⁶⁸ Bunun için öncelikle mevcut gelir kaynaklarının arttırılması ve yenilerinin bulunmasına çalışılmıştır. Bu doğrultuda 26 Şubat 1924’te Cumhuriyet döneminin ilk belediye gelirleri kanunu olan 423 sayılı *Belediye Vergi ve Resimleri Kanunu* çıkarılmıştır.⁶⁹

423 sayılı Belediye Vergi ve Resimleri Kanunu ile 486 sayılı *Belediye Cezalarına İlişkin Kanun*’un çıkarılmasının ardından, 1924 Anayasası’nın 85. maddesinde belediyelerden bahsedilmektedir. Ancak bu dönemde savaşın yol açtığı yıkım ve bulaşıcı hastalıkların boyutları, sermaye birikimi ve yerli girişimciliğin olmayışı ve siyasal sistemi sağlamlaştırma gereksinimi merkeziyetçilik geleneğini daha da güçlendirmiştir.⁷⁰ Dolayısıyla cumhuriyetin ilk yıllarında yerel yönetimlerin ana işlevi savaştan çıkmış olan ülkenin temel hizmetlerini yerine getirmekten öteye gidememiştir. Mustafa Kemal Atatürk’ün Türkiye Büyük Millet Meclisi V. Dönem Birinci Yasama Yılı konuşmasında belediyeçilikle ilgili söyledikleri de bunu gösterir niteliktedir:

---

⁶³ **Resmi Gazete**, 1-7 Şubat 1337 (1921) - Düstur, Üçüncü Tertip, Cilt 1, s.196.

⁶⁴ İlber Ortaylı, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Yerel Yönetin Geleneği**, s.207-208.

⁶⁵ İlhan Tekeli, “Cumhuriyet’in 60 Yıllık Belediyeçilik Deneyinin Değerlendirilmesi Üzerine”, **Türk Belediyeçiliğinde 60. Yıl Uluslararası Sempozyumu**, s.47.

⁶⁶ İlhan Tekeli, **Cumhuriyetin Belediyeçilik Öyküsü (1923-1990)**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009, s.42.

⁶⁷ Yıldızhan Yayla, **Belediye Nedir?**, İstanbul, Birlik Yayınları, 1987, s.23.

⁶⁸ Gökaçtı, **a.g.e.**, s.120.

⁶⁹ Gökaçtı, **a.g.e.**, s.121.

⁷⁰ Korel Göymen, “Türk Yerel Yönetiminde Katılımcılığın Evrimi: Merkeziyetçi Bir Devlette Yönetişim Dinamikleri”, **Amme İdaresi Dergisi**, C.XXXII, S.4, (Aralık 1999), s.68.

“Türk ülkesi içinde köylere varıncaya kadar küçük büyük bütün illerimizde gelişme ve bayındırlık çalışmalarının sürdürülmesi önde gelen amaçlarımızdandır. Türk’e ev ve barınak olan her yer sağlığın, temizliğin, güzelliğin, modern kültürün örneği olacaktır. Devlet kurumları yanında doğrudan doğruya bu işlerle ilgili olan belediyelerin bu görüş ve düşünüşle çalışmalarını istiyorum. Belediyelerin devlet merkezinde toplanışı bu işin sonucu değil, başlangıcıdır.”⁷¹

Cumhuriyetin ilk yıllarında oluşturulan kanunlar, bu dönemin belediyeçilik anlayışını yansıtmaktadır. Bu kanunlardan biri 18 Mart 1924 tarihli, köyün tanımını yapan ve böylece hangi yerleşim alanlarında belediye kurulabileceği konusuna açıklık getiren, 442 sayılı *Köy Kanunu*’dur. Büyük öneme sahip kanunlardan bir diğeri de 16 Nisan 1924 tarihli *Umur-ı Belediye Mütteallik Ahkâm-ı Cezâiye Kanunu*’dur. Bu kanun ile şehir yönetimine yargı hakkı tanınmıştır.⁷² 22 Nisan 1925 tarihinde çıkarılan 642 sayılı kanun ile savaşta tahribata uğramış Batı Anadolu şehirlerinin sorunlarını çözmek amaçlanmıştır. 28 Nisan 1926 tarihinde kabul edilen 831 sayılı *Sular Kanunu*⁷³ ile kanunun 1. maddesinde belirtildiği üzere halkın ihtiyacı olan suyun sağlanması ve idaresi görevini belediyeye verilmiştir. Halkın ihtiyacı olan sağlıklı içme suyunun sağlanmasının ardından yerel sağlık sorunlarının çözümü konusunda, 839 sayılı *Sıtma Mücadelesi Kanunu* çıkarılmış ve bu kanun yolu ile kentlerde yaşayanların sağlık şartlarının iyileştirilmesi amaçlanmıştır.

Bahsedilen dönemde belediyeçilik anlayışının oluşmasını ise Ankara uygulamaları sağlamıştır. 13 Ekim 1923’te Ankara’nın başkent olmasıyla birlikte, Osmanlı döneminde belediyeçilik uygulamalarının odağı olan İstanbul terk edilmiş, Ankara kentsel politikaların geliştirildiği bir merkez haline gelmiştir. İstanbul’da Altıncı Daire’nin Osmanlı Devleti için model oluşturduğu gibi, Ankara da Cumhuriyetin belediye ve imar anlayışına öncülük etmiştir.⁷⁴ Cumhuriyetin sembolü durumundaki Ankara’nın başarısı, rejimin başarısı olarak nitelendirilmiştir.⁷⁵ 1924 tarihli 417 sayılı kanunla ayrıcalıklı bir statüye sahip olan Ankara Şehremaneti

---

⁷¹ Atatürk’ün Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin V. Dönem I. Yasama Yılına Açış Konuşmaları, **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, (1 Kasım 1985), C.VI, s.2.

⁷² Adalet Alada, “Türk Belediyeçiliğine Kronolojik Yaklaşım 1930-1990”, **Türk Belediyeçiliğinde 60. Yıl Uluslararası Sempozyumu**, Ankara, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı, 23-24 Kasım 1990, s.120.

⁷³ Resmi Gazete, 10 Mayıs 1926, Tertip 3, C.VII, S.368, s.887.

⁷⁴ Tekeli, **Cumhuriyetin Belediyeçilik Öyküsü**, s.42.

⁷⁵ Tekeli, Ortaylı, **a.g.e.**, 27-28.

oluşturulmuş ve buradan elde edilen deneyim, 1580 sayılı Belediye Kanunu'na veri sağlamıştır.⁷⁶

Bu dönemin merkezîyetçilik anlayışının ortaya konması açısından Ankara Şehremini'nin Dahiliye Vekaleti tarafından görevlendirilmesi hakkındaki kanun değişikliği önemli bir yer tutmaktadır.⁷⁷ Bu durum hükümetin bu döneme kadar yürüttüğü yerel yönetimlerin yetkilerini azaltarak merkez denetimine katma çalışmalarının bir göstergesi niteliğindedir.⁷⁸ Bunun yanı sıra 1923 yılından itibaren vilayet sayısını azaltılması ve valin yetkilerinin kısıtlanması yoluyla merkezileştirme çalışmaları yürütülmüş, bu durum 1929 yılına kadar sürmüştür.⁷⁹

1930-1945 döneminde Türkiye'nin genel politikalarına hakim olan tek parti anlayışı belediye uygulamalarına da yansımıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarına oranla iç ve dış gelişmeler gereği daha merkezîyetçi ve daha devletçi bir anlayışa yönelen Cumhuriyet idaresinin tek partiye dayalı bakış açısı, kaçınılmaz olarak belediyeleri de etkilemiştir.⁸⁰ Parti-devlet bütünleşmesi ile birlikte merkezîyetçilik artmış ve devletçilik önemli bir ilke olarak benimsenmiştir. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı Türkiye'yi de etkilemiş, dolayısıyla 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde benimsenen liberal politika da bu nedenle terk edilerek, devletçi politikalar uygulamaya konmuştur. Sanayi politikaları kapsamında sanayinin yurt geneline yayılması amaçlanmıştır. Bununla birlikte orta büyüklükteki kentler ortaya çıkmış ve yerel hizmete olan ihtiyaç artmıştır.

Bu dönemde yerel yönetimlere ve belediyelere verilen önemi gösteren bazı gelişmeler yaşanmıştır. 24-27 Ekim 1935'te ilk kez bütün belediye başkanlarının toplandığı bir *Belediyecilik Kongresi* Ankara'da gerçekleştirilmiştir.⁸¹ Yine 1935 tarihinden itibaren *Belediyeler Dergisi* çıkarılmaya başlanmıştır. Birinci sayıdan itibaren her nüshasında derginin kapağında dönemin başbakanı İsmet İnönü'nün "Türkiye'nin bayındırlığı, vatandaşların düzgün belediye yönetimi altında yaşayış görmeleri, belediyelerimizin yükselmesine bağlıdır" ifadesi yer almıştır.⁸² İnönü'nün bu sözleri ile Türk belediyeciliğinin geçmiş dönemden ve Osmanlı etkisinden ayrılan

---

⁷⁶ Çelik, "Türk Belediyeciliğinin Tarihsel Gelişimi", s.593.

⁷⁷ Işıl Çakan, **Türk Parlamento Tarihinde II. Meclis**, İstanbul, Çağdaş Yayınları, 1999, s.229.

⁷⁸ Çakan, **a.y.**

⁷⁹ Işıl Çakan, "Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Kamu Yönetiminin Modernleşmesi: Merkezileşme", **Amme İdaresi Dergisi**, C:39, S.4 (4 Aralık 2006), s.52-58.

⁸⁰ Tekeli, Ortaylı, **a.g.e.** s.4.

⁸¹ İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, **Cumhuriyetin 50. Yılında Mahalli İdareler**, Ankara, 1973, 42.

⁸² Gökaçtı, **a.g.e.**, s.135.

ve kendine özgü olan felsefesi ortaya koymaktadır. Böylelikle yeni Türk belediyciliğinin hedefi belirlenmiş, rotası çizilmiştir.

1930-45 dönemi belediyciliğinin en önemli tarafı uygulamada bütün ülke için bir standart oluşturmuş olmasıdır. İçişleri Bakanlığı tarafından tüm belediyeler için yayımlanan genelgeler, tekdüzelik olarak da adlandırılabilir olan bu durumun oluşmasında etkili olmuştur.⁸³ Sınırlı bir şehirleşme ve toplumsal bir değişimin gözlemlendiği bu dönemde, hiyerarşik-bürokratik bir yerel yönetim/belediycilik anlayışı egemen olmuştur.⁸⁴ Demokratik katılımın yüksek bir düzeyde olmadığı bu dönemde, Türk belediyciliği asıl şeklini çıkarılan kanunlar yoluyla almaya başlamıştır.

3 Nisan 1930 yılında yürürlüğe giren 1580 sayılı *Belediye Kanunu*; 24 Nisan 1930 tarihli 1593 sayılı *Umumi Hıfzıssıhha Kanunu*; 1 Haziran 1933 tarihli 201 sayılı *Belediyeler Bankası Kuruluş Kanunu*; 31 Mayıs 1933 tarihli 2256 sayılı *Okturuva Vergisinin Kaldırılarak Gümrük Resimlerine Yüzde 10 Eklenmesine İlişkin Kanun*; 21 Haziran 1933 tarihli 2290 sayılı *Belediyeler Yapı ve Yollar Kanunu*; 9 Haziran 1934 tarihli 2497 sayılı *Belediyeler İstimlak Kanunu*; 7 Haziran 1935 tarihli 2763 sayılı *Belediyeler İmar Heyeti Kuruluş Kanunu*; 1930'ların belediycilik anlayışını belirlemesinin yanında, daha sonra yapılan değişikliklere rağmen günümüz belediyciliğinin de çerçevesini belirlemiştir.⁸⁵ Bu dönemde çıkarılan kanunlar 1580 sayılı kanunun öngördüğü belediycilik anlayışını uygulamaya yansıtma çalışmalarının bir bütünüdür.

1930-1945 dönemi belediyciliği, çıkarılan kanunlar açısından değerlendirildiğinde; belediyelere verilen görevin hızla artması, buna karşılık belediyelerin bu görevleri yapmasına olanak sağlayacak gelir ve personel olanaklarının aynı ölçüde gelişmemesinin temel özellik olduğu ifade edilmektedir.⁸⁶

1930 yılında kabul edilen 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun temel felsefesi; bütün belediyeler arasında eşitlik, her türlü icraat serbestisi, merkez yönetiminin denetimine tabiiyet, tek dereceli seçim ve halkın denetimi ve hizmet alanlarının genişletildiği bir yapı olarak sıralanabilir.⁸⁷

---

⁸³ Tekeli, Ortaylı, **A.g.e.**, s.90.

⁸⁴ Alada, **a.g.e.**, s.121.

⁸⁵ Tekeli, **Cumhuriyetin Belediyeçilik Öyküsü**, s.50.

⁸⁶ Tekeli, **a.e.**, s.91.

⁸⁷ Murat Sezgin, **Türkiye'de Belediyeleşme Süreci (1854-1997)**, Konya, Tablet Yayınları, 2008, s.42.

1580 sayılı Kanun'da belediyelerin görevlerini belirleyen 15. maddede 76 tür görev sayılmıştır. Bunlar temel kentsel yapı, temel kentsel hizmetler, imar planları ve denetimi, kentlilere sağlıklı gıda maddeleri temini veya ekonomik denetim, sağlık ve bazı dini hizmetler, kültürel hizmetler, konut ve sosyal yardım alanlarına yayılmıştır.⁸⁸ Belediyeler için merkezi vesayet altında dahi olsa böyle geniş bir görev alanı çizilmiş olmasının en önemli nedenini Cumhuriyetin yeni ve çağdaş bir kentsel yaşam yaratmak istenmesi oluşturuyordu. Bu dönemde ulaşım ve haberleşme araçlarının gelişmemiş olması da bu görevlerin yerel yönetimlere bırakılmasını gerektirmiştir. Belediyelere yüklenmiş olan geniş görevler İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar artarak devam etmiştir.⁸⁹ Bu kadar geniş işlev alanına sahip olan belediyelerin; merkezi idarenin adeta bir şubesi gibi hizmet yürüttüğü, 1580 sayılı Kanun'un dönemin siyaset anlayışını yansıttığı ve bu anlayışın devletçilik, modernleşme ve parti devlet bütünlüğü gibi kavramlara dayandığı, alan üzerinde çalışanlar tarafından ifade edilmektedir.⁹⁰

Belediyeleri merkeziyetçi bir anlayış ile ele alan 1580 sayılı kanun temel niteliğinin ile Tanzimat dönemi belediyeçilik anlayışından çok da farklı olmadığı ifade edilmektedir. Belediyeler bu dönemde de geçmiş dönemlerde olduğu gibi daha çok imar ve gelişme konularında işe yarayacak bir araç olarak değerlendirilmişlerdir.⁹¹ Belediyelere geniş bir görev alanı ve yetki çerçevesi verildiği bu dönemde, yerel demokrasinin tek parti yönetiminin vesayeti altında önemli bir gelişme gösterdiğinden söz etmek mümkün değildir.

1580 sayılı Kanun, belediyeleri merkezi hükümetin bir uzantısı olarak kabul etmektedir. Belediye Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile 1930'lu yılların belediyeçilik alanındaki uygulamaları; kendisine çok geniş bir işlev alanı tanımlanmış ve çağdaşlaşma ile görevli tutulmuş, merkezi denetimi yüksek bir belediyeçilik modeli yönünde olmuştur.⁹² Bu yeni dönemde belediyeçiliği etkileyen en önemli faktör milli birliğin korunması olmuş, bunda da ülkenin savaştan yeni çıkması ve Osmanlı'dan devralınan merkeziyetçi yapının etkisinin yadsınamayacağı konunun uzmanlarınca ifade edilmiştir.⁹³

---

⁸⁸ **Resmi Gazete**, 14 Nisan 1930, S.1471, Tertip 3, C.11, s.80.

⁸⁹ İlhan Tekeli, **Belediyeçilik Yazıları**, s.138-139.

⁹⁰ Bilal Eryılmaz, "Yerel Yönetim Sendromu", **Yeni Türkiye**, S.4, (Mayıs-Haziran 1995), s.341-342.

⁹¹ Gökaçtı, **a.g.e.**, s.128.

⁹² İlhan Tekeli, "Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye'de Belediyelerin Gelişimi", **Amme İdaresi Dergisi**, C.XVI, S.2, (Haziran 1983), s.9.

⁹³ Ahmet Ulusoy, Tekin Akdemir, **Mahalli İdareler**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010, s.223.

Türk belediyeçiliğinin temeli olarak kabul edilen 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 1. maddesinde belediyenin tanımı "Beldenin ve belde sakinlerinin mahalli mahiyette müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef hükmi bir şahsiyettir" şeklinde yapılmıştır. Kanunun 3. maddesinde belediye yönetimi; belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanı ile yardımcılara bırakılmıştır. 13. maddesinde hemşeri hukukuna yer veren 1580 sayılı kanun, 14. maddesinde belde sınırları içinde bulunan kişilerin görevlerine yer vermiştir.⁹⁴ 1580 sayılı kanun 15. maddesiyle belediyelere her türlü yerel hizmet görevini vermiş, bu durum 1956 yılında 6499 sayılı kanunla İstanbul'da vilayet ve belediyenin ayrı ve müstakil mahalli idareler haline getirilmelerine kadar devam etmiştir.⁹⁵ 1580 sayılı kanunun 94. maddesinde ise Ankara'da vilayetten ayrı bir belediyenin varlığının kabul edildiği ancak belediye başkanının seçimin İçişleri Bakanı'na bırakıldığı görülmektedir.

1580 sayılı kanunun çalışmamız açısından açıklayıcı niteliğe sahip sekizinci faslında yer alan "İstanbul'da Vilayet ve Belediyenin Birleşmesi" başlıklı 149-153. maddelerinde İstanbul'da birleşik idarenin oluşturulması ve tamamlayıcı maddelere şu şekilde yer verilmiştir:

"Madde 149: İstanbul belediyesiyle İstanbul vilayeti mahalli idaresi birleştirilmiştir.

Madde 150: İstanbul belediye reisliğini İstanbul valisi ifa eder.

Madde 151: Belediye meclisi ile vilayet meclisi umumisine kanunlarla verilen hukuk ve vezaif İstanbul belediye meclisi azalarıyla belediye hududu haricindeki kazalardan müntehap vilayet meclisi umumi azalarından mürekkep İstanbul Umumi Meclisine verilmiştir. (Merkezleri belediye hududu dahilinde bulunan kazaların belediye hududu haricinde kalan nahiye ve köyler ahalisi de İstanbul Belediye azası intihabına iştirak ederler.)

Madde 152: İstanbul Umumi Meclisi Bütçesi üç umumi kısımdan mürekkeptir:

- A- Kanunlarla vilayet işlerine muhtas varidata mukabil vilayet hizmetleri birinci,
- B- Kanunlarla belediye işlerine muhtas varidata mukabil belediye hizmetleri için muktazi masraflar ikinci,
- C- Vilayet ve belediye idarelerinin müşterek teşkilat ve hizmetleri masrafları üçüncü bap olarak tespit olunur.

⁹⁴ Resmi Gazete, 14 Nisan 1930, a.y.

⁹⁵ **Vilayet ve Belediye Müşterek Bütçesi: 7 Yıl İçinde Vilayet ve Belediyece Yapılan İşler (1949-1955)**, T.C İstanbul Belediyesi Neşriyat ve İstatistik Müdürlüğü, 1956, s.3.

- D- Bütçenin sureti tanzim ve tasdiki vilayet bütçeleri hakkındaki kanuni hükümlere tabidir.
- E- Hususi kanunları ahkâmına göre idarei hususiye varidatından muhtelif hizmetlere tefrik olunan hisseler bu maddenin (A) fıkrasındaki varidata munhasırdır.

Madde 153: Umumi meclis kendi azası meyanından intihap olunacak sekiz kişilik bir encümen; vilayet ve belediye encümenleri hukuk ve salahiyetini haiz olarak teşekkül ve ifayı vazife eder. Bu sekiz azadan ikisi belediye hududu haricindeki kazalar azasından olmak mecburidir. Her daire reisi kendi dairesine mütaallik hususatın müzakeresi sırasında aza olarak encümende bulunur ve reye iştirak eder.”⁹⁶

1580 sayılı Kanun’un sekizinci faslında yer alan hükümlere göre; köklü bir geçmişe sahip olan İstanbul Belediyesi’nin yönetimi İstanbul valisine verilmiştir. Belediye Meclisi’nin görevleri de, Belediye Meclisi üyeleri ile Vilayet Meclisi üyelerinin katılımıyla oluşturulan *İstanbul Umumi Meclisi*’ne bırakılmıştır. Bu durum ileride açıklanacağı gibi 10 Mart 1954 tarihinde ilgili maddelerin kaldırılması ve gerekli değişikliklerin yapılması ve 1 Mart 1956 tarihinde yeni yönetimin uygulamaya geçmesi ile son bulmuş, İstanbul Belediyesi 26 yıl aradan sonra tekrar bağımsız statüye kavuşmuştur.

1580 sayılı Kanun’un 149-153. maddelerinde yer alan İstanbul’da belediye ve vilayetin birleştirilmesini öngören ve *birleşik idare* teşkilatının ortaya çıkmasına en büyük sebebin, 1923 yılından itibaren başlatılan merkezileşme eğilimleri olduğu görülmektedir. Birleşik idare, 1929 yılından başlayarak valililere verilen geniş haklar⁹⁷ ile birlikte yerel yönetimler üzerinde merkezin etkilerini arttırıcı gelişmelerden biri olarak kabul edilebilir. İktisadi sebepleri de içinde barındıran birleşik idare sisteminin bir gerekçesi olarak, İstanbul ve Ankara gibi büyük bütçeli şehirlerde bu bütçenin kullanımının merkezden idaresinin faydası gösterilebilir. Dolayısıyla Cumhuriyet Türkiye’sinin iki büyük ve önemli şehrinin yönetici kadrosu Belediye Meclisleri’ne bırakılmayacak derecede önemli görülerek, valinin aynı zamanda belediye başkanlığı görevini yürütmesini öngören Belediye Kanunu’nun ilgili maddeleri 26 yıl süreyle yürürlükte kalmıştır.

Cumhuriyet döneminde 1930’da başlayan yerel seçimler, belediye başkanlarının seçilmesinde doğrudan etkili olmamış, bu seçimlerle oluşturulan

⁹⁶ **Düster**, 3. Tertip, C: XI, Ankara, Başvekalet Devlet Matbaası, 1954, s.116-117.

⁹⁷ Bkz. s. 10.

belediye meclisleri vasıtasıyla belediye başkanları seçilmiştir. Çalışmamızın kapsadığı “1949-1957 dönemi” de 1963’e kadar devam eden bu uygulamanın içinde yer almış, dolayısıyla bu döneme kadar belediye başkanları belediye meclislerince seçilmiş, vali ve belediye başkanlığı görevinin bir arada yürüten yöneticiler ise merkez tarafından görevlendirilmişlerdir.

1930 tarihli 1580 sayılı Kanun yürürlüğe girdiğinde İstanbul valiliği görevinde 1928 yılında bu göreve gelmiş olan Muhittin Üstündağ bulunuyordu. Üstündağ İstanbul’da valilik ve belediye başkanlığı görevini bir arada yürüten ilk yönetici olmuştur. Üstündağ 1936 yılında Henri Prost’u İstanbul’un imar planını hazırlaması konusunda yetkilendirerek şehri imar planının hazırlanmasında öncü olmuştur. On yılı aşkın görev süresi boyunca, ilkokul seferberliğinde bulunan Üstündağ İstanbul’a Şehir Tiyatrolarını kazandırmıştır.⁹⁸

İstanbul valiliği ve belediye başkanlığı görevini yürüten ikinci isim Doktor Lütfü Kırdar’dır. 5 Aralık 1938’de göreve gelen ve on yıl on ay süre ile bu görevde bulunan Kırdar, bu süreçte Harbiye Spor ve Sergi Sarayı, Açık hava Tiyatrosu ve İnönü Stadyumu’nun yanı sıra Taksim Meydanı’nın düzenlenmesi çalışmalarına da imza atmıştır. Ayrıca İstanbul’daki görevi süresince şehre 300’ü aşkın sayıda okul kazandırmıştır.⁹⁹

İstanbul’da valilik ve belediye başkanlığını bir arada yürüten üçüncü ve son isim çalışmamızın konusunu oluşturan Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay, yukarıda sözü edilen hukuki çerçevede içinde görevini sürdüreceği ve aynı zamanda İstanbul’da birleşik idareye son veren kanun Gökay’ın görevi sırasında 1956 yılında oluşturulacaktır.

1.3.Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş ve Siyasal Partilerin Yerel Yönetimlere Bakışları

II. Dünya Savaşı’nın ardından yenedünyanın temellerinin atılmaya başlandığı 1945 yılı Türkiye’nin iç politikası açısından da yenilikleri beraberinde getiriyordu. Tek parti yönetimi boyunca kendilerini meşru bir şekilde ifade etme olanağı bulamayan farklı muhalefet akımları, artık daha geniş bir toplumsal taban bulma olanağına kavuşmuşlardı. Uzun zamandır yönetime karşı oluşan bakış ve II. Dünya

⁹⁸ Şentürk, a.g.e., s.99-100. ; Çevrimiçi <http://www.istanbul.gov.tr/?pid=71>, İstanbul Valiliği Resmi İnternet Sitesi, 26 Ağustos 2010.

⁹⁹ Şentürk, a.g.e., s.111-113.

Savaşı sırasında izlenen ekonomik politikaların yarattığı ağır ekonomik ve sosyal sorunlar, bu gelişmeye gerekçe olarak gösterilebilir.¹⁰⁰ Bunun dışında çok partili hayata geçiş konusunda dış etkilerden de söz etmek gerekir. 12 Mart 1947’de Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Truman kendi adını taşıyan bir doktrin ilan etti. Doktrinin ilanına sebep; Başkan Truman’ın Amerikan kongresine sunduğu ve kapsamında, komünistler ile monarşi yanlılarının iç savaş halinde bulunduğu, Yunanistan ve Türkiye’ye mali ve askeri destek önerisidir. Bu doktrin ABD’nin dünyanın her yerindeki komünizm karşıtı rejimlerin korunmasını taahhüt etmesinin başlangıcı oldu.¹⁰¹ Kısa süre sonra büyük bir mali destek öngören Marshall Planı öne sürüldü. Türkiye de ABD’nin siyasal ve askeri desteği yanında Marshall Planı’ndan tam anlamıyla yararlanmak için Amerikalıların çok önem verdiği demokrasi ve serbest girişim konularında daha dikkatli olmayı tercih etti.¹⁰²

Dış politikadaki etkiler iç politikada da yansımaları bulmuştur. 21 Mayıs 1945’te başlayan bütçe görüşmeleri Mecliste şiddetli bir muhalefetin varlığını açıkça göstermişti.¹⁰³ Bu dönemde TBMM’de Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu görüşmeleri sırasında muhalefet kendini göstermektedir. Kanunun TBMM’den çıktığı günlerde, daha sonra Demokrat Parti’nin kurucularından olacak, dört milletvekili tarafından parti grubuna “Dörtlü Takrir” adıyla anılan bir önerge verilmiştir. Bu önerge ile; kanunlardaki ve parti tüzüğündeki antidemokratik hükümlerin tasfiyesi, meclisin hükümeti gerçekten denetlemesine imkan verilmesi ve seçimlerin serbestçe yapılması istenmiştir. Önerge imza sahipleri dışında, oy birliğiyle reddedilmiştir.¹⁰⁴

Dörtlü Takrir’in reddinden sonra parti içi muhalefet devam etmiş, önergenin sahipleri basında sıkça görüşlerini dile getirir olmuşlardı. Parti içi muhalefet CHP yönetimi tarafından sert eleştirilmiş ve partiden çıkarılmalarına başlanmıştır. 21 Eylül 1945’te Menderes ve Köprülü’nün CHP’den çıkarılmasının ardından, Celal Bayar 28 Eylül’de partiden ayrılmadan milletvekilliğinden istifa etti. 27 Kasım’da Koraltan partiden çıkarıldı. 3 Aralık’ta ise Celal Bayar CHP’den istifa etti.¹⁰⁵ Bu yeni bir parti kurulacağını göstergesi idi. Demokrat Parti 7 Ocak 1946’da Celal Bayar’ın genel başkanlığıyla Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından kuruldu.

---

¹⁰⁰ Cemil Koçak, “Siyasal Tarih (1923-1950)”, **Türkiye Tarihi**, C:IV, Ed. Sina Akşin, İstanbul, Cem Yayınevi, 2005, s.179.

¹⁰¹ Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s.303-304.

¹⁰² Zürcher, **a.y.**

¹⁰³ Cem Eroğul, **Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi**, İstanbul, İmge Kitabevi, 2003, s.25.

¹⁰⁴ Eroğul, **a.g.e.**, s.28.

¹⁰⁵ Koçak, **a.g.e.**, s.180.

Türlü nedenlerle hoşnutsuz olanları çevresinde toplayarak kısa sürede yayılan Demokrat Parti'nin, birinci amacı demokratikleşmeyi sağlamaktı.¹⁰⁶ Bu yöndeki ihtiyaçları karşılamak amacıyla CHP iktidarı tek dereceli seçimi getirdi. Bunun yanı sıra 1947'de gerçekleşmesi gereken seçimleri 1946 yılına aldı. Yargı denetiminden yoksun, açık oy- gizli sayım usulü yapılan ve çoğunluk sisteminin uygulandığı 1946 seçimleri sonucunda; yeni kurulmuş olan DP ancak 66 milletvekili çıkarabilmişti.¹⁰⁷ Uzun yıllar sonra Burhan Felek, Milliyet gazetesinde "1946 seçimlerini Demokratlar, mazbataları Halkçılar kazandı" yazarak durumu özetleyecektir.¹⁰⁸

Genel seçimlerin yapıldığı 21 Temmuz 1946'dan 12 Temmuz 1947 tarihinde yayınlanan "12 Temmuz Beyannamesi"ne kadarki sürede iki parti arasında siyasal mücadele ve karşılıklı suçlamalar oldukça sert bir boyuta ulaşmıştır. Cumhurbaşkanı İnönü'nün aracı olduğu iki parti arasında resmi olmayan birtakım görüşmeler yapıldı. Görüşmeler hakkında bilgi veren beyanname ile partiler arası çatışmalar azaldı, siyasal hayatın istikrarı sağlanmış oldu.¹⁰⁹ DP'nin siyasal hayatının ilk yılının sonunda, Türkiye'de çok partili hayatın zor şartlar içinde de olsa devam edeceği görülmüştür. Yaşanan sürtüşmelere rağmen, iktidar muhalefetten tamamen vazgeçmeyeceğini göstermiştir.¹¹⁰ Bu arada DP içinde bir grup, iktidar partisi ve İnönü ile uzlaşmış olmasını hoş karşılamamış ve DP'nin danışıklı muhalefet partisi haline getirildiğini söyleyerek parti yönetimini suçlamışlardır. Bu durum parti içi bölünmeye yol açmış, parti içinde muhalefette bulunan milletvekillerinin ihracıyla sonuçlanmıştır. Eski DP'li 13 milletvekili tarafından TBMM'de "Müstakil Demokratlar Grubu"nu kurulmuş, bu grup 1949 yılında Millet Partisi'ne katılmıştır.¹¹¹

1946 seçimlerinin güvenilirliğine inanmayan muhalefet partisi yeni bir seçim kanunu oluşturulması konusunda kararlıydı. Yapılan görüşmeler ve toplantılar sonucunda 7 Şubat 1950'de yeni seçim kanun tasarısı TBMM'de görüşülmeye başlandı.¹¹² 16 Şubat 1950'de Seçim Yasa Tasarısı kabul edilmiş, CHP grubu

---

¹⁰⁶ Sina Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008, s.244.

¹⁰⁷ Akşin, **a.g.e.**, s.244-245.

¹⁰⁸ "Demokrasiye Geçiş", **Milliyet**, 15 Ocak 1975, s.2.

¹⁰⁹ Koçak, **a.g.e.**, s.185-186.

¹¹⁰ Eroğul, **a.g.e.**, s.43.

¹¹¹ Koçak, **a.g.e.**, s.191.

¹¹² Eroğul, **a.g.e.**, 81.

tarafından seçimin 14 Mayıs 1950 günü yapılmasına karar verilmiş ve meclis 24 Mart itibariyle kendini feshetmiştir.¹¹³

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’da uluslararası ve ulusal düzeylerde yeni ideolojik çerçeveler oluşturulmaya başlamıştır. Yerel yönetimler hakkındaki görüşlerin de organik bir parçasını oluşturduğu bu ideolojik çerçeveler; kentler ve kent yönetimi üzerinde dolaylı etkilerin yanı sıra doğrudan etkilere de sahip olmuşlardır.¹¹⁴ İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında İngiltere’de yeni kentsel anlayış hakkında komisyon raporları hazırlanmıştır. Bu raporlar doğrultusunda imar faaliyetleri ülke düzeyinde algılanmaya başlanmıştır. Buna bağlı olarak yeni kurumlar oluşturulması gerekmiş, başta İngiltere olmak üzere Avrupa’nın birçok ülkesinde İmar Bakanlıkları kurulmuştur.¹¹⁵ Dolayısıyla yerel yönetimlerin yetki alanı içindeki imar işlerinde yerel yönetimlerden çok, merkezi yönetimin etkinliği ön plana çıkarılmıştır. Bu dönemde şehir nüfusunun sürekli olarak artmasının beraberinde getirdiği imar girişimleri, dönemin dikkat çeken uygulamalarındandır.¹¹⁶

Avrupa’da harap olmuş şehirlerin yeni baştan inşası ile başlayan büyük imar hareketleri, belediyecileri ve şehircileri harekete geçirmiştir. Şehirlerin yeni baştan modern mimari akımlarla inşası, benzer problemleri Osmanlı döneminden beri yaşayan Türk belediyecilerini de şüphesiz etkilemiştir.¹¹⁷ II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye, Batı’nın yeni gelişen ekonomik sistemi içinde yer almaya ve bu modele göre kalkınmaya karar vermiştir. Buna bağlı olarak uygulanan politikalar doğrultusunda kentler hızla büyümüş ve birçok problemi de beraberinde getirmiştir.

1930 tarihli kanundan itibaren geçen on beş yıllık dönemde Türk belediyeciliği gelişme göstermiştir. Bunda bütün dünyayı etkisi altına alan demokrasi kavramının da etkisi büyüktür. 13 Temmuz 1945’te kurulan “*Belediyecilik Derneği*” bunun en somut örneğidir.¹¹⁸ Derneğin amacı; belediyeler arası birliği sağlamak ve bir belediyecilik akımı oluşturmaktır. Bu dernek ile belediyelerin özerkleşmesi ve demokratikleşmesi savunulmuştur.¹¹⁹ Özerk ve demokratik bir belediye için dernek kurulmasından sonra 29 Nisan 1946 tarihli 4878 sayılı kanun ile belediye seçimleri

---

¹¹³ a.e., s.82.

¹¹⁴ Tekeli, **Cumhuriyet’in Belediyecilik** Öyküsü, s.118.

¹¹⁵ Tekeli, **a.g.e.**, s.121.

¹¹⁶ Alada, **a.g.e.**, s.126.

¹¹⁷ Gökaçtı, **a.g.e.**, 140.

¹¹⁸ Gökaçtı, **a.g.e.**, s.140.

¹¹⁹ Tekeli, **Cumhuriyet’in Belediyecilik** Öyküsü, s.126.

usulü de değişmiştir.¹²⁰ 1580 sayılı kanunun seçime ilişkin hükümleri 7 Temmuz 1950 tarihinde 5669 sayılı kanunla tünden değiştirilmiştir.¹²¹

Tek parti döneminde; merkeziyetçi bir temele sahip olan yerel yönetimler ülke genelinde bir standarda kavuşturulmuş, kanunlaştırma yoluyla da yeni belediyeçilik modeli oluşturulmuştur. 1946-1960 döneminde kentleşmenin hız kazanması ve çok partili siyasal hayata geçilmesi, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal hayatında oldukça etkili olmuştur.¹²² Bu gelişmeler doğrultusunda, Türkiye'nin içine girdiği yeni siyasal hayat, yerel yönetim konusunda yeni ilkelerin ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir.¹²³ Demokratik bir sürece girilmesine karşın, belediye yönetimlerinin demokratikleştirilmesi konusunda önemli değişiklikler olmamıştır. Yerel yönetimlerin maddi olanakları, merkezi hükümete karşı konumları ve yetkileri büyük ölçüde aynı kalmıştır.¹²⁴ Bu dönemde siyasal partiler programlarında yerel yönetimlerin güçlenmesine yer vermelerine rağmen, merkeze bağlılık aşılammıştır.

1946'da DP'nin kurulması ile birlikte Türkiye yeni bir siyasal sistemin içine girmiş, bu durum yerel yönetimlere yaklaşımı da etkilemiştir. Çok partili hayata geçişin gerçekleştiği dönemde, kentlerde yoğunlaşan nüfusun, belediyeler üzerinde büyük bir baskı oluşturmaya başlaması parti programlarına da yansımıştı.

Yerel yönetimlere daha geniş yetkiler verilmesini savunan DP'nin programında bu konuya ilişkin yer alan maddeler şu şekildedir:

“Madde 20: İllerin özel ihtiyaçlarını yerinde görüp karşılamak ve halkın idareye iştirak ettirilmesi prensibini tahakkuk ettirmek maksatlarıyla kurulmuş olan il genel kurullarıyla özel idare ve belediyeler, bütçelerini tanzim ve tatbik hususlarında ve diğer bütün vazifelerin ifasında, gereken genişlikte yetkilere teçhiz olunmalıdır.

Madde 21: İl genel kurulları ve belediyeler beşer senelik çalışma planları tanzime sevk edilmeli ve bu planlar merkezde mahalli idarelere yol göstermek vazifeleriyle kurulacak bir teknik büronun evvelden tetkikine tabi tutulmalıdır.”¹²⁵

---

¹²⁰ Gökaçtı, a.g.e., s.141.

¹²¹ Tekeli, **Cumhuriyet'in Belediyeçilik Öyküsü**, s.126.

¹²² Cevat Geray, “Belediyelerin Hızlı Kentleşmeye Yenik Düştüğü Dönem (1945-1960)”, **Türk Belediyeçiliğinde 60. Yıl Uluslararası Sempozyumu**, Ankara, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı, 23-24 Kasım 1990, s.217.

¹²³ Kemal Görmez, **Yerel Demokrasi ve Türk Belediyeçiliği**, Ankara, Hizmet-İş. Sendikası Yayınları, 1997, s.120.

¹²⁴ Tekeli, **Belediyeçilik Yazıları**, s.133.

¹²⁵ İçişleri Bakanlığı, **Türkiye'de Siyasi Dernekler II**, Ankara, Başbakanlık Devlet Matbaası, 1950, s.172.

DP'nin programında yer verdiği bu yeni ilkeler CHP'yi de etkilemiş, değişen siyasal ortamın etkisiyle parti programında yerel yönetimler konusunda benzer ilkelere yer vermesini sağlamıştır. 17 Kasım 1947 tarihinde değiştirilen CHP programına 30-33. maddeler eklenerek yerel yönetimler konusunda benzer ilkelere yer verilmiştir.¹²⁶ CHP programına eklenen 30, 31, 32 ve 33. maddeler ve kapsadıkları hükümler şu şekildedir:

“Madde 30: Mahalli idarelerimizi demokratik bünyemizin temel unsurları sayarız. Köy, belediye ve özel idarelerin kuruluşlarında, işleyişlerinde ve denetlenmelerinde bu ana fikri önemle göz önünde tutarız.

Madde 31: Bir kısım yurt hizmetlerinin mahallerinde halkça seçilmiş kurullara bırakılması ve bu kurullara geniş yetkiler sağlayacak kanunlar yapılması ve genel idarede, illere kesin sorumlu geniş yetkiler verilmesi idare sistemimizin esasıdır.

Madde 32: Her yurttaşın idarece alınan kararlara karşı bir yargı merciine başvurabilmesinin sağlanmasını gerekli sayarız. Kamulaştırma işlerini bir sisteme bağlamayı uygun buluruz.

Madde 33: Belediye sınırları içinde bulunan ekonomik mahiyetteki kamu hizmetleri ve işletmeleri belediyelere ait olmalıdır.”¹²⁷

Her iki parti programı karşılaştırıldığında DP'nin yerel yönetimlerde yetki genişliğinden söz etmesine rağmen, planlar aracılığıyla yerelin merkezin denetiminde kalmasını amaçlaması açısından CHP'ye oranla daha merkeziyetçi bir görünüme sahip olduğu konunun uzmanlarınca ifade edilmiştir.¹²⁸ Gerçekte aralarında çok büyük bir fark bulunmayan bu iki görüşün ayrılmasını sağlayan ince ayırım; DP'nin toplumdaki gelen sese daha çok kulak vermesi sebebiyle popülist uygulamalara daha fazla yönelip, merkeziyetçi anlayış ile ters düşecek uygulamalara göz yummasıdır. Ve tabii buna bağlı olarak tarihi, kültürel ve doğal değerlere sahip şehirlerin kaderlerinin değişmesidir.¹²⁹

Yerel yönetime bakış açısı, karşılaşılan sorunlar ve razı olunan çözümler bakımından CHP ve DP iktidarlarının uygulamalarında çok önemli farklar olmadığı bu konuda çalışanlar tarafından tespit edilmiştir. CHP ve DP'nin her ikisinin de İstanbul'daki temsilcisi olarak görev yapmış olan Fahrettin Kerim Gökay, bu iki parti arasındaki farkın düşünüldüğü kadar büyük olmadığını en önemli kanıtı olacaktır.

¹²⁶ İlhan Tekeli, **Cumhuriyet'in Belediyecilik Öyküsü**, s.124.

¹²⁷ İçişleri Bakanlığı, **a.g.e.**, s.49.

¹²⁸ İlhan Tekeli, **Cumhuriyet'in Belediyecilik Öyküsü**, s.124.

¹²⁹ Gökacı, **a.g.e.**, s.146.

1.4. Mekan ve İnsan Unsuru Açısından Gökay'ın Yönetimindeki İstanbul

Fahrettin Kerim Gökay'ın vali ve belediye başkanı olarak görev yaptığı İstanbul; 1945 itibariyle 1 milyon 78 bin ve 1955 verilerine göre 1 milyon 533 bin nüfusu ile yıllık binde 40-50 artış gösteren bir kenttir.¹³⁰

1950-1955 döneminde Türkiye'de başlayan kırdan kopuş ile birlikte kentlerin nüfuslarında büyük değişimler görülmüştür. 1945-1950 döneminde 214 bin olan köyden kente göç sayısı 1950-1955 döneminde 904 bine çıkmış¹³¹, İstanbul'da bu göç dalgasından payına düşeni almıştır. Göçün etkisi ile nüfus bakımından büyüyen İstanbul aynı zamanda genişlemiştir. İlk göç dalgası ile İstanbul'a gelenler Haliç yöresi ile sur dışındaki sanayi kuruluşlarının çevrelerine yerleşmiş, bunlar aynı zamanda İstanbul'un ilk gecekondu mahallelerinin temelini oluşturmuştur.

1945 yılında sur içi kent 1440 hektarken, İstanbul Belediyesi'ne bağlı alanlar 7000 hektar kadardır. 1945'ten 1960'a kadarki süreçte, yani Fahrettin Kerim Gökay'ın görev süresini de içinde barındıran 15 yıllık dönemde, İstanbul Belediyesi'ne bağlı alanlar 28.000 hektara ulaşmıştır.¹³²

1950'lerin ortasına gelindiğinde İstanbul'un Anadolu Yakası; doğuda Pendik'ten başlayarak Marmara Denizi'nin kuzey kıyılarında sırasıyla Kartal, Maltepe, Bostancı, Caddebostan, Suadiye, Erenköy, Göztepe, Kızıltoprak, Fenerbahçe, Moda, Kadıköy, Haydarpaşa semtlerinden ayrıca bu kıyıların karşısında Büyükkada, Heybeliada, Burgazada ve Kınalıada'dan oluşmaktaydı.¹³³ Boğaz'ın doğu kıyılarında ise Üsküdar, Küçük Çamlıca, Büyük Çamlıca, Kısıklı, Kuzguncuk, Beylerbeyi, Çengelköy, Kuleli, Vaniköy, Kandilli, Anadolu Hisarı, Kanlıca, Çubuklu, Paşabahçe, Beykoz, Anadolu Kavağı mevcut durumda idi.¹³⁴

İstanbul'un Avrupa Yakası'nı iki bölüm halinde incelediğimizde Eminönü ve Haliç'in güneyinde kalan birinci bölümde: Sarayburnu, Eminönü, Sultanahmet, Beyazıt, Süleymaniye, Şehzadebaşı, Aksaray, Fatih, Unkapanı, Cerrahpaşa, Koca Mustafa Paşa, Fener, Ayvansaray, Eyüp, Gazi Osman Paşa, Ahırkapı, Kumkapı,

¹³⁰ Çevrimiçi http://www.ibb.gov.tr/sites/ks/tr-TR/0-Istanbul-Tanitim/konum/Pages/Nufus_ve_Demografik_Yapi.aspx, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 31 Ağustos 2010.

¹³¹ İlhan Tekeli v.d., **Kökler ve Yollar-Türkiye'de Göç Süreçleri**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, s.456.

¹³² Doğan Kuban, **İstanbul Bir Kent Tarihi-Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000, s.392.

¹³³ Osman Yalçın, **İstanbul**, İstanbul, Özyürek Yayınları, 1968, s.15.

¹³⁴ Yalçın, **a.y.**

Davutpaşa, Yedikule, Topkapı ve Edirnekapı; ayrıca Marmara kıyıları boyunca Kazlıçeşme, Zeytinburnu, Bakırköy, Yeşilyurt, Yeşilköy, Florya, Menekşe, Küçükçekmece, Soğuksu, Kanarya, Halkalı uzanmakta idi.¹³⁵ Avrupa Yakası'nın ikinci bölümü ise Karaköy ve Haliç'in kuzeyi ile Boğaz'dan Karadeniz'e kadar uzanan şerit dahilinde incelenebilir. Bu kapsamda Karaköy, Tophane, Cihangir, Ayazpaşa, Dolmabahçe, Beşiktaş, Yıldız, Maçka, Harbiye, Şişli, Taksim, Kurtuluş, Beyoğlu, Tepebaşı, Tünel, Kasımpaşa, Hasköy, Sötlüce, Kağıthane, Alibeyköy bulunmakta idi. Bunun yanı sıra Avrupa Yakası'nın Boğaz şeridinde Beşiktaş'tan itibaren Ortaköy, Arnavutköy, Bebek, Rumeli Hisarı, Baltalimanı, Emirgan, İstinye, Yeniköy, Tarabya, Kireçburnu, Büyükdere, Sarıyer, Rumeli Kavağı bulunmakta idi.¹³⁶

Fahrettin Kerim Gökay, 253 km²'lik bir alana yayılmış olan İstanbul'un Ekim 1949 ile Kasım 1957 döneminde vali ve belediye başkanlığı görevini yürütmüştür.

---

¹³⁵ Yalçın, a.y.

¹³⁶ Yalçın, a.g.e., s.16.

II. BÖLÜM

CHP İKTİDARI DÖNEMİNDE FAHRETTİN KERİM GÖKAY'IN İSTANBUL VALİLİĞİ VE BELEDİYE BAŞKANLIĞI

2.1. CHP İktidarı Döneminde Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı (Ekim 1949-Mayıs 1950)

Doktor Lütfü Kırdar'ın İstanbul valiliği ve belediye başkanlığı görevlerinden ayrılmasının öncesinde, halefinin kim olacağı konusu gündemde yer etmiştir. 7 Ekim 1949 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan “İstanbul Valisi” başlıklı başyazı bu konuya ayrılmıştır. Adı geçen yazıda Dr. Lütfü Kırdar'ın İstanbul'a yaptığı hizmetler vurgulanırken, yeni valinin de; Kırdar'ın başladığı imar hareketlerine devam edecek zihniyette şehirci ve İstanbul'un iç ve dış politika bakımından istediği siyasi hizmetleri yapacak kadar politik ve memleket düşüncelerini temsil edecek düzeyde konuya hâkim durumda olan, basın ile sefeli gibi iyi ilişkiler yürütecek kadar zeki ve özellikle de yaklaşan genel seçimlerde muhalefetin şüphelenmesini gerektirmeyecek kadar dürüst biri olması gerektiği yer almıştır.¹³⁷

Kırdar'ın Manisa milletvekilliğine seçilmesiyle birlikte boşalan İstanbul valiliğine Fahrettin Kerim Gökay'ın getirilmesi; İstanbul halkı, üniversite camiası ve muhalefet partisi tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Rum Ortodoks Patriği Athenegoras memnuniyetini Lütfü Kırdar'ın ayrılmasıyla meydana gelen boşluğun bu tayin ile telafi edilmiş olduğu şeklinde dile getirmiştir.¹³⁸ Doğan Nadi Cumhuriyet gazetesindeki yazısında İstanbul'un sorunlarına kısaca değinmiş, “Böyle acayip bir tımarhaneye elbette Fahrettin Kerim gibi bir deli doktoru lazımdı!” demiştir.¹³⁹

¹³⁷ “İstanbul Valisi”, **Cumhuriyet**, 7 Ekim 1949, s.1-3.

¹³⁸ “Prof. Fahrettin Kerim İstanbul Valisi Oldu”, **Cumhuriyet**, 20 Ekim 1949, s.4.

¹³⁹ “Hoş Geldin, Üstad!”, **Cumhuriyet**, 21 Ekim 1949, s.3.

Fahrettin Kerim Gökay henüz valilik görevini devralmadan CHP üyeliği sorun yaratmıştır. Gökay vali sıfatı ile memur sayılacağından ve Memurin Kanunu'na tabi olacağından, parti üyeliğinden ayrılması yönünde DP'den çağrılar gelmiştir.¹⁴⁰ Durumun yasal bir zorunluluk olduğunu öğrenen Fahrettin Kerim Gökay CHP'den çekildiğini bildirmiş ve konu ile ilgili şu sözleri söylemiştir:

“Bu davayı da böylece hallettim. Şu dakikada parti işini bütün unvanları ile terk etmiş bulunuyorum... Vilayet makamında oturarak herhangi bir parti lehinde sokak politikacılığı yapmaktan kendimi tenzih ederim.”¹⁴¹

Gökay'ın CHP'den istifasından memnun olan DP İstanbul İl Başkanı Esad Çağa bir açıklamada bulunarak; yıllardan beri bir gelenek halini almış olan parti devlet bütünlüğünün bir devamı olarak halen CHP mensubu memurlara valinin davranışının bir örnek oluşturması gerektiği vurgulanmıştır.¹⁴² Fahrettin Kerim Gökay 1986 yılında kendisiyle yapılan bir röportajda, İstanbul valisi ve belediye başkanı olduğu dönemi “Vilayete ayak bastığım günden itibaren tarafsız olmuştumdur. Hiç taraf tutmadım. Elhamdülillah, her el koyduğum şeyi yaptım, yürüdüm”¹⁴³ sözleri ile anlatmıştır.

Ordinaryüs Profesör Doktor Fahrettin Kerim Gökay İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı görevlerini, bir telgrafında kendisinden “Çok sevdiğim bir arkadaşımın valiliğe tayininden büyük bir sevinç duydum”¹⁴⁴ sözleriyle bahsetmiş olan Doktor Lütfü Kırdar'dan 24 Ekim 1949 tarihinde devralmıştır. Yeni vali aynı gün yayınladığı genelgede “Bu vazifede bulunduğum müddetçe tek parolamız halka faydalı olmaktır. Bunun temini yolunda yegâne çarenin vazifelerimize gün geçirmek saat doldurmak için değil, faydalı ve verimli iş görmek azmi ile muntazam bir devam olduğunu çalışma arkadaşlarımdan takdir ettiklerine inancım vardır”¹⁴⁵ sözlerine yer vererek İstanbul'a ve İstanbul halkına vereceği hizmetten duyduğu heyecanı dile getirmiştir.

Görevi devraldıktan itibaren hiç zaman kaybetmeden çalışmalarına başlayan yeni vali ve belediye başkanı, 26 Ekim 1949 tarihinde kaymakamlarla bir toplantı yapmış ve çeşitli işlerle ilgili olarak yeni direktifler vermiştir. Gökay'ın yeni görevindeki çalışma prensiplerini ortaya koyan direktifler özetle şu şekildedir:

¹⁴⁰ “DP Valinin CHP'den İstifasında Israr Ediyor”, **Cumhuriyet**, 22 Ekim 1949, s.1-3.

¹⁴¹ “Vali Kanuna Uyarak CHP'den İstifa Etti”, **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1949, s.4.

¹⁴² “CHP'li Memurlar ve Demokrat Parti”, **Cumhuriyet**, 25 Ekim 1949, s.1.

¹⁴³ “Fahrettin Kerim Gökay'la Tatil Sohbeti”, s.4.

¹⁴⁴ “Vali Kanuna Uyarak CHP'den İstifa Etti”, s.4.

¹⁴⁵ “Vali Dün Kırdar'dan Vazifeyi Devraldı”, **Cumhuriyet**, 25 Ekim 1949, s.4.

- “Memur olduğumuz için politika ile işimiz yoktur. Kanunun hükümlerini tarafsız olarak tatbik ile mükellefiz.
- Halka azami kolaylık gösterilecek ve işler süratle intaç edilecektir.
- Memurların vazifelerine muntazaman devamları temin ve kontrol edilecektir.
- Karar vermeden evvel iyi düşünülecek ve kara verilince de iyi tatbik ve ısrarla takip edilecektir. Karar verilir, tatbik ve takip edilmezse bundan hükümet otoritesi zarar görür.
- Emniyet ve asayiş işlerinde azami hassasiyetle hareket olunacaktır.
- Gıda maddeleri fiyatlarında şehrin muhtelif semtleri arasında görülen fark ve muvazenesizliğin ortadan kaldırılması gerekir.
- Şehrin temizlik işlerine büyük önem vermek lazımdır.
- İrtikap ve irtişa mevzuunda çok hassas davranılacaktır. Bilhassa “falan zat filan yeri haraca bağlamış” gibi kulakları tırmalayan söylentiler muvacehesinde azami hassasiyetle hareket edilecektir. Bu konuda asla merhamet yoktur.
- Yaklaşmakta olan kış mevsiminde halkın yakacak ihtiyacı ile ciddiyetle ve daha yakından ilgilenmek gerekir.”¹⁴⁶

Fahrettin Kerim Gökay göreve başladığının onuncu gününde vilayette bir toplantı düzenlemiş ve ardından basına açıklamalarda bulunmuştur. İlk günden beri vatandaşın huzur ve güvenliğini sağlamanın en önemli görevi olduğu ilkesiyle hareket ettiğini belirten vali, gecekondular ve halkın geçim sıkıntısı konularına da değinmiş, bu konularda alınacak önlemleri açıklamıştır.¹⁴⁷

Görev süresi boyunca basınla sık sık bir araya gelen Gökay, bunun yanı sıra halkla bir araya gelmeye ve teftişlere de çok önem vermiştir. İstanbul’un su ve elektrik sorunları, asayiş, trafik ve konut sorunları bu dönemin en çok göze çarpan konularıdır.

2.1.1. İstanbul Vilayeti ve Belediyesi’nin Ayrılması Tartışmaları

1930 yılında 1580 sayılı kanunun 149-153. maddeleri ile İstanbul’da Vilayet ve Belediye birleştirilmiştir. Fahrettin Kerim Gökay henüz İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı görevine getirilmeden, 1947 yılında, İstanbul’da bulunan birleşik idarenin ayrılmasına yönelik tartışmalar başlamıştır. Bu amaçla İl Genel Meclisi tarafından belediye gelirlerini arttırmak ve ileride kurulacak olan belediye teşkilatının esaslarını

¹⁴⁶ “Vali Kaymakamlara Yeni Direktifler Verdi”, **Cumhuriyet**, 27 Ekim 1949, s.4.

¹⁴⁷ “İaşe İşleri İçin Dün Yapılan Toplantı”, **Cumhuriyet**, 1 Kasım 1949, s.3.

belirleyecek olan geçici bir komisyon dahi kurulmuştur.¹⁴⁸ 1950'lerde oldukça sık gündeme gelen İstanbul'da birleşik idarenin ayrılması konusunda hazırlanan hükümet tasarısı CHP İstanbul İl İdare Kurulu tarafından da olumlu bulunmuştur. Bu durum CHP İstanbul İl İdare Kurulu Başkanı İlhami Sancar tarafından "İstanbul'un hususiyetleri, belediye hizmetlerinin ehemmiyeti ve şümulü nazara alınarak bugünkü telakkilerimize uygun, muhtar, mahalli bir idare veçhesini verdimemi icap ettirmektedir"¹⁴⁹ sözleri ile açıklanmıştır.

Vilayet ve belediyenin ayrılmasının olumlu yönlerinin yanı sıra, belediyenin mevcut statüsü korunarak gidilecek bir ayırımın olumsuz yönlerine de göz atmak gerekmektedir. Vilayetin ve belediyenin iç içe geçmiş durumda bulunduğu İstanbul'da, belediyenin birçok yetkisi Bakanlıkların teşkilat kanunları ile elinden alınmış durumdadır. Bunun yanı sıra beledi hizmetlerin birçoğu da yine valilik onayı ile yerine getirilmektedir. 21 Kasım 1949 tarihli Cumhuriyet gazetesinin başyazısında merkeze sormadan öksürmenin dahi imkansız olduğundan bahsedilirken "Bu hali ile belediyeyi vilayetten ayırmak şehre fenalık etmek olur"¹⁵⁰ sözlerine yer verilmiştir. İstanbul Belediyesi'nin vilayetten sağlıklı bir şekilde ayrılmasını sağlamak için yapılması gereken belediyeye işlerlik kazandırmaktır. Ancak kendi bütçesini hazırlayabilen ve memurlarını atayabilen bir belediye örgütü oluşturulursa, birleşik idarenin ayrılması olumlu sonuç verebilecektir. Belediye örgütünün yetkisiz bırakılmış olması ve bu durumda iken vilayet ile ayrılması kararının gündemde olması, "bu hali ile vilayetten ayrılırsa kimsesiz bir çocuk gibi kalması muhakkaktır"¹⁵¹ şeklinde eleştirilere neden olmaktadır.

Belediyenin eksilmiş durumdaki yetkilerinin yanı sıra, vilayet ve belediye ayrıldığında belediye başkanının nasıl seçileceğine dair tartışma da bu dönemde gündemde yer almaktadır. Ankara'da Belediyecilik Derneği'nin Kongresi'ni takip etmiş olan Adnan Adıvar, belediye seçimlerinin gerekliliği hakkındaki düşüncelerini "...Kendini demokratik sayan bir memlekette demokrasinin ilk tezahürü ancak belediye seçimleridir. Onlar yapılmadan büyük intihaba gidilmek milletin kendi mukadderatına kendinin sahip olması hakkının en düz yolundan saparak, demokrasinin heykelsiz fakat güneşli şan ve şeref meydanına varan caddeyi gözü

---

¹⁴⁸ "Belediye ve Vilayetin Ayrılması Kararı", **Cumhuriyet**, 12 Ocak 1950, s.1-3.

¹⁴⁹ "Belediye ve Vilayetin Ayrılması Kararı", s.3.

¹⁵⁰ "Vilayet ve Belediye", **Cumhuriyet**, 21 Kasım 1949, s.1.

¹⁵¹ "Belediye Vilayet'ten Ayrılırken", **Cumhuriyet**, 28 Ocak 1950, s.1.

kapalı aramaya benzer” sözleri ile ifade etmiştir.¹⁵² Adıvar aynı yazısında İstanbul’daki mevcut idareyi “ ...şehrin idaresiz, salahiyetsiz bir şehir meclisinin havalelerini nazarı dikkate almağa kendini asla mecbur görmeyen vali kıfayetindeki belediye reisine” bırakmanın reva olmadığını söyleyerek ağır bir dille eleştirmiştir.¹⁵³ Adnan Adıvar bu yazısının yayınlanmasından kısa bir süre sonra TBMM’de “Belediye reisini İstanbul Belediye Meclisi değil, İstanbul halkı seçmelidir” sözleri ile bu konudaki tavrını ortaya koymuştur.¹⁵⁴

İstanbul valisi ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay birleşik idarenin ayrılması hakkındaki düşüncelerini “Bu iş beni ilgilendirmez. Şu dakikada vali ve belediye başkanım. Hazreti Ali’nin meşhur bir sözü vardır: Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya ve yarın ölecekmiş gibi ahrete hazırlan. Ben de kanun çıkıp da vazifeden ayrılıncaya kadar işgal ettiğim vali ve belediye başkanlığında otoritenin bütün vecibelerini yerine getirmekle mükellefim” sözleri ile ifade etmiştir.¹⁵⁵ Gökay’ın İstanbul’daki görev süresinin büyük bölümünde devam edecek olan vilayet ve belediyenin ayrılması tartışmaları 1 Mart 1956 tarihinde ayrılmanın gerçekleşmesi ile birlikte sona ermiştir.*

2.1.2. CHP İktidarının Sonlarında (Ekim 1949-Mayıs 1950 Döneminde) İstanbul’un İmarı

Fahrettin Kerim Gökay, CHP tarafından İstanbul valisi ve belediye başkanı olarak göreve getirilmiş olmasına karşın, adı DP iktidarı ile birlikte anılmıştır. Bunun sebebi; görev süresinin yalnızca yedi aylık bir dönemini CHP iktidarı döneminde geçirmesinin yanı sıra, DP iktidarı zamanında İstanbul’da gerçekleştirilmiş olan imar hareketlerinin yurt genelinde geniş yankı bulmasıdır. İstanbul’da yürütülen imar hareketlerinin başlangıcı ise DP döneminin öncesine dayanmaktadır.

1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu’nun bütün belediyelere imar planı oluşturma zorunluluğu vermesi nedeni ile 1936 yılında dönemin İstanbul valisi Muhittin Üstündağ tarafından Paris Şehircilik Enstitüsü profesörlerinden Henri Prost İstanbul’a davet edilmiştir. *İstanbul İmar Planı* dâhilinde şehrin yeniden imarı için

---

¹⁵² “Belediye Seçimleri ve İstanbul Belediyesi”, **Cumhuriyet**, 12 Kasım 1949, s.2.

¹⁵³ “Belediye Seçimleri ve İstanbul Belediyesi”, s.2.

¹⁵⁴ “İstanbul Belediyesi’ne Dair Soru”, **Cumhuriyet**, 1 Aralık 1949, s.3.

¹⁵⁵ “Vilayet ve Belediyenin Ayrılması”, **Cumhuriyet**, 25 Ocak 1950, s.2.

* İstanbul’da birleşik idarenin ayrılması için Bkz. s. 118-126.

yetkili tek isim olan Prost tarafından hazırlanan ve *Prost Planı* olarak da adlandırılan bu plan, tek parti döneminin son bulduğu 1950 yılına kadar uygulanmıştır.¹⁵⁶

Henri Prost, 3 Şubat 1950 tarihinde vali Gökay ile bir görüşmede bulunarak, İstanbul şehrinin imarı için Paris'te yaptığı çalışmalar hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Planların uygulanması için bazı yasal ve mali düzenlemelerin gerekliliğinin yanı sıra; Prost'un yalnızca planları yapmakla yükümlü olduğundan ve hazırlanan bu planların uygulamaya konmamış olmasından dolayı duyduğu memnuniyetsizlik basında yer almıştır.¹⁵⁷

İstanbul'da imar hareketlerine, Abidin Daver'in 17 Mart 1950 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki başmakalesinde dile getirdiği gibi "Büyük bir şehrin imarı yalnız şehrin senelik geliri ile yapılmaz. İstanbul öyle bir şehirdir ki imarı için sarf edilen milyonları süratle geri ödeyebilir... Onun için borçlanmaktan da korkmamak lazımdır"¹⁵⁸ anlayışı ile devam edilmiştir.

Prost'un hazırladığı planların yanı sıra Belediye İmar Müdürlüğü tarafından Şehir Meclisi'ne beş yıllık bir imar planı sunulmuştur. Gerçekleştiği takdirde İstanbul'un büyük bir ihtiyacını karşılayacağı düşünülen bu plana göre; Karaköy'den Taksim'e bir yol, Eminönü-Beyazıt ve Eminönü-Unkapanı yolunun açılması ve Beyoğlu İstiklal Caddesi arkasındaki sokaklardan geçecek ikinci bir Beyoğlu Caddesi öngörülmüştür.¹⁵⁹

1949 yılının sonlarında İstanbul'da Anadolu ve Avrupa yakasını birbirine bağlayacak bir köprü veya tünelin inşası gündeme gelmiş, vali ve belediye başkanı Gökay tarafından "Bu konu benim kafamı işgal etmektedir" sözleri ile değerlendirilmiştir.¹⁶⁰ Ancak yapılacak köprü hakkındaki yayınların sayısının artması nedeniyle Gökay yeni bir açıklama yaparak, bu projenin zamana ve paraya ihtiyacı olduğunu şu sözleri ile belirtmiştir:

"Köprü bugünün esas davası değildir. Biz vatandaşların dileklerini cevaplandırırız ve vaade girmeyiz... Bugün bir talep ve müracaat vardır, etüt edilecektir. Benden para pul istemeyen ve İstanbul basını tarafından hararetle karşılanan bir dilek tahakkuk ederse kime ne zararı var."¹⁶¹

¹⁵⁶ Nazır Şentürk, **İstanbul Valileri**, İstanbul, Doğan Egmont Yayıncılık, 2008, s.100.

¹⁵⁷ "Prost Dün Valiye İzahat Verdi", **Cumhuriyet**, 4 Şubat 1950, s.2.

¹⁵⁸ "İstanbul'un İmarı İçin", **Cumhuriyet**, 17 Mart 1950, s.1-3.

¹⁵⁹ "İstanbul'un Beş Senelik İmar Planı", **Cumhuriyet**, 26 Şubat 1950, s.2.

¹⁶⁰ "İstanbul ve Anadolu Yakasını Birleştirecek Köprü", **Cumhuriyet**, 9 Aralık 1949, s.2.

¹⁶¹ "İstanbul-Üsküdar Köprüsü Hakkında Valinin Beyanatı", **Cumhuriyet**, 14 Aralık 1949, s.2.

İmar işlerinde halkın isteklerinin de göz önünde bulundurulması gerektiğine inanan Gökay, İmar Dairesi'nin içine bir şikayet kutusu sağlamıştır. Bunun dışında halkın aynı konudaki şikayetlerine cevap verebilmek için bir komisyon oluşturulmuştur.¹⁶²

29 Mart 1950 tarihinde Marshall Yardımı Türkiye Temsilcisi Russel Dorr İstanbul vali ve belediye başkanı Gökay ile görüşmüştür. Görüşme sırasında Gökay İstanbul'da yapılması planlanan işlerden en kısa zamanda yapılması gereken üçünün turizm için otel, soğuk hava depoları ve süt için pastörizasyon müesseseleri olduğunu belirterek, "Bu üç noktada Marshall planı bize faydalı olabilir" sözlerini söylemiştir. Marshall Temsilcisi Dorr ise "Prensip itibariyle sizinle tamamen aynı fikirdeyim. Marshall Plan Teşkilatı bu planları büyük bir alaka ve sempati ile karşılamakta ve ben şahsen bütün bunların yakın istikbalde kuvveden fiile çıkarılmasını ümit ve temenni ederim" açıklamasında bulunmuştur.¹⁶³ Ancak DP iktidarı ile birlikte İstanbul bu yardımdan bayındırlık ve imar çalışmaları sırasında faydalanacaktır.

Fahrettin Kerim Gökay, DP hükümeti öncesinde İstanbul'da görevde bulunduğu yedi aylık süreçte imar işlerine çok fazla ağırlık vermemiştir. Şehirdeki hayat pahalılığı, sağlık kurallarına uygun yiyecek-içecek sağlanması, şehrin asayişi ve konut sorunu imar işlerine oranla, bu dönemde Gökay'ın önem verdiği konulardır.

2.1.3. CHP İktidarı Döneminde İstanbul'da Pahalılıkla Mücadele ve Yoksullara Yardım

Fahrettin Kerim Gökay İstanbul'daki görevinin ilk günlerinde şehrin geçim sıkıntısını ve pahalılığı gündemine almıştır. İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı görevine getirildiğinde ilk demeci "Bu vazifeyi İstanbul halkına hizmet için kabul ettim"¹⁶⁴ olan Fahrettin Kerim Gökay; 27 Ekim 1949'da belediye muavin ve müdürleriyle bir tanışma toplantısı düzenlemiştir. Bu toplantıdaki konuşmasında Gökay; belediyeçilik bakımından ele alınacak en önemli işin özellikle orta halli vatandaşın derdi olan geçim sıkıntısı konusunda yapılacak çalışmalar olacağını belirtmiş, "En büyük düşüncem kış mevsiminde vatandaşın iaaşe ıstırabını hafifletmektir" demiştir. Vali halkın iaaşesi konusunun çok önemli olduğunu, vilayet ve belediyenin Toprak Ofisi ile yapacağı işbirliği ile bu konunun kısa sürede

¹⁶² "Belediye İmar İşleri", **Cumhuriyet**, 4 Ocak 1950, s.2.

¹⁶³ "Marshall Planı'ndan İstanbul'a Yardım İşi", **Cumhuriyet**, 30 Mart 1950, s.1-3.

¹⁶⁴ "Prof. Fahrettin Kerim İstanbul Valisi Oldu", s.1.

aşılacağını belirtmiştir.¹⁶⁵ Bir hekim olan vali Gökay, halkın beslenmesine ve özellikle piyasada kaliteli yiyecek maddelerinin bulunmasına büyük önem vermiştir.

31 Ekim 1949'da vilayette gerçekleştirilen toplantı sonrasında vali önemli açıklamalarda bulunmuş, halkın birinci gıda maddesi olan yağ konusunda yapılacak olan çalışmaları açıklamıştır. Buna göre Toprak Ofisi tarafından hazırlanmakta olan, üniversiteden yetkili profesörlerin de incelemelerinden geçmiş bulunan, vatandaş için uygun bir fiyatla piyasaya sürülecek yeni bir sadeyağın haberi vali tarafından verilmiştir.¹⁶⁶ “Ofis Yağı” hakkındaki detaylı bilgi vali Gökay tarafından şu sözlerle ifade edilmiştir:

“ Satışa çıkarılacak Diyarbakır yağları Ofişçe stok edilmiş olup 16 kooperatifte satılacaktır... Piyasaya çıkarılacak ucuz yağ *Ofis Yemeklik Yağı* adını taşıyacak ve kapalı kiloluk tenekeler içinde satılacaktır. Bu yağ eski yağlara benzemeyecektir. Zira içerisine süt yağı da konacaktır. Bu yağ Üniversite profesörlerinden Sedad Tavad, Hıfzıssıhha Müdürü Muhiddin Erer, Belediye Kimyahanesi Müdürü Mehmed Ali Kağıdıoğlu, Ticari Tahliller Laboratuvarı Müdürü Raşid Tasdur, Tıbbi Adil Kimyageri Celal Tahsin, serbest kimyager Rükneddin Sezer, Ofis kimyageri Zişan Karaata gibi salâhiyettar kimseler tarafından hazırlanmış ve tecrübe edilmiştir.”¹⁶⁷

Önemli besin kaynaklarından biri olan balığın halka ucuz satılması konusunda da çeşitli faaliyetlerde bulunmuş olan vali Gökay, Balık pazarı ve civarındaki teftişleri sırasında bu konuda toptancılarla görüşmeler yapmıştır.¹⁶⁸

Halkın sağlıklı ve ucuz beslenmesinin önemini her fırsatta dile getiren Fahrettin Kerim Gökay başkanlığındaki İstanbul Belediyesi, satış maddelerine hem toptan alım hem de perakende satış etiketi konulmasına yönelik bir çalışmayı da yürütmüşlerdir.¹⁶⁹

Piyasaya devlet müdahalesini olanaklı duruma getiren *Milli Korunma Kanunu***¹⁷⁰, bu dönemde yerel yöneticilerin en önemli başvuru kaynaklarından birini oluşturmaktaydı. Esnafı ve fiyatları sık sık denetlemesi ile ün kazanmış olan vali Gökay da piyasada gördüğü adaletsizliklerde bu kanuna başvuruyordu. Örneğin et

¹⁶⁵ “Vali İaşe Meselesi Üzerinde Çalışıyor”, **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1949, s.4.

¹⁶⁶ “İaşe İşleri İçin Dün Yapılan Toplantı”, s.3.

** 18 Ocak 1940 tarihinde CHP iktidarı tarafından çıkarılmış olan Milli Korunma Kanunu, devlet müdahalelerine meşruiyet kazandırmıştır. Bu kanuna göre; hükümetin özel sanayi kuruluşları için üretim hedefleri saptama, yatırım planlarını onaylama, fabrika ve madenlere el koyabilme, bütün piyasalardaki fiyatları kontrol edebilme ve bazı malların ticaretini millileştirme yetkileri bulunuyordu.

¹⁶⁷ “Yeni Bir Seyrüsefer Planı Hazırlanacak”, **Cumhuriyet**, 3 Kasım 1949, s.4.

¹⁶⁸ “Balık Pazarı ve Civarı Dün Kontrol Edildi”, **Cumhuriyet**, 13 Kasım 1949, s.4.

¹⁶⁹ “Vali Dün Ticaret ve Zahire Borsası’nı Ziyaret Etti”, **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1949, s.2.

fiyatlarının yükselmesi bu kanunun uygulanması için gerekçe oluşturuyordu. 25 Ocak 1950'de vilayette gerçekleştirilen bir toplantıda, vali Gökay mevsim nedeniyle besi hayvan etine yapılan birkaç kuruş zamdan fazlasına göz yumulmayacağını, gereksiz arttırmalar devam ederse Milli Korunma Kanunu'nun uygulanacağını belirtmiştir. Aynı toplantıda valiye her yıl aynı konu üzerinde görüşmeler yapıldığı ancak bu görüşmelerin ekonomik değerlere göre sonuçlandığı hatırlatıldığında; vali geçen yıllarla bugünkü durumun karşılaştırılmamasını, kendisinin nedensiz arttırmalara kesinlikle fırsat vermeyeceğini vurgulamıştır.¹⁷⁰

Fakir halka yardım konusunda oldukça hassas olan vali Gökay, 13 Ocak 1950 tarihinde Radyo'daki konuşmasında konu ile ilgili olarak yapılan çalışmaları şu sözleriyle anlatmıştır: “Kar tipisinin şiddetle hüküm sürdüğü bir saatte kömürsüz, sıcak çorbasız vatandaşı düşünmek en esaslı hemşerilik vazifemizdir. Yapacağımız yardım, alanı mahcup vereni gururlandırmayacak şekil ve tarza yapılmalıdır. Kızılay aş ocaklarına yapılacak bağışlar yerine masruf bir hareket olur. Aş ocakları listesine haftada iki defa et ilavesini temin ettik. Soğuklar başlayınca Kızılay ev başına onar kilo kömür dağıtıyor.”¹⁷¹

İstanbul Genel Meclisi'nde fakirlere yardım konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan biri, 22 Şubat 1950 tarihli toplantıda şehirlilerin ucuz yemek yemelerini sağlayacak bir girişimde bulunan İstanbul Lisesi Mezunları Cemiyeti'ne bütçenin “Düşünülmeyen Giderler” bölümünden 5000 liralık yardımda bulunulması kararıdır.¹⁷² Bunun yanı sıra Şehir Meclisi 10 Mart 1950 tarihli toplantısında İstanbul'da 30.000 muhtaç vatandaşı iâşe ettiren Kızılay'a belediye yardımı adı altında ayrı bir fasıl açılmasına karar verilmiştir.¹⁷³

Aynı doğrultudaki çalışmalardan biri olarak, 6 Şubat 1950 tarihinde dar ve sabit gelirlili vatandaşın 55 Kuruşa iki kap yemek yeme olanağı bulacağı *Şehir Lokantası* hizmete açılmıştır. Vali ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay bizzat yaptığı açılış sırasında yaptığı konuşmada ve hayat pahalılığıyla mücadele konusuna değinmiştir. Gökay konuşmasında şu sözlere yer vermiştir. “Hayatı ucuzlatmayı, kooperatif esaslarına istinaden temin edebileceğimize kaniim. Kızılay'dan yemek yiyenlere yardımı arttırmakla işe başladım. Asıl lazım olan şey, ucuza mal etmek suretiyle geçimi kolaylaştırmaktır... İstihsal bölgelerinden doğrudan doğruya

¹⁷⁰ “Et Fiyatları Gene Yükseliyor”, **Cumhuriyet**, 26 Ocak 1950, s.1.

¹⁷¹ “Valinin Radyodaki Konuşması”, **Cumhuriyet**, 14 Ocak 1950, s.3.

¹⁷² **İBBKA**, Meclis Müdürlüğü, C:20. 92/950. 21/02/1950, (22 Haziran 1950).

¹⁷³ “İstanbul'un Ekmek Derdi”, **Cumhuriyet**, 11 Mart 1950, s.3.

getirilecek malzeme ile halka ve az kazançlılara sıhhi ve ucuz yemek vermek imkânını sağlayacağız... Memur aylıklarına zam yanlıştır. Hayatı ucuzlatmak daha doğrudur.”¹⁷⁴

Vali Gökay, 8 Mart 1950 tarihli ikinci Radyo konuşmasında da halka ucuz yiyecek sağlanması konusuna değinmiştir. Gökay konuşmasına “Halkın ekmek ve erzak işlerini herhangi bir şekilde maddi faydalarına alet etmek isteyenlere göz açtırmayacağımıza hemşerilerim emin olsunlar. Ticaret ahlakı konusu üzerinde hassaslıkla duruyorum” sözleri ile devam etmiştir.¹⁷⁵

2.1.4. İstanbul’un Konut Sorunu ve Gecekonular

1940’ların sonlarından itibaren dış destekli sanayileşmenin etkisi ile kentsel alanlarda nüfus artışı göze çarpmaktadır. Bu artış konut sorununu da beraberinde getirmiştir. Bunun sonucu olarak da “imar yasalarına aykırı olarak, çoğu zaman ilkel, denetimsiz ve sağlık koşullarından da yoksun olarak acele yapılmış konutlar”¹⁷⁶ olan gecekonular ortaya çıkmıştır.

Konut sorununun ve gecekonuların İstanbul’u olumsuz olarak etkilemeye başladığı bu dönemde İstanbul’un yönetimine getirilen Fahrettin Kerim Gökay, siyasal getirim aracı olarak kullanılmak istenen gecekonular meselesine bakışını şu sözleriyle açıklamıştır:

“Herhangi bir siyasal mülhaza ile kimsenin gecekonulardaki vatandaşların durumundan faydalanmasını doğru bulmuyorum. Bıraksınlar bu vatandaşlar barındıkları kulübelerde hiç olmazsa yıkılacakmış yahut şu olacakmış gibi endişelerden uzak kalsınlar. Gecekonuları ziyaret ettiğim zaman söylediğim sözler ne bugün ne de yarın değişmeyecektir. Yeni gecekonu yaptırmıyoruz. Bu işin politika mevzuu edilmesi doğru değildir.”¹⁷⁷

Kentleşme olgusunun baskısı ve giderek artan konut sorunu belediyelerin arsa ve konut üretimine ilişkin görev alanlarında birtakım gelişmelere neden oluyordu. Bu konuyla ilgili 28 Haziran 1948 tarihli 5228 sayılı “Bina Yapımını Teşvik Kanunu” belediyelere halka ucuz arsa sağlamak olanağı veriyordu. Ucuz konut yaparak bunu

¹⁷⁴ “Şehir Lokantası Dün Açıldı”, **Cumhuriyet**, 7 Şubat 1950, s.3.

¹⁷⁵ “Valinin Dün Geceki Radyo Konuşması”, **Cumhuriyet**, 9 Mart 1950, s.1.

¹⁷⁶ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, İstanbul, İmge Kitabevi, 2006, s.568.

¹⁷⁷ “Gecekonu İşi Politika Mevzuu Yapılmayacak”, **Cumhuriyet**, 27 Ocak 1950, s.1-3.

halka dağıtmak olanağı ise 24 Nisan 1950 tarihli 5656 sayılı kanun ile belediyelere sağlanmıştır.¹⁷⁸

İstanbul Belediyesi, gecekondu ve gecekondu inşaatını önlemek için halka arazi dağıtma yoluna gitmiştir. Bununla ilgili olarak bazı kararlar da alınmıştır. Buna göre:

- “Haziran’dan sonra yapılmış olan bütün gecekondu ile sahipli arsalara her ne şekilde olursa olsun yapılmış olan gecekondu behemehâl yıkılacaktır.
- Gecekondu inşaatına mani olmak üzere motosikletli belediye memurları dolaştırılacak ve kaymakamlar her hafta bu kabil inşaat hakkında belediyeye malumat vereceklerdir.
- Haziran’dan evvel yapılmış olan gecekondu sahiplerine belediyece Maliye ve Evkaf’tan devredilmiş olan parsasyonu yapılmış bulunan arsalarda yer gösterilerek buraya nakilleri istenecek, eğer buldukları yerler bu bölgeye dahilse haritalara göre bina durumları ıslah ettirilecektir.
- Maliye ve Evkaf’tan devredilmiş ve parsasyonu yapılmış olan 14 parça şehir hudutları civarındaki geniş arazi halka tevzi edilecektir. Tevziat için bir talimatname hazırlanmakta olup şimdiye kadar istida ile vaki müracaatların hükmü olmayacak, her tevzi bölgesi için ilan yapıldığı zaman burada yer almak isteyenler şu şartlara riayete mecbur olacaklardır.
  - İki sene zarfında buraya bina inşa etmek
  - Bedelini eski tapu kıymetine göre yirmi senede ödemek
- Defterdarlıkta çalışmakta olan belediye ekipleri şehir içindeki arsalardan da 600 kadarını tespit ve belediyeye devretmişlerdir. Ancak bunların tevziindeki müşkülât göz önüne alınmış ve Anakara’da toplanan Belediyeciler Kongresinde bu kabil kıymetli arsaların belediyeye devir ve bedeli halk mahalleleri inşasına tahsis edilmek üzere satışa müsaade edilmesi hükümetten istenilmiş olduğundan alınacak karara göre hareket edilecektir.
- Sütluce’de Maliye’ye ait geniş arazide de 2000 amele evi için İşletmeler Bakanlığı tarafından hazırlıklar yapılmakta ve belediyece de parsellere ayrılmaktadır.”¹⁷⁹

Fahrettin Kerim Gökay İstanbul’un konut politikasını ve konut sorunu ile ilgili olarak yapılacak işlerin önemini 27 Aralık 1949 tarihli Şehir Meclisi toplantısında şu sözleriyle anlatmıştır:

¹⁷⁸ İlhan Tekeli, **Cumhuriyet’in Belediyecilik Öyküsü**, s.139-140.

¹⁷⁹ “Gecekondu İçin Yeni Kararlar”, **Cumhuriyet**, 21 Aralık 1949, s.2.

“İstanbul Belediyesi mesken davasını ele almak zaruretindedir. Gecekondu şehir çehresini, güzelliğini kırıştırmışlardır. Belediyenin en büyük vazifesi halka ucuz mesken temin etmektir. Şehir Meclisinden bu işi en ön plana alarak 1950 bütçesinde yer ayırmasını isteyeceğim. Bu iş artık ihmale, diğer senelere bırakılmaya gelmez.”¹⁸⁰

Vali Gökay göreve gelmesinden kısa bir süre sonra konut ihtiyacı ve gecekondu konusunda çalışmalara başlamıştır. Gökay, ilk olarak Zeytinburnu bölgesindeki gecekonduya ziyarette bulunmuştur. Beraberinde Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü, Emniyet Müdürü, Bayındırlık Müdürü, Fen İşleri Müdürü, İl Jandarma Komutanı ve Fatih Kaymakamı olduğu halde, dört bine yakın gecekonduya sahip olan Zeytinburnu sakinlerinin dilek ve şikayetlerini dinlemiştir. Halka hitaben bir konuşmada bulunan Gökay:

“Cumhuriyet idaresi halka ve hakka dayanan bir idaredir. Cumhuriyet hükümetinde vazife alanlar halkın dileklerine daima birinci planda yer ayırırlar. Sizin dertlerinizi muhtelif cephelerden tetkik etmek için alakalı arkadaşlarımı da beraber getirmiş bulunuyorum. Hiçbir surette çekinmeden bana dileklerinizi söyleyebilirsiniz” sözlerine yer vermiştir.¹⁸¹

Burada yapılan görüşmelerde gecekondu mucidi olduğunu iddia ederek ilk gecekondu Kazlıçeşme’de inşa ettiğini söyleyen bir vatandaş, gecekondu yapıma gerekçesini şu şekilde ifade etmiştir:

“İktidar partisi mesken davasını şimdiye kadar bir defa olsun ele almamıştır. İşte, ben ve benim gibiler, hükümetin en mühim dertlerinden birini teşkil eden bu mesele ile bundan sonra da ilgilenmeyeceğini düşünerek harekete geçtik ve gecekondu temelinin attık.”¹⁸²

5 Kasım 1949 tarihinde Belediye Daimi Encümeni’ne başkanlık eden Gökay, toplantı sonrasında; Kazlıçeşme Mahallesi’nin su, elektrik ve okul ihtiyaçlarının en kısa zamanda sağlanacağını, yine aynı yerde Kızılay’ın günde 150 kişiye yemek verebileceği bir aşevinin açılacağını belirtmiştir.¹⁸³ Bu doğrultuda vali tarafından 21 Kasım 1949 tarihinde, Kazlıçeşme Mahallesi’ni elektriğe kavuşturan *elektrik muhavvile merkezi* açılmıştır. Mahalle sakinleri tarafından “Gecekondu Babası” olarak nitelendirilen Gökay, açılış konuşmasında bölgeyi önceki ziyaretinde yaptığı

¹⁸⁰ “Şehir Meclisi’nin Dünkü Toplantısı”, **Cumhuriyet**, 28 Aralık 1949, s.4.

¹⁸¹ “Yeni Vali Gecekondu Mahallesi’ni Gezdi”, **Cumhuriyet**, 1 Kasım 1949, s.1-4.

¹⁸² “Yeni Vali Gecekondu Mahallesi’ni Gezdi”, s.4.

¹⁸³ “Gecekondu İşleri Tetkik Ediliyor”, **Cumhuriyet**, 6 Kasım 1949, s.2.

konuşmaya değinmiş, halkın dileklerinin gerçekleştirilmeye başlandığını ve bunun devam edeceğini belirtmiştir. vali Gökay yapılan işleri şu şekilde anlatmıştır:

“...siz benden bazı şeyler istemiştiniz. Bu meyanda ışık vardı. Işık bir memlekette medeniyetin ilk alametidir. Işık medeniyetle birlikte gelir... Biz yapabileceğimiz işleri vaat ederiz. Kızılay aşhanesi işe başlamıştır... Dispanseriniz faaliyete geçmiştir. Su davanız hal yolundadır... Karakolunuz da vardır.”¹⁸⁴

Zeytinburnu-Kazlıçeşme bölgesinin yanı sıra İstanbul’un diğer semtlerinde de gecekonduların hız kazandığı bu dönemde, halkla her zaman iç içe olan vali Gökay Mecidiyeköy’deki gecekondulara da ziyaretlerde bulunmuştur. Gecekondu sahipleri ile görüşen Gökay, burada bulunan sağlıksız binalar için yeni yer bulmaları konusunda ilkbahara kadar süre tanımıştır. Sağlıksız binaların yanı sıra bu bölgede bulunan düzenli, ancak ruhsatsız binaların sahipleri validen yol, su ve elektrik talep etmişlerdir.¹⁸⁵

İstanbul’un en önemli sorunlarından biri olan konut sorunu ile ilgili olarak ilk önemli ve kapsamlı toplantı 20 Ocak 1950 tarihinde vilayette Fahrettin Kerim Gökay başkanlığında yapılmıştır. Gökay burada yaptığı konuşmasında konut sorununu ve çözüme yönelik kararlılığını: “Mesken büyük bir ihtiyacın ifadesidir... İstanbul Belediyesi mesken işini tahakkuk ettirmek ısrarında son hadde gelmiştir. İmar Limited diye bir şirketi vardır, Yapı kooperatifleri vardır. Demek ki İstanbul’da herkesi işgal eden bir mesken davası vardır” sözleri ile ifade etmiştir.¹⁸⁶ Konut ihtiyacı ile ilgili olarak mimar, mühendis, uzman ve memurların bulunduğu toplantıda Şehir Meclisi’ne ve hükümet sunulmak üzere bir rapor hazırlanmıştır. Hazırlanan rapora göre:

- “5228 sayılı kanun sadece imar planı kapsamındaki hazine arazilerini belediyeye vermektedir. Bunun belediye sınırlarına kadar devam ettirilmesi talep edilecektir. Bu sayede bu arazinin Maliye tarafından bir takım spekülörlere satılması önlemiş olacaktır.
- Şehir dahilinde belediyeye devredilecek ve değeri birkaç yüz bin lira tutarında olan arsalar kura ile halka dağıtılacak olursa, bu arsayı kura ile alan bir fakirin elinden ucuz fiyat karşılığı zengin birinin alması kaçınılmaz olur. Bu nedenle bu arsaların belediyeye devredilmesi ve belediye tarafından satılarak, bedeli ile halk evlerinin yapılmasına dair izin istenecektir.

¹⁸⁴ “Gecekondu Mahallesi Elektriğe Kavuştu”, **Cumhuriyet**, 22 Kasım 1949, s.1-3.

¹⁸⁵ “Vali Dün Mecidiyeköy Gecekondularını Gezdi”, **Cumhuriyet**, 7 Aralık 1949, s.1-4.

¹⁸⁶ “İstanbul’un Mesken İşi İçin İlk Mühim Toplantı”, **Cumhuriyet**, 21 Ocak 1950, s.1-4.

- Mevcut kanun arsaların öncelikle halka, buradan artarsa da kooperatiflere dağıtılması hükmündedir. Söz konusu arsaların öncelikle kooperatiflere dağıtılması ve bu sayede yol, su, kanalizasyon hizmetlerinin götürülmesi talep edilecektir.
- İnşaat malzemelerinden alınan verginin kaldırılması talep edilecektir.
- Fakir halka 30 yıl gibi uzun vade ile parasını amorti edecek ev inşaatının gerçekleştirilebilmesi için kredi sağlanması; üç odayı geçmeyecek ve lüks olmayacak inşaat temini talep edilmektedir.
- Bu inşaatta yol ve yapı kanunları ile bağlı olmamak talep edilmektedir.
- Yangın yerlerinde bulunan 30-40 hisseli arsalarda, tanınacak belirli bir süre sonunda, inşaat yapılmadığı durumlarda bu arsaların istimlak talep edilecektir.
- İstimlak ile ilgili kanun yetersiz olduğundan, halkın yararlanabilmesi için istimlak yapma hakkının tanınması talep edilecektir.
- Bankaların inşaat için açacakları kredilerin lüks binalara tahsis edilmemesi talep edilecektir.”¹⁸⁷

Yapılan toplantılar, hazırlanan raporlar ve çalışmalar sonuç vermiş, vali Gökay 6 Mart 1950 tarihinde İstanbul halkı için beklenen müjdeyi vermiştir. Sözlerine başlarken açıklama yaptığı anı, memuriyet hayatının en heyecanlı ve zevkli dakikası olarak nitelendiren Gökay, konut sorununun çözümüne ilişkin olarak “Belediyece temin edilen 4 milyon lira mütedavil sermaye ile dar gelirli ve yardıma muhtaç vatandaşlar için ucuz meskenler yapılması hususu Vekiller Heyetince karara iktiran etmiştir. Bu hususta esasen şehir içinde belediyeye ait bulunan arsalarda yapılacak küçük evler için plan yapılmasını müsabakaya çıkaracağız” diyerek yapılacak olan evlerin belediye bütçesi ile belediye arsalarında inşa edileceğinin altını çizmiştir.¹⁸⁸ Vali'nin açıkladığı bu gelişme oldukça olumlu karşılanmıştır. Cumhuriyet gazetesi başyazarı Abidin Daver “*Mesken Meselesinin Halline Doğru*” başlıklı yazısında bu konuyu ele almış; “Filvaki 4 milyon lira mütedavil sermaye ile dar gelirli ve yardıma muhtaç hemşerilere, başları sokacak küçük birer ev temini demek İstanbul'un eski *teneke evlerden ve yeni gecekondulu mahallelerinden kurtulması demektir*” sözlerine yer vermiştir.¹⁸⁹

¹⁸⁷ “İstanbul'un Mesken İşi İçin İlk Mühim Toplantı”, s.1-4.

¹⁸⁸ “İstanbul'da Ucuz Evler Yapılacak”, **Cumhuriyet**, 7 Mart 1950, s.2.

¹⁸⁹ “Mesken Meselesinin Halline Doğru”, **Cumhuriyet**, 10 Mart 1950, s.1-3.

2.1.5. Ekim 1949-Mayıs 1950 Döneminde İstanbul'un Asayışı

Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı görevlerine getirilmesi, İstanbul halkının çözüm bekleyen sorunlarından biri olan asayiş sorununun çözümü konusunda yeni beklentilere yol açmıştır. Cumhuriyet gazetesi “*günün en lüzumlu vazifesi*” olarak gördüğü asayiş konusunu 22 Ekim 1949 tarihli başyazıda ele alarak geçmişte başvurulmuş olan önlemlerin yetersizliğinin ve halkın beklentilerinin altını şu şekilde çizmiştir:

“... Amil ve salkı ne olursa olsun İstanbul'da bir asayiş meselesi, bir sükûn ve rahat meselesi vardır ki yeni valinin ehemmiyetle el koyması gerekecek mahiyettedir... Meyhanelerden taksi duraklarına kadar nizamsızlıklar, sokaklarda kadınlara sarkıntılıklar, mülkiyet hukukuna, alelade vatandaşlık haklarına tecavüzler görülmekte ve bunlara karşı alınan tedbirler tesirsiz kalmaktadır... Yeni vali bir taraftan şehrin belediye işleri ile uğraşırken öte yandan da artık bu avarelikleri şiddetli ve müsamahasız önleyecek tertipleri derpiş edecektir ve etmelidir. Eğer bir gün bir İstanbul hemşerisinin istediği saatte istediği bir yere serbestçe gitmesini temin etmek istiyorsa bunu hiç geciktirmemelidir.”¹⁹⁰

Fahrettin Kerim Gökay İstanbul'un emniyet ve asayiş sorununa bakış açısını şu sözleri ile dile getirmiştir:

“Bütün dünyada bu iş eski intizamını kaybetmiştir. Vatandaş sokağa bırakılan parasını gidip bulmalıdır derler. Fakat ben bu kadar hayalperest değilim. Yalnız vatandaş İstanbul şehri içinde emniyetle yaşadığına emniyet getirsin. Bunu istiyoruz.”¹⁹¹

Vali Gökay, İstanbul'un asayışı konusunda kendisinden beklenenlere cevap verebilmek adına, 25 Ekim 1949 günü Vilayet'te bir toplantı düzenlemiştir. İstanbul Komutanı, Merkez Komutanı, İstanbul Savcısı, Emniyet Müdürü, İstanbul Jandarma Komutanı'nın katıldığı toplantıda İstanbul'un düzeni ve güvenliğine ilişkin önemli kararlar alınmıştır; sarhoşluk, sarkıntılık gibi olayların önüne geçebilmek için daha sıkı tedbirlere başvurulması kararlaştırılmıştır.¹⁹²

İstanbul'un güvenliği ve huzurunu sağlama amacı doğrultusunda vali Fahrettin Kerim Gökay Emniyet ve Jandarmaya şu tamimi göndermiştir:

¹⁹⁰ “İstanbul'da Asayiş...”, **Cumhuriyet**, 22 Ekim 1949, s.1-3.

¹⁹¹ “Vali Kanuna Uyarak CHP'den İstifa Etti”, s.4.

¹⁹² “İstanbul'un Emniyet ve Asayışı Meselesi, **Cumhuriyet**, 26 Ekim 1949, s.1-3.

“Vazifeye başladığım tarihten itibaren geçen zaman iki haftaya yaklaşmıştır. Bu müddet içerisinde ilk planda şehrin emniyet asayiş işini ele aldığımı biliyorsunuz. Geceli gündüzlü incelemelerim sırasında polisi ve polis görevlilerini görev başında buldum. Bunu memnurlukla belirtmek isterim. Şu kadar ki doğru-yanlış son zamanlarda gazete sahifelerine kadar akseden bir kanaat vardır. O da İstanbul’da namuslu vatandaşların geceleri sokağa çıkamayacak hale geldiği sözüdür. Bu fikri kısa zamanda değiştirmek için polis ve polis görevlilerinden azami fedakarlık bekliyorum. Vazifede laubaliliğe tahammülü olmayan bir idare amiri sıfatı ile polisin daima dikkatli ve uyanık olmasını isterim. Sokakta, her yerde polis gayet ciddi bulunmalı ve kendisine saygı yaratmalıdır. Vatandaşa vazifesini ihtar ederken de nezaketi elden bırakmamalı, mütecavizlere kanunun sarih hükmü dahilinde haddini bildirmelidir. Bir hekim olarak yıllardır ıstıraplarını dinlediğim polis evlatlarının vazifelerinde gösterecekleri titizlikle İstanbul halkının şükran duygularını pek az zamanda kazanacaklarına eminim.”¹⁹³

1 Aralık 1949 tarihinde bir basın toplantısı yapan vali Fahrettin Kerim Gökay, şehrin asayiş hakkında sorulan sorulara cevaben ise asayiş konusunun çözümsüz bir sorun olmadığını vurgulamış ve emniyet teşkilatına olan güvenini dile getirerek şu sözleri söylemiştir: “İstanbul’da asayiş davası diye ürkülecek bir şey yoktur. Bahsedilen bazı hadiseler üzerinde duruyoruz. Polisimizin vazifesindeki mahareti iç ve dışta malumdur. Teftişlerimde polislerimizin çok fedakarlıkla çalıştıklarını gördüm. Biz de kendilerine sanatoryum açmak, kooperatif teşkil etmek gibi bazı yardımlar teminine çalışıyoruz. Emniyet cephesinden müspet olarak görülen cihet, sarhoş tasallutunun azalmış olmasıdır. Beyoğlu caddelerinde dolaşan dilenciler üzerinde de duracağız.”¹⁹⁴

İstanbul şehrinin emniyetinin öncelikle sarhoşlarla mücadele ile sağlanacağına inanan vali Gökay, Beyoğlu ve çevresinde yaptığı bir denetim sonrasında “Kimse sokaklara sarhoş olarak çıkmasın. Sarhoşları yalnız zabıtaya yakalatmakla iktifa etmeyeceğim. Yakalanan sarhoşların tedavisi için Avrupa’da tatbik edilen yeni metotları bunlar üzerinde deneyeceğim”¹⁹⁵ diyecektir. Alkole karşı oldukça sert bir tutum sergileyen vali Gökay’ın konu hakkındaki şu sözleri sarhoşlarla mücadeledeki ciddiyetini ve kararlılığını da ortaya koymaktadır:

“Namuslu vatandaşlar sokağa çıkamıyor diye gazetelerimizin yaptığı neşriyat hepimizin malumudur. Ben vali olduktan sonra mevcut kanuniyeyi tetkik ettim ve

¹⁹³ “Valinin Sarhoşlara Dün Yaptığı İhtar”, **Cumhuriyet**, 6 Kasım 1949, s.3.

¹⁹⁴ “Valinin Basın Toplantısı”, **Cumhuriyet**, 2 Aralık 1949, s.3.

¹⁹⁵ “Valinin Sarhoşlara Dün Yaptığı İhtar”, s.3.

esaslar dairesinde mücadeleye giriştim. Eğer sarhoşlar ara sıra da olsa lehlerinde yapılan neşriyattan şımararak bir taşkınlık gösterirlerse Avrupa memleketlerinde tatbik edilen diğer usullere de başvuracağımı söylemek isterim. Bu arada icap ederse bellerinden değil, ense köklerinden bile su aldırırım.”¹⁹⁶

Vali Gökay bu doğrultudaki uygulamalarından biri olarak karakolları teftiş etmiş; sarhoşluk ve zabıtaya karşı gelmek suçundan yakalananları akli durumlarının incelenmesi ve patolojik bir alkol bağımlılıklarının bulunup bulunmadığının araştırılması için müşahedehaneye nakillerini sağlamıştır.¹⁹⁷ Fahrettin Kerim Gökay’ın bu uygulaması TBMM’nin gündemine de taşınmıştır. Konu ile ilgili olarak vali Gökay şu açıklamayı yapmıştır:

“... Şu kadarını söyleyeyim ki, sarhoşlar hakkında valiliğe başladığım günden beri tatbik ettiğim kanuni takibata, elde mevcut mevzuata mugayir hiçbir şey yoktur. Bilindiği üzere sarhoş olarak sarkıntılık yapmak bir suçtur. Bu suçu işleyenin akli başında olup olmadığını anlamak ve ona göre adli takibatta bulunarak ve aynı zamanda marazi sarhoşluğa müptela olup olmadığını anlamak için bu gibi, umumun huzurunu ve belediyenin asayişini ihlal edenleri zabıta ve hekim kararı ile emrazi akliye bakımından müşahedeye sevk etmek kanunun zabıtaya verdiği bir yetkidir, bu yetki kullanılmıştır... İlk gün de söylediğim üzere doğru dürüst içenlerle hiç alakadar olmuyoruz. Ancak suç yapanı yakalamak ve hakkında kanunun ve tıbbın emrettiğini tatbik etmek vazifesini yerine getiriyoruz. Mugayir kanun ve nizam bir harekette bulunmadığımızı bütün memleket şahittir. Yapılan bu takibattan bizzat sarhoşlar dahi memnundur, hele vatandaşlar müteşekkir ve minnettardır. Kanun yolunda yapılan bu takibatın hiçbir suretle eksiltilmeyeceğini, vatandaş huzurunu sarhoş veya ayık halde ihlale tasaddi edenlere katiyen müsamaha etmeyeceğimizi ilk ve son olarak söylüyorum.”¹⁹⁸

Şehrin asayişini bozan hallerden biri olarak da sayısı gitgide artan dilencilik gelmekte idi. Dilenciler konusu 17 Şubat 1950 tarihli Şehir Meclisi toplantısında da gündeme gelmiş, dilencilğin yasaklanması için Belediye Zabıtası Talimatnamesi’ne bir fıkra eklenmesi teklifinde bulunulmuştur.¹⁹⁹ Aynı tarihli toplantıda söz alan vali ve belediye başkanı Gökay, bu konu ile özel olarak ilgilenildiğini söylemiş, alınacak önlemlerden bahsetmiştir. Buna göre; yedi yaşına kadar olan bu durumdaki 15. maddesinin 17. fıkrasının çocukların Darülaceze’de ayrılan bir pavyonda toplanacağı, Sağlık Bakanlığı tarafından bunun için 70 bin liralık bir ödenek gönderildiği, ileride

¹⁹⁶ “Valinin Şehir İşleri Hakkındaki İzahatı”, **Cumhuriyet**, 2 Mart 1950, s.3.

¹⁹⁷ “Sarhoşlar Müşahedehaneye Sevk Ediliyorlar”, **Cumhuriyet**, 22 Kasım 1949, s.2.

¹⁹⁸ “Valinin Sarhoşlara Dair Yeni Demeci”, **Cumhuriyet**, 16 Şubat 1950, s.1-3.

¹⁹⁹ “Dilenciler Şiddetle Takip Olunacaktır”, **Cumhuriyet**, 18 Şubat 1950, s.1.

bu çocuklar için ayrı bir pavyon inşa edileceği; bu çocuklardan yedi yaşından on dört yaşına kadar olanlarla Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilgileneneği ve yakında toplanacak bu çocuklar için 100 yataklı bir bina sağlandığı, burada yoğunluk olduğunda Anadolu'da kurulacak istasyonlara yerleştirilecekleri vali Gökay tarafından bildirilmiştir.²⁰⁰

Dilencilerin sayısının artması karşısında, bu durumun önüne geçebilmek amacıyla Belediye Kanunu'nun 15. maddesinin 17. fıkrasında yasaklanmış olan dilencilik işinin Belediye Zabıtası Talimatnamesi'ne bir fıkra eklenerek önlenmesi hakkındaki teklif İstanbul Umumi Meclisi tarafından incelemiştir. Ancak Türk Ceza Kanunu'nun 544. maddesi ile Belediye Kanunu'nun 15. maddesinin 17. fıkrası bu konuya açıkça yer verdiği için, yeni bir fıkra eklenmesine gerek görülmemiştir.²⁰¹

2.1.6. İstanbul'un Trafik Sorunu

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından özellikle İstanbul'da motorlu araç sayısının artması bir takım zorlukları da beraberinde getirmiştir. Trafik sorunu, çalışmamızın kapsadığı 1949-1957 döneminde İstanbul'da günlük hayatı en çok etkileyen olgularından biridir. Nadir Nadi 5 Kasım 1949 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki baş makalesinde bu konuyu ele almış; "Seyrüsefer deyip de geçmeyelim. Öz Türkçesini hala bulamadığımız bu sözün altında birçok hastalıklarımızın sebebi gizlidir. İşbaşına gelir gelmez İstanbul haritasının üzerinde bir büyük denklemi nasıl çözebileceğini acı acı düşünmeye başlayan Sayın Gökay'a Tanrı yardımcı olsun. Karşılaştığı çapraşık mesele gerçekten imkansızlık sınırlarımızın ta ucundadır"²⁰² sözleri ile İstanbul'da trafik sorununun çözümünün zorluğundan bahsetmiştir.

Vali ve belediye başkanı Gökay İstanbul Belediyesi bünyesinde mevcut bulunan *Seyrüsefer Komisyonu*'na birkaç yeni isim ekleyerek, bu komisyonun yeni bir trafik planı hazırlamasını istemiştir. Hazırlanacak olan bu planın trafikte düzensizliği, izdihamı ve kazaları önlemek için alınması gereken tedbirleri içermesi de istenmiştir.²⁰³ Bu doğrultuda Seyrüsefer Komisyonu tarafından hazırlanan raporda şu kararlar alınmıştır:

²⁰⁰ "Dilenciler Şiddetle Takip Olunacaktır", s.3.

²⁰¹ İBBKA, Meclis Müdürlüğü, C:20. 950/102. 30/03/1950, (15 Mart 1950).

²⁰² "Nerden Nereye?", **Cumhuriyet**, 5 Kasım 1949, s.1-3.

²⁰³ "Yeni Bir Seyrüsefer Planı Hazırlanacak", **Cumhuriyet**, 3 Kasım 1949, s.1-4.

- İstanbul Belediyesi bünyesinde *Seyrüseferi Planlaştırma Bürosu* adı altında bir birim oluşturulması
- Seyrüsefer Komisyonu kadrosunun güçlendirilmesi
- Bütün polislerin trafik işleri ile ilgilendirilmesi
- Trafik işaretlerinde birliğin sağlanması
- Yolların ferahlaması için Boğazkesen, Defterdar, Faik Paşa, Çukurcuma yollarının en kısa zamanda onarılması ve bu süre boyunca da trafiğin yan yollardan yürütülmesi.²⁰⁴

Fahrettin Kerim Gökay, İstanbul şoförleri ile yaptığı bir toplantıda şoförlerden daima şikayet edildiğini ancak halkın da bu şikayetlerde haksız olmadığını belirtmiştir. Uygulanacak cezalar konusunda “Seyrüsefer Nizamnamesine riayetsizlikten dolayı cezaya çarptırılacak olanların güvenmemelerini şimdiden rica ederim. Vatandaşları cezalandırmak acı bir şeydir. Asıl mesele, cezayı meydana getiren amilleri ortadan kaldırmaktır. Vali olduğum zaman bu meseleyi ilk planda ele aldım ve alakalılarından müteşekkil bir seyrüsefer komisyonunu faaliyete geçirdim. Ben vali olarak otomobilimi İstiklal Caddesi’nde durdurmam. Nizamlara he birlikte riayet edeceğiz”²⁰⁵ sözleri ile kurallara uyulması konusuna verdiği önemi vurgularken, bu kurallardan ödün verilmeyeceğini de belirtmiştir.

14 Aralık 1949’da Fahrettin Kerim Gökay başkanlığında toplanan Seyrüsefer Komisyonu trafik düzeni ve güvenliğini sağlayacak yeni bazı kararlar almıştır. Bunlardan en ilgi çekici olanı ise akşam hava karardıktan sabah sekize kadar klakson çalmayı yasaklayan karardır.²⁰⁶

21 Şubat 1950 tarihli Şehir Meclisi toplantısında Belediye Zabıtası Talimatnamesi’nin Seyrüsefer kısmına şoförlerin gözlük kullanımıyla ilgili yeni bir madde eklenmesi kabul edilmiştir.²⁰⁷ Buna göre; şehir içinde motorlu ve motorsuz nakil araçlarını kullananlardan sağlık komisyonları tarafından gözlükle çalışması ya da belirli dönemlerde kontrolden geçmesi şartlarına tabi olanların; buna uymadıkları takdirde 25 lira para cezasına çarptırılmaları ve hükmü yerine getirinceye kadar işlerini yapmalarının yasaklandığı hakkındaki madde Seyrüsefer Talimatnamesi’nin

²⁰⁴ “Seyrüsefer Komisyonu’nun Kararları”, **Cumhuriyet**, 30 Kasım 1949, s.2.

²⁰⁵ “Vali Dün Şoförlerle bir Toplantı Yaptı”, **Cumhuriyet**, 1 Aralık, 1949, s.3.

²⁰⁶ “Seyrüsefer Komisyonu’nun Kararları”, **Cumhuriyet**, 15 Aralık 1949, s.2.

²⁰⁷ “Şoförlük ve Gözlük”, **Cumhuriyet**, 22 Şubat 1950, s.1-3.

102. maddesine eklenmiştir.²⁰⁸ Vali Gökay'ın 5 Aralık 1949 tarihinde Emniyet'e gönderdiği bir yazı ile trafik kurallarına uymamaları sebebi ile plakası alınan şoförlerin bir daha bu meslekte çalışmalarına izin verilmeyeceğini bildirmesi²⁰⁹ de trafik sorunun çözümüne ilişkin kararlılığını göstermektedir.

Trafik düzenini ve güvenliğini tehdit eden unsurlardan biri olan, alkollü halde araç kullanan sürücüler hakkındaki uygulama ise vali Gökay tarafından şu sözlerle anlatılmıştır:

“Avrupa memleketlerinde kaza yapan bir şoförün ilk önce kanı muayene edilir. Muayene neticesinde şoförün alkol aldığı meydana çıkarsa, giyeceği ceza hükümleri o nispette fazla olur. Bu usulü ben de İstanbul'da tatbik edeceğim. Şoför olan insan vazife başında iken içki içmemelidir. Kaza yapan şoförleri, arabalarına aldıkları kimselerin hayatlarını tehlikeye soktukları için ilk önce muayeneye sevk ettireceğim. Eğer o şoför vazifesi başında iken alkol kullanmışsa hiç insaf etmeden hemen Bakırköy'deki hastanemize tedaviye gönderteceğim. Hele eroin ve esrar kullananlara karşı hiç insafım olmadığını sizlere duyurmak isterim.”²¹⁰

Seyrüsefer Komisyonu sadece trafiğin düzenli akışını sağlamak konusunda değil, aynı zamanda İstanbul halkının toplu taşıma araçlarını kullanırken daha iyi hizmet alabilmesini sağlamak amacıyla da çalışmalar yürütmüştür. Bu doğrultuda yapılan şikayetler sonucunda İstanbul Belediye Meclisi tarafından Seyrüsefer Talimatnamesi'nin 39, 110, 113 ve 116'ncı maddelerinde fıkra eklenmesi suretiyle yapılmış olan değişiklikler bunu kanıtlar niteliktedir. Seyrüsefer Talimatnamesi'ne eklenen fıkralar şu şekildedir:

- “Belediye tarafından verilmiş olan “dolmuş” levhası bulunmayan araçlar dolmuş olarak çalışmaları yasaktır. Bu araçların belediye tarafından belirlenen yerler haricinde durmaları yasaktır.
- Yolcu taşıma kapasitesi dört kişiden az olan araçların dolmuş olarak çalışmaları yasaktır.
- Taksi ve dolmuş sahip ve şoförlerinin araçlarında ulaşım ücretlerini, yolcu taşıma kapasitelerini ve bu konudaki Belediye Zabıtası Talimatnamesi hükümlerini gösteren bir tabelayı görünür şekilde bulundurmaları zorunludur.
- Taksi ve dolmuş duraklarında düzeni sağlamakla görevlendirilecek olanların Emniyet Altıncı Şube Müdürlüğü'nden izin almaları zorunludur.

²⁰⁸ İBBKA, Meclis Müdürlüğü, C:20. 5/950. 01/03/1950.

²⁰⁹ Cumhuriyet, 6 Aralık 1949, s.2.

²¹⁰ “Vali Dün Şoförlerle Bir Toplantı Yaptı”, Cumhuriyet, 1 Aralık 1949, s.3.

- Otobüs sahip ve şoförlerinin araçlarında ulaşım ücretlerini, yolcu taşıma kapasitelerini ve bu konudaki Belediye Zabıtası Talimatnamesi hükümlerini gösteren bir tabelayı görünür şekilde bulundurmaları zorunludur. Otobüslerin hareket saatlerini geciktirmeleri ve varış noktalarına gitmeyerek yolcuları yolda bırakmaları zorunlu haller dışında yasaktır.”²¹¹

İstanbul trafiğini düzenli ve güvenli bir duruma getirme çalışmalarının yanı sıra ekonomik duruma getirme çalışmaları da bu dönemde Belediye tarafından yürütülmüştür. Bu doğrultudaki çalışmalardan biri olarak otobüslerde indirimli seyahat olanağı sağlayan Belediye Meclisi kararı verilebilir. Söz konusu karara göre; üniversite öğrencilerinin pazar ve tatil günleri dışında, malul gaziler ile Sarı Kart sahiplerinin her zaman yüzde elli indirimle otobüslerde seyahat edebilmeleri kabul edilmiştir.²¹²

İstanbul Belediyesi'nin trafik planlaması ve toplu taşımacılık ile ilgili çalışmaları, 14 Mayıs 1950 seçimleri sonrasında değişen iktidar ile de aynı hızda devam etmiştir.

---

²¹¹ İBBKA, Meclis Müdürlüğü, C:20. 56/950. 22/02/1950, (21 Haziran 1950).

²¹² “Otobüslerde Tenzilatlı Seyahat Meselesi”, *Cumhuriyet*, 30 Aralık 1949, s.3.

III. BÖLÜM

1950-1957 DÖNEMİNDE FAHRETTİN KERİM GÖKAY'IN İSTANBUL VALİLİĞİ VE BELEDİYE BAŞKANLIĞI

3.1. 1950-1960 Döneminde DP İktidarı ve Türk Belediyeciliği ve DP İktidarı Dönemi Belediye Seçimleri

CHP içindeki muhalefetin 1946 yılında oluşturduğu DP, 21 Temmuz 1946 genel seçimleriyle TBMM'de muhalefet partisi olarak yer bulmuş, bu durum 14 Mayıs 1950 genel seçimlerine kadar devam etmiştir.

Katılımın oldukça yüksek olduğu 1950 seçimleri sonucunda DP %53.4 oya sahip olurken CHP %39.8'lik oy almış²¹³ ve Cumhurbaşkanı İnönü Celal Bayar'a kabineyi DP'nin kurması teklifinde bulunmuştur.²¹⁴ Yeni meclis DP genel başkanlığından istifa etmiş bulunan Celal Bayar'ı 22 Mayıs 1950 günü Cumhurbaşkanı seçmiş, Refik Koraltan TBMM başkanı olurken Adnan Menderes'e de kabineyi kurma görevi verilmiştir.²¹⁵ Böylece CHP 27 yıllık iktidarın ardından muhalefet safına geçmişti. 1951'deki ara seçimlerin ardından Milliyet gazetesindeki yazısında Ali Naci Karacan: "14 Mayıs bu memlekette bir halk ayaklanmasıyla totaliter rejimin yıkılması ve hürriyet nizamının kurulması hareketi olarak tarihe geçecek ve bu itibarla elbet ki büyük bir siyasi manaya dalalet edecektir" diyecektir.²¹⁶

---

²¹³ Zürcher, **a.g.e.**, s.315.

²¹⁴ "İnönü, Bayar'a Kabineyi Demokrat Parti'nin Kurması Teklifinde Bulundu", **Milliyet**, 17 Mayıs 1950, s.1.

²¹⁵ "Celal Bayar Cumhurbaşkanı Seçildi", **Milliyet**, 23 Mayıs 1950, s.1.

²¹⁶ "Demokrat Parti'nin Muazzam Zaferi", **Milliyet**, 17 Eylül 1951, s.1.

DP iktidarı 1950 genel seçimleriyle yaşadığı büyük zaferden kısa süre sonra, 3 Eylül 1950’de yapılan belediye seçimlerinde 600’den fazla CHP’li belediyeden 560 tanesini kazanmıştır. Seçimler sonucunda Başbakan Menderes: “Türk milleti Halk Partisi’ni 14 Mayıs’ta iktidardan tasfiye etmişti. 3 Eylül’de de muhalefetten tasfiye etti” açıklamasında bulunmuştur.²¹⁷ İstanbul’daki 68 belediye üyeliğinden 67’sinin DP tarafından kazanılması Şehir Meclisi’nde yine tek parti egemenliği anlamına gelmekte idi.²¹⁸ 15 Ekim 1950’de yapılan il genel meclisi seçimlerini de DP’lilerin kazanmasıyla birlikte siyasal iktidar kurumları, bürokrasisi ve yerel yönetimleriyle devlet mekanizması tamamıyla DP’nin eline geçmiştir.²¹⁹

Seçim propagandaları sırasında yerel çalışmalarından daha sıklıkla genel politikalar ele alınmıştır. TBMM’de çoğunluk durumunda bulunan DP, Şehir Meclisi’nin yetkileri dışında bulunan birçok vaade seçim beyannamesinde yer vermiştir. İktidar partisinin seçim beyannamesinde İstanbul’un ticari, iktisadi, siyasi ve kültürel bir merkez olarak etüt edilmesinin gerekliliği vurgulanmış, buna gerekçe olarak da “Türkiye’imizin maddi, manevi ve fikri hayatı bakımından bir ortak şehir manzarası arz ettiği, böyle bir şehrin idaresini, imarını ve umumi hayatının tanzimi işini buna göre ayarlamak ve istikametlendirmek” gerektiği belirtilmiştir.²²⁰ Bunun yanı sıra DP’nin belediye seçimleri beyannamesinde yer verdiği yapılacak olan işler şu şekildedir:

- “İstanbul turistik bir şehir halinde teşhiz edilmelidir.
- Şehirde imtiyazlı semtler bulunmamalıdır; belediye hizmetleri her tarafta müsavi olmalıdır.
- Her semtte sağlık merkezleri kurulmalıdır.
- Şehrin her tarafı, her yeri temiz tutulmalı, ıslah olunmalı; halk gıdası mutlaka ve mutlaka ucuz ve temiz olarak temin edilmeli, ihtikarın ve gayrimeşru kazancın kökü kazınmalıdır.
- Esnafın dertleri ve ihtiyaçları ile yakından meşgul olarak onlara belediyenin çekinilecek ve korkulacak bir ceza müessesesi olmadığı fiilen gösterilmelidir.
- Mesken ihtiyacını karşılamak üzere belediyenin arsaları müsavi ölçülerle ve taksitle derhal satışa çıkarılmalıdır.
- İtfaiye Teşkilatı genişletilmeli ve yeni itfaiye üsleri kurulmalıdır.
- Belediye mevzuatı modern hukuk telakkilerine göre yeniden hazırlanmalıdır.

²¹⁷ “Belediye Seçimlerinin Umumi Neticeleri”, **Cumhuriyet**, 5 Eylül 1950, s.1.

²¹⁸ “Belediye Seçimlerinin Neticesi”, **Cumhuriyet**, 5 Eylül 1950, s.1-3.

²¹⁹ Eroğul, **a.g.e.**, s.104.

²²⁰ “İstanbul’un İmarı ve Kalkınması İçin”, **Cumhuriyet**, 4 Eylül 1950, s.1-3.

- Belediye hudutları içindeki deniz vasıtaları şehre mal edilmelidir.”²²¹

DP, yerel seçimler öncesindeki propagandalarında ve halka bulunduğu vaatlerde TBMM’de sahip olduğu çoğunluğun etkisini göz ardı etmemiştir. Diğer partilerin aynı vaatleri gerçekleştiremeyeceklerinin mümkün olmadığını açıkça görüldüğü bir ortamda, seçmen -İstanbul seçmeni- tercihini DP’den yana kullanarak iktidarın nimetlerinden yararlanmayı bilmiştir.

2 Mayıs 1954’te gerçekleştirilen seçimlere CHP ve DP’den aday olmak için 14.000 kişi başvurmuştur.²²² Katılım oranının %88.63²²³ olduğu 1954 seçimleri sonucunda DP 1950 seçimlerindeki başarısını geride bırakarak %3’lük bir ilerleme kaydetmiştir.²²⁴ Uygulamadaki çoğunluk sistemi ile TBMM’de DP 503, CHP ise 31 milletvekiline sahip olmuştur.²²⁵ Halkın zaferi olarak görülen 1954 seçimlerinin ardından Ali Naci Karacan Milliyet gazetesindeki yazısında şöyle yazmıştır: “... Diyebiliriz ki, 1954 seçimlerinin gösterdiği netice ile millet kendisini idare edecek insanlar hakkında yalnız reyini değil, aynı zamanda her iki siyasi parti hakkında en yüksek bir milli mahkemenin kararı daha kat’isi, daha nihaisi tasavvur edilemeyecek kadar kat’i ve nihai kararı halinde hükmünü de vermiştir.”²²⁶

Seçimin ardından Adnan Menderes Cumhuriyet gazetesine yaptığı açıklamada: “İrade ve kararında serbest olduğu takdirde daima iyiyi ve doğruyu bulup seçmesini bilen Türk milletine layık olmanın kalplerimizi meşbu kıldığı mesuliyet hissi ile ve iktidarsın çok büyük bir ekseriyetle bu defa da partimize teveccüh etmiş olduğu şu anda milletimize hizmette devam edebilmek hususunda Cenabı Hakkın cümlemize muin olmasını niyaz ederiz” demiştir.²²⁷

Seçimden büyük bir galibiyetle çıkan DP iktidarının ikinci dönemi DP’nin en fırtınalı ve en tartışmalı dönemini oluşturur. 6-7 Eylül Olayları, İspat Hakkı, Hürriyet Partisi olaylarının yaşandığı bu dönem hükümetin politikalarının sertleştiği bir dönemdir.²²⁸

---

²²¹ “İstanbul’un İmarı ve Kalkınması İçin”, s.1-3.

²²² Eroğul, **a.g.e.**, 139.

²²³ Eroğul, **a.y.**

²²⁴ Eroğul, **a.y.**

²²⁵ Zürcher, **a.g.e.**, s.325.

²²⁶ “Halkın Sesi Hakkın Sesi!”, **Milliyet**, 4 Mayıs 1954, s.1.

²²⁷ “Başbakanın Gazetemize Demeci”, **Cumhuriyet**, 3 Mayıs 1954, s.1.

²²⁸ M. Serhan Yücel, “Menderes Dönemi (1950-1960)”, **Genel Türk Tarihi**, C.IX, Ankara, 2002, s.31.

İktidarının ilk dört yılında Meclis'in hem daha genç hem de daha "taşralı" olması, köklü iktisadi ve siyasi dönüşümleri beraberinde getirmiştir.²²⁹ Uluslararası pazara tarımsal hammadde üretimi ile eklemlenmek isteyen DP iktidarının tarımsal çalışmalara ağırlık vermeleri olağandı. Bu aynı zamanda Marshall Planı'nda da öngörülmüştür. İlk yıllarda Kore Savaşı'nın etkisiyle fiyatların olumlu bir seyir izlemesi tarımdaki genişlemeyi desteklemiş, ticaret hadleri tarım lehine yükselerek 1953'te en yüksek seviyeye ulaşmıştır.²³⁰ Ancak DP iktidarının ikinci dönemine, 50'lerin ikinci yarısına, gelindiğinde şehir burjuvazisinin tarımı kayıran politikalarından rahatsızlığı artmış ve bu da ithal ikameci ekonomi politikasının uygulama alanı açılmasına neden olmuştur.²³¹ Soğuk savaş giderlerinin her yıl bütçenin %30'unun milli savunma giderlerine ayrılmasını gerektirmesi²³² de ekonomideki olumsuz ve hoşnutsuz havayı ağırlaştırıyordu.

1954 seçimleri sonrasında, ikinci hükümeti de güvenoyu alan Adnan Menderes, kısa bir ABD seyahatinde bulunmuş, seyahat sonrasında gerek askeri gerekse ekonomik alanda tam bir görüş birliğine varıldığı ifade edilmiştir.²³³ ABD ile ekonomik yakınlaşmanın ardından Başbakan Almanya'ya bir seyahatte bulunmuş, dönüşte yaptığı açıklamada mevcut ticaret anlaşmasının dışında geniş ilişkilerin kurulacağını, en kısa zamanda yeni bir ticaret sözleşmesi yapılacağını ve sanayi programımızın gerçekleşmesinde Almanya'nın katılımının sağlanacağını ifade etmiştir.²³⁴ 21 Aralık 1954 tarihinde Almanya ile imzalanan Ticaret Antlaşması'na göre; Almanya, 45 milyonunun özel kuruluşlara ayrılması şartıyla, Türkiye'ye 225 milyonluk yatırım kredisi açmayı kabul etmiştir.²³⁵ 1951 Eylül'ünde Atlantik Paketi'ne kabul edilmiş olan²³⁶ Türkiye, 1955 Şubat'ında da Bağdat Paketi'ne dahil olmuştur.²³⁷

Dış politikadaki olumlu gelişmelerin ardından 1955 belediye seçimlerine sıra gelmiş; 13 Kasım 1955 tarihinde yapılan ve CHP'nin girmediği belediye seçimlerinde katılım oldukça düşük olmuştur. İstanbul'da %10'un altındaki

---

²²⁹ Çağlar Keyder, **Türkiye'de Devlet ve Sınıflar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s.177.

²³⁰ Keyder, **a.g.e.**, s.183-184.

²³¹ **a.e.**, s.178.

²³² Ali Esen Minkari, **1950-1960 Yılları Arasında İktisadi Kalkınma ve Gelişme**, Ankara, Demokratlar Kulübü Yayınları, 1992, s.16.

²³³ Eroğul, **a.g.e.**, s.160.

²³⁴ "Menderes'in Almanya'dan Ayrılırken Basına İzahatı", **Cumhuriyet**, 10 Ekim 1954, s.1-6.

²³⁵ Cumhuriyet, 22 Aralık 1954 aktaran Eroğul, **a.g.e.**, s.161.

²³⁶ "Atlantik Paketi'ne Kabul Edildik", **Milliyet**, 21 Eylül 1951.

²³⁷ "Türk-İrak Paketi Dün İmzalandı", **Milliyet**, 25 Şubat 1955.

katılımla, 86.955 seçmenden 75.730'u oylarını DP'den yana kullanmıştır.²³⁸ CHP Genel Sekreter Yardımcısı seçim sonuçlarından duydukları memnuniyeti "DP bizim 1946'daki akıbetimize uğradı" sözleri ile yorumlamışlardır.²³⁹

Doğu illerinde bulunan gözlemcilerin CHP'nin bu seçimlere katılmamakla büyük hata ettiğini belirttikleri²⁴⁰ DP döneminin ikinci ve son belediye seçimleri, DP iktidarının 1954 genel seçimlerinde yakaladığı büyük başarıya gölge düşürmüştür. Bu dönemden sonra DP iç politikada daha baskıcı uygulamalara yer vermiştir.

Demokrasi söylemiyle iktidara gelen DP döneminde yerel yönetimlerin demokratikleştirilmesi konusunda, 1945 yılında Belediyecilik Derneği'nin kurulmasının dışında, geçmişten farklı olarak bir uygulama dikkat çekmektedir. Bu gelişme DP iktidarının ikinci yarısında gerçekleşen İstanbul Belediyesi ve Vilayeti'nin ayrılmasıdır. 1580 sayılı kanunun 149-153. maddelerinde İstanbul'da özel idare ve belediye bir bütün halinde bulunmakta idi. Bu durum 10 Nisan 1954 tarihinde 6349 sayılı kanun ile sona ermiş, ancak uygulamaya geçilmesi oldukça gecikmiştir. İstanbul'da 26 yıl birleşik idare halinde çalışmalarını yürütmüş olan vilayet ve belediye teşkilatı, 1 Mart 1956'da ayrılmıştır.²⁴¹

İstanbul ve Ankara'nın yasal düzenlemelerle diğer belediyelerle aynı statüde yer almalarına rağmen uygulamada bir takım eski alışkanlıklar korunmuştur. Nitekim 22 Şubat 1956'da toplanan İstanbul Belediye Meclisi vali Fahrettin Kerim Gökay'ı Belediye Başkan Vekili seçmiştir. Aynı tarihli toplantıda Başkanlık Divanı Kâtibi Avukat Muzaffer Erer tarafından verilen önergede; 1 Mart tarihinde bağımsız statüye kavuşacak olan belediye yönetiminin görevine başarıyla devamı için bazı kararların alınması gerektiği belirtilmiş; bunun için de 6 yıldan beri şehrin görev ve sorumluluklarını belediye meclisi ile birlikte uyumlu bir şekilde yerine getiren, teşkilat ve personeli yakından tanıyan, görevlerini en iyi şekilde ve büyük bir özveri ile halk ve millet hizmetine veren Fahrettin Kerim Gökay'ın belediye başkan vekilliği görevini büyük bir başarı ile yerine getireceği vurgulanmıştır.²⁴² Gökay'ın 1957 Şubat dönemi sonuna kadar valilik görevinde kalmak koşulu ile Belediye Başkan Vekilliğine tayini belediye meclisinin oybirliği ile aldığı karar doğrultusunda

²³⁸ "Belediye Meclisi Seçimi Dün Bütün Yurtta Yapıldı", **Milliyet**, 14 Kasım 1955, s.1.

²³⁹ "Seçim Neticesi Partilerde Hayret Uyandırdı", **Cumhuriyet**, 15 Kasım 1955, s.1.

²⁴⁰ "Belediye Seçimleri Sürprizli Netice Verdi", **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1955, s.1-7.

²⁴¹ "Belediye ve Vilayet Dün Törenle Ayrıldı", **Cumhuriyet**, 2 Mart 1956, s.1-5.

²⁴² "Gökay 1 Sene Belediye Reis Vekilliği Yapacak", **Cumhuriyet**, 23 Şubat 1956, s.5.

İçişleri Bakanlığı'nın onayına sunulmuştur.²⁴³ Bu durum çok partili hayata geçilmesine rağmen belediyelerin yapısında bu dönemde seçim usulleri dışında önemli bir değişiklik olmadığını göstermektedir.²⁴⁴

Belediyelerin demokratikleştirilmesi konusunda başka, bu dönemdeki dikkat çeken gelişmeler; belediye gelirlerinde yapılan düzenlemeler, konut sorunun çözümüne ve imar planlarına ilişkin düzenlemeler ve trafik düzeninin oluşturulması hakkındaki değişikliklerdir.

1945-60 döneminin karşılaştırılması açısından bu dönemde gerçekleştirilmiş olan belediyeçilik uygulamalarından bazıları şu şekildedir: Türkiye'de 1943 yılında 560 olan toplam belediye sayısı 1960 yılında 995'e çıkmıştır. 1945 yılında 49 kentin imar planı yapılmışken 1960'da bu sayı 567'ye yükselmiştir. 1945 yılında 583 belediyeden 45 tanesi fenni içme suyuna sahipken 1960 yılına kadarki süreçte bu sayı 398'e çıkmıştır. 1945 yılında 148 olan elektrikli belediye sayısı 1955'te 400'e, 1960'da ise 509'a yükselmiştir.²⁴⁵

DP döneminde tarım ürünleri ihracatı ile büyüyen ekonominin yanı sıra, dış yardımların etkisi de belediyeçilik harcamalarının bu denli yükselmesinde rol oynamıştır.

3.2. DP Dönemi Belediyeçiliği ve İmar Hareketlerine Genel Bakış

1950 seçimleri Türkiye'nin tercihlerini belirlemiştir. Bu tercihlerin en başında devletçiliğin terk edilerek serbest piyasa ekonomisine geçilmesi, sanayileşme yerine tarımda makineleşme aracılığıyla tarımda kalkınma, dış borçlanmaya gidilmesi, demir yollarının yerine ulaşımın karayollarıyla yapılması gelmektedir.²⁴⁶ Gerekli hazırlık ve altyapı oluşturulmadan Marshall yardımı ile kalkınma hamlesine girişen Türkiye, hiç beklenmeyen bir şekilde kırsal kesimin kentlere baskını ile karşılaşmıştır. Bu durum büyükşehirlerde gecekondu dediğimiz çarpık ve yasadışı yapıyı ortaya çıkarmış ve hızla yayılmasına neden olmuştur.²⁴⁷ 1950'den itibaren, DP hükümeti döneminde, kentlere göçün hız kazanmasına bağlı olarak kentlerin çevresi gecekonduyla kuşatılmış, hızlı ve çarpık kentleşme başlamıştır. Kentlerde

²⁴³ İBBKA, Meclis Müdürlüğü, C:36. 956/47. 22/02/1956, [t.y.].

²⁴⁴ Tekeli, **Cumhuriyet'in Belediyeçilik Öyküsü**, s.127.

²⁴⁵ Tekeli, Ortaylı, **a.g.e.**, s.156-157.

²⁴⁶ Tekeli, Ortaylı, **a.g.e.**, s.122.

²⁴⁷ Gökacı, **a.g.e.**, s.147.

oluşan büyük ve küçük gecekondu mahallelerine demokratik mekanizma içinde yol, su ve elektrik gibi belediye hizmetleri götürülmesiyle bu yapıların meşruluğu sağlanmıştır.²⁴⁸ 29 Temmuz 1953 tarihli 6188 sayılı *Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Binalar Hakkındaki Kanun* ile 1953 yılına kadar yapılmış olan bütün gecekondu mahalleleri ülke genelinde meşrulaştırılmışlardır. 6188 sayılı Kanun'un gerekçesinde mevcut kanunun yeteriz bulunmasının yanı sıra “ruhsatsız bina inşaatına mani olacak kanuni tedbirlerle takviye edilmiş olmasına rağmen bu halin önüne geçmek mümkün olmamıştır” sözlerinin yer alması dikkat çekmektedir.²⁴⁹ Konut kredisi kanunları ve kat mülkiyeti sayesinde sanayi bölgesi İstanbul'a toplanarak kırsal nüfus kente doğru çekilmiştir.

Adnan Menderes hükümeti dönemi belediyecilik uygulamalarından bahsederken imar faaliyetlerinden bahsetmek kaçınılmazdır. Mevcut statükoya yasal düzenlemeler ile resmîyet kazandıran DP iktidarı, belediyecilik ve şehirciliği imar düzenlemesi gibi algılayarak Tanzimat zihniyetinin paralelinde hareket etmiştir.²⁵⁰ Adnan Menderes bizzat yönettiği imar operasyonlarında bir adım daha ileri giderek İstanbul şehrinin fahri belediye başkanlığına getirilmiştir.²⁵¹

Mimar Aydın Boysan'ın “*İmar Humması*” olarak nitelendirdiği imar etkinliklerinin başlangıcı 1956 yılına rastlamaktadır. Boysan bu rastlantıyı şu sözleri ile açıklamaktadır:

“Rastlantı boşuna değil. Başlangıç yılı, şehir için yapılmış herhangi bir planlamanın ya da bütçenin hesabından doğmuyor. Nedeni yalnız ve yalnız, iktidar partisinin ülke içi genel seçim hesaplarından kaynaklanıyor. Başlanmış olan imar etkinliklerinde, işin başlaması da şehir ve halkın isteklerinden kaynaklanmıyor. Halk, rastlantılar ve rastgelelikler arasında, işin başından sonuna kadar, neredeyse yalnız seyirci rolünde kalıyor.”²⁵²

Türkiye'nin ekonomik olarak hızla değer kaybettiği bu dönemde Adnan Menderes hükümetinin uygulamaya geçirdiği imar operasyonunun görünmeyen başka bir nedeni Mimarlar Odası'nın 1960 yılında yayınladığı bildiriye şu şekilde belirtilmiştir:

---

²⁴⁸ Tekeli, *Cumhuriyet'in Belediyecilik Öyküsü*, s.138.

²⁴⁹ Tekeli, *a.g.e.*, 139.

²⁵⁰ Gökaçtı, *a.g.e.*, s.148.

²⁵¹ Ek-2: **İBBKA**, Meclis Müdürlüğü, C:43. 957/119. 01/06/1957, (24 Haziran 1957).

²⁵² Aydın Boysan, “Adnan Menderes Belediyeciliği İmar Hareketi Uygulama ve Sonuçları”, *Mimarist*, S.13, (Güz 2004), s.25.

“Yapmak istediği birçok icraatta muvaffakiyetsizliğe uğrayan iktidar, şehirlerde gösterişli imar faaliyeti yaparak prestijini yeniden kazanmak ümidine düşüyor. Tarih boyunca diktatoryal ve demagojik rejimlerin kullandığı alışılmış bir usul.”²⁵³

Başbakan Adnan Menderes 23 Eylül 1956 günü düzenlediği basın toplantısında “*memleket meselesi*” saydığı İstanbul’un imarını şu sözleri ile açıklamıştır:

“Uzun yıllar İstanbul’un imar faaliyetleri ve bu güzel büyük şehrimizin ihtiyaçlarına cevap vermek gayretleri, olduğu yerde bırakılmış gibi görünür. Zaman zaman hamleler yapılmak istenmiştir. Fakat ya mevzuun arz ettiği genişlik ve giriftlik, yahut da karşılaşılan davaların çözülmesindeki müşkülât, veyahut da çok büyük paralara ihtiyaç gösterecek muazzam işlerin mevcut olduğu düşüncesi cesaretleri kırmış, işlerin münasip bir başka zaman terkinin yerinde olacağı kanaatini tevlit etmiş görünüyor... Dünkü devletin yapıcı kudreti ile bugünkü yapıcı kudret arasında namütenahi fark vardır... İktisadi potansiyel bakımından Türkiye’ye bir Türkiye daha ilave edilmiştir.”²⁵⁴

Başbakan Menderes aynı konuşmasında imar hareketlerinin modern ve estetik şartlar gözetilerek ve aynı zamanda doğal ve tarihi eserler korunarak gerçekleştirileceğini belirterek şu sözlerine yer vermiştir:

“Bugünkü yaşayış ve anlayış icaplarına uygun bir tarzda estetik, rahatlık ve turistik gibi birçok zaviyelerden Türk’ün bedii zevklerinin ifade ettiği yüksek seviyeyi tebarüz ettirerek ele almaktayız... İmar faaliyetlerinin sürat ve heyecanı içinde tarihi eserlerin ihmal edilmeyeceğini, İstanbul karakteristiklerinin zedelenmeyeceğini, şimdiye kadar harabeler arasına gizlenmiş abidelerin ihya edilerek inşa tarihlerindeki kıymet ve heybetlerine ulaştırılacağını, kesilen 300 ağaç yerine yüz bin ağaç dikilecektir.”²⁵⁵

Menderes dönemi imar etkinlikleri hiçbir zaman ilgililerin anlattığı şekilde yürütülmemiştir. Sonuçları da, şehrin yazgısını düzeltilmesi mümkün olmayan gelişmelere sürüklemiştir.²⁵⁶ Mimarlar Odası 1960 yılı bildirisinde imar operasyonlarının sonuçları şu şekilde eleştirilmiştir:

“Bu iskân ve arazi politikasızlığının diğer bir sonucu gecekondular her tarafta ürüyorlar; kimi zaman iptidai polis tedbirleriyle buna mani olmaya çalışılıyor, kimi

²⁵³ TMMOB Mimarlar Odası, **Bildiri**, Ankara, 1960, s.12.

²⁵⁴ “Başvekil Beklenen Basın Toplantısını Dün Yaptı”, **Cumhuriyet**, 24 Eylül 1956, s.5.

²⁵⁵ “Başvekil Beklenen Basın Toplantısını Dün Yaptı”, s.5.

²⁵⁶ Boysan, **a.g.m.**, s.26.

zaman da demagojik şekilde tapu dağıtımına gidiliyor. İşte bu konjonktür içinde birdenbire ana problemleri göz önüne almadan, hazırlıksız planlarla, hazırlıksız elemanlarla, büyük yıkım, yol açma ameliyesine geçiliyor. Şehirlerin bütün bünyelerinin değişmesine karar veriliyor. Eski Yapı-Yollar Kanunu zihniyeti devam etmekle beraber bu arada birçok yeni faktör de problemi büsbütün güçleştiriyor. Siyasi veya idari bakımdan söz sahibi şahıslar, keyif ve arzularına göre imarın idaresini ele alıyorlar ve bu yöne bazı teknik elemanların yardımını temin ediyorlar. Böylece son senelerdeki şehirlerimizi soysuzlaştıran, binlerce aileyi lüzumsuz şekilde evsiz bırakan, korkunç masraflara yol açan ve hiçbir maksada tevcih olunmayan *imar* ortaya çıkıyor.”²⁵⁷

1950-1960 döneminde İstanbul Belediyesi örneği bu dönemdeki iktidarın yerel yönetimlere ve belediyeçiliğe bakış açısını yansıtırken, dönemin en önemli özelliklerinden olan imar hareketleri de şehir planlamacıları ve mimarlar tarafından çokça eleştirilmiştir.

3.3. DP İktidarı Döneminde Fahrettin Kerim Gökay’ın İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı (Mayıs 1950-Kasım 1957)

Büyükşehirlerde görevli valiler, 14 Mayıs 1950 seçimleri öncesinde propagandalar sırasında iktidardaki CHP’nin yanında yer almaları nedeni ile çokça eleştirilmişlerdir. İsmet İnönü’nün Taksim’deki konuşmasında hazır bulunan Fahrettin Kerim Gökay’ın “İşte paşam İstanbul” sözü de siyasi literatüre geçmekle kalmamış, aynı zamanda o dönemde karikatürlere dahi konu olmuştur. 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinin sonuçlanmasının ardından, DP hükümetinin ilk günlerinde, TBMM’nin 31 Mayıs 1950 tarihli oturumunda DP İstanbul milletvekili Mükerrerrem Sarol tarafından yapılan konuşmada “... İstanbul’da İstanbul valisi asla tahakkuk ettiremeyeceği vaatlerde bulunarak eski iktidar lehine seçim propagandası yapmaktan çekinmemiştir”²⁵⁸ sözleri ile başlayan süreç CHP hükümeti tarafından görevlendirilmiş olan valilerin değişimi ile devam etmiştir. İlk olarak dokuz valinin “parti hizmetkârı oldukları” gerekçesi ile emekliye ayrılması sağlanmış²⁵⁹, ardından İstanbul valiliğine “Demokrat Parti tarafından şahsına çok kıymet verilen bir zat”

²⁵⁷ TMMOB Mimarlar Odası, **a.g.e.**, s.13.

²⁵⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, C:1, (31.V.1950), Dördüncü Birleşim, s.81.

²⁵⁹ “Şimdilik Dokuz Vali Emekliye Ayrıldı”, **Milliyet**, 11 Haziran 1950, s.1-7.

getirileceği²⁶⁰ yolundaki söylentiler bir süre gündemi meşgul etmiştir. Cumhuriyet gazetesinin 28 Ağustos 1950 tarihli başmakalesinde “Sabık iktidarın vali ve belediye reisine karşı şahsi münafetleri olan bazı Bakanlar onun çalışmalarına çelme takmaya başladılar ve onu değiştirmek için gayretler sarf etmek yoluna girdiler”²⁶¹ sözlerine yer verilmiştir. Yusuf Ziya Öniş’in İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı görevlerine getirileceğinin²⁶² basında yer almasına karşın Fahrettin Kerim Gökay görevini 25 Kasım 1957 tarihine kadar sürdürmüştür.²⁶³

Gökay’ın 13 Ağustos 1950 tarihli basın toplantısının ardından Abidin Daver tarafından kaleme alınan Cumhuriyet gazetesindeki başmakalede İstanbul’un yönetiminde değişiklik iddiaları hakkında şu ifadelere yer verilmiştir:

“... Konuşmalardan anlaşıldı ki İstanbul valisi ve belediye reisi, milletvekili seçimleri gibi hararetle ve heyecanlı bir hadise sırasında olduğu kadar, kendisinin değiştirileceği hakkında ikide birde ortaya atılan ve bir idare adamının hem otoritesini zedeleyen, hem de çalışma zevkini ve başarıma kudretini az çok kıracağı tabii olan şayialara kulak asmayarak çalışmış ve bazı işler de başarmıştır.”²⁶⁴

3 Eylül 1950 tarihli belediye seçimleri sonrasında yeniden yapılandırılan İstanbul Umumi Meclisi’nin ilk toplantılarından birinde DP’nin çokça rahatsızlık duyduğu konulardan biri; Fahrettin Kerim Gökay İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı görevlerine getirildiğinde de tartışmalara neden olmuş olan memurların siyaset ile ilgilenmeleri konusu ele alınmıştır. Devlet memuru statüsünde olmadıkları gerekçesi ile siyasetle uğraşma yasağının dışında bırakılmış bulunan belediye memurları, vali Gökay’ın içtihadı ile devlet memuru sayılır olmuşlardır.²⁶⁵ 5 Ekim 1950 tarihli aynı toplantıda vali ve belediye başkanı Gökay konu ile ilgili olarak; memurların ve ordunun siyasetin dışında kalmasının memleketin esenliği için gerekli olduğunu, 14 Mayıs seçimleri öncesinde de bu şekilde düşündüğünü, önceki iktidar partisi idare meclisi üyeliklerinde bulunan bazı memurlara da *particilikten* ayrılmaları yönünde teklifte bulunduğunu söylemiştir.²⁶⁶ Gökay, siyasi inançlar ile hareket ederek vatandaşlara karşı eşit olmayan muamelede bulunmanın suç olacağını

²⁶⁰ “İstanbul Valiliğinde de Değişiklik Bekleniyor”, **Hürriyet**, 12 Haziran 1950, s.1.

²⁶¹ “Seçimler ve İstanbul’un Vaziyeti”, **Cumhuriyet**, 28 Ağustos 1950, s.3.

²⁶² “İstanbul Valisi Nihayet Değişti”, **Milliyet**, 25 Temmuz 1950, s.2.; “İstanbul Valiliğine Yusuf Ziya Öniş Getiriliyor”, **Cumhuriyet**, 24 Temmuz 1950, s.3.

²⁶³ “Gökay Vazifeyi Devretti”, **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1957, s.1.

²⁶⁴ “İstanbul’un İmanı İçin”, **Cumhuriyet**, 14 Ağustos 1950, s.1-3.

²⁶⁵ “Memur ve Siyaset”, **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1950, s.1-3.

²⁶⁶ “Şehir Meclisi’nin Dünkü Toplantısı”, **Cumhuriyet**, 6 Ekim 1950, s.1-3.

belirtmiştir.²⁶⁷ Belediye memurlarının fiilen politika ile ilgilenmeleri konusunda gerekenin yapılacağını belirten Gökay'ın bu tavrı doğrultusunda, İstanbul Genel Meclisi 2 Haziran 1952 tarihli toplantısında politika ile uğraşmanın memur kimliği ile uzlaştırılmasının olanaksız olduğu gerekçesiyle belediye teşkilatında bu durumda bulunan memurlar hakkında Bakanlıkça “kati tedbir” alınması hakkındaki tavrı kabul edilmiştir.²⁶⁸

İstanbul valiliği ve Belediye başkanlığı görevine getirildikten kısa bir süre sonra 22 Ekim 1949'da siyasi partiler ile bağımlı keserek CHP'den istifa etmiş olan Gökay²⁶⁹, görevi süresince tarafsız ve adaletli hizmet sunma konusunda kararlı tutumunu korumuştur.

3.3.1. Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul'daki İmar Faaliyetleri ve Sosyal Çalışmaları

3.3.1.1. İstanbul'un İmarında Fahrettin Kerim Gökay

Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul'daki görevinin ikinci dönemini oluşturan DP iktidarı süresince, şehir DP'nin genel politikalarının İstanbul'daki yansıması doğrultusunda imar anlamında büyük değişimler geçirmiştir. DP İstanbul'daki imar çalışmalarına ilk olarak İnönü adı ile anılan yapıların isimlerini değiştirmekle başlamıştır. Yaşayan siyaset adamlarının adlarının cadde, sokak ve okullara verilmemesine dair benimsenen prensibin bir önceki hükümeti hedef aldığı konu hakkında çalışanlar tarafından belirlenmiştir.²⁷⁰ 1956 yılından itibaren hız kazanan imar hareketleri ise bu dönemin İstanbul'unun sahip olduğu en belirgin özelliklerden biridir.

1936 yılından itibaren İstanbul'un imarı konusunda tek yetkili isim olan Henri Prost'un görevinden ayrılması İstanbul için bir kırılma noktası niteliğindedir. Daha önce de hazırladığı planların uygulanmamasından dolayı duyduğu rahatsızlığı dile getiren²⁷¹ Prost, birçok defa da eleştirilmiştir. İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi profesörlerinden Abdullah Türkmen tarafından İstanbul'un imar işlerine

²⁶⁷ İBBKA, Meclis Müdürlüğü, C:22. 950/470. 05/10/1950, (7 Ekim 1950).

²⁶⁸ İBBKA, Meclis Müdürlüğü, C:25. 952/228. 02/06/1952, (17 Haziran 1952).

²⁶⁹ “Vali Kanuna Uyarak CHP'den İstifa Etti”, s.4.

²⁷⁰ Ünsal Yavuz, “Demokrat Parti İktidarı Döneminde İstanbul'a İlişkin İmar Politikaları ve Faaliyetleri”, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul, 2008, s.60.

²⁷¹ “Prost Dün Valiye İzahat Verdi”, s.2.

dair kaleme alınan makale 8 Eylül 1950 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde yer almıştır. Makalenin geçmişte yapılan hatalı uygulamalara ait bölümünde Henri Prost'a ve onun yönetimindeki İstanbul imarına şu eleştirilerini yöneltmiştir:

“Şehir planı memleketimize, iklim şartlarımıza, örf ve adetlerimize pek vakıf olmayan bir ecnebi mütehassısa bırakılmış ve bu mütehassısın yanına tekniği kuvvetli Türk elemanlar verilmemiştir. Mütehassıs uzun seneler memleketimizde istihdam edilmiş olmasına rağmen ne genç mimar ve mühendislerimizi yetiştirmiş ve ne de şehir imar planını tamamlayacak bir organizasyon kurmuştur. Hatta şehrin nazım planı bile bugün kesin bir şekil almış değildir.”²⁷²

1951 yılı bütçe tasarısından ödeneği kaldırılmış olan Prost, vali Gökay'a bir mektup bırakarak ülkesine dönmüştür. Prost bu mektupta “Vaktiyle tarafımdan hazırlanan plan o kadar değiştirildi ki, ben de şimdi planımı tanıyamıyorum” sözlerine yer vermiştir.²⁷³ 18 Aralık 1950 tarihinde vali Gökay ile görüşen Prost İstanbul'a dair imar anlayışını “İstanbul'un imar planı 50 sene içindir. Halbuki bu planın 5 senede tatbiki isteniyor” sözleri ile eleştirmiştir.²⁷⁴

26 Aralık 1950 tarihli Şehir Meclisi toplantısında Prost'un sözleşmesinin uzatılmayarak görevine son verilmesinin ardından²⁷⁵, 28 Aralık 1950'de Burhan Felek Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde Mösyö Prost'tan yeteri kadar istifade edilmemesinin sebebinin Prost'un kendisi olmayıp, ekonomik anlamda desteklenmemesinden kaynakladığını belirtmiştir. Felek, İstanbul'un mali mahrumiyetinin Prost'un planlarından ve uzmanlığından yararlanılamamasının sebebi olduğu vurgulamıştır.²⁷⁶

Henri Prost'un görevine son verilmesine karşın İstanbul'un imar çalışmalarına onun hazırladığı esaslar üzerinden devam edilmesi prensip olarak kabul edilmiştir.²⁷⁷ Yüksek Mimarlar Birliği 11 Ekim 1950 tarihinde İstanbul'un imarının iyileştirilmesine yönelik olarak İçişleri ve Bayındırlık Bakanlıklarına bir rapor hazırlamıştır.²⁷⁸ Prost'un görevde bulunduğu son dönemi de kapsayan raporda hazırlanan planların İstanbul şehri ile uyumsuzluğu dolayısıyla belediyenin başarısız olduğu şu sözlerle açıklanmıştır:

²⁷² “İstanbul ve İmar İşleri”, **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1950, s.2.

²⁷³ “Prost Vali'ye Bir Mektup Bırakıp Gitti”, **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1950, s.1-4.

²⁷⁴ “Prost'un İmar İşlerine Dair Demeci”, **Cumhuriyet**, 19 Aralık 1950, s.1.

²⁷⁵ “Prost'un Mukavelesinin Uzatılmaması Kararlaştırıldı”, **Cumhuriyet**, 27 Aralık 1950, s.1-6.; “Şehir Meclisi”, **Milliyet**, 27 Aralık 1950, s.2.

²⁷⁶ “İstanbul'un İmarı ve Mösyö Prost”, **Cumhuriyet**, 28 Aralık 1950, s.3.

²⁷⁷ “İstanbul'un İmarı”, **Milliyet**, 7 Ocak 1951, s.2.

²⁷⁸ “İstanbul'un İmarı Raporu”, **Milliyet**, 12 Ekim 1950, s.2.

“İstanbul Belediyesi; maksadı temine matuf kanun ve mevzuatla imar planlarının, ihtiyaçlara cevap vermemesi ve şehir bünyesine aykırı olması dolayısıyla müşkülata uğramakta, ne kendisini ne de hemşerisini memnun edebilmektedir.”²⁷⁹

Vali Gökay 27 Şubat 1951 tarihinde düzenlediği basın toplantısında “Şehrimizde imar hareketi hiçbir zaman durmamıştır. İmar işlerini tedvir için bir banka tesisini düşündük. Mütéhassıslar bu husustaki çalışmalarına devam etmektedir” sözleri ile İstanbul’da imar çalışmalarının hız kazanarak devam edeceğini bildirmiştir. 26 Mayıs 1951 tarihinde Ankara’dan dönen vali Gökay, yaptığı açıklamada imar işlerine de yer vererek “Opera binası da dahil olmak üzere şehrin başlanmış olan imar programının tatbikinde hükümet azami yardımı vaat etmiştir”²⁸⁰ sözlerini sarf ederek, hükümetin imar çalışmalarına verdiği önemi vurgulamıştır.

19 Temmuz 1951 tarihinde düzenlediği basın toplantısında imar hareketlerinin durduğu yönündeki eleştirilere cevap veren vali Gökay, geçmiş dönem ile kıyaslama yaparak durumun iyiye gittiğini ve çalışmaların devam ettiğini şu sözleri ile açıklamıştır:

“Söylendiği gibi İstanbul’da beledi imar faaliyetleri durmamış, bilakis artmıştır. Şehircilik mütéhassısı Prost’un 20 Eylül 1948 tarihli raporu o zamanki çamur ve pislik içindeki İstanbul’un feci durumunu pek güzel göstermektedir. Bugün vaziyet bariz bir şekilde değişmiştir.”²⁸¹

Gökay 24 Ekim 1951 tarihinde göreve başlamasının ikinci yılı sebebi ile düzenlediği basın toplantısında, imar çalışmalarında başarılı olunması için halkın desteğinin de gerekliliğinden bahsederek imar konusundaki gelişmeleri şu sözleri ile anlatmıştır:

“Esasen İstanbul’daki imar hareketlerini yalnız Belediye yapamaz. Hükümet, vakıflar, vatandaşlar el ele vereceklerdir. İmar da takip ve muamele işleri kolaylaştırıldı. Yolsuzluk ve diğer gayrinizamî hareketler oldukça önlendi. Ruhsat işleri süratlendirildi. Kaçak ve gayrinizamî inşaatın kontrolü arttırıldı.”²⁸²

1950’lerde değişen siyasal ortam ile birlikte İstanbul’un geçirdiği değişimin en önemli simgelerinden olan Hilton Oteli inşa sahası, İstanbul Belediyesi’nin otelin

²⁷⁹ “İstanbul’un İmarı”, **Cumhuriyet**, 12 Ekim 1950, s.3.

²⁸⁰ “Şehrin İmar İşleri”, **Cumhuriyet**, 27 Mayıs 1951, s.2.

²⁸¹ “Vali Dün Şehir İşleri Hakkında İzahat Verdi”, s.2.

²⁸² “Vilayette Dünkü Basın Toplantısı”, **Milliyet**, 25 Ekim 1951, s.7.

“mülkiyetine iştiraki şartı” ile belediye tarafından sağlanmıştır.²⁸³ 20 Mayıs 1955 tarihinde açılan²⁸⁴ Hilton Oteli kurucularından Conrad Hilton’a İstanbul Belediye Meclisi tarafından “İstanbul Hemşeriliği” unvanı verilmiştir.²⁸⁵

İstanbul’un modern bir şehir olma yolunda bir diğer simgesi sayılacak olan Boğaz’ın iki yakasını birleştirecek olan asma köprüünün yapımı hakkında vali Gökay bir açıklamada bulunmuş “Asma köprü behemehal yapılacaktır. Bunu valiliğim zamanında tahakkuk etmiş görmek en büyük temennimdir”²⁸⁶ sözleri ile bu konudaki belirsizliği dile getirmiştir.

İstanbul’un ihtiyaçlarına cevap vermek için alınacak önlemleri belirlemek üzere İstanbul milletvekilleri tarafından 10 Mart 1952 tarihinde “*İstanbul Bölge Kalkınma Kongresi*” düzenlenmiştir.²⁸⁷ Kongre’de Prost ve İstanbul’un imar planı şiddetle eleştirilmiştir. Prof. Emin Onat’ın görüşleri şöyledir:

“On beş yıllık kıymetli bir zaman semeresiz geçmiştir. Bu zaman zarfında muazzam paralar sarf olunmuş fakat bundan daha mühim olarak imar planı bir türlü bitmediğinden birbirini tutmayan mevzii kararlar mimarları işsiz duran İstanbul’u kalfaların elinde her gün bir parça daha çirkinleştirmiştir.”²⁸⁸

Kongre sonunda “İstanbul’un kalkınmasına ve imarına ait her türlü meseleleri incelemek, araştırmalarda ve gerekli tekliflerde bulunmak üzere şehirci, iktisatçı, maliyeci, sosyolog, arkeolog, ziraatçı, mimar ve mühendislerden ve diğer ihtisas adamlarından müteşekkil olmak üzere salahiyetli bir kurulun teşkili ve bir şehircilik enstitüsü kurulması” yönünde prensiplerin kabul edilmesi önerilmiştir.²⁸⁹

6 Haziran 1952 tarihinde İstanbul Vilayeti’nde Başbakan Adnan Menderes’in başkanlığında şehrin sorunları hakkında bir toplantı düzenlenmiştir.²⁹⁰ Toplantının ardından vali Gökay “Bugün Başbakan’ın riyasetinde yapılan toplantıda imar işleri için çıkarılması kararlaştırılan 50 milyon liralık tahvilin TBMM’nin bu devresinde kanunlaşması için tedbirler alınmıştır”²⁹¹ açıklamasında İstanbul’un imarı için gerekli ödeneğin bu şekilde sağlanacağını bildirmiştir. Sözü geçen tahvilin onaylanması ise 1954 yılını bulmuştur. Konu hakkında açıklamada bulunan Gökay,

²⁸³ İBBKA, Meclis Müdürlüğü, C:23. 951/94. 02/30/1951, (5 Mart 1951).

²⁸⁴ “Hilton Oteli Dün Faaliyete Geçti”, *Milliyet*, 21 Mayıs 1955, s.1-3.

²⁸⁵ İBBKA, Meclis Müdürlüğü, C:31. 955/91. 15/03/1955, [t.y.].

²⁸⁶ “Asma Köprü Nerede Yapılacak?”, *Cumhuriyet*, 23 Şubat 1954, s.2.

²⁸⁷ “İstanbul Bölge Kalkınma Kongresi Dün Toplandı”, *Cumhuriyet*, 11 Mart 1952, s.1.

²⁸⁸ “İstanbul’un İmar Planı Şiddetle Tenkit Edildi”, *Milliyet*, 12 Mart 1952, s.1-7.

²⁸⁹ “Kalkınma Kongresi Bugün Kapanıyor”, *Milliyet*, 15 Mart 1952, s.2.

²⁹⁰ “İstanbul’un İmarı Hakkında Çok Mühim Kararlar Alındı”, *Milliyet*, 6 Haziran 1952, s.1-7.

²⁹¹ “Vali Şehir İşlerine Dair İzahat Verdi”, *Cumhuriyet*, 6 Haziran 1952, s.3.

tahvillerden elde edilecek gelir ile Unkapanı-Eminönü yolunun açılacağını belirterek şunları söylemiştir:

“Tahviller İstanbul’un imar ve kalkınması mevzuunda bütün vatandaşları diğer memleketlerde olduğu gibi bir büyük davaya bilfiil alakalandırmak için çıkarılmaktadır. Tahvillerden İstanbul’un herkesin gözü önünde olan kısmını temiz bir hale getirmek yolunda faydalanacaktır.”²⁹²

Gökay’ın 20 Temmuz 1954 tarihinde yaptığı “Şehrin imar meselelerinde vatandaşla karşı karşıya geliyoruz”²⁹³ açıklaması, valinin İstanbul’daki imar hareketlenmelerinin sıkı bir destekçisi olmadığını kanıtlar niteliktedir.

Vali Gökay, kendisine yöneltmiş olan eleştirilere cevaben 27 Aralık 1954’te yaptığı açıklamada İstanbul’daki çalışmaların planlı olduğunu ve 1955 yılında şehrin yolları için 5 milyon lira ayrıldığını belirtmiş; opera binasının bitirileceğini, camiler ve türbelerin çok iyi duruma getirileceğini bildirmiştir. Yapılan işlerin ortada olduğunu söyleyen Gökay, “Ben taşı toprağı dile getiriyorum” açıklamasında bulunmuştur.²⁹⁴

Vali Gökay 6 Ağustos 1955 tarihinde yaptığı “İstanbul’da tarihin kaydetmediği şekilde bir inşaat vardır ve bu devam etmektedir”²⁹⁵ açıklaması ile şehirdeki imar işlerine dair mevcut durumun korunduğunu bildirmiştir. Fahrettin Kerim Gökay’ın “1956 imar yılıdır. Şehrin her köşesinde bir faaliyet vardır. Yol mevzuundaki çalışmalar takdire şayandır”²⁹⁶ sözleri ile ifade ettiği 1956 yılına kadarki süreçte İstanbul Belediyesinin şehrin imarı için çalışmaları yeni inşaat, tarihi binaların restorasyonu ve mevcutların tamiri olmak üzere üç şekilde ortaya çıkmıştır.²⁹⁷

Vali Gökay’ın imar yılı olarak ilan ettiği 1956, aynı zamanda DP’nin yeni imar stratejilerini oluşturulduğu yıldır. Başbakan Menderes tarafından 23 Eylül 1956’da gerçekleştirilen basın toplantısında İstanbul’un imarı konusu *memleket meselesi* olarak nitelendirilmiş, yapılacak işler genel hatlarıyla ortaya konmuştur.²⁹⁸ 23 Eylül 1956 tarihli basın toplantısı aynı zamanda imar çalışmalarının, 1950’lerin

---

²⁹² “Belediyenin İstikraz Tahvilleri Bugün Satışa Çıkarılıyor”, **Milliyet**, 11 Ekim 1954, s.2.

²⁹³ “Vali Dün Gazetecilere Şehir İşleri Hakkında İzahat Verdi”, **Milliyet**, 21 Temmuz 1954, s.1-3.

²⁹⁴ “Gökay: Taşı Toprağı Dile Getiriyorum Dedi”, **Cumhuriyet**, 28 Aralık 1954, s.1-6.

²⁹⁵ “Vali Dün Bir Basın Toplantısı Yaptı”, **Milliyet**, 7 Ağustos 1955, s.1.

²⁹⁶ “Vali Gökay İmar Yılındayız Diyor”, **Cumhuriyet**, 7 Eylül 1956, s.7.

²⁹⁷ “Ord. Prof. F. K. Gökay”, **Cumhuriyet**, Tarih Eki, 16 Mayıs 1955, s.2.

²⁹⁸ “Başvekil Beklenen Basın Toplantısını Dün Yaptı”, s.5.

ilk yarısında olduğu gibi rutin haliyle değil, hükümetin neredeyse bütünüyle dahil olacağı bir doğrultuda gerçekleşeceğini ortaya koymuştur.²⁹⁹

Yaklaşmakta olan genel seçimlerin etkisi ile 1956 yılından itibaren hız kazanan imar çalışmaları için belediyenin mevcut gelirleri yetersiz kalmıştır. Bu nedenle vali Gökay 5 Ekim 1956 tarihli Belediye Meclisi toplantısında imar hareketleri ve gerekli istimlakler için 50 milyon liralık ek ödenek istemiştir.³⁰⁰ Şehir Meclisi'nin 16 Ocak 1957 tarihli toplantısında İstanbul Belediyesi'nin imar işleri için 1 milyon 700 bin liralık ek ödenek kabul edilmiştir.³⁰¹

İstanbul Kalkınma Derneği 25 Ocak 1957 tarihinde Başkanlığa hitaben bir bildiri yayımlamış, bu bildiriye iyi niyetlerle başlanan imar hareketlerinin ileride doğuracağı olumsuz sonuçları önlemek amacıyla bir takım noktalara işaret edilmiştir. Bildirinin "*Temennilerimiz*" bölümünde dikkat çekilmek istenen noktalar şu şekilde yer almaktadır.

"1. Şimdilik geniş bir yıkma ve yapma fedakarlığına katlanılarak yapılacak işlerin, ancak şehrin esas bünyesini sarsmayacak mahiyette ve kolay halli kabil ve zaruret halini almış işlere tahsisi ve diğerlerinden sarfinazar edilmesi.

2. Girişilecek büyük ölçüdeki imar ve kalkınma planı ve programını hazırlamak üzere meslek ve ihtisas adamlarından müteşekkil ve bir araştırma enstitüsü ile takviye edilmiş Başbakanlığa bağlı yetkili bir heyetin teşkili.

3. İstanbul'un civar köyleri ile birlikte vilayet ölçüsünde bir kalkınma ve imar planı için yapılacak çalışmalara ışık vermek ve nazım fikir üzerinde bir araştırma ve tartışma imkanını sağlamak üzere 1952'de olduğu gibi bir Bölge Kalkınma Kongresi'nin derhal toplantıya çağrılması.

4. İstanbul'un imarında şehrin iktisaden yaşama ve gelişme imkanını sağlayacak ve derhal randıman verecek olan işlerin ön plana alınması ve evvela bunlara başlanması.

5. Bugün hissedilen trafik güçlüğünü gidermek maksadıyla birkaç yüz milyon liraya çıkacak olan metro inşasına hemen başlanacağı anlaşılmaktadır. Şehrin müstakbel inkişafı taayyün etmeden ve bilhassa iktisadi sahanın nerde tesis edileceği anlaşılmadan metro işine girişmekte acele edilmemesi ve mevcut trafik güçlüğünü yer altı yollarından evvel çok daha ucuz ve verimli olarak yer üstü yolları ile halletmek mümkün olduğu hakkında Bölge Kalkınma Kongresi'nde yapılan tekliflerin nazarı dikkate alınması ve işin yeniden tetkiki.

6. İmarın aynı zamanda şehri civarıyla birlikte kalkındırma hareketi halinde planlaşması takdirinde bu mevzuda bir program dahilinde yapılacak yatırımların

²⁹⁹ Yavuz, a.g.e., s.72.

³⁰⁰ "Vali 50 Milyon Lira Ek Tahsisat İstedi", *Cumhuriyet*, 6 Ekim 1956, s.1-5.

³⁰¹ "Belediye İmara Yeniden 1.700.000 Lira Ayırdı", *Cumhuriyet*, 17 Ocak 1957, s.1-5.

otofinansman yolu ile ve elde edilecek iktisadi hasıllarla geri alınabileceği kanaatindeyiz. Bu mevzuun yeni bir kanunla ve teşkil edilecek bir Kalkınma ve İmar Bankası vasıtası ile halli için gerekli etütlerin yapılması.

7. İmar dolayısıyla yeni inşaatın devlet sektörünün doğrudan doğruya yapacağı yatırımlarla değil, devlet yardımına mazhar olmuş hususi sermaye ve teşebbüs vasıtası ile sağlanması.

8. İstanbul'u civarı ile birlikte kalkındırma ve imar hareketlerinin yukarıda belirttiğimiz gibi salahiyyetli plan organı ve finansman müessesesi vasıtası ile idaresi prensibine gidilirse İstanbul'un hususiyetine uygun bir idare rejiminin tatbiki.”³⁰²

İstanbul'un özlenen imar ve güzelleşme çalışmalarını bir yılı aşkın bir süredir yürüttüğü gerekçesi ile İstanbul Belediye Meclisi tarafından 1 Haziran 1957 tarihinde Başbakan Menderes'e bir şükran ifadesi olarak “*İstanbul Şehri Fahri Belediye Reisliği*”³⁰³ unvanı verilmiştir. Rakım Ziyaoğlu Menderes'e verilen bu unvanı ve bundan sonraki süreçte vali Gökay'ın etkisizliğini şu sözlerle anlatmıştır:

“... bir şehirde iki belediye reisi bulunuyor, tevcih kararı ile Menderes tescil edilmiş oluyordu. Elbet Menderes'e verilen fahri belediye reisliği bir misafire verilen şeref unvanına benzemeyecektir ve kuru kuruya elde taşınmayacak, evde saklanmayacaktı.

Menderes mahalli yetkiler değil, güçlü bir hükümet reisinin bile yetkisini aşkın bir belediye reisi idi. Artık ikincisine yol görünmüştü.”³⁰⁴

DP iktidarında Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul valilik ve Belediye Başkanlığı'nı kapsayan dönemde, 1950-1957, İstanbul Belediyesi yollar için 86.807.787 lira harcamıştır.³⁰⁵ İstanbul Belediyesi aynı dönemde 335.464.245 lira tutarında istimlâkte bulunmuştur.³⁰⁶ Yine bu 7 yıllık dönemde İstanbul'da 62 ilkokul yapılmış³⁰⁷, Üniversite sitesinin temeli atılmıştır.³⁰⁸

İstanbul valisi Gökay'ın adı Yassıda Mahkemeleri'nde görülen istimlak yolsuzlukları davalarında geçmemiştir. Ancak bu durum, görevi süresince de

³⁰² **İstanbul'daki İmar Hareketleri Hakkında İstanbul Kalkınma Derneği'nin Mütalaa ve Temennileri**, İstanbul, 25.01.1957, s.2-4.

³⁰³ **İBBKA**, Meclis Müdürlüğü, C:43. 957/119. 01/06/1957, [t.y.].

³⁰⁴ Rakım Ziyaoğlu, **İstanbul Kadıları-Şehreminleri-Belediye Reisleri ve Partiler Tarihi 1453-1971 İdari-Siyasi**, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1971, s.395-396.

³⁰⁵ **İstanbul'un Kitabı-Kitap I**, İstanbul, İstanbul Vilayeti Neşriyat ve Turizm Müdürlüğü, 1957, s.131.

³⁰⁶ **a.e.**, s.127.

³⁰⁷ **a.e.**, s.147.

³⁰⁸ **BCA**, 30.01.0.0/18.102.15 (1 Mart 1952).

kendisini eleştirir yazılar yazan Cumhuriyet gazetesi yazarı Doğan Nadi tarafından 9 Mayıs 1961 tarihinde şu sözlerle dile getirilmiştir:

“Yassıada’da, istimlak yolsuzlukları davasında iddianameyi okuyan (ve birçoklarının idamını isteyen) sayın Başsavcı bir ara Hakimler Heyeti’ne şöyle hitap etti:

- Adnan Menderes’e boyun eğen bütün Belediye Reisleri burada huzurunuzda bulunuyor. Bunlar Kemal Hadımlı, Mümtaz Tarhan, Ethem Yetkiner ve Kemal Aygün’dür.

- Hımmmm... *Bütün* mü?

Gerçi sayın Egesel’in hafızasını tazelemek haddimiz değil ama ya öteki nerede?

Hani, o ki biliyorsunuz...”³⁰⁹

DP iktidarının 1956’dan itibaren hız kazanan ve birçok açıdan olumsuz bulunan imar faaliyetleri Gökay’ın İstanbul’da görev yaptığı döneminde gerçekleşmiştir. Ancak 1956’dan sonra artan imar çalışmalarının Menderes’in fahri belediye başkanlığı himayesinde yürütüldüğü göz önünde bulundurulacak olunursa vali Gökay’ın bu çalışmalarda büyük etkisi olduğundan söz edilemez.

3.3.1.2. İstanbul’da Sosyal Konut Çalışmaları ve Gecekondu Sorunu

Konut sorunu II. Dünya Savaşı sonrasında hemen hemen bütün dünyada önemli bir sorun haline gelmiş, devletler bu konu hakkında çeşitli önlemler ve çözüm arayışları içine girmişlerdir. Türkiye’de konut sorununun en yoğun yaşandığı kent olan İstanbul’da da konut ihtiyacının karşılanmasına yönelik çalışmalar yürütülmüştür.

İstanbul Belediyesi’nin 1950 yılında başlattığı halka ucuz konut sağlama çalışmalarının fiilen bir sonuç vermemesi üzerine, eski Sağlık Bakanı Prof. Dr. Nihat Reşad Belger TBMM’ye *Sihhi ve Ucuz Evler* adı altında bir kanun tasarısı sunmuştur.³¹⁰ Belger, sunduğu tasarının az ve dar gelirliliği, ücretli kimseleri kapsadığını belirtirken, ucuz evler davasının bir bütün halinde ele alınması gerektiğini sözlerine eklemiştir. Belger ayrıca hazırlanan kanun tasarısının oldukça detaylı ve kapsamlı olduğu anlaşılan şu açıklamada bulunmuştur:

“Bu kül sihhi ve teknik şartlar, istifade edecek şahısların içtimai ve mali durumları, finansman teşkilatı, ucuz evlerin tabii olduğu teşvik, himaye ve kontrol gibi kısmen idari teşkilat, muafiyet, istimlak hakları, sigortalar, kat ve daire mülkiyeti

³⁰⁹ “Biri Eksik”, *Cumhuriyet*, 9 Mayıs 1961, s.3.

³¹⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, C:4, Dönem:9, B:36, O:1, 29.I.1951, s.447.

vesaire gibi esaslardır. Bu esaslar tıpkı bir saat makinesinin çarkları gibi birbirine bağlıdır. O derecede ki bunlardan herhangi birinin ihmali bütün teşkilat makinesinin iyi işlememesine sebep olur.”³¹¹

Belediye inşaatlarına olumsuz yaklaşan Belger konunun kanun tasarısında şu şekilde ele alındığını açıklamıştır:

“Tasarıda belediyelerin, gayrimenkul kredi bankalarının ve emlak bankalarının alımla temlik edilmek üzere bu kanun şartları dahilinde ucuz, ferdi veya kolektif ev inşa edemeyeceğine ve müteahhitlik yapamayacağına dair kayıt ilave edilmiştir.”³¹²

İstanbul Milletvekili Belger tarafından verilen kanun tasarısı TBMM’nin 13 Haziran 1952 tarihli toplantısında, köy ve çiftçi evlerine dair bazı önemli eklemeler yapılacağı gerekçesi ile kendi isteği ile geri verilmiştir.³¹³

İstanbul’un konut ihtiyacına çözüm bulma arayışları belediye tarafından yürütülen ucuz konut inşalarının yanı sıra *göçmen evleri* olarak nitelendirilen yapılar ile de sağlanmaya çalışılmıştır.

İstanbul’da dar gelirli vatandaş için belediye tarafından yürütülen ucuz konut sağlama çalışmaları, Fahrettin Kerim Gökay’ın İstanbul’daki görevinin ikinci dönemi olarak adlandırılabilir olan, DP iktidarı döneminde de devam etmiştir. Vatandaşın konut sorununun aynı zamanda bir hükümet işi olarak ele alındığı vali Gökay tarafından bir Ankara seyahati sonrasında açıklanmıştır.³¹⁴

Şehrin konut ihtiyacını araştırmak üzere İstanbul Umumi Meclisi tarafından bir komisyon kurulmuş ve bu komisyon tarafından *Ucuz Mesken Talimatnamesi* adı altında bir yönetmelik hazırlanmıştır.³¹⁵ Fahrettin Kerim Gökay, belediye tarafından az gelirli, işçi, memur, emekli ve küçük esnafın konut sorununu çözmeye yönelik olarak yapılması planlanan evlerin fiyatlarının beş-dokuz bin lira olacağı ve bedellerinin on ya da on beş yılda ödeneceğini açıklamıştır.³¹⁶ 4 milyon lira ödenek ile yapılacak olan ucuz evleri Gökay şu şekilde tanımlamaktadır:

---

³¹¹ “Mesken Davası ve Ucuz Ev İnşaatı”, **Cumhuriyet**, 3 Şubat 1951, s.1-4.

³¹² “Mesken Davası ve Ucuz Ev İnşaatı”, s.1-4.

³¹³ **TBMM Tutanak Dergisi**, C: 16, Dönem:9, B:84, Toplantı:2, 13.VI.1952, s.191.

³¹⁴ “Vali Dün Ankara’dan Döndü”, **Cumhuriyet**, 12 Ağustos 1950, s.1-4.; “Ucuz Evlerin İnşasına Başlanıyor”, **Milliyet**, 13 Ağustos 1950, s.1-7.

³¹⁵ **İBBKA**, Meclis Müdürlüğü, C:20. 86/950. 23/06/1950, (4 Temmuz 1950).

³¹⁶ “Şehir Meclisi’nde Ucuz Ev Davası Halledildi”, **Cumhuriyet**, 7 Mart 1951, s.1-3.

“Yapılacak olan binalar belki lüks olmayacaktır. Fakat bütün sıhhi şartları haiz bulunacaktır. Bu meyanda inşa tarzı da göz önünde tutulacak, binalar göze tatlı, munis gelebilen tiplerde yapılacaktır.”³¹⁷

Eski İstanbul Şehremini Cemil Topuzlu, belediye tarafından yaptırılacak olan söz konusu 1000 adet ev hakkındaki eleştirilerini şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Bu evler şehir dahilindeki bostanlarda veya hali yerlerde iki-üç odalı olarak yapılacak. Ben bundan beş-altı ay evvel Şehir Meclisi’nin bir içtimasında, şehir dahilinde bir veya iki katlı 2-3 odalı evlerin yapılması ile adeta gecekondular yaratılacağından ve şehri çirkinleştireceğinden bahsederek, bu evlerin yerine Almanya ve İtalya’da olduğu gibi büyük blok apartmanlar yapılmasını teklif ettim. Bu suretle de kömür ve odun sarfiyatından da mühim surette tasarruf edileceğini söyledim. Fakat bu hususta arkadaşlarımı ikna edemedim. Blok apartman tipinde maliyetin düşük olacağı, iki üç odalı evlerin de harcıâlem tip olmadığı bedihidir. Dahası var blok apartmanlarda müşterek lokantalar da yapılabilir. Halen takip edilmekte olan sistemin hiçbir surette tatmin edici olmadığına inanıyorum.”³¹⁸

6 Mart 1951 tarihli İstanbul Şehir Meclisi toplantısından İstanbul’da yapılacak 1000 evin en kısa sürede inşa edilmesi kararının çıkmasının ardından, bu evler hakkında bir eleştiri de Cumhuriyet gazetesinden Nadir Nadi’den gelmiştir. Nadi, yapılması planlanan evlerle birlikte yerleşim alanlarının gün geçtikçe daha geniş bir alana yayılacağı ve İstanbul’un köy görünümüne kavuşacağını belirttiği eleştirilerini 15 Mart 1951 tarihli başyazısında şu şekilde dile getirmektedir:

“Belediye Meclisi geçenlerde mesken buhranına karşı mücadeleye karar vermiş. Münasip yerlere birer ailelik bin ev yapılacakmış. İşte, İstanbul’u biraz daha köye benzetecek, biraz daha yayıp tenhalaştıracak yanlış bir karar. Şehircilikten anlayan bütün mühendis ve mimarlarımız yıllardan beri barbar bağırarak söyledikleri halde bir türlü kabul ettiremiyorlar. İstanbul’un göbeği ve en güzel yerleri çöl gibi bomboş dururken bir yandan surlar dışına, öte yandan Mecidiye sırtlarına doğru yayılmak bu şehre kıymaktır.”³¹⁹

İstanbul Şehir Meclisi üyeliğinde de bulunmuş olan gazeteci Burhan Felek de Cumhuriyet gazetesindeki makalesinde yapılacak olan evleri eleştirerek; 4 milyon

---

³¹⁷ “Mesken Davasına Dair Valinin Dünkü Demeci”, **Cumhuriyet**, 13 Ağustos 1950, s.1-3.

³¹⁸ “Belediyenin Yapıtacağı Evler Hakkında Cemil Topuzlu’nun Fikri”, **Cumhuriyet**, 16 Aralık 1950, s.2.

³¹⁹ “İstanbul İçin”, **Cumhuriyet**, 15 Mart 1951, s.1.

lira bütçe ile 1000 evin yapılmasının mümkün olmadığını, yapılacak 1000 ev için 17 bin başvuru olduğunu belirtmiştir.³²⁰ Felek yazısına şu sözlerle devam etmiştir:

“Bütün gazetelerde bu iş mütalaa edildi. İhtisas sahiplerinin hepsi şunda ittifak ettiler ki; tek ev pahalıdır. Mutlaka bloklar inşa etmek lazımdır. Artık bunu münakaşaya mecal yok... Şehirde yer yer yapılan birçok apartmanlar bu şehrin mesken davasını halletmez. Çünkü bu yeni apartmanların hemen hepsi aylığı 150-200 liradan başlayan dairelerden mürekkeptir. Bu parayı verebilecek kimseler mesken buhranından muzdarip değildirler ki.”³²¹

Bütün eleştirilere karşın 16 Mayıs 1951 tarihinde Üsküdar’da yapılacak olan 50 ev ile Kadıköy’de yapılacak 100 evin temel atma törenleri gerçekleştirilmiştir. Önceki ziyaretlerinde halkın kendisini gözyaşları içinde karşıladığını belirten vali ve belediye başkanı Gökay, “Bunun için temel burada, ihmale uğramış bu bölgede, halkın içinde atılıyor” açıklamasında bulunmuştur.³²² Gökay söz konusu evlerin konut ihtiyacının giderilmesinde önemli bir girişim olduğunu belirten şu sözleri söylemiştir:

“Profesör Kesler’in bir dergide çıkan makalesinde açıklandığı gibi, bu şehirde mesken buhranı varken halka lüks sayılabilecek şeyler sunmak yersizdir, lüzumsuzdur. Fakat şehirde bu ihtiyaç için 7 harp yılında gerekli inşaat yaptırılmamıştır. Nüfusu her gün artan bu şehirde bugün asgari 17 bin eve ihtiyaç vardır; bu istatistiklerin kati ifadesidir. Bu ihtiyacı memlekette sosyal bir reform olarak, İstanbul’da ilk defa Belediye eline alıyor. Bu teşebbüs belki bütün dünyayı halledecek kudrette değildir. Fakat temel teşebbüstür.”³²³

Kadıköy bölgesinde temeli atılmış olan bu evler hakkında “şartnamelerine uygun olarak inşa edilmediklerine dair” iddia ve eleştiriler üzerine vali Gökay, bir kısmı tamamlanmış olan bu evlerin inşasında şartnameye herhangi bir aykırılık olmadığını belirterek şunları söylemiştir:

“Bundan epeyce zaman evvel daha inşaat yeni başlamış vaziyette iken, inşaatta huzursuzluk olduğuna dair makama bir ihbar yapılmıştı. Tahkikat yaptırıldı, tebeyyün etmedi. Yapılmış olan evlerin bir kısmı bitmiştir, bir kısmı da bitmek

³²⁰ “Ucuş Mesken Davası”, **Cumhuriyet**, 14 Nisan 1951, s.3.

³²¹ “Ucuş Mesken Davası”, s.3.

³²² “Üsküdar ve Kadıköyünde 150 Evin Temeli Atıldı”, **Cumhuriyet**, 17 Mayıs 1951, s.1-3.

³²³ “Üsküdar ve Kadıköyünde 150 Evin Temeli Atıldı”, s.1-3.

üzeredir. Ne sağlamlığında ne de şartnamesinde bir aykırılık yoktur. Yalnız bazı banyo camlarının buzlu olmasını tavsiye ettik. Onları müteahhit yerine getirdi.”³²⁴

Anadolu yakasında yapılan 150 evin dışında belediyenin elinde bulunan arsalarla finansmanı İstanbul Belediyesi ile Emlak Bankası'nın birlikte kurdukları Emlak Limited Şirketi tarafından sağlanacak olan 4000 evin inşa edilmesi gündeme gelmiştir.³²⁵ Konut sorununa çözüm bulma çalışmaları doğrultusunda Mecidiyeköy Balmumcu bölgesindeki 86 parsellik arazi kura yolu ile kooperatiflere dağıtılmıştır.³²⁶

İstanbul Belediyesi'nin ucuz konut sağlama çalışmalarındaki yetersizliği Sinop milletvekili Muhtar Acar tarafından 9 Nisan 1953 tarihli TBMM genel kurulunda şu sözlerle eleştirilmiştir:

“Diğer milletlerde ucuz ev davasını hal bakımından belediyeler mali kudretlerine göre senede on binlerle ifade edilen rakamlarla seri halinde inşaat yapmaktadırlar. Bizim de mali takatimize göre bir iş yapıyoruz diye ortaya çıkmak için sende bin ev yapmamız lazımdır. Halbuki mesken davasını ehemmiyetle ele aldık denildiğinden beri İstanbul'da ucuz ev yüzü Kadıköy'ünde, ellisi Üsküdar'da Selamiali'de olmak üzere topu topu 150 evden ibarettir... Bütün matbuattaki neşriyat ve tantanalı resmi küşatlar ve yapılan demagojiler hepsi 150 eve münhasırdır.”³²⁷

İstanbul'daki konut sorununun diğer önemli ayağını oluşturan gecekondular konusunda vali ve belediye başkanı Gökay'ın gecekondulaşmayı ve gecekondu inşaatlarını önleme yolunda bir takım önleyici çalışmaları olmuştur. Görev süresinin büyük bölümünü kapsayan DP iktidarı döneminde de bu tavrını sürdürmüş olan “*Gecekondular Babası*” Gökay, 20 Ekim 1950 tarihli Şehir Meclisi toplantısında yaptığı konuşmada “şehrin manzarasını bozan gecekondular” hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Konuşmasında gecekonduların neden olduğu olumsuz sağlık koşullarına değinen Gökay, Şehir Meclisi'ni gecekondu sorununun en kısa zamanda çözüme kavuşturulması konusunda uyararak şunları söylemiştir:

“Bu gecekondular bilhassa üç yerde temerküz etmiştir: 1) Surların civarındaki gecekondular. 2) Üniversite arkasındaki eski sarayların bulunduğu yerde kurulmuş olan gecekondular ki Sağlık Müdürlüğü bu mıntıkanın hastalık yuvası haline geldiğini ve sıhhat bakımından şehri tehdit ettiğini bize bildirmiştir. 3) Mecidiye köyündeki gecekondular.

³²⁴ “Belediyenin Ucuz Evleri Hakkında Yapılan İhbar”, **Cumhuriyet**, 12 Mayıs 1952, s.1.

³²⁵ “Belediyenin Arsalarına 4000 Ev Yapılacak”, **Cumhuriyet**, 19 Ekim 1954, s.1.

³²⁶ “Kura ile Arazi Tevzii”, **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1954, s.1.

³²⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: IX, C:21, Toplantı:8, Birleşim: 65, Oturum:1, 9.IV.1953, s.300.

Bence bu gecekonduların kaldırılması lazımdır. Gecekondu sakinlerine yer ve ev tipi gösterilmesi yoluna gidilmelidir. Ben bu işe girdiğim taktirde kıyamet kopacaktır. Onun için kararınızı veriniz ve işiniz geciktirmeyiniz.”³²⁸

Vali Gökay 22 Aralık 1951 tarihinde yaptığı basın toplantısında gecekondular konusuna da değinmiş, yasal olmayan yapıların meşrulaştırılmasının söz konusu olmadığını belirterek şunları söylemiştir:

“Bazı vatandaşların bu ay sonuna kadar gecekondu yapıldığı takdirde rüçhan hakkı kazanacakları ümidi ile yanlış yola girdikleri görülmektedir. Bu hususta müsamaha gösterenler hakkında takibat başlamıştır. Gayrikanuni yapılan bazı gecekondular için kışın soğuk günlerinde bunların yıkılmalarına gidilmeyerek Nisan’ın 15’ine kadar kendileri tarafından yıkılmak sureti ile taahhütname alınması uygun görülmüştür. Vatandaşların kanun hükümlerini her şeyin üstünde tutacaklarına ve yolsuz işlere girişmeyeceklerine ve hata işlediklerinde hatalarını bizzat düzeltereklerine inanıyoruz.”³²⁹

15 Mayıs 1952 tarihinde Şişli bölgesindeki gecekonduları ziyaret eden vali Gökay, *Şişli Gecekondularını Güzelleştirme Derneği*’ni ziyaret ederek halkın ihtiyaçlarını dinlemiştir. Gökay derneğin hatıra defterine yazdığı yazıda konut sorununun çözüm sorumluluğunun kendisine ait görev olduğunu vurgulayarak şunları belirtmiştir:

“İstirabın sesi hakkın sesidir. Vatandaşın yuva sahibi olmak ihtiyacını düzenlemek ve bir plan içerisinde ve meşru tasarruf yollarını tahakkuk ettirmek vazifemizdir.”³³⁰

27 Temmuz 1953 tarihli Milliyet gazetesinde vali ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay’ın Kazlıçeşme-Taşlıtarla gecekondularına ziyareti ve burada Gökay’ın vatan ile diyaloglarına yer verilmiştir. Bu bölgede bulunan bini aşkın gecekondunun yol, su, okul, karakol gibi istekleri vali Gökay tarafından dinlenmiş ve çözüme kavuşturulacağına dair sözler edilmiştir.³³¹ Haberde 6188 sayılı “Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Binalar Hakkındaki Kanuna atıfta bulunularak şu tespite yer verilmiştir:

“Bugün için gecekondu davası yeni çıkan kanun ile de yarı yarıya halledilmiş bir durumdadır. Nitekim gecekondu sakinleri hükümete gönderdikleri teşekkür telgrafi ile bu husustaki kanaatlerini efkarı umumiye nezdinde açıklamışlardır. Şimdiki hesaba göre üç nal ile at bulunmuş iş tek nala kalmıştır. O nal da temin

³²⁸ “Gecekondular Meselesi”, **Cumhuriyet**, 21 Ekim 1950, s.2.

³²⁹ “Şehrin Asayiş Durumu ile İlgili Toplantı”, **Milliyet**, 22 Aralık 1951, s.2.

³³⁰ “Vali Şişli Gecekondularını Gezdi”, **Cumhuriyet**, 16 Mayıs 1952, s.2.

³³¹ “Gecekondu Davasında İş Nalı Bulmaya Kalmış”, **Milliyet**, 27 Temmuz 1953, s.6.

edilince – ki biz bunun adına asayiş de diyebiliriz – gecekondu davası kökünden halledilmiş olacaktır.”³³²

3.3.1.3. Göçmen Evleri ve Göçmenlere Yardım

Osmanlı İmparatorluğu'nun iskan politikaları doğrultusunda Balkanlara yerleştirilen Türkler, burayı yurt kabul etmişler ancak Türkiye ile olan organik bağlarını koparmamışlardır. 1950 öncesinde eğitim alanında müdahale gören, dini baskılara uğrayan ve Rusya'nın büyük etkisi ile Bulgar hükümeti tarafından göçe zorlanan azınlık durumundaki Bulgar Türkleri, 1950-1951 sürecinde Türkiye'ye yoğun olarak göç etmişlerdir.³³³

1950 yılının son çeyreğinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmenlere yardım meselesi hükümet dışında vilayetleri de yakından ilgilendiren bir konu olmuştur. Göçmenler konusu 1951 yılı boyunca yerel siyasetçilerin uygulamalarında yer bulmuştur.

2 Ekim 1950 tarihli İstanbul Umumi Meclisi toplantısında alınan 950/457 sayılı karar ile Meclis üyelerinin tamamının ilk toplantı gününe ait huzur haklarının Göçmenlere Yardım Derneği'ne verilmesi kabul edilmiştir.³³⁴ Böylelikle Bulgar göçmenlerine yapılacak olan yardımlar adına ilk adım atılmıştır. Gökay tarafından yapılan bir açıklamada göçmenler konusunun “rasyonel tarzda halli için” bütçeye önemli bir miktarda ödenek eklendiği belirtilmiştir.³³⁵

Vali Gökay tarafından Başbakan Adnan Menderes'e gönderilen 30 Eylül 1950 tarihli bir mektupta göçmenler konusunda ilgililerden oluşan bir komisyon oluşturulduğu ve bu komisyonun “*Selimiye Kışlası*'nın göçmenlere tahsisi” kararına vardığı belirtilmiştir.³³⁶ Göçmenlerin iskânı konusunda alınan bir diğer karar ise “her köye bir göçmen ailesi yerleştirilmesi” yönündedir. Göçmen ailelerine 1200-1500 lira nakdi yardım ile bir çift öküz, pulluk ve orta malı arazi verilmesi bu karara dahil edilmiştir. Ayrıca göçmenlerin bir kısmına İşçi Kurumu'nun şehir dahilinde iş bulması da söz konusudur.³³⁷

³³² “Gecekondu Davasında İş Nalı Bulmaya Kalmış”, s.6.

³³³ Ulvi Özgür, “Bulgaristan Türklerinin 1950-1951 Yıllarında Türkiye'ye Göçleri”, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s.124

³³⁴ İBBKA, Meclis Müdürlüğü, C:22. 950/457. 02/10/1950, (4 Ekim 1950).

³³⁵ “Göçmen İşi Rasyonel Şekilde Halledilecek”, *Milliyet*, 4 Aralık 1950, s.2.

³³⁶ BCA, 30.01.0.0/17.99.14, sayı: 138, (30 Eylül 1950).

³³⁷ “İstanbul'da Yerleştirilecek Göçmenler”, *Cumhuriyet*, 14 Şubat 1951, s.2.

Vali ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay, Göçmenlere Yardım Komitesi Başkanı sıfatı ile Bulgaristan'dan gelen göçmenler hakkında İstanbul halkına hitaben bir bildiri kaleme almıştır. Bu bildiri ile yapılacak yardımların yöntemi ve gerekliliği şu şekilde vurgulanmıştır:

“İnsan Haklarının en azizlerinden olan tasarruf hakkından, evinden ve barkından mahrum edilerek hicrete mecbur edilen millettaşlarımız kabileler halinde memleketimize gelmeye başlamışlardır.

Türk yurdunun müşfik kucağına koşan bu muzdarip kabileleri milletimiz bağrına basmaktadır. Ankara'da sayın Cumhurbaşkanımızın himayelerinde kurulan *Türkiye Kızılay Göçmenlere Yardım Merkez Komitesi*'ne bağlı olmak üzere, diğer vilayetlerde olduğu gibi İstanbul'da da *Göçmenlere Yardım Komitesi* kurulmuş ve çalışmaya başlamıştır.

Bugüne kadar yurdun acı ve tatlı bütün davetlerinde ön safta yer almakla şereflenen İstanbullu hemşerilerimi bu büyük şefkat seferberliğinde vazifeye davet ediyorum.

İnsan cemiyetinin en büyük varlığı diğerkâmlıkta, dert ortaklığında tecelli eder. Türk milleti bu hususta her vakit en necip ve yüksek örneği göstermiştir.

Vilayet binasındaki komite her gün saat 9'dan 18'e kadar Kızılay makbuzu ile bağışları kabule başlamıştır. Belediye hudutlarındaki faaliyet yalnız Vilayet merkezinde teksif edilmiştir. Mesleki zümrelere ait komiteler de kurulmaktadır. Bu komitelerin çalışmalarından başka evlerden toplanacak yardım için ayrı ilan yapılacaktır. Göçmenlere yardım mevzuu etrafında Vilayette kurulan komiteden başka herhangi bir teşekkülün hareketi faaliyeti zayıflatacağı için tecviz edilmemektedir. Bir plan dahilinde toplanacak bütün yardımlar Vilayetteki komitede birleştirilecektir. Belediye hudutlarındaki ilçeler için ayrı komiteler kurulmayacaktır.

İyilik ve insanlık yolundaki çalışmalarımızda hepimize başarılar dilerim aziz hemşerilerim.”³³⁸

Göçmenlere yardım çalışmaları vali Gökay'ın yanı sıra eşi Nilüfer Gökay tarafından da yürütülmüştür. Bu doğrultuda Nilüfer Gökay'ın Yıldız Çadır Köşkü'nde organize ettiği bir etkinlikte göçmenler yararına 3330 liralık yardım toplanarak, Göçmenlere Yardım Komitesi'ne bağışlanmıştır.³³⁹

Göçmenler ile yakından ilgilenen vali Gökay, Zeytinburnu'nda bulunan göçmen evlerine 30 Aralık 1950'de bir ziyaret gerçekleştirmiş, burada göçmenlerin sorunlarını dinlemiştir.³⁴⁰ Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin en önemli

³³⁸ “Göçmenlere Yardım Komitesi'nin Beyannamesi”, **Cumhuriyet**, 20 Aralık 1950, s.1-3.

³³⁹ “Kısa Şehir Haberleri”, **Milliyet**, 26 Mayıs 1951, s.2.

³⁴⁰ “Vali Göçmen Evlerini Ziyaret Etti”, **Cumhuriyet**, 31 Aralık 1950, s.2.

sorunlarından biri olan barınma ihtiyacının karşılanması için 27 Ekim 1951’de Rami Taşlıtarla bölgesine 1500 göçmen evinin temel atma töreni gerçekleştirilmiştir.³⁴¹

18 Şubat 1953 tarihinde Münih’te düzenlenen “*Avrupa Göçmen Mülteciler Meselesini Etüt Birliği İstişari Komiteler*” toplantısında 3 yıl süre ile “*Göçmenler Birliği*” başkanlığına seçilmiş olan Türkiye temsilci Fahrettin Kerim Gökay, söz konusu toplantıda yaptığı konuşmasında mülteciler davasının ancak uluslararası işbirliği ile başarı kazanacağını vurgulamıştır. Gökay’ın konuşmasının ardından, Türkiye’ye gelen göçmenlerin sınırdaki karşılanışlarından iskanlarına kadar geçen süreci anlatan bir film gösterilmiştir.³⁴² Türkiye’ye döndükten sonra burada edindiği izlenimlere dair açıklamalarda bulunan Gökay, İstanbul’da yürütülen çalışmaların beğeniyle karşılandığını belirterek, Rami’de inşa edilen göçmen evlerinin büyük takdir topladığını belirtmiştir.³⁴³

3.3.1.4. İstanbul’da Pahalılıkla Mücadele

Pahalılıkla mücadele ve İstanbul halkının ucuz ve sıhhi beslenmesi konusuna büyük önem veren vali ve belediye başkanı Gökay bu durumu sağlamak amacıyla esnafı ve gıda maddesi üretim tesislerini sıkça denetimden geçirmiştir. Fiyatlarda yükseliş gözlemediği dönemlerde yaptığı denetimler sırasında etiketlere derhal müdahale eden Gökay, piyasada bulunan bir takım haksızlıkları da cezalandırma yoluna gitmiştir. Bu duruma örnek olarak Gökay’ın 2 Ağustos 1950 tarihinde Çarşıkapı bölgesinde yaptığı denetim verilebilir. Bu denetimi sırasında piyasa fiyatının üzerinde satılan pirincin normal fiyatla satışını sağlayan Gökay, eksik gramajlı ekmek üreten bir fırını da cezalandırmıştır.³⁴⁴

24 Ekim 1950 tarihinde İstanbul’daki görevinin birinci yılı sebebiyle bir basın toplantısı gerçekleştiren Fahrettin Kerim Gökay, bir yıllık icraatını anlattığı konuşmasında İstanbul’daki hayat pahalılığı ve geçim sıkıntısı konularında yaptığı çalışmalara yer vermiştir. Gökay yaptığı açıklamada yağı ucuzlatma yolundaki başarısını ve bu konuda karşılaştığı zorlukları, et ve ekmek fiyatlarını, hal ve

³⁴¹ “1500 Göçmen Evinin Temel Atma Töreni”, **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1951, s.1-3.

³⁴² “Göçmenler Birliği’nin Toplantısı”, **Milliyet**, 19 Şubat 1953, s.1-7.

³⁴³ “Gökay Seyahat İntibalarını Anlattı”, **Cumhuriyet**, 28 Şubat 1953, s.1-7.

³⁴⁴ “Demir Pirinç Düşüyor Kalay Fiyatı Arttı”, **Milliyet**, 3 Ağustos 1950, s.2.

pazarların sayısının artırılması ile fiyatların denetlenmesini, halk lokantası ve aş ocaklarının takviyesini anlatmıştır.³⁴⁵

Vali Gökay'ın bu açıklamaları 26 Ekim 1950 tarihli Milliyet gazetesinde başmakaleye taşınmıştır.³⁴⁶ Bunun üzerine gazeteye yaptığı açıklamada Gökay 1 yıllık ekonomik çalışmalarını şu sözleri ile özetlemiştir:

“Vilayete tayin olduğum zamanda sadeyağ on liraya doğru gidiyordu. Büyük ısrar ve takiple ofis yağını çıkartmaya muvaffak olunca kıyametler koptu. En mağşuş yağ diye tutturdular. Salahiyetli bir bilim heyetinin kontrolü altında yapıldığını ve kimyevi esaslara dayanan içerisinde sadeyağ da bulunan bir terkip yağı olduğunu görünce seslerini çıkarmadılar... Ekmek ve şeker fiyatları hükümete aittir. Fakat ekmek fiyatlarının ayarlanması ile bilhassa meşgul oldum. Umumi toptan fiyatların perakendeye intikalindeki zorluğu görünce pazarların sayısını çoğaltma yoluna gittim. 94 oldu. Müspet faydası görüldü. Haldeki fiyatları her gün radyoya vermek tecrübesini yaptım. Müspet netice vermedi. Şehrin muhtelif semtlerindeki fiyat farkını indirmek için iktisadi murakabe teşkilatını motosikletle teçhiz ettik... Ucuz balık satışını temin ettik. Geçen kış sebze çok ucuz idi.”³⁴⁷

Gökay 3 Temmuz 1951 tarihinde piyasada artış gösteren fiyatlar sebebiyle yaptığı açıklamada sebze-meyve satıcılarını son defa uyardığını söyleyerek konuyu bizzat ele aldığını şu sözleri ile bildirmiştir:

“Yaş sebze ve meyve fiyatları üzerinde duruyorum. Henüz kararımı vermedim. Fakat muhakkak olan bir şey varsa halkın en lüzumlu gıda işini ötekinin berikinin keyfine bırakmam. İcap ederse Taksim Meydanı'nda her türlü lüksü bırakır, kendim de başında durur domates sattırırım. Ve haftada bir kurulan pazar yerlerini de her güne çıkararak ortadan madrabazları kaldırır, doğrudan doğruya satış yaptırırım.”³⁴⁸

Vali Gökay açıklamasında artış gösteren et fiyatlarına da yer vererek, artışın sebebinin mevsimsel olduğunu ve bu durumun bir aydan uzun sürmeyeceğini belirtmiştir.³⁴⁹ Ancak fiyatlardaki artışın sürmesi ile Gökay durumu incelemek üzere Sütlüce mezbahalarına gitmiş ve burada incelemelerde bulunmuştur. Açıklamasında tesislerin ve bölgenin iyileştirilmesine yönelik yapılacak olan çalışmalar hakkında bilgi veren Gökay, fiyatların değişmemesi durumunda zorlayıcı önlemlere başvurulabileceğini şu sözleri ile anlatmıştır:

---

³⁴⁵ “Valinin Birinci Yıldönümü”, **Cumhuriyet**, 25 Ekim 1950, s.1-4.

³⁴⁶ “Fahrettin Kerim Hesap Verdi”, **Milliyet**, 26 Ekim 1950, s.1-5.

³⁴⁷ “Valinin Bir Yıllık İcraatı”, **Milliyet**, 28 Ekim 1950, s.1-5.

³⁴⁸ “Vali Sebze ve Meyvecilere Son Defa İhtar Ediyor”, s.4.

³⁴⁹ “Vali Sebze ve Meyvecilere Son Defa İhtar Ediyor”, s.4.

“Et fiyatlarında 15 kuruşluk artış dikkatimizi çekti. Bu vesile ile mezbahaya gittim. Bu meyanda işçilerin ve binanın vaziyetini de tetkik ettim. İşçilere bir miktar zam yapılacaktır. Semtin nakil vasıtaları arttırılacak, Hasköy yolu tamir edilecektir. Mezbahanın gelirinde bu yıl 500 bin lira artış vardır. Toptancılar fiyat farkının mevsim icabı olduğunu söylüyorlar. İcap ederse zecri tedbirler almakta tereddüt etmeyeceğiz.”³⁵⁰

İstanbul’da devam eden hayat pahalılığı konusu 12 Kasım 1951 tarihinde TBMM gündemine de taşınmıştır. İstanbul milletvekili Senihi Yürüten “İstanbul’da hayat pahalılığı varsa önlenmesi için hükümetin düşüncelerine dair” İçişleri Bakanlığı’na bir sözlü soru önergesi vermiştir.³⁵¹ Ancak soru gündeme geldiğinde söz alan Yürüten belediye ve hükümetin bir takım tedbirler aldığını belirterek şu sözleri ile sorusundan vazgeçmiştir:

“Sayın arkadaşlar bu sual takririni üç-dört ay evvel vermiştim. Bu üç-dört ay zarfında gerek belediyenin gerek hükümetin tedbirler aldığını gördüm. Şimdilik sualime cevap verilmesinden sarfı nazar ediyorum. Hükümete teşekkür ederim.”³⁵²

İstanbul’da hayat pahalılığı konusu 1952 yılı sonlarında tekrar başlamış, Fahrettin Kerim Gökay 22 Eylül 1952 tarihinde Paris seyahatinden dönüşünde yaptığı “Gezdiğim yerlerin içersinde en ucuz şehir İstanbul’dur”³⁵³ açıklamasının eleştirilmesi üzerine hayat pahalılığına dair yeni bir açıklamada bulunmuştur. Önceki açıklamasında Avrupa’daki yaşam standardını, işçi ücretlerini ve fiyatları değerlendirerek vardığı sonucu bildirdiğini söyleyen Gökay, basında sadece eleştirilerin yer aldığını, olumlu gelişmelere yer verilmediğini ise şu sözleri ile anlatmıştır:

“Hakikatleri olduğu gibi söylemekten niçin çekinelim. Eksiklerimiz varsa tamamlamak da bizim vazifemiz değil mi? Yalnız tenkit kadar yapılan müspet işleri de görmek icap eder.”³⁵⁴

İstanbul’un pahalılık sorunu basında da yer bulmuş, İstanbul Belediyesi’nin pahalılıkla mücadele yöntemleri ve uygulamaların sonuç vermemesi 27 Eylül 1952 tarihli Milliyet gazetesinin başmakalesine şu sözlerle taşınmıştır:

---

³⁵⁰ “Et Fiyatları Arttı”, **Cumhuriyet**, 10 Şubat 1952, s.2.

³⁵¹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: IX, C:10, Toplantı:2, Birleşim:3, 12.XI.1951, s.69.

³⁵² **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: IX, C:10, Toplantı:2, Birleşim:3, 12.XI.1951, a.y.

³⁵³ “Vali Dün Seyahatten Döndü”, **Cumhuriyet**, 23 Eylül 1952, s.1-5.

³⁵⁴ “Beyanat Âşıklısı Değiliz”, **Cumhuriyet**, 29 Eylül 1952, s.1.

“Pahalılığın önüne geçmek hatta ucuzluğu temin eylemek belediyenin esas vazifelerinden biridir ve bu vaatte bir şeyler yapması zaruridir... Maalesef İstanbul Belediyesi ucuzluk meselesi etrafında şimdiye kadar birçok vaatlerde bulunmuş, fakat hiçbir şey yapamamıştır. Bugünkü usulleriyle yapması da mümkün değildir.”³⁵⁵

7 Ekim 1952 tarihli Şehir Meclisi toplantısında bir konuşma yapan vali Gökay et fiyatlarında artış olduğuna dair kendisine yöneltilen eleştirileri, durumu rakamlarla göstererek şu sözleri ile çürütmüştür:

“Edebiyat yapmıyorum. Hem şehir ve halk hizmetleri yapılırken en belîğ ifade yaldızlı cümleler değil, rakamlar ve vesikalardır. *Et fiyatları artıyor, fiyatlar dikine gidiyor, yükseliyor* diyorlar. Halbuki bugün et fiyatları geçen aylara nazaran gittikçe düşmektedir. İşte rakamlara dayanan mukayesesi: nisan ayında et fiyatı 298 kuruştı. Haziranda 269 kuruşa, temmuzda 246 kuruşa, eylül ayında da 230 kuruşa düştü.”³⁵⁶

Vali ve belediye başkanı Gökay 17 Haziran 1953 tarihinde kasaplar ve toptancıların da katılımıyla bir toplantı düzenlemiştir.³⁵⁷ Et pahalılığının sebepleri ve alınması gereken önlemlerin tartışıldığı bu toplantıda, vali Gökay İstanbul halkının kışlık et ihtiyacının yapılmakta olan et kombinaları sayesinde karşılanacağını, bu konuda hükümetin her türlü desteği verdiğini belirtmiştir. Gökay toplantıda, gerekli olduğu takdirde et satışına sınırlanama getireceğini belirterek “Gerekirse et satışı işini de ben idare edeceğim” açıklamasında bulunmuştur.³⁵⁸

İstanbul Meyve-Sebze Esnafı Derneği 3 Temmuz 1953 tarihinde İstanbul Belediyesi’ni hedef alan bir beyanname yayınlamıştır. Beyannamede her çeşit esnafın türlü hilelere başvurduğu, ancak belediyenin sadece sebze-meyve esnafı ile ilgilendiği belirtilmiştir. Ayrıca durumun iyileştirilmesi için bir proje yarışması düzenlenmesi önerisi de beyannamede yer almaktadır.³⁵⁹ Ancak bu beyanname vali Gökay tarafından önemsenmeyerek “Şimdi beyanname vesaire ile uğraşacak değiliz. Biz hakikatle yani fahiş fiyatla yapılan satışlarla mücadele ediyoruz”³⁶⁰ yorumuna neden olmuştur.

³⁵⁵ “Hayat Pahalılığı ve İstanbul Belediyesi”, **Milliyet**, 27 Eylül 1952, s.1-7.

³⁵⁶ “Vali Tenkitlere Cevap Verdi”, **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1952, s.1-6.

³⁵⁷ “Vali Gerekirse Et Satışını İdare Edecek”, **Cumhuriyet**, 18 Haziran 1953, s.3.

³⁵⁸ “Vali Gerekirse Et Satışını İdare Edecek”, s.3.

³⁵⁹ “Vali Gökay Çarşı Pazar Dolaşıyor”, **Cumhuriyet**, 4 Temmuz 1953, s.3.

³⁶⁰ “Bazı Kabzımallar Vali ile Belediye Erkânına Suikast Tertip Etmiş”, **Cumhuriyet**, 5 Temmuz 1953, s.1-3.

İstanbul Belediyesi'nin artan fiyatlar dolayısıyla başlattığı tanzim sebze-meyve satışları halkın memnuniyetine rağmen, esnaf tarafından olumlu karşılanmamıştır.³⁶¹ Ticaret Bakanlığı ise alınan tedbirlerden memnuniyetini vilayete gönderdiği bir telgrafta vali Gökay'a teşekkürleri ile belirtmiştir.³⁶² Tanzim satışlar konusunda ısrarcı olan Gökay, et satışının da bu şekilde yürütüleceğini "Vaziyet böyle devam ederse et tanzim satışı da yapacağım. Muhtelif meydanlara birer buzdolabı koyarak orada et satışı yaptırırım. Biz bir kere bu iş için kollarımızı sıvadık"³⁶³ açıklaması ile dile getirmiştir.

Pahalılık konusu Cumhuriyet gazetesinde de yer bulmuş, yazar Doğan Nadi kalıcı çözüm için belediyenin açtıracığı *umumi mağazaları* işaret ederek Gökay'ın konu hakkındaki sorumluluğunu şu sözleri ile hatırlatmıştır:

"İstanbul'un en büyük ve halli o nispette müşkül derdi hayat pahalılığıdır... Dava yalnız mevsimlik ve yalnız sebze meyveye ait değildir, çok daha umumi ve şümulüdür. Bundan dolayı alınacak tedbirleri esaslı ve devamlı olarak düşünmek mecburiyetindeyiz... İstanbulluların derdi onların valisinin de derdidir. O halde Fahrettin Kerim Gökay'dan davayı bu bakımdan ve cesaretle ele alıp neticelendirmesini istemek hakkımızdır."³⁶⁴

18 Ocak 1954 tarihinde İstanbul Fırıncıları İşverenler Sendikası bir toplantı düzenlemiş, ekmeğin maliyetin daha ucuza sattırılması sebebiyle fırıncıların yaşadığı sıkıntılar tartışılmıştır.³⁶⁵ Toplantıda, İstanbul Belediyesi'nin 31 Ocak 1954'e kadar bu duruma çözüm bulamadığı takdirde ekmeğin çıkarmama kararı alınmıştır.³⁶⁶ vali Gökay bu kararın uygulama aşamasına geçmesi halinde her türlü tedbire başvurulacağını belirtmiş, İstanbul'un ekmeğsiz kalmayacağını şu sözleri ile açıklamıştır:

"Vatandaşları ekmeğleri ile oynanmasına katiyen müsaade etmeyeceğiz. Bu hususta alınması icap eden hiçbir tedbirden çekilmeyeceğiz... Herkes emin olsun ki bu şehir hiçbir zaman ekmeğsiz kalmayacaktır."³⁶⁷

İstanbul halkının en önemli sorunlarından biri olan pahalılık konusuna çözüm bulmak amacıyla İsviçre Migros şirketinin kurucusu Gottlieb Duttweiler Türkiye'ye

³⁶¹ "Tanzim Satışların Halk Çok Memnun", **Milliyet**, 4 Temmuz 1953, s.1-7.

³⁶² "Bazı Kabzımallar Vali ile Belediye Erkânına Suikast Tertip Etmiş", s.1-3.

³⁶³ "Bazı Kabzımallar Vali ile Belediye Erkânına Suikast Tertip Etmiş", s.1-3.

³⁶⁴ "İstanbul'un ve İstanbul Valisi'nin Dertleri", **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1953, s.1-3.

³⁶⁵ "Fırıncıların Toplantısı", **Milliyet**, 19 Ocak 1954, s.1-7.

³⁶⁶ "Fırıncılar Belediyeyi Ekmek Çıkarmamakla Tehdit Ediyorlar", **Cumhuriyet**, 19 Ocak 1954, s.2.

³⁶⁷ "İstanbul Hiçbir Zaman Ekmeksiz Bırakılmayacak", **Cumhuriyet**, 20 Ocak 1954, s.1-7.

çağrılmış, 23 Ocak 1954 tarihinde çözüm önerilerini içeren bir basın toplantısı düzenlemiştir.³⁶⁸ Duttweiler aynı zamanda vali Gökay'a *Migros* hakkında geniş bilgi vermiştir.³⁶⁹ Migros şirketi 1 Nisan 1954 tarihinde İstanbul'da vali ve belediye başkanı Gökay'ın öncülüğü ile kurulmuştur.³⁷⁰

Vali ve belediye başkanı Gökay 30 Ocak 1954 tarihinde çeşitli semtlerdeki kasapların et fiyatlarını denetlemiştir. Fiyatların aşırı derecede yüksek olduğunu gören Gökay konu hakkında görüşmek üzere toptancı, perakendeci ve esnaf temsilcileri ile bir toplantı düzenlemiştir.³⁷¹ Gökay bu toplantıda yaptığı konuşmasında fiyatların düşürülmemesi durumunda İstanbul halkını kırmızı et boykotuna davet edeceğini vurgulamış, gerekirse et satışlarını durduracağını belirterek şu sözleri söylemiştir:

“Türlü sebeplerle et fiyatlarının haksız bir şekilde yükseltildiğini gördüm. Celepler, kasaplar ve toptancılar şunu iyi bilsinler ki, vatandaşlarımdan et yememelerini rica ettiğim zaman beni amme menfaati namına dinleyeceklerdir. Bu şehirde vatandaş Allah'tan peygamberden sonra bana inanır ve tavsiyeme uyar. Bu yola gitmeyi istemiyorum. İcap ederse kasap dükkanlarını kapatacağım. Et sattırmayacağım. Ticari işlerin zorlama ile yürümeyeceğini biliyorum. Ben de talebelik yıllarımda ticaretle uğraştım. Tek arzum ticaret ahlakını tesis edebilmektir. Herkes sizi itham ederken ben sizi müdafaaya çalıştım, bunu unutmayın. Vatandaşlarımdan da sığır etine rağbet etmelerini şehir ekonomisini tanzim için lüzumlu görüyorum. Benim tek ekonomik prensibim millet menfaatidir. Bunu sağlamak için kimsenin gözünün yaşına bakmam... Buradan çıkınca etiketlerinizi hemen değiştiriniz. Lüks et, ekstra et, bilmem neresinden gibi hiçbir mazeret tanımam. İcap ederse demin söylediğim gibi et satışlarını men ederim.”³⁷²

Vali Gökay 9 Şubat 1954 tarihli basın toplantısında et konusunda alınan önlemlerden bahsederken “Hadiseleri olduğu gibi görelim. Kötülük olursa Gökay'dan, iyilik olursa Allah'tan demek doğru değildir. Benim yaratmak istediğim esnaf ahlakıdır”³⁷³ açıklamasına bulunarak etik meselesine tekrar değinmiştir.

İstanbul'da et fiyatlarının dengelenmesi çalışmaları kapsamında bir hafta süreyle Et-Balık Kurumu'nun kapatılacak olması üzerine vali Gökay 20 Mayıs 1954

³⁶⁸ “İsviçreli Mütahassıs Göre Bizde Hayat Nasıl Ucuzlar?”, **Cumhuriyet**, 24 Ocak 1954, s.1-6.

³⁶⁹ “İsviçreli Mütahassıs Tetkiklerinden Memnun”, **Milliyet**, 19 Ocak 1954, s.1-7.

³⁷⁰ “Migro Şirketi Dün Kuruldu”, **Cumhuriyet**, 2 Nisan 1954, s.1-8.; “Migros Teşkilatı'nın Esasları Hazırlandı”, **Milliyet**, 2 Nisan 1954, s.1-7.

³⁷¹ “Et Fiyatlarındaki Yükseliş”, **Milliyet**, 31 Ocak 1954, s.1-7.

³⁷² “Vali Dün Kasaplara Ültimatolam Verdi”, **Cumhuriyet**, 31 Ocak 1954, s.1-4.

³⁷³ “Vali'nin Dünkü Basın Toplantısı”, **Cumhuriyet**, 10 Şubat 1954, s.1-6.

tarikhinde Başbakan Adnan Menderes'e bir telgraf göndererek, et fiyatlarını had safhaya çıkaracak olan bu kararın durdurulmasını istemiştir.³⁷⁴

Önceki açıklamalarında gerekirse domates satacağını ve et satışlarını bizzat yürüteceğini belirten vali Gökay, İstanbul'da artan şeker ihtiyacı doğrultusunda 26 Haziran 1954 tarihinde yaptığı açıklamada bu kez de gerekirse şeker satışını yürüteceğini şu sözleri ile bildirmiştir:

“Şeker her yerde satılmakta ve şekerli gıda maddesi imalcileri de yetecek miktarda şeker almaktadırlar. Hastalar vesair acil ihtiyaçlar için de elimde ayrıca bir miktar şeker bulunduruyorum. İcap ederse Vilayet'in önüne şeker sandıklarımı kor, halka şeker satarım. Şekeri hiçbir zaman karaborsaya düşürmeyeceğiz.”³⁷⁵

İstanbul'da her geçen gün artış gösteren fiyatlar ve bunun yoksul halk üzerindeki etkisi 15 Haziran 1955 tarihinde İstanbul Şehir Meclisi'nin gündemine taşınmıştır.³⁷⁶ Pahalılık konusunda yöneltilen yoğun eleştirilere karşın vali Gökay, halkın ihtiyaçlarının karşılanması konusunda bütün tedbirlerin alındığını belirtmiş, yaşanan krizin gelişmekte olan ülkelere özgü bir kriz olduğunu söyleyerek şu açıklamada bulunmuştur:

“Her türlü tedbir alınmıştır. Vatandaşların bütün ihtiyaçları karşılanacaktır. Arızı haller olabilir. Rejimin mümeyyiz vasfı hadiseleri milletten gizlemek, örtbas etmek değil, hakikatleri açıkça izah etmektir. Bu millet gerekirse her fedakarlığı göze alabilir. Büyük küçük her Türk'te bu haslet vardır. Arızı bir takım hallerin giderilmesi için icap ederse kahveye döviz vermeyecek, dövizini fabrikalara, çeşitli kalkınma tesislerine hasredecektir. Yurdumuz her bakımdan bir kalkınma hamlesi içindedir. Bu arada bazı arızı haller olabilecektir. Bunun adına neşvünema krizi derler.”³⁷⁷

İstanbul'daki yüksek sebze ve meyve fiyatlarına bir çözüm aramak amacıyla vali Gökay 20 Haziran 1955 tarihinde meslek temsilcileri ile bir toplantı düzenlemiştir. Sebze ve meyve satış fiyatlarının vali tarafından belirlendiği bu toplantıda, Gökay temsilcileri şu sözleri ile uyarmıştır:

“Bu toplantının gayesi halka ucuz sebze ve meyve teminidir... Bundan sonra şehirde sebze ve meyve satışları standart tipten olmalıdır. Aksi hareket eden, satan ve

---

³⁷⁴ Ek-3: **BCA**, 30.01.0.0/1.8.6, sayı: 153, (21 Mayıs 1954).

³⁷⁵ “Vilayet 300 Bakkala Şeker Tevziine Devam Edeceğini Bildiriyor”, **Cumhuriyet**, 27 Haziran 1954, s.1-6.

³⁷⁶ “Belediye Pahalılık Mevzuunda Tenkit Edildi”, **Milliyet**, 16 Haziran 1955, s.1-7.

³⁷⁷ “Vali Pahalılığa Bir Ad Koydu: Neşvünema Krizi”, **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1955, s.1-3.

sattıranı içeri tiktiririm... Ben bu davayı halletmeye karar verdim. İşinize gelirse. Yoksa sizi ticaretten men ettiririm.”³⁷⁸

Bu toplantının piyasalara yansması gecikmemiş, fiyatlar yüksek oranda düşürülerek istikrar sağlanmıştır.³⁷⁹ Ancak karara uymayan kabzımallar hakkında Milli Korunma Kanunu’na dayanılarak işlem başlatılmıştır.³⁸⁰ Konu ile ilgili olarak vatandaşlardan gelecek şikayetlere cevap vermek amacıyla Emniyet Teşkilatı seferber edilmiştir.³⁸¹ Konu ile ilgili açıklamalarda bulunan vali Gökay, İstanbul’da yürüttüğü bütün çalışmalarda başarıya ulaştığını belirterek şu sözleri sarf etmiştir:

“Bu şehirde klakson yasağından tutun da et, pirinç, yağ ve peynir fiyatlarının durdurulmasına varıncaya kadar giriştiğimiz bütün mücadelelerde muvaffak olduk. Yani vatandaş bilsin ki biz bir işe başladık mı onu yarı yolda bırakmayız. Meyve ve sebzedden sonra kontrollerimizi sırasıyla bütün gıda maddelerine ve vatandaşın bilcümle ihtiyaç maddelerine teşmil edeceğiz.”³⁸²

Yaptığı açıklamada halkın isteğinin yerine getirildiğini belirten Gökay, fiyatlardaki düşüşü sağlamadaki başarısını halka yükleyerek şu sözleri söylemiştir:

“Bizim hayatımız savaş içinde geçiyor. Bu öyle bir savaş ki hedefimiz zaferdir. Mücadelemiz muvaffak olmuştur. Dört gün evveline nazaran fiyatlar bir hayli düşmüştür. *Belediye yasağı üç gün devam eder* sözü de böylelikle bilfiil tekzip edilmiş oluyor. Ancak bu muvaffakiyetin payını belediyeye ayırmak niyetinde değilim. Halkın istediği oldu ve galebe efkarı umumiyenindir.”³⁸³

Fahrettin Kerim Gökay, pahalılıkla mücadele çalışmaları kapsamında Yalova’ya giderek buradaki üreticilerle İstanbul’a bol miktarda ucuz fiyatlı sebze-meyve temini konusunda görüşmelerde bulunmuştur.³⁸⁴ Bir taraftan ucuz sebze meyve sağlanırken bir taraftan da İstanbul Vilayeti tarafından halin kontrolünü kolay şekilde yapabilmek amacıyla yeni bir uygulama oluşturulmuştur. Buna göre kabzımalların üç kopyaya sahip fatura kesmeleri, bunlardan biri kendilerinde kalırken diğerinin müşteriye ve üçüncüsünün de hal müdürlüğüne verilmesi öngörülmüştür.³⁸⁵

³⁷⁸ “Vali Sebze ve Meyve Fiyatlarını Tespit Etti”, **Milliyet**, 21 Haziran 1955, s.1-7.

³⁷⁹ “Sebze ve Meyve Fiyatları 24 Saatte Yüzde 40-100 İndi”, **Cumhuriyet**, 23 Haziran 1955, s.1-7.

³⁸⁰ “Kabzımallar Vali’nin Kararını Baltalıyor”, **Milliyet**, 22 Haziran 1955, s.1-7.

³⁸¹ “Meyve-Sebze Savaşına Emniyet Teşkilatı Seferber Oluyor”, **Cumhuriyet**, 25 Haziran 1955, s.1-7.; “Vali Hedefimiz Zaferdir Diyor”, **Milliyet**, 25 Haziran 1955, s.1-7.

³⁸² “Meyve-Sebze Savaşına Emniyet Teşkilatı Seferber Oluyor”, s.1-7.

³⁸³ “Vali Hedefimiz Zaferdir Diyor”, s.1-7

³⁸⁴ “Dün Şehrimize 30 Vagon Domates Geldi”, **Cumhuriyet**, 28 Haziran 1955, s.1-7.

³⁸⁵ “Vali Yalova’ya Sebze Temine Gitti”, **Milliyet**, 28 Haziran 1955, s.1-7.

Vali Gökay 23 Kasım 1955 tarihinde İstanbul'daki ekonomik önlemlerden biri olan etiket zorunluluğu ve bu uygulamaya riayet etmeyenler hakkında şu bildiri yayımlayarak, gerektiğinde kanun hükümlerini uygulayacağını belirtmiştir:

“Vatandaşların ihtiyaçlarını meşru kar hadleri ile karşılayan ticaret erbabını takdir ederiz. Fakat mağazasında durduğu yerde mütemadiyen zam yapmak suretiyle fiyat arttıranların hareketleri cezai takibatı müstelzim ihtikar suçudur.

Vatandaşlarımızın mühim çoğunluğunu tenzih ederiz. Bu yanlış yola sapanların hareketlerine mani olmak ve murakabeyi kolaylaştırmak için ihdas edilen ve satış fiyatlarını bildirir etiketlere son zamanlarda bir kısım mağazalarda tesadüf edilmemektedir. Gerek yiyecek-içecek ve gerekse bunun dışında koordinasyon kararı ile etiket mecburiyetine tabi tutulan maddelere alış ve satış fiyatlarını havi etiketlerin en az 48 saat zarfında konulmasını temenni eder, aksi takdirde Milli Korunma Kanunu hükümlerinin tatbik edileceğini hatırlatırım”³⁸⁶

Vali Gökay İstanbul'da fiyatları kontrol altında tutmak adına 17 Ocak 1956 tarihinde Aksaray'da çıktığı denetimde halka ve esnafa hitaben şu sözleri söyleyerek bu denetimlerin vatandaşın yararına olduğunu belirtmiştir:

“Vatandaşların ihtiyacı olan her şey murakabeye tabidir ve her satılan maddeye etiket konacaktır. Ticaret ahlakı teessüs edinceye kadar bu kabil kontrollerimize ara vermeyeceğiz. Bu arada şunu söylemeliyim kontrollerimizin gayesi gösteriş değil, bir mektep teessüsüne matuftur. Buna gezici mektep diyebilirsiniz. Vatandaşlarımızı uyandırmaya çalışıyoruz. Ceza gelip geçicidir. Maksat cezayı müstelzim halleri kaldırmak ve esnafı kanaatkar olmaya alıştırmaktır.”³⁸⁷

18 Nisan 1956 tarihinde Vilayet'te bir basın toplantısı düzenleyen vali Gökay, birçok konunun yanı sıra şehirdeki ekonomik konulara da değinmiştir. Pahalılıkla mücadele kapsamında da açıklamalarda bulunmuştur. Açıklamasında yeni ekonomik önlemlerin alındığını belirten Gökay, şu sözleri ile halktan yardım istemiştir:

“İktisadi mücadelemizi arttırdığımızı söylemek isterim. Yeni kararlar aldık. Turfanda sebzelerin vatandaşların normal ihtiyaçlarını aldıkları yerlerde fahiş fiyatlarla satılması uygun bir manzara arz etmiyor... İçinde bulunduğumuz mevsim *aç bahar*dır. Kış sebzesi bitti, yaz sebzesi ise henüz çıkmadı. Biliyorsunuz ete narh koyduk... Bu narhın takibinde bana yardım edeceksiniz.”³⁸⁸

³⁸⁶ “Vali İstanbul'da Belediye Var Diyor”, **Milliyet**, 24 Kasım 1955, s.1-5.

³⁸⁷ “Vali Gökay Kontrollerine Dün Yeni Bir Ad Taktı”, **Cumhuriyet**, 18 Ocak 1956, s.2.

³⁸⁸ **BCA**, (30.01.0.0) / 116.734.11, (19 Nisan 1956).

Milli Korunma Kanunu 6 Haziran 1956 tarihinde kabul edilen 6731 sayılı kanun maddesi ile tadil edilmiş, bunun bir uzantısı olarak piyasada mevcut malların etiketlemelerinde değişiklik gerekli duruma gelmiştir. Bu değişiklikler için verilen sürenin bitmesi dolayısıyla İstanbul valisi ve Belediye Başkan Vekili Gökay bir basın toplantısı düzenleyerek kanun hakkında bilgi vermiştir.³⁸⁹ Gökay 26 Haziran 1956 tarihinde kanunun niteliği ve İstanbul'daki uygulamalarına ilişkin olarak şu açıklamada bulunmuştur:

“Birinci ve İkinci Dünya Harpleri sebebi ile sarsıntı geçiren ticaret ahlakının yeniden teessüsü bu kanunun tatbiki ile mümkün olacaktır. Evvela kanunun manevi cephesi üzerinde durmayı bilhassa isterim. Kanun yürürlüktedir. Harfi harfine tatbik edilecektir. Riayet etmeyenler adalete teslim edilecektir... İktisadi hayatımızda manevi reform teşkil eden bu kanunun tatbikinde gözyaşına bakılmayacaktır ve er geç helal ticaret ahlakı teessüs edilecektir... Bu arada vatandaşa düşen vazifeleri de hatırlatmak isterim. Herkes istediği malı satın alabilir. Ancak izdiham yaratamaz, kuyruk teşkil edemez. Biz içtimai nizamı iktisadi nizamla yürütmek kararındayız... Eskileri molozları ile tarihe intikal ettirdik. Yepyeni bir ruhla hareket edeceğiz.”³⁹⁰

Vali Gökay “Bundan böyle bu şehirde astronomik rakamlarla konuşmak ve eğlenmek yasaktır” sözleri ile eğlence yerleri ve lokantalarda gerçekleştirilen yüzde on-otuz indirimden söz etmiştir. Yeni kanunun uygulaması hakkında vali Gökay “Kanunun tatbikatı sırasında kimsenin haksızlığa uğramaması için on beş günde on beş yaş ihtiyarladım”³⁹¹ açıklamasında bulunarak, uygulamalar sırasında kimsenin gözetilmediğini bildirmiştir.

26 Temmuz 1956 tarihinden itibaren zorunlu fiyatlarla satış yapılması dolayısıyla düşük kar elde edecek olan bazı perakendeciler halden sebze ve meyve almayacaklarını bildirmişler, bunun üzerine vali Gökay Migros'a ait kamyonlarla buradan satış yerlerine sevkiyatın gerçekleşmesini sağlamıştır. Konu ile ilgili olarak bir açıklamada bulunan Gökay; 26 Temmuz'u İstanbul'un ekonomik yaşamında bir dönüm noktası olarak nitelendirmiş, hoşgörüyü yer olmadığını belirterek farklı semtlerde farklı satış fiyatları uygulanmasının yasak olduğunu, herkesin hakkına razı olarak ticaret yapmasının gerekliliğini vurgulamıştır.³⁹²

---

³⁸⁹ “Yeni Tarifeler Dün Yürürlüğe Girdi”, **Milliyet**, 27 Haziran 1956, s.1-5.

³⁹⁰ “Dün Piyasada Yeni Etiketlere Göre Satışlar Yapıldı Kontroller Arttı”, **Cumhuriyet**, 27 Haziran 1956, s.1-5.

³⁹¹ “Peynir ve Et Fiyatları Yeniden Tespit Edildi”, **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1956, s.1-5.

³⁹² “Sebze ve Meyvecilerin Boykotu Akim Kaldı”, **Cumhuriyet**, 27 Temmuz 1956, s.1-3.

Yedi yılı aşkın bir süre İstanbul'da görev yapan Fahrettin Kerim Gökay, bu süre içinde halkın ucuz ve sağlıklı beslenme koşullarına kavuşması için çalışmalarda bulunmuştur. 25 Kasım 1957 tarihinde İstanbul vali ve Belediye Başkan Vekili Gökay'dan görevi devralan Mümtaz Tarhan, 30 Kasım 1957 tarihinde yaptığı açıklamada İstanbul'da her tür gıda maddesinin üç aylık stoku bulunduğunu ifade etmiştir.³⁹³

Görev süresi boyunca İstanbul'da pastörize süt fabrikası ve et kombinaları gibi yeniliklere imza atmış olan vali Gökay, sık sık gerçekleştirdiği teftişleri ile esnafı kontrol altında tutarak İstanbul halkının hayat pahalılığıyla olan mücadelesinde önemli rol oynamıştır.

3.3.1.5. İstanbul'da Asayiş Sağlama Çalışmaları

1950'lerde nüfusu bir buçuk milyonu aşan³⁹⁴ bir ticaret ve sanayi şehri olan İstanbul'un asayişinin sağlanmasının zorlukları açıkça görülse de, vali ve belediye başkanı Gökay bu konuda özellikle basından büyük eleştiriler almıştır. İstanbul'un huzur ve asayiş konularına kişisel olarak da önem veren Gökay konu ile ilgili olarak vali yardımcıları, Emniyet Müdürü ve Merkez Komutanı'nın bulunduğu bir toplantı düzenlemiştir. Gökay toplantı sonrası yaptığı açıklamada vatandaşın evinde, yollarda ve sokaklarda huzur ve emniyet içinde yaşamasının hükümetin en önemli görevlerinden biri olması sebebiyle konunun detaylı olarak incelendiğini belirtmiştir.³⁹⁵ “Hadiseleri örtbas etmenin zararına kani olduğum için bu yolda herhangi bir saklama veya hadiseleri hafifletme gibi hatalı bir yola başvurmadan milyonluk şehirde cereyan eden günlük vakarlı gözden geçirdik” sözleri ile açıklamasındaki samimiyeti vurgulayan Gökay, bazı olayların basına yanlış yansıtıldığını belirtmiştir.³⁹⁶ Vilayette gerçekleşen toplantı sonrasında yaptığı açıklamada zabıta mensuplarının çalışmalarını yakından takip ettiğini belirten Gökay, şehrin asayiş için alınan ek önlemleri ve bu önlemlerin etkilerini şu sözleri ile açıklamıştır:

“Şehirde mevcut tedbirlerimize ilaveten Maslak ve Florya yolları için ayrıca motorlu devriyeler ve Boğaz kısmı için de motorlu deniz vasıtaları ile gece devriyeleri ihdas edilmiştir. Gecenin saat birinde son haftalar içinde şahsen Emniyet Müdürü, Jandarma Komutanı ve şube müdürleri ile birlikte bizzat devriyelerin çalışmalarını takip ediyoruz.

³⁹³ “Vali Şehirde 3 Aylık Gıda Maddesi Stoku Var Diyor”, **Cumhuriyet**, 1 Aralık 1957, s.1.

³⁹⁴ “İstanbul'un Nüfusu Bir Buçuk Milyonu Geçti”, **Cumhuriyet**, 24 Ekim 1955, s.1.

³⁹⁵ “Dün Şehrin Asayiş İle İlgili Bir Toplantı Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 18 Eylül 1950, s.3.

³⁹⁶ “Şehrin Asayiş İçin Yeni Tedbirler Alındı”, **Milliyet**, 18 Eylül 1950, s.2.

Florya ve Maslak yolları gecenin birinde İstiklal Caddesi'ni andıran otomobil trafiği içinde olmasına rağmen gidiş gelişin emniyet içinde cereyan ettiğini görüyorum. Vatandaşlara hizmeti her şeyin üstünde ve hikmeti vücudunu yalnız bu hizmette gören bir idare amiri sıfatı ile hemşerilerimin huzur içinde günlerini geçirmelerini bir daha açıklamayı faydalı buluyorum.”³⁹⁷

Vali ve belediye başkanı Gökay'ın asayişini sağlama çalışmalarının sonuç vermediğini gözlemleyen Cumhuriyet gazetesi yazarı Doğan Nadi, Gökay'ı bu konuda şu sözleri ile eleştirmiştir:

“Gazetede kocaman bir başlık: 400 kişilik bir emniyet ekibi şehirde çok muvaffakiyetli bir arama tarama yaptı.

Ve bu havadisin hemen altında: Son 24 saatte dokuz bıçaklama vakası oldu.

Sayın valimiz bu işlerin böyle arama taramalarla hallolunamayacağını bilir, amma anlaşılabilir bir nevi körebe oynar gibi gönlünü eğlendiriyor.

Esasen sevimli boyu çocuk oyunlarına müsaittir de!”³⁹⁸

Gökay'ın 19 Temmuz 1951 tarihinde “Şuarada burada kadınlara sarkıntılık edenler kellesine iğneyi yiyeceklerdir”³⁹⁹ açıklamasının yanı sıra alınan bütün önlemlere ve yakın takibe karşın şehirde tecavüz vakalarının artış göstermesi üzerine vali Gökay 3 Ekim 1951 tarihinde bir basın toplantısı düzenlemiş, “idarenin azami hassasiyet gösterdiği” bu konu ile ilgili olarak Emniyet Teşkilatı'na gönderdiği şu tamimi okumuştur:

“Bir şehirde emniyet teşkilatının en mühim vazifesi suçların meydana gelmesini önlemektir. Koruyucu hekimlik nasıl vatandaşların hastalıklara yakalanmasına mani olmak ödevi ile mükellef ise zabıta da aynı şekilde vatandaşların her türlü tecavüzden korunmasına hizmetle vazifelidir. Karakollarda ve bilhassa noktalarda nöbet bekleyenlerin, sokaklarda devriye gezenlerin çok uyanık bulunmaları icap eder. Kendilerine her vakit en yakın şefkat hisleri ile bağlı olduğum zabıta elemanlarını şiddetle ve dikkatle vazifelerinde uyanık bulunmaya davet ediyorum. Herhangi bir şekilde ihmali görülenlerin en şiddetli şekilde tecziye edileceğini tebliğ ederim.”⁴⁰⁰

İstanbul'da Belediye yasaklarına uymayanların artış göstermesi sebebi ile vali Gökay, hükümete bir teklifte bulunarak belediye zabıta memur ve denetçilerine,

³⁹⁷ “Şehrin Asayişini İçin Yeni Tedbirler Alındı”, s.2.

³⁹⁸ “İnada Bindi”, **Cumhuriyet**, 20 Mart 1951, s.3.

³⁹⁹ “Vali Dün Şehir İşleri Hakkında İzahat Verdi”, **Milliyet**, 20 Temmuz 1951, s.2.

⁴⁰⁰ “Asayişe Dair Vali'nin Beyanatı”, **Cumhuriyet**, 4 Ekim 1951, s.2.

yasaklara aykırı davranışlarda bulunanlar hakkında *yıldırım cezası* kesmeleri konusunda yetki verilmesini talep etmiştir.⁴⁰¹

Vali ve belediye başkanı Gökay'ın İstanbul'un asayişini sağlamaya yönelik uygulamalarından bazıları TBMM gündemine taşınmıştır. 11 Temmuz 1951 tarihinde İstanbul milletvekili Senihi Yürüten TBMM'ye İstanbul'da tramvaylara asılanlara yapılan muamele ve yakalanan dilencilere tahsis edilen ikametgah olan kimsesizler yurdu hakkında bir sözlü soru önergesi vermiştir.⁴⁰² Sözlü soruda konu şu şekilde ele alınmıştır:

“1. Son günlerde İstanbul'da tramvaylara asılan vatandaşların yakalandığı, ceza alınmak üzere cebren Kimsesiz Çocuklar Yurduna götürüldüğü işitilmektedir. Doğru mudur? Doğru ise bu emri hangi makam vermiştir? İçişleri Bakanlığı bu durum muvacehesinde ne düşünmektedir?”

2. İstanbul'da ticaret kastiyle veya zaruret saikasıyla dilencilik yapanlar yakalandıkları zaman nerelerde ikamet ettirilmektedir, ikametgahlarının zemini taş ve beton olduğu ve altlarına da hiçbir eşyanın verilmediği doğru mudur? Doğru ise sağlık durumlarını çok fena bir şekilde sokacağı aşikar olan bu hal karşısında Bakanlık ne düşünmektedir? İşeleri ne şekilde temin edilmektedir?”⁴⁰³

Milletvekili Senihi Yürüten'in sorusuna karşılık İçişleri Bakanı Halil Özyörük tarafından verilen cevapta tramvaylara asılmanın Seyrüsefer Talimatnamesi'nin 72 ve 73. maddeleri ile yasaklandığı belirtilerek bu yasağa uyulmaması durumunda meydana gelen olumsuz gelişmelerden bahsedilmiştir. Ayrıca tramvaya asılmaktan dolayı hiçbir vatandaşın Kimsesizler Yurdu'na gönderilmediği de açıklanmıştır. Sorunun ikinci maddesinde yer alan dilenciler meselesinde ise haklarında kanuni işlem başlayıncaya kadar Süleymaniye Medresesi'nde kısa süreliğine tutulduklarına dair bilgi verilmiştir. Ancak bu cevaplardan tatmin olmayan milletvekili Yürüten bizzat gördüğü bazı durumları anlatmış ve ardından vali Gökay'ı muhtaç halkın durumunu görmezden gelmekle suçlamış ve şu eleştirilerde bulunmuştur:

“İkide birde şurada burada belediye kesesinde binlerce lira ziyafet verilir. Belediye reisi Dr. Fahrettin Kerim Gökay ve İstanbul valisi Profesör Fahrettin Kerim Gökay köşkten köşke mesireden mesireye kurdele kesmekten, gazetelere canlı fotoğraflarla kendini göstermekten başka ne yapmaktadır? Halbuki bu haller cereyan ederken izbe köşelerdeki medrese kubbeleri altında yatan kimsesiz çocukları ve gıda maddesi pahalılığından dolayı onları satın alamayıp dilencilik yapmak için dolaşması zarureti ile karşılaşan vatandaşları

⁴⁰¹ “Belediye Yasaklarını Dinlemeyenler”, **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1951, s.2.

⁴⁰² **TBMM Tutanak Dergisi**, C:9, Dönem:9, Toplantı:1, B:98, 11.VII.1951, s.104.

⁴⁰³ **TBMM Tutanak Dergisi**, C:9, Dönem:9, Toplantı:1, B:98, 11.VII.1951, s.105.

görmesi lazımdır. Onların halini görseydi taşlar içinde yatan bu zavallıların hiç olmazsa bazen altına bazen üstüne alacakları bir kilim temin ederdi... Hükümetten bu işi de ele almasını isterim. Bir belediye reisi için yataksız kimseleri, gıda maddesi bulamamaktan, alamamaktan dolayı dilencilik yapan vatandaşları düşünmek, görmek lüzumu yok mudur? O, izbe yerlere gidemez, izbe köşeleri gezemez, o doktordur, o profesördür, validir, belediye reisidir... O belediye reisi, o vali izbe köşelere gitmiyor. Neden gitmiyor? Seçmen milletvekilini, milletvekili seçmenini arıyor, neden? Vali izbe köşelere gitmiyor, pamuk yatakta yatıyor.”⁴⁰⁴

Vali Gökay bu eleştirileri 19 Temmuz 1951 tarihinde Büyükdere’de düzenlediği basın toplantısında yanıtlarak “İstanbul’da namuslu vatandaşları endişeye düşürebilecek mahiyette bir asayişsizlik mevcut değildir. Yalnız şunu söyleyeyim ki şurada burada kadınlara sarkıntılık edenler kellesine iğneyi yiyeceklerdir”⁴⁰⁵ açıklamasında bulunmuştur. İstanbul milletvekili Senihi Yürüten bu açıklamadan sonra 26 Temmuz 1951 TBMM’ye bir sözlü soru önergesi vermiştir. 12 Kasım 1951 tarihinde TBMM gündemine taşınan soru şu şekildedir:

“İstanbul’da münteşir Vatan gazetesinin 20.VII.1951 tarihli nüshasında İstanbul valisi’nin şehir işlerine dair beyanını meyanında: sarkıntılık suçlarını irtikap edenlerin deli oldukları ve bunların belkemiklerinden su alınacağı ve bu hususun İstanbul halkına duyurulması, yazılıdır.

Bu suçları işleyenlerin Türk Ceza Kanunu’nun madde-i hususu gereğince ceza görecekları tabiidir. Bunun fevkinde yeni bir sistem, yeni bir müeyyide şeklinde vatandaşın belkemiğinden su alınmak hususunda tevessül edilmesinin sebep ve saikleri nelerdir?

Bir valinin böyle bir usul icat etmesine kanunlarımız müsaade etmekte midir? Bu hususta hükümet ne düşünmektedir?”⁴⁰⁶

İçişleri Bakan Vekili Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu İstanbul milletvekili Yürüten’in sorusuna cevaben, kanunların el verdiği ölçüde suçlularla mücadele edildiğini ancak Gökay’ın açıklamasının bir şaka olabileceğini belirten şu açıklamada bulunmuştur:

“...sarkıntılık bir suçtur ve kanunlarımızın men ettiği bir şeydir. Kanunlarımızın çerçevesi dahilinde bu suçu işleyenlerle mücadele edilecek ve tatbikat yapılacaktır. İstanbul valisinin bu sözü; bunların belki deli olmak ihtimalleri vardır. Tıbbi Adliye sevk edilebilir yolunda bir sözdür, fazla hiçbir şey değildir.

⁴⁰⁴ **TBMM Tutanak Dergisi**, C:9, Dönem:9, Toplantı:1, B:98, 11.VII.1951, s.106-107.

⁴⁰⁵ “Vali Dün Şehir İşleri Hakkında İzahat Verdi”, s.2.

⁴⁰⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, C:10, Dönem:9, Toplantı:2, Birleşim:3, 12.XI.1951, s.74.

Hatta diyebilirsiniz ki bu beyanat gazete muhabinine verilmiş bir şaka dahi olabilir. Bizim kanunlarımız bu gibi suçları takip etmeye yeter derecededir.”⁴⁰⁷

TBMM’de İstanbul’daki uygulamalar tartışma konusu haline gelirken vali Gökay plajlardaki sarkıntılık suçları hakkında yapılacak olanları şu sözleri ile açıklamıştır:

“... Vatandaşın huzurunu ihlal eden ahlak düşkünlerine benim bulunduğum yerde aman verilmeyecektir. Yarından itibaren eğlence yerleriyle plajlarda bu gibi ahlak düşkünlüğü yapanlara karşı amansız bir mücadele açmış bulunuyorum. Emniyet Müdürü ile Jandarma Kumandanı’na da söylediğim gibi sarkıntılık yapanlar, söz atanlar yakalandıkları gibi elbiselerini giymelerine dahi fırsat verilmeden mayoları ile kamyonlara doldurulup icap eden yerlere sevk edileceklerdir.”⁴⁰⁸

21 Aralık 1951 tarihinde vali ve belediye başkanı Gökay’ın başkanlığında asayişe konusunda kapsamlı bir toplantı düzenlenmiştir.⁴⁰⁹ Sonrasında Gökay asayiş konusundaki olumlu gelişmeler hakkında açıklamalarda bulunmuş ayrıca asayişe dair yeni oluşturulan birimler hakkında bilgi vererek şu sözleri söylemiştir:

“İl ve şehirde umumi asayiş durumu memnunluk vericidir. Alınan sıkı tedbirlerle son hafta içerisinde esaslı hırsızlık vakaları suç esnasında yakalanmıştır. Emniyet Teşkilatı kanallarında çalışan memurların mühim bir kısmı karakollara dağılmış, gündüz ve gece mani zabıta devriyeleri, ayrıca vilayet yollarına motorlu jandarma ekipleri ihdas edilmiştir. Bekçi teşkilatı kuvvetlendirilmiştir. Yeni bekçiler alınacaktır.”⁴¹⁰

İstanbul’da asayişin sağlanmasına yönelik önlemlerin arasında vali Gökay’ın bizzat uygulamaya koyduğu ilgi çekici yöntemler de bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi “tebdili kıyafet ederek” şehri dolaşmasıdır. Gökay 23 Nisan 1952 akşamı beraberinde kimse bulunmadığı halde ve kılık değiştirmiş şekilde Şişli gecekondu mahallesine bir ziyarette bulunmuştur. Halk tarafından tanınmayan vali Gökay bu sayede polisin halka davranışlarını da denetlemiştir.⁴¹¹ Vali Gökay tebdili kıyafet denetim uygulamasının bir uzantısını 15 Temmuz 1952 tarihinde Florya Plajı’nda gerçekleştirmiştir. Plajın yanı sıra çevre gazinolardaki fiyatları ve yemekleri de

⁴⁰⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, C:10, Dönem:9, Toplantı:2, Birleşim:3, 12.XI.1951, s.75.

⁴⁰⁸ “Sıra Sarkıntılıkla Mücadeleye Geldi”, **Milliyet**, 19 Haziran 1951, s.1.

⁴⁰⁹ “Şehrin Asayiş Durumu ile İlgili Toplantı”, **Milliyet**, 22 Aralık 1951, s.2.

⁴¹⁰ “Şehrin Asayışı ile İlgili Çalışmalar”, **Cumhuriyet**, 22 Aralık 1951, s.1.

⁴¹¹ “Vali Tebdili Kıyafet Ederek Şehri Dolaşıyor”, **Cumhuriyet**, 24 Nisan 1952, s.1-5.

inceleyen Gökay, tespit ettiği aksaklıkları not etmiştir.⁴¹² Gökay'ın bu denetimi karikatürlere de konu edilmiştir.

Vali Gökay İstanbul'un asayişinden memnuniyetini, 1952 yılı Eylül ayında Avrupa seyahatinden döndükten sonra "Paris gazetelerini gördükten sonra İstanbul'da fevkalade bir vaziyet olmadığına kanaat getirmiş bulunuyorum"⁴¹³ sözleri ile belirtmiştir. Gizli denetimlerine devam ettiğini söyleyen Gökay, alınan önlemlerin sonuç verdiğini şu sözleri ile açıklamıştır:

"Avrupa'dan döndüğümde beri her gece şehri dolaştım. Bu gezmelerimden Emniyet Müdürü'nün bile haberi olmuyordu. Durumu normal gördüm. Vatandaşların rahatça evlerine gidebilmeleri için her türlü tedbir alınmıştır."⁴¹⁴

Vali ve belediye başkanı Gökay, gazetelerin zabıta yazarları ile yaptığı bir söyleşide modernleşmekte olan Emniyet Teşkilatı'na güvenini ve İstanbul'da yürütülen çalışmalarla birlikte asayiş durumundan memnuniyetini ve şu sözleri ile bildirmiştir:

"Şehrimiz dünyanın en iyi asayişli yerlerinden biridir. Vatandaşın her yerde rahat ve huzur içinde gezdiğini görüyorsunuz. Hatta o kadar ki şehirde adli zabıta vakaları da azalmaktadır. Emniyet Teşkilatımız ve oradaki arkadaşlarımla iftihar ediyorum. Eğer asayiş bozulacak olursa onu da sağlayacak imkan ve elemanlara sahibiz."⁴¹⁵

1953 yılının sonuna gelindiğinde vali Gökay Emniyet Müdürü ile birlikte bir toplantı düzenleyerek, Emniyet Teşkilatı'nın çalışma sistemi ve kadro mevcudunu gözden geçirmiştir. Toplantı sonrasında yaptığı açıklama "vukuat istatistiklerinde evvelki senelere nazaran büyük bir eksilme"⁴¹⁶ olduğunu belirten Gökay, asayişin sağlanması için alınan yeni önlemleri ve uygulanacakları şu sözleri ile açıklamıştır:

"Bundan sonra çalışmalar saat başı usulü ile tespit edilecek, muhtelif motorlu polis ekipleri devamlı bir şekilde geceli gündüzlü şehrin muhtelif mntıklarında dolaşacaklardır. Emniyet Teşkilatı'nın yeni telsiz istasyonu bitmek üzeredir. Bundan böyle teşkilatın bütün motorlu vasıtaları telsiz cihazları ile tesis edilecektir. Kadroya yeniden beş cip verilmiştir. *Şehir Emniyet Teşkilatı Haritası* hazırlanmıştır. Gece bekçi kontrolleri ve diğer işler için Fatih, Beyoğlu ve Eminönü Kaymakamlıklarına bir cip alınmıştır. Polislerin maç ve diğer gösterilerde intizamı temin için sarf ettikleri gayreti ve yıpranmalarını önlemek için yeni bazı

⁴¹² "Vali Tebdili Kıyafet Ederek Plajları Gezdi", **Cumhuriyet**, 16 Temmuz 1952, s.1-6.

⁴¹³ "Gökay'a Göre Asayiş Durumu Normal!", **Cumhuriyet**, 27 Eylül 1952, s.6.

⁴¹⁴ "Gökay'a Göre Asayiş Durumu Normal!", s.6.

⁴¹⁵ "Vali Dün Vazife Başında Bir Rahatsızlık Geçirdi", **Cumhuriyet**, 28 Ocak 1953, s.1-6.

⁴¹⁶ "Şehrin Asayışı İçin Yeni Tedbirler", **Cumhuriyet**, 15 Aralık 1953, s.1-6.

kararlar alınmıştır. Polisi rasyonel bir çalışma sistemine kavuşturmak için incelemeler yapmaktayız. Stadyum ve diğer umumi yerlerin kendilerine mahsus resmi kıyafetli polis yardımcı teşkilatı teşkil edilecek ve bunlar nizamı temin edeceklerdir.”⁴¹⁷

Vali Gökay İstanbul’da asayişin sağlanması ve kontrolüne yönelik olarak yaptığı ani ve tebdili kıyafet denetimler sırasında bir takım aksaklıklara rastlamış, bunun üzerine şehirde asayişin sağlanmasına yönelik bir propaganda çalışmasının yürütülmesine karar vermiştir.⁴¹⁸ Gökay konu ile ilgili olarak yaptığı açıklamada vatandaşın belediye kurallarına uymasını sağlamak için harekete geçme gereğini duyduğunu belirtmiş ve uygulanacak propaganda çalışması hakkında şu bilgileri vermiştir:

“Maksadımız 15 günlük bir müsaade vermek sureti ile belediye nizam ve yasağının tatbik edilebileceğini vatandaşa inandırmaktır. Bu maksatla çeşitli afişler hazırlattık. Şimdi bunlar basılıyor. Baskı işi bitince afişleri şehrin her yanına asacağız. Ayrıca propagandanın başladığı günden itibaren üzerlerinde afişler bulunan birçok tramvay arabaları 15 gün müddetle şehirde dolaşarak bir nevi seyyar propaganda vasıtası olacaklardır. Ancak bu 15 günlük propaganda safhası sona erdikten sonra belediye nizam ve yasağının tatbikine geçilecektir.”⁴¹⁹

Fahrettin Kerim Gökay 10 Ocak 1955 tarihinde gerçekleştirdiği haftalık basın toplantısında yaptığı açıklamada zabıta olaylarındaki düşüşten memnuniyetini belirterek konu ile ilgili rakamları şu şekilde açıklamıştır:

“İstanbul’da zabıta vakaları 1950’de 17423 iken, 1951’de 17252’ye, 1952’de 15852’ye 1953’te 13331’e ve 1954’te 10386’ya inmiştir.”⁴²⁰

İstanbul’da 1 Mart 1956 tarihinde vilayet ve belediyenin ayrılmasından sonra bağımsız hale gelen belediye bünyesinde yeni bir *Belediye Zabıta Teşkilatı* oluşturulmuştur. Buna göre bu teşkilata mensup olacak memur adayları 4 aylık bir eğitime tabi tutulmuştur. Başvuranlar arasında üniversite ve yüksekokul mezunlarının da bulunduğu⁴²¹ adaylar 1 Ağustos 1956’da eğitime başlamışlardır.⁴²² Bu sebeple zabıta memur adaylarına bir hitapta bulunan vali Gökay, Milli Korunma Kanunu’nun uygulanmasında bu teşkilatın önemini belirttikten sonra şu sözleri söylemiştir:

⁴¹⁷ “Şehrin Asayışı İçin Yeni Tedbirler”, s.1-6.

⁴¹⁸ “Belediye Yasaklarına Riayet”, **Cumhuriyet**, 15 Aralık 1954, s.6.

⁴¹⁹ “Belediye Yasaklarına Riayet”, s.6.

⁴²⁰ “Vali Genelevlerin Nakli Meselesi İçin Ne Diyor”, **Cumhuriyet**, 11 Ocak 1955, s.2.

⁴²¹ “150 Belediye Zabıtası Adayı Dün İmtihan Oldu”, **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1956, s.1.

⁴²² “Belediye Zabıtası Kursu Dün Törenle Açıldı”, **Cumhuriyet**, 2 Ağustos 1956, s.1-5.

“Bugün İstanbul’da kurduğumuz Belediye Zabıta Teşkilatı alacağı çehre ve takip edeceği yol ile bütün Türkiye ve hatta Orta Şark için bir örnek olacaktır.

Dünyanın incisi olarak tavsif edilen İstanbulumuz sizlere emniyet edilecektir. Vatandaşa sosyal nizamı teklif edecek sizlersiniz. Metotlu hareketlerinizde vicdanlarımızın sesi sizlere rehber olacaktır.

Aynı zamanda otoriter olacaksınız... Bugünün sosyal ve dinamik ihtiyaçları göz önüne alınarak kurulan yepyeni bir teşkilatın mensubusunuz. Eğer bir yerin merdivenlerini örümcek ağları kaplamışsa bu, burada çalışanların da örümcek kafalı olduklarının bir delilidir. Bu demektir ki boş bir tek dakikanız dahi olmayacaktır. Kursta kanun ve nizam ile psikoloji de öğreneceksiniz.

Belediye Zabıtası kin ve husumetin bir ifadesi, zulüm ve işkence vasıtası değil, vatandaşları ayarlayacak bir ibre olacaktır.”⁴²³

Zabıta memur adayları için 4 aylık kursun bitimi ve diploma töreni dolayısıyla bir açıklamada bulunan vali Gökay, şehrin asayişini sağlama amacıyla kurulan bu yeni teşkilata güvenini ve çalışma esaslarının çerçevesini şu sözlerle belirtmiştir:

“Yeni teşkilat avurt zavurt ile değil, iyi insan ve iyi vazife duygusu ile hareket edecek; çatik kaş ile değil, bir şefkatin ifadesi altında vazife görecektir. Belediye yasağı 48 saattir sözünü bu teşkilatla ortadan kaldıracacağız.”⁴²⁴

1 Şubat 1957 tarihinden itibaren çalışmaya başlayan yeni Belediye Zabıtası halk ve esnaf tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.⁴²⁵

3.3.1.5.1. Gürültü ile Mücadele Önlemleri ve Klakson Yasağı

Bir psikiyatri profesörü olarak gürültü konusuna çok önem veren İstanbul vali ve belediye başkanı Gökay, gürültünün olumsuz etkilerinden İstanbul halkını koruma konusunda bir takım önlemlere başvurmuştur. 12 Temmuz 1950 tarihinde *gürültü* hakkında geniş kapsamlı bir toplantı düzenlenmiş, sonrasında ise alınan tedbirler duyurulmuştur. Buna göre; gürültünün kaynağı olan otomobil klaksonlarına kaldırılması, buna hazırlık amacıyla iki klaksonu bulunan otomobillerin bir klaksonunun bırakılması kararı kabul edilmiştir. Ayrıca saat 22.00’den 07.00’a kadar klakson çalınması yasaklanmıştır. Ev ve apartmanlarda rahatsız edici derece özellikle 22.00’den sonra gürültü yapmak, bağırıp çağırmak, yüksek sesle radyo çalmak da

⁴²³ “Zabıta Memurlarına İlk Dersi Gökay Verdi”, **Milliyet**, 2 Ağustos 1956, s.3.

⁴²⁴ “Belediye Yasağı 48 Saat Sürer Sözünü Kaldıracamız”, **Cumhuriyet**, 26 Şubat 1957, s.1-5.

⁴²⁵ “Belediye Zabıtası Dün Çalışmaya Başladı”, **Cumhuriyet**, 2 Şubat 1957, s.5. ; “Yeniler İş Başında”, **Milliyet**, 2 Şubat 1957, s.1.

yasaklar dahiline alınmıştır.⁴²⁶ Oldukça detaylı kararların alındığı toplantıda, yolların tıkanmasına ve gürültünün ortaya çıkmasına sebep olan demir tekerlekli arabalar üzerinde bir revizyon yapılmasına karar verilmiştir.⁴²⁷

Klakson yasağı hakkında ilk kararların alınmasının ardından vali ve belediye başkanı Gökay, basın mensuplarına verdiği demeç ile yasağın ne şekilde işleyeceğini kısa açıklamış, ayrıca gürültü ile mücadele konusundaki kararlılığını şu sözleri ile dile getirmiştir:

“...gürültü ile savaş ve iktisadi murakabe mevzuunda kaymakamlar bizzat çalışmaya başlamışlardır. Yarından itibaren klaksonların kontrolüne başlanacaktır. Evvela ihtar, üç gün sonra da ceza kesimi tatbik edilecektir. Gürültü amilleri ile sırası ile muntazaman mücadeleye devam edeceğiz. Bu gibi şeylerin bir-iki günde tesiri görülmeyeceği şüphesizdir. Fakat arkasını bırakmayacağımıza emin olunuz.”⁴²⁸

3 Şubat 1951 tarihinde ilan edildiği üzere Galatasaray-Maçka-Şişli arasında günün her saatinde otomobillerin klakson çalmaları İstanbul vali ve Belediye Başkanlığı tarafından yasaklanmıştır.⁴²⁹ Ardından yasağın kapsamı Emniyet 6. şube müdürlüğü tarafından genişletilerek Karaköy, Bankalar, Tarlabaşı, İstiklal caddelerinde ve Taksim-Harbiye-Maçka ile Harbiye-Şişli bölgesini de kapsar duruma getirilmiştir.⁴³⁰

5 Şubat 1951 tarihinden itibaren uygulamaya konulmuş⁴³¹ olan *Klakson Yasağı*'na ilgi çekmek ve aynı zamanda halkı haberdar etmek amacıyla bazı tramvaylara uyarıcı ve bilgi verici afişler asılmıştır.⁴³² Uygulamanın ilk günü dolayısıyla bir açıklamada bulunan vali Gökay, yasakla birlikte alınacak olan önlemleri ve uygulamanın ilk günü ile ilgili izlenimlerini şu sözleri ile anlatmıştır:

“Biliyorsunuz ki şehirde vatandaşların en çok muzdarip oldukları şey gürültüdür. Bunların başında klakson gelir. Bugün bir seyrüsefer tecrübesi olarak şehrin bazı kısımlarında klakson çalınmasını yasak ettik. Klakson çalınması yasak olan yerlere *vatandaş motorlu vasıtalara dikkat et, şoför klakson çalma* ibarelerini havi levhalar astıracağız. Klakson yasağını tatbikle şoförlerin fazla süratle gitmelerinin önüne geçmiş olacağız. Bu arada klaksonla başlayan mücadele

⁴²⁶ “Gürültü ile Mücadele Tedbirleri”, **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1950, s.2.

⁴²⁷ “Gürültü ile Mücadele”, **Milliyet**, 13 Temmuz 1950, s.2.

⁴²⁸ “Sarhoşlar Dilenciler ve Gürültü ile Mücadele”, **Cumhuriyet**, 21 Temmuz 1950, s.1-3.

⁴²⁹ “Otomobillerin Klakson Çalması Yasak Edildi”, **Milliyet**, 3 Şubat 1951, s.2.

⁴³⁰ “Şoförler Artık Klakson Çalamayacaklar”, **Milliyet**, 5 Şubat 1951, s.2.

⁴³¹ “Klakson Yasağı İyi Gidiyor”, **Cumhuriyet**, 6 Şubat 1951, s.2.

⁴³² “Gürültü ile Mücadele Tedbirleri”, **Cumhuriyet**, 13 Şubat 1951, s.5.

peyderpey satıcıya, hoparlörlere ve gürültü tevhit eden diğer amillere de teşmil edilecektir.”⁴³³

Fahrettin Kerim Gökay’ın klakson yasağı ile ilgili olarak fikrini sorduğu Burhan Felek Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde yasaktan memnuniyetini dile getirmiş, ancak klakson çalmayı yasak ederken bunu gerektirecek durumların da ortadan kaldırılması gerektiğini belirtmiştir. Burhan Felek klakson yasağı ve Gökay’ın başarısını ise şu sözleri ile anlatmıştır:

“Evvvela klakson yasağını ve gürültü ile mücadele edilmesini Belediye’den rica eden ben duacıyım. Bu arada en kolay temin edilecek şeyin de klakson yasağı olduğuna kanaatim vardır. Nitekim ne top, ne tüfek atılmadan bir emirle bu yasak tatbik ediliverdi. İnşallah devam eder. Ben bir klakson yasağını tatbik etmenin Doktor Fahrettin Kerim için işten bile olmadığını bilirim.”⁴³⁴

Klakson yasağının İstanbul halkı üzerindeki olumlu etkisi Milliyet gazetesinde de yerini bulmuş, Pençe rumuzlu yazar uygulamadan duyduğu memnuniyeti şu sözleri ile okurlarına yansıtmıştır:

“İstanbul’un bazı semtlerde ahengi bozuldu. Artık klakson sesi duyulmuyor, meşhur canavar düdüklere ötmüyor, otomobiller sakın ve sessiz dolaşüyor. Demek mümkünmüş. Koca bir şehri bizar etmeden, çocukları korkutmadan, yolcuları çil yavrusu gibi dağıtmadan sokaklarımızda seyrüsefer kabilmış... Klakson belasıyla beraber sürat illeti de azaldı, yavaşladı... Belediye bir kararla hemşerilerimizi gürültüden, heyecandan, asap bozukluğundan kurtardı.”⁴³⁵

Klakson yasağının uygulamaya konmasından kısa bir süre sonra vali Gökay yaptığı bir açıklamada; halkın uygulamadan duyduğu memnuniyete değinerek Anadolu Yakası’nda oturan vatandaşlardan klakson yasağının burada da uygulanması konusunda talepler geldiğini belirtmiş, ilerleyen günlerde yasağın kapsamının genişletilerek bütün şehirde uygulanacağını bildirmiştir. Klakson yasağının verimli bir şekilde uygulanabilmesi için yayaların da uyması gerekli kurallardan bahseden Gökay, bu konuda alınacak önlemleri detaylı bir şekilde açıklamıştır.⁴³⁶

İstanbul halkının klakson yasağından memnuniyeti gürültü ile mücadele yoluna yeni taleplerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu durum karşısında vali Gökay

⁴³³ “Gürültü ile Savaş İçin Atılan Adım”, **Milliyet**, 6 Şubat 1951, s.2.

⁴³⁴ “Klakson Yasağı”, **Cumhuriyet**, 13 Şubat 1951, s.3.

⁴³⁵ “İbret Aynası”, **Milliyet**, 12 Şubat 1951, s.2.

⁴³⁶ “Elmalı Suyu İçin Yapılacak İstikraz”, **Milliyet**, 12 Şubat 1951, s.2.

“Klakson yasağı müspet netice verdi. Şimdi seyyar satıcılarla mücadeleye başlayacağız. Horoz, tavuk, kaz gibi hayvanların şehir dahilinde beslenmesine mani olacağız” açıklamasında bulunarak yeni alınacak önlemlere dair bilgi vermiştir.⁴³⁷ Klakson yasağının olumlu sonuç vermesi ve halkın talebi doğrultusunda bu uygulama 12 Mart 1951 tarihinden itibaren İstanbul’un genelini kapsar duruma getirilmiştir.⁴³⁸ Klakson yasağının İstanbul geneline yayılmasının ardından uygulamanın olumlu yanları Emniyet 6. Şube Müdürü Orhan Eyüpoğlu tarafından şu sözlerle anlatılmıştır:

“Klakson yasağının şehirde yaşayanların asabı üzerinde çok büyük tesirleri olmuştur. Çünkü biraz dalgın yürüyen vatandaşın birdenbire arkasında klakson çalınca düşünün o kimse ne hale gelir. Muhakkak ki bu yasak halk tarafından iyi karşılanmıştır. Seyrüsefer için de büyük faydalar sağlanmıştır. Bunlardan birincisi, şoförler şehir içindeki süratlerini azaltmışlardır... İkinci faydası birbirlerini, tramvay ve otobüslerin önüne geçmek isteyen otomobiller bu yasaktan sonra çok azalmıştır. Kuvvetle ümit ediyorum ki bu yasaktan şoförler de memnundur.”⁴³⁹

Klakson yasağından memnuluk duyan İstanbul halkının yanı sıra, uygulamadan şikayetçi olanlar da mevcuttur. Bu hoşnutsuzluğu Şoförler Cemiyeti yetkililerinden biri şu sözleri ile anlatmıştır:

“Birçok şoför klakson yasağının tatbik şeklinden şikayetçidir. Verilen karar dönülmez bunu biliyoruz, fakat mahzurlu görülen taraflarının önlenmesi lazımdır. Bize müracaat eden şoförler, idare heyetinin dertlerine çare bulamadığı takdirde Ankara’ya bir heyet göndereceklerini söylemektedirler. Biz, profesör, Şehir Meclisi ve gazetecilerden müteşekkil bir heyeti şehirde gezdirerek bu yasak yüzünden seyrüseferin içinde bulunduğu durumu yakından müşahede ettirmek istiyoruz. O zaman bitaraf olarak verilecek hükme razıyız.”⁴⁴⁰

Klakson yasağının ilk günlerinde durumdan oldukça memnun olan Burhan Felek, 31 Mayıs 1951 tarihli yazısında 24 saatlik tam klakson yasağının uygulamadaki zorluklarından söz ettikten sonra, bu sorunları önlemek için yapılabilecekleri anlatmıştır. Felek’e göre trafikte mevcut “sıkıyönetim” hafifletilmelidir. Yasağa günün dinlenme saatlerine veya belirli caddelere veya her ikisine birden sadece önündeki aracı uyarlamak amacıyla istisnalar getirilmesi

⁴³⁷ “Seyyar Sağlık Ekipleri Tesis Edilecek”, **Milliyet**, 27 Şubat 1951, s.2.

⁴³⁸ “Klakson Yasağı Şehrin Her Tarafında Teşmil Edilecek”, **Milliyet**, 12 Mart 1951, s.2.

⁴³⁹ “Klakson Yasağının Aksak Tarafları”, **Milliyet**, 14 Mart 1951, s.5.

⁴⁴⁰ “Klakson Yasağının Aksak Tarafları”, s.5.

gerektiğini söyleyen Felek, bunun da uygun görülmemesi halinde otomobillere bisiklet kornası takma zorunluluğu getirilmesini önermiştir. Felek tarafından bu önerilere gerekçe olarak kanunda yer alan “klaksonla ikazı emreden haller” göstermiştir.⁴⁴¹

Klakson yasağına tepkilerin gelmeye başlaması ile birlikte vali Gökay da yaptığı açıklamalarda bu konuya yer verir olmuştur. Gökay yasağın esasen şehrin her yerinde uygulamadığını, zorunlu hallerde vatandaşların klaksonları kullandıklarını belirtmiştir. Yasağın halkın zararına olmadığını belirten Gökay, geri adım atılmayacağını kesin bir dille izah etmiştir ve “Kapris yapmıyoruz” açıklamasında bulunmuştur.⁴⁴²

İstanbul’da uygulanan klakson yasağı, Almanya’nın eski Ankara Büyükelçisi Von Papen tarafından da takdirle karşılanmıştır. vali Gökay’ı ziyarette bulunan Von Papen “İstanbul’a geldiğim günden beri gezdiğim yerlerde inşaat çokluğu, klakson yasağı dolayısıyla vukua gelen sessizlik gözümü çektir. Bunlardan memnun oldum”⁴⁴³ açıklamasında bulunmuştur.

İstanbul’da klaksonlar sustuğu halde gürültünün devam etmesi sonucunda valilik kaymakamlara bir tamim göndermiş, gürültü kaynağı olan mekanların halkın huzurunu bozmayacak duruma getirilmesine özen gösterilmesi ve takip edilmesi gerektiğini belirterek şu şekilde devam etmiştir:

“Halk menfaatine alınmış ve alınacak kararların hiçbirinden safi nazar etmek fikir ve düşüncesinde değiliz. Bu hususlarda aldığımız bütün karar ve tedbirleri halkta ve ilgililerde şuurlaşıp yerleşinceye kadar çalışmak, mücadele ve takip etmek zannındayız.”⁴⁴⁴

Klakson yasağına uymayanlara kesilen para cezası ile Haseki Hastanesi’ne ek olarak inşa edilen *Klakson Yasağı Pavyonu* 24 Kasım 1953 tarihinde hizmete açılmıştır.⁴⁴⁵ Klakson yasağı pavyonuna Cumhuriyet gazetesi yazarı Doğan Nadi farklı bir açıdan bakmış ve belediyeyi şu sözlerle eleştirmiştir:

“Haseki Hastanesi’ne yapılacak klakson yasağı pavyonu ihale edilmiş. O da ne demeyin. Klakson çalanlardan alınan ceza paraları ile koca bir pavyon yapılıyor. Ah... şu bizim belediye! Cezaları doğru dürüst toplasa artık tramvaydan atlayanlar

⁴⁴¹ “Klakson Susunca”, **Cumhuriyet**, 31 Mayıs 1951, s.3.

⁴⁴² “Prof. Gökay’ın Beyanati”, **Milliyet**, 16 Haziran 1951, s.1-3.

⁴⁴³ “Von Papen Dün Valiyi Ziyaret Etti”, **Cumhuriyet**, 30 Eylül 1951, s.1.

⁴⁴⁴ “Gürültü ile Mücadele”, **Milliyet**, 25 Ağustos 1951, s.2.

⁴⁴⁵ “Klakson Yasağı Pavyonu Açıldı”, **Milliyet**, 24 Kasım 1953, s.1-7.

mektebi, sokağa tükürenler caddesi, seyrüseferi tıkayanlar meydanı... velhasıl sormayın gitsin. Memleket mamureye dönecek!”⁴⁴⁶

Vali Gökay yapımı gündeme geldiğinde dahi mizah unsuru olarak kullanılan pavyonun açılışında yaptığı konuşmada koruyucu bir amaçla başlatılan klakson yasağının diğer şehirleri de etkilemesi sonucu bu yasağı ölümsüzleştirmek ve kendisinden sonra görev alacak olanlara devretmek üzere bu pavyonun temelini atıldığını belirtmiştir. Gökay, Haseki Hastanesi’nde bulunan çeşitli devirlerin eserleri gibi bu pavyonun da kendi devri eseri olduğunu belirtmiştir.⁴⁴⁷

Fahrettin Kerim Gökay’ın kardeşi Dr. Hüsamettin Gökay’ın Klakson Yasağı Pavyonu ve klakson yasağı ile ilgili bir anısı dikkat çekmiştir. Hüsamettin Gökay anısını şu sözlerle anlatmıştır:

“...gürültüye çok dikkat ederdi, çünkü gürültü insanların ruh haline etki yapıyor. Bu yüzden İstanbul’da klakson yasağını getirdi. Klakson yasağıyla belediyede para toplanıyor ve bu parayla Haseki’de bir kat inşa ediliyor *klakson katı* diyerekten. Haseki Hastanesi eskiden belediyenindi, orada bir pavyon inşa ediliyor ve ona da *klakson pavyonu* ismi veriliyor. Ben de hatırlıyorum 1952 senesinde galiba on beş günlüğüne buraya gelmişim. Tabii klakson yasağının farkında değilim. Göztepe’den çıkarken araba kullanıyorum, bir başka ağabeyimin arabasını. Klakson çalınca beni polisler durdurdu. *Sen kimsin?* Dediler. Kendimi tanıınca ceza kesmediler. *Senin haberin yok mu? Bak ağabeyin koydu bu yasağı dediler.*”⁴⁴⁸

Gürültünün insan psikolojisi üzerindeki olumsuz etkisine büyük önem veren Fahrettin Kerim Gökay, İstanbul’daki görevi süresince bu etkiyi azaltmaya özen göstermiş ve klakson yasağı adıyla anılan bir takım önlemlerin alınmasını sağlamıştır. Bu önlemlerin uygulanması konusunda kardeşine dahi taviz vermeyen Gökay’ın yöneticiliği sırasında İstanbul sükûnete kavuşmuştur.

3.3.1.5.2. Sarhoşlarla Mücadele

Türkiye Yeşilay Cemiyeti’nin kurucularından olan ve hayatını Yeşilaycılık anlayışını yansıtan çalışmalara adanmış olan Fahrettin Kerim Gökay, İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı döneminde sarhoşlarla mücadelesini pek çok önlem olarak ve yeni uygulamalara imza atarak sürdürmüştür. Şehrin asayişini bozan en önemli etkenlerden biri olarak gördüğü sarhoşlarla sıkı bir mücadeleye girişildiğini belirten

⁴⁴⁶ “İmara Çare”, **Cumhuriyet**, 26 Temmuz 1952, s.3.

⁴⁴⁷“Klakson Yasağı Pavyonu Açıldı”, s.1-7.

⁴⁴⁸ Şentürk, **a.g.e.**, s.117-118.

Gökay ve bundan sonra sarhoşların derhal akıl hastanesine sevk edileceğini⁴⁴⁹ açıklayarak sarhoşlukla mücadele konusuna caydırıcı bir nitelik kazandırmıştır. Gökay bu uygulamanın devam edeceğini şu sözleri ile sarhoşlara ağır hakaretlerde bulunmuştur:

“...galiba mevsim sıcaklarının tesiri olacak şehrin bazı semtlerinde tek tük görülen sarhoşların vatandaşları izaç etmesidir. İşe başladığım zaman bu gibi şuurunu kaybedip etrafını rahatsız edenler hakkında tatbik ettiğimiz ve üzerinde bir hayli münakaşa edilen tedavi metodunu galiba yeniden tatbik edeceğiz. Evvelki gün marazi sarhoşluk hali gösteren iki vaka kanuni yollardan akıl hastanesine sevk edilmiştir. Sarhoşlar bilsinler ki doğru dürüst gitmedikleri takdirde gidecekleri yer tımarhanedir. Bu akşamdan itibaren seyyar zabıta ekipleri şehrin muhtelif semtlerini tarayarak sarkıntılık eden sarhoşları kamyonlarla zabıta hekimine sevk edecektir.”⁴⁵⁰

Vali Gökay 20 Kasım 1950 tarihinde İstanbul’da sarhoşlarla mücadeleye hız kazandıran ve sadece sarhoşlara değil, bu kişilere fırsat verenlere karşı da bir takım tedbirler getiren şu genelgeyi yayımlamıştır:

“İstanbul Valiliği’nden bildirilmiştir: Yaptığımız müteaddit ihtarlara rağmen son günlerde yine bazı sarhoşlar rastgele silah atarak birkaç vatandaşın kanına girmişlerdir. İçki satılan yerlerin fazla sarhoşluk tevlit edecek derecede içki vermemeleri gereklidir. İçki satılan yerlerde fazla sarhoş olanlara karşı doğrudan doğruya herhangi bir müdahale yapılmayarak en yakın karakola telefon edilmeli ve polis çağrılmalıdır.

Şoförlerin de fazla sarhoş olanları arabalarına almamaları ve ısrar karşısında ilk rastlayacakları polisi haberdar etmeleri lazımdır. Bu gibiler haklarında kanuni muamele yapılmak üzere polis tarafından karakola sevk edileceklerdir.

Suç yapan sarhoşlara fazla içki vermeleri ve diğer bazı gayrinizamî ve uygunsuz hareketlerinden dolayı Miam ve Küçükbebek’te Yalı Gazinoları, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu’nun verdiği yetkiye dayanılarak açma ruhsatnameleri geri alınmak suretiyle faaliyetten men edilmişlerdir.”⁴⁵¹

Fahrettin Kerim Gökay 10 Eylül 1952 tarihinde Paris’te katıldığı “*Uluslararası İçki Düşmanları Birliği*” toplantısında ilgi çekici bir açıklamada bulunmuştur. Konuşmasında sağlıklı nesiller elde etmenin ancak zehirli maddeler düşmanı bir gençlik yetiştirmekle mümkün olduğunu belirten Gökay, alkoliklere evlenme izni verilmemesi gerektiğini söylemiştir.⁴⁵²

⁴⁴⁹ “Kavga Çıkaran Sarhoşlar”, **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1950, s.2.

⁴⁵⁰ “Sarhoşlar Dilenciler ve Gürültü ile Mücadele”, s.1-3.

⁴⁵¹ “Sarhoşlarla Mücadele Hızlandı”, **Milliyet**, 21 Kasım 1950, s.1-5.

⁴⁵² “Vali Gökay Alkoliklere Evlenme Müsaadesinin Verilmemesini İstiyor”, **Cumhuriyet**, 11 Eylül 1952, s.3.

İstanbul'un asayişine dair çalışmalar hakkında bilgi verdiği bir toplantıda asayişsizliğin sebebinin kurallara riayetsizlik olduğunu söyleyen Gökay, özellikle alkollü araç kullananlar hakkında yapılacak işlemleri ve alınacak önlemleri açıklamıştır. Gökay, Artan trafik kazaları hakkına uzmanların incelemelerde bulunduğunu ve kazaların klakson yasağı uygulanmayan dış caddeler ile alkollü araç kullananlardan kaynaklı olduğunu açıklamıştır. Kuzey ülkelerinde olduğu gibi özel ve ticari araç kullananların az da olsa alkollü oldukları ani kontrollerle tespit edildiği takdirde ehliyetlerinin alınacağını belirten Gökay, kaza yapanların ise zabıta hekimine muayene olma zorunluluklarını bildirmiştir.⁴⁵³

Vali ve belediye başkanı Gökay Şehir Meclisi'nde trafik işlerine yaptığı açıklamada sarhoşlar ve içkili durumda araç kullananlarla ilgili olarak şu sözleri söylemiştir:

“Ben hayatta iki şeyden pek korkarım. Biri berberde tıraş olurken ustura altında ve diğeri de otomobilde. Onun için sarhoş berberle sarhoş şoförü asla mazur görmem. Seyrüseferin emniyeti ve İstanbul halkının selameti ve huzuru için şoförleri yola getirecek esaslı tedbirlerin alınmasına taraftarım.”⁴⁵⁴

Gökay'ın bu sözleri ile verdiği mesaj Cumhuriyet gazetesinde şu şekilde yorumlanmıştır:

“Değerli bir akıl hastalıkları mütehasısı olan sayın Prof. Gökay bir sürü deli, zirdeli, hınzır deli ile yıllarca uğraştığı halde bu kaçıklardan değil de sarhoşlardan korkuyor. Tevekkeli eski adamlar sarhoşun ne kadar korkunç olduğunu ifade etmek için delinin bile sarhoştan korktuğunu söylemişler.”⁴⁵⁵

İstanbul Valiliği'nin aldığı bir karar üzerine vatandaşlara rahatsızlık veren sarhoşları kusturmak üzere “apomorfin enjeksiyonu”*** uygulanmıştır.⁴⁵⁶ İstanbul'da alkolle mücadele kapsamında vali Gökay'ın başvurduğu yöntemlerden biri de içkili mekanların sayısının azaltılması yönündedir. Gökay bu konuda alınacak önlem hakkında “Şehirde içkili yerlerin çoğaldığını müşahade etmekteyim. Buna mani olacağım”⁴⁵⁷ açıklamasında bulunmuştur. İstanbul'da düzenlenen “Uluslararası 25. Anti-alkolizm Kongresi”nde 13 Eylül 1956 tarihinde “Milletlerarası İçki Aleyhtarı Turing Derneği” adı ile içki sebebiyle meydana gelen

⁴⁵³ “Şehrin Asayışı ile İlgili Çalışmalar”, **Cumhuriyet**, 22 Aralık 1951, s.1-6.

⁴⁵⁴ “Vali Tenkitlere Cevap Verdi”, **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1952, s.1-6.

⁴⁵⁵ “Valimizin Korktuğu İki Şey”, **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1952, s.2.

⁴⁵⁶ “Sarhoşları Kusturma”, **Milliyet**, 14 Ekim 1952, s.2. ; *** Beyindeki kusma merkezini uyararak midede kalmış olan zehirli maddelerin atılmasını sağlayan bir alkaloid.

⁴⁵⁷ “Vali İçkili Yerlerin Çoğalmasını Önleyecek”, **Cumhuriyet**, 21 Aralık 1954, s.2.

trafik kazalarının önlenmesine yönelik bir derneğin kurulmasına karar verilmiştir. Alkol ile mücadelesini İstanbul'un yanı sıra uluslar arası düzeyde de sürdüren Yeşilay fahri Başkanı Fahrettin Kerim Gökay derneğin icra kuruluna Türkiye temsilcisi olarak seçilmiştir.⁴⁵⁸

Kimi zaman olumsuz karşılsa da alkolle mücadele adına caydırıcı önlemler almış olan Gökay'ın uygulamaları, içki severler tarafından mizah unsuru haline getirilerek minik rakı şişelerine "Fahrettin Kerim" adı verilmiştir.⁴⁵⁹ Hayatında içki tatmamış ve hocası Mazhar Osman'ın etkisi ile alkole karşı savaş açmış olan Gökay, hayatı boyunca sürdürdüğü "Yeşilaycı" tavrını, İstanbul valiliği ve belediye başkanlığı sırasında da en sert şekilde yürütmüştür.

3.3.2. 6/7 Eylül 1955 Olaylarında İstanbul Yönetiminde Fahrettin Kerim Gökay

1878'de İngiltere'nin Kıbrıs adasının yönetimini üstlenmesinden sonra enosis taleplerinin sıkça dile getiren Kıbrıslı Rumların bu doğrultudaki çabaları İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yoğunluk kazanmıştır.⁴⁶⁰ Ancak dış politikasını savaşa girmemek üzerine belirlemiş olan Türkiye ilgisini Kıbrıs'tan uzak tutmuştur. Bu nedenle Kıbrıslı Rumlar tarafından İngiltere'ye karşı başlayan siyasal hareketliliği takip edemeyerek savaş sonrasında hız kazanmış olan gelişmelere hazırlıksız yakalanmıştır.⁴⁶¹ İngiltere'nin Kıbrıs'tan çekilme kararı almasıyla birlikte, enosis politikası doğrultusunda adanın kendisine bağlanmasını doğal bir hak olarak gören Yunanistan'ın yanı sıra, Kıbrıs'ın alındığı yer olan Türkiye'ye geri verilmesi gündeme gelmiştir. Böylelikle Kıbrıs sorunu kısa sürede İngiltere ve Yunanistan'dan sonra Türkiye'nin de gündemine gelmiştir.⁴⁶²

Kıbrıs'taki örgütlenmeler sonrasında adanın durumunu çözüme kavuşturmak amacıyla Londra'da 29 Ağustos 1955 tarihinde bir konferans toplanmıştır.⁴⁶³ Böylece Türkiye İngiltere'nin girişimiyle Kıbrıs sorununun resmi taraflarından biri

⁴⁵⁸ "Sarhoş Şoförler Meselesi", **Cumhuriyet**, 14 Eylül 1956, s.3.

⁴⁵⁹ Şentürk, **a.g.e.**, s.117. ; "Fahrettin Kerim Gökay'la Tatil Sohbeti", s.4.

⁴⁶⁰ Baskın Oran v.d., **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular Belgeler Yorumlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s.596.

⁴⁶¹ Gürhan Gürcan, "6-7 Eylül 1955 Olayları", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s.40.

⁴⁶² Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (2. Bölüm) Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960)**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1999, s.173-174.

⁴⁶³ "Kıbrıs Konferansı Dün Açıldı", **Milliyet**, 30 Ağustos 1955, s.1.

haline gelmiştir.⁴⁶⁴ Konferans devam ederken Londra’da bulunan Kıbrıslı Türkler tarafından 4 Eylül’de adanın Türklüğünü savunan bir gösteri düzenlenmiş, Türkiye’de de daha geniş çaplı bir gösterinin düzenlenmesini önerilmiştir. 6/7 Eylül 1955 olayları, bu görüş doğrultusunda ortaya çıkan gösterinin yıkıcılığa ve çapulculuğa dönüştürülmesi olarak nitelendirilmiştir.⁴⁶⁵

Kıbrıs’ın geleceği konusunda yapılan görüşmeler ve basın etkisi toplumda milliyetçi bir coşkuya neden olmuştur. Londra Konferans’ı devam ettiği sırada 6 Eylül 1955 günü gazeteler ve radyonun Selanik’te Atatürk’ün doğduğu evin bombalandığına dair haberleri, büyük çapta bir ayaklanmaya neden olmuştur. Radyo’nun 6 Eylül saat 13.00 bültenindeki duyurusu şu şekildedir:

“Selanik’te Aziz Atatürk’ün doğduğu ev ile Türk Konsoloslugu binası arasında bahçede saat gece yarısını dört geçe bir bomba patlamış ve bu infilak neticesinde Aziz Atatürk’ün doğduğu evin pencereleriyle Konsoloshane’nin camları hasara uğramıştır. İnfalak esnasınca insanca zayıat olmamıştır.”⁴⁶⁶

Radyodaki haberin yanı sıra DP’ye yakın isimlerden Mithat Perin’in sahibi bulunduğu “*İstanbul Ekspres*” gazetesi ikinci bir baskı yapmış ve haberi daha geniş biçimde ele almıştır. 6 Eylül’de başlayan protestolar azınlıklara karşı yağma, tahrip ve saldırıya dönüşmüş 7 Eylül’de sıkıyönetim ilan edilmesi⁴⁶⁷ ile olaylar durdurulmuştur.

Yaşanan olaylar öncesinde bu gibi bir hareketin başlayacağından şüphelenilerek bir takım önlemler alınmıştır. Bunlardan biri; İstanbul vali ve belediye başkanı Gökay’ın 26 Ağustos 1955 tarihinde Birinci Ordu Müfettişliği’ne askeri önlemlerin alınması hakkında gönderdiği yazıdır:

“Birinci Ordu Müfettişliğine

Kıbrıs olayları dolayısıyla bazı emniyet tedbirleri alınması zaruri bulunduğundan icap eden yerlere sevk edilmek üzere 27.08.1955 cumartesi günü sabahından itibaren işarı ahire kadar tam teçhizatlı motorlu vasıtalarla beraber Emniyet Müdürlüğü tarafından ilişik listedeki mahaller nazarı itibare alınarak tensip edilecek yerlerde herhangi muhtemel büyük kitle hareketlerini dahi teşebbüs halinde önleyecek miktarda sis ve göz yaşartıcı bombalar ile

---

⁴⁶⁴ Oran v.d., **a.g.e.**, s.602.

⁴⁶⁵ Turan, **a.g.e.**, s.175.

⁴⁶⁶ Mehmet Arif Demirer, **6 Eylül 1955: Yassıada 6-7 Eylül Davası**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1995, s.412.

⁴⁶⁷ “Resmi Tebliğ”, **Milliyet**, 7 Eylül 1955, s.1.

birlikte toplu olarak bulundurulmasının temini ve sonundan bilgi verilmesini ehemmiyetle arz ve rica ederim.”⁴⁶⁸

Olayların başladığı 6 Eylül 1955 günü bomba haberinin İstanbul valiliğine ulaşmasının ardından, Fahrettin Kerim Gökay tarafından Birinci Ordu Müfettişliği’ne alınacak önlemleri bildiren bir yazı gönderilmiştir. Yaşanacak olaylar öngörülerek vali Gökay tarafından kaleme alınan bildiri şu şekildedir:

“Birinci Ordu Müfettişliği’ne

Selanik’te Aziz Atatürk’ün ikametgahlarında bir bomba patladığı, aynı zamanda konsoloshanemize de tecavüzler vaki olduğu anlaşılmıştır.

Şehrimizdeki Rum müesseselerine de herhangi bir taarruzun vaki olması çok kuvvetli ihtimal dahilinde bulunduğundan Beyoğlu, Şişli, Beşiktaş muhitlerinde meydana gelecek hadiseleri önlemek için Harbiye’de dört tabur, Boğaz’ın Rumeli sahili için Yeniköy’de bir tabur, Fener Patrikhanesi için Rami Kışlası’nda üç tabur, Fatih ve Eminönü mıntıkları için Davutpaşa Kışlası’nda üç tabur, Sirkeci askeri sevkiyat mahallinde iki tabur, Kadıköy ve Üsküdar muhitleri için Selimiye Kışlası’nda üç tabur, ayrıca Anadolu sahili için Kuleli Askeri Lisesi’nde iki taburun, Emniyet Müdürü’nün talebi üzerine herhangi bir makamdan istizan veya emir almaya lüzum kalmadan her an harekete hazır bir vaziyette ve bütün kuvvetlerini istiap edecek tarzda bindirilmiş olarak bu akşam saat 20.00’den itibaren kuvve-i muntazıra halinde bulundurulmasını ve bu hazırlanacak kuvvetlerin telefon numaraları ile başlarında bulunacak salahiyyetli subayların isim ve soyadlarının acele bildirilmesini ehemmiyetle ve saygı ile rica ederim.”⁴⁶⁹

Görülüyor ki İstanbul valisi Gökay, meydana gelebilecek olayları öngörmüş, özellikle İstanbullu azınlıkların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde, gerekli önlemlerin alınmasını sağlamak amacıyla Birinci Ordu Müfettişliği’ne bildirimler göndermiştir.

Binlerce ev, işyeri, kilise ve mezarlıklara karşı saldırılar, yağma ve tahriplerin gerçekleştiği olaylar, 7 Eylül 1955 tarihinde sıkıyönetim ilan edilmesi⁴⁷⁰ ile bastırılabilmiştir. 6 Eylül Hadiselerinde *Zarar Görenlere Yardım Komitesi*’ne başvuran 4433 kişinin beyan ettikleri toplam zarar 69.578.744 liradır.⁴⁷¹ Olaylar sırasında 1004 ev, 4348 dükkan, 27 eczane ve laboratuvar, 21 fabrika, 110 lokanta ve

⁴⁶⁸ **6-7 Eylül Olayları Fotoğraflar-Belgeler Fahri Çoker Arşivi**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2005, s.252.

⁴⁶⁹ **a.e.**, s.255.

⁴⁷⁰ “Örfi İdare İlan Edildi”, **Milliyet**, 7 Eylül 1955, s.1.

⁴⁷¹ “6 Eylül Hadiselerindeki Zarar 69.578.744 Lira”, **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1955, s.1.

kahvehane, 73 kilise, 26 okul, 5 spor kulübü ve 2 mezarlık tahrip edilmişti. Olaylar sırasında 3 kişinin öldüğü ve 30 kişinin yaralandığı tespit edilmiştir.⁴⁷²

6-7 Eylül Olayları 16 Aralık 1955 tarihinde TBMM'ye taşınmış, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü olayların sorumlu olarak İstanbul valisi Gökay'ı gösteren şu konuşmayı yapmıştır:

“6/7 Eylül hadisesi karşısında İstanbul valisinin durumu da, dikkati çekecek mahiyettedir. 6/7 Eylül'ün İstanbul'da ilk göze çarpan mesulü İstanbul valisi ve ilk önce vazifesine nihayet verilecek zat da o olmalıydı. Bunun yapılmamasının sebebi tahlile muhtaçtır. Demek hükümet en büyük idare ve zabıta amiri ve icabında askeri kuvvetlere hakim olan valiye bir kusur atfetmiyor. Hatta valinin vakadan sonra istifa ettiği ve bunun kabul olunmadığı söyleniyordu. Bu husus son günlerde açıktan teyit edilmiştir. Şayialar bu halleri şu şekilde izah ediyor: Vali hadisenin tertibi zamanında itiraz etmiş, vahim neticelerin önlenemeyeceğini söylemiş, büyük askeri kuvvetleri daha 6 Eylül'den evvel istemiş, en nihayet kendisine Patrikhane gibi bir iki yerin muhafazası ile alakadar olması söylenmiştir. Bu vaziyette olan valiye, pek hatalı olan hükümet hesap sormaktan elbette çekinecektir.”⁴⁷³

Muhalefet lideri İnönü'nün eleştirileri üzerine Anadolu Ajansı'na bir açıklamada bulunan İstanbul valisi Gökay, olayların Menderes ve kendisi tarafından düzenlendiği ancak hazırlanan ölçünün aşıldığı yönündeki suçlamaların asılsız olduğunu⁴⁷⁴ belirtirken, olay günü yaşanan gelişmeleri şu sözleri ile bildirmiştir:

“Tanrının huzurunda vicdanımın sesi ile bu hususu umumi efkara açıklamayı bir vazife telakki ederim. Muhtelif vesilelerle hükümete verdiğim raporlarda da tebarüz ettirdiğim üzere 6/7 Eylül müessif hadiselerine takaddüm eden aylar ve haftalar içinde Yunan gazetelerinde vuku bulan şiddetli neşriyat dolayısıyla yaratılmış olan büyük heyecan bilhassa 28 Ağustos'ta Kıbrıs'ta Türklere katliam yapılacağı haberleri üzerine büsbütün gerilmiş olan umumi hissiyat ve efkarı dikkate alarak Kıbrıs'ta vuku bulacak ufak bir hadise karşısında vukuu muhtemel kültevi hadiseleri teşebbüs halinde dahi önlemek için 26 Ağustos'ta sivil ve asker kuvvetlere işarı ahire kadar daimi hazırlıklı bulunmaları hakkında yazılı emirler vermiş ve zabitanın izinlerini dahi kaldırmış idim.

Hadise günü öğle yemeğinde Devlet ve Hükümet Reislerimizle beraber idim. Saat 15'te Vilayet'e geldim. Saat 16'da Selanik'te Atatürk'ün evine ve Türk Konsolosluğu'na bomba atıldığı haberini öğrenince bunu müteakip İstanbul Ekspres gazetesinin ikinci

⁴⁷² Rıdvan Akar, “İki Yıllık Gecikme: 6-7 Eylül 1955”, **Toplumsal Tarih**, S.117, (Eylül 2003), s.92.

⁴⁷³ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: X, C.8, İçtima:2, İnikat:15, 16.XII.1955, s.270.

⁴⁷⁴ “6/7 Eylül Hadiseleri Hakkında İstanbul ve İzmir Valileri (A.A.)ya İzahatta Bulundu”, **Milliyet**, 19 Aralık 1955, s.1.

baskısını görünce Florya'da Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nde bulunan cumhur reisimizi ve başvekilimizi durumdan haberdar ettim. Gergin olan sınırlarda bu hadisenin yapacağı aksülameli düşünerek, çıkması muhtemel hadiseleri teemmül ederek evvelce alınan sivil ve askeri tedbirleri şümüllü olarak harekete geçirmeye hazır tutacağımı, bundan dolayı akşam kendilerini teşyie gelemeyeceğim için mazur görülmeğimi Başvekiliden rica ettim ve harekete geçtim.

Başvekilimiz bana verdiği kati direktifte her türlü tedbirleri almak hususunda verdiğim karar ve hareketin çok doğru olduğunu ve herhangi bir yerde en küçük topluluğa dahi müsaade edilmemesini ve görüldüğü takdirde derhal dağıtılmasını sarih olarak işaret ettiler. Bu noktayı böylece açıklamayı vazife bilirim.”⁴⁷⁵

Kiliseler Cemiyeti Başkanı Robert Tobias tarafından 28 Kasım 1955 tarihinde İstanbul valisi Fahrettin Kerim Gökay'a, 6 Eylül mağdurları için İstanbul'a yaptığı ziyaret sırasında kendilerine gösterilen yakın ilgiye teşekkür eden bir telgraf gönderilmiştir.⁴⁷⁶

6-7 Eylül 1955'te İstanbul'da yaşanan olaylardan dolayı vali Gökay hakkında soruşturma açılmış, Gökay'ın Türk Ceza Kanunu'nun 230 ve 240. maddelerine dayanılarak yargılanmasını talep eden dava dosyası, İçişleri Bakanlığı tarafından Danıştay'a sevk edilmiştir.⁴⁷⁷ Vali Gökay açılan soruşturma üzerine bir açıklamada bulunmuş, olayların kendisi tarafından öngörülerek birçok önlem alındığını şu sözleri ile açıklamıştır:

“Hadiseleri vaktinden evvel görmem ve gerekli tedbirleri almam hasebiyle takdir beklerken müfettişlerin bazı idari noktalardaki görüşleri bizim görüşlerimize uymadığı için evrakın Devlet Şurası'na gönderildiğini duymuş bulunuyorum. Devlet Şurasının bu mevzuu adaletin kuvvetli adesesini ile inceleyeceğine inandığım için gayet müsterihim. Memlekete hizmet etmiş olmanın vicdan huzuru içerisinde bu yoldaki çalışmalara devam diyorum. Hakikat her şeyin üstündedir.”⁴⁷⁸

Vali Gökay'ın *6-7 Eylül Olayları*'ndaki sorumluluğunu araştırmak üzere açılan soruşturma sonucunda Gökay hakkında bir suç unsuru bulunmayarak *men-i muhakeme* kararı verilmiştir.⁴⁷⁹ 27 Mayıs 1960 İhtilali sonrasında yürütülen ve tarihi Yassıada Duruşmaları olarak geçen yargılama sürecinde, 6-7 Eylül 1955 olaylarını içeren dava 21 Eylül 1960 - 5 Ocak 1961 tarihleri arasında görülmüştür. Yaklaşık 3,5

⁴⁷⁵ “İstanbul ve İzmir Valileri Ne Diyorlar?”, **Cumhuriyet**, 19 Aralık 1955, s.1-5.

⁴⁷⁶ Ek-4: **BCA**, 30.01.0.0/19.111.13, (28 Kasım 1955).

⁴⁷⁷ “Vali Hakkında Dava Açılması İsteniyor”, **Milliyet**, 30 Aralık 1955, s.1-7.

⁴⁷⁸ “Vali Açılan Tahkikat İçin Ne Diyor?”, **Cumhuriyet**, 31 Aralık 1955, s.1-7.

⁴⁷⁹ “Vali Hakkında Men'i Muhakeme Kararı Verildi”, **Cumhuriyet**, 29 Nisan 1956, s.1-3.

ay süren 6-7 Eylül Davası'nda aralarında Celal Bayar, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Fuat Köprülü ve dönemin İstanbul valisi ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın da bulunduğu 12 kişi sanık sıfatı ile yargılanmıştır.⁴⁸⁰ Duruşmalar sonrasında dönemin Başbakanı Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu altışar yıl, İzmir valisi Kemal Hadımlı da dört buçuk yıl hapse mahkum edilmişlerdir. Diğerleri beraat etmiş veya haklarında açılmış bulunan dava ortadan kalkmıştır.⁴⁸¹ Gökay hakkında açılan dava kalkmıştır.⁴⁸²

3.3.3. İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın Yurtdışı Gezileri

23 Nisan 1951 tarihinde Türk-Yunan Dostluk Cemiyeti tarafından 149 kişilik bir grup ile gerçekleştirilen Türkiye ziyareti⁴⁸³ sonrasında 1952 Şubat ayında Yunanistan Başbakan Yardımcısı Sofokles Venizelos bir Türkiye gezisi gerçekleştirmiştir. Venizelos, gezisi kapsamında İstanbul vali ve belediye başkanını da ziyaret etmiş, vali Gökay ile dostluk mesajları vermişlerdir.⁴⁸⁴ Atina Belediyesi'nden gelen davet üzerine de 28 Mart 1952 tarihinde İstanbul Belediyesi'ni temsilen bir heyet ile vali Gökay eşi ile birlikte Yunanistan'a hareket etmiştir.⁴⁸⁵ Yunanistan gezisi ile ilgili olarak yaptığı açıklamada Gökay heyecanını gizlememiş, iki ülke arasındaki yakınlıktan bahsederek şunları söylemiştir:

“Dost ve kardeş Yunanistan'a gidiyoruz. Tarih şehri Atina'nın davetlisi olmanın heyecanı içindeyiz. Tarih ve iklim iki memleketi en kuvvetli bağlarla birbirine kenetlemiştir. Biz fani insanlar tarihin abideleştirdiği bu dostluk havası içinde yarının mesut nesillerine gıpta ile bakıyoruz. Atinalılara İstanbul'un selam ve sevgilerini götürüyoruz.”⁴⁸⁶

31 Mart 1952'de Atina'ya ulaşan Fahrettin Kerim Gökay başkanlığındaki heyet, Türk ve Yunan bayrakları ile karşılanmışlar. Türk-Yunan dostluk Cemiyeti'nde verilen davete katılmışlardır.⁴⁸⁷ Vali Gökay 1 Nisan 1952'de olağanüstü bir oturum düzenleyen Atina Belediye Meclisi'ne davet edilmiş, burada

⁴⁸⁰ Demirer, **a.g.e.**, s.107-110.

⁴⁸¹ Akar, **a.g.m.**, s.93.

⁴⁸² Demirer, **a.g.e.**, s.341.

⁴⁸³ “Türk-Yunan Dostluğu Takviiye Muhtaçtır”, **Milliyet**, 25 Nisan 1951, s.2.

⁴⁸⁴ “Sofokles Venizelos'un Dünkü Temasları”, **Milliyet**, 5 Şubat 1952, s.7.

⁴⁸⁵ “Belediye Heyeti Dün Atina'ya Hareket Etti”, **Milliyet**, 29 Mart 1952, s.1-7.

⁴⁸⁶ “Belediye Heyeti Dün Atina'ya Hareket Etti”, s.1-7.

⁴⁸⁷ “Resimle Hadiseler”, **Milliyet**, 1 Nisan 1952, s.4.

Atina belediye başkanına tarihi şehirlerimizi ait bir fotoğraf albümü hediye etmiştir.⁴⁸⁸

Cumhuriyet gazetesindeki “*Bir Dakika*” isimli köşesinde sık sık Fahrettin Kerim Gökay’ı eleştiren Doğan Nadi, Atina seyahati sonrasında da Gökay ve beraberindeki heyete “*Boş Geldiniz!*” başlıklı yazısında şu sözlerle eleştirilerini yöneltmiştir:

“Sevsinler, belediye reisimiz ve maiyetindeki heyet Atina’ya gitmişler, üstelik pek çok da istifade etmişler. Hatta bir de rapor hazırlıyorlarmış. Atina güzel yerdir. Atinalı dostlarımız da iyi insanlardır. Bunlara şüphe yok. Yalnız bu *istifade* ve bu *rapor* kelimeleri biraz ayıp. Belediyeci olarak onların görgüsüzlükleri malum ama Türk olarak bizleri utandırmaya ne hakları var?”⁴⁸⁹

Vali ve belediye başkanı Gökay Yunanistan gezisine dair izlenimlerini, gördüğü olumlu yaklaşımdan dolayı duyduğu memnuniyeti ve Türk-Yunan ilişkilerine dair gelişmeleri açıklamıştır. Pire’ye vardıklarında resmi kuruluşların yanı sıra halkın ellerinde Türk bayrakları ile kendilerini karşılamaları ve gösterdikleri ilgiden bahseden Gökay, Yunanistan’da geçirdiği sürede misafirperverliğin en güzel örneklerine şahit olduğunu ve kendini evinde hissettiğini söylemiştir. Gökay açıklamalarına İstanbul’dan Yunanistan’a gönderilen Rum vatandaşlar hakkındaki şu sözleri ile devam etmiştir:

“30 sene önce yurdumuzdan ayrılanlar, o devirlerin acı hatıralarını unutmuşlardır. Bu eski vatandaşlar, memleketimizi bir sade tahassür ile anmakta ve Türk-Yunan milletlerinin kendi yuvalarında saadetlerini en samimi hislerle dilemektedirler. Türk topraklarını ziyaret etmeyi en mukaddes bir ibadet telakki ettiklerini söyleyen eski vatandaşlarımızın, bilhassa Atina ve Pire Belediye Reislerinin ve meclis üyelerinin, Atina Üniversitesi mensuplarının, resmi devlet adamlarının selamlarını ve kardeşlik ifade ve duygularını getirmekle müftehiriz.”⁴⁹⁰

Yunanistan gezisi izlenimlerini anlatırken Türk-Yunan dostluğunun gelişimine de değinen Gökay, Türk gençliği ve Yunan gençliği arasında kendisi tarafından taşınan dostluk mesajlarından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Açıklamalarına Yunanistan ile ilişkiler konusunda devam eden Gökay şu sözleri söylemiştir.

⁴⁸⁸ “Resimle Hadiseler”, **Milliyet**, 2 Nisan 1952, s.4.

⁴⁸⁹ “Boş Geldiniz!”, **Cumhuriyet**, 7 Nisan 1952, s.3.

⁴⁹⁰ “Vali Dün Atina’dan Döndü”, **Cumhuriyet**, 6 Nisan 1952, s.1-6.

“... Selanik ve Garbi Trakya’dan da davetler aldık. Artık Türk-Yunan kültürel, ekonomik ve turistik münasebetlerin tesisi yolundaki gayretler meyve vermeye başlamıştır.”⁴⁹¹

Fahrettin Kerim Gökay yurtdışı gezilerine Yunanistan’ın ardından Yugoslavya ile devam etmiştir. Gökay, Yugoslav Merkez Halk Komitesi ile Belgrat, Üsküp ve Zagreb Halk Komiteleri adına Belgrat belediye başkanının davetlisi olarak katıldığı gezisine 7 Ağustos 1952 günü başlamıştır.⁴⁹² Seyahati öncesinde yaptığı açıklamada heyecanını dile getiren Gökay, iki ülke arasındaki dostane ilişkiden söz ederek şunları söylemiştir:

“Belgrat, Zagreb, Üsküp şehirleri Halk Komiteleri adına Belgrat belediye başkanının davetlisi olarak Yugoslav Federal Halk Cumhuriyeti’ni ziyarete çıkarken hususi bir heyecan duyduğumu ifade etmek isterim. Atatürk’ün “*yurtta sulh dünyada sulh*” prensibini şuurlu bir siyaset ile takip eden Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, yukarıda işaret ettiğim samimi davette belirtilen işbirliği hislerine bütün varlığı ile iştirak etmektedir. Evvelki gün sayın Cumhurbaşkanımız ve Başkanımız veda için beni kabul ettikleri zaman davet namede memleketimiz hakkında izhar edilen samimi ve dost hislerden çok mütehassis olduklarını işaret buyurdular. İstiklal ve milli hudutlarını titizlikle ve kahramanca müdafaa eden cesur memlekete yapmakta olduğum ziyaretin büyük değerini bütün his ve şuur camiamda temerküz ettirerek yola çıkıyorum.”⁴⁹³

Gökay, Yugoslavya seyahati sırasında Mareşal Tito tarafından “Türkiye-Yugoslavya dostluğunun kurulmasında ilk temsilci” olarak selamlanmış⁴⁹⁴ ve öğle yemeğine kabul etmiştir.⁴⁹⁵ İki saat süren bu görüşme Yugoslav basınında da geniş bir yer almıştır.⁴⁹⁶ Vali Gökay seyahat dönüşünde yaptığı açıklamada Mareşal Tito’dan “Bugünün büyük devlet adamlarında biri, insanlar arasında işbirliği prensibini temsil eden Türk dostu mütakâmil bir devlet adamı” olarak bahsetmiştir.⁴⁹⁷

Yugoslavya’da bulunduğu sürede Yugoslav radyosunda bir konuşma yapan Gökay, iki ülke arasındaki tarihi bağdan söz etmiş ve bu bağın barışın sağlanmasındaki önemini vurgulayarak şunları söylemiştir:

⁴⁹¹ “Vali Dün Atina’dan Döndü”, s.6.

⁴⁹² “Vali Dün Belgrat’a Gitti”, **Cumhuriyet**, 8 Ağustos 1952, s.1-4.; “Fahrettin Kerim Gökay Yugoslavya’ya Gitti”, **Milliyet**, 8 Ağustos 1952, s.1-7.

⁴⁹³ “Vali Dün Belgrat’a Gitti”, s.1-4.

⁴⁹⁴ **BCA**, 30.01.0.0/111.703.3, [t.y.].

⁴⁹⁵ “Mareşal Tito Türkiye ile İşbirliğini Elzem Görüyor”, **Cumhuriyet**, 14 Ağustos 1952, s.1-3.

⁴⁹⁶ “Vali Gökay Saraybosna’ya Hareket Etti”, **Cumhuriyet**, 16 Ağustos 1952, s.7.

⁴⁹⁷ “Vali Gökay Dün Gece Yugoslavya’dan Döndü”, **Cumhuriyet**, 18 Ağustos 1952, s.1-7.

“Burada geçirdiğimiz günler içinde karşılaştığımız sıcak kabul ve karşılıklı sevgi havası içinde gelişen dostluğumuz Yugoslavya’da memleketimize karşı duyulan esaslı muhabbetin canlı bir ifadesi olmaktadır. Tarihi münasebetlerin zenginliği milletleri birbirine yaklaştırır. Tarih huzurunda acı ve tatlı hatıralarla birbirine bağlı olan münasebetimiz bugün tarih önünde insanlık ve dünya barışı için müşterek bir ideal uğrunda aynı hedefin imanlı kararlı yolcusudurlar. Memleketlerinin istiklalleri uğrunda kanlarını seve seve dökmelerini bilen bu iki milletin müşterek tarihleri barışın garantisi yolunda birleşmiştir. Kültürel, ekonomik, sosyal sahalarda her iki taraf şahsiyetlerinin yakın temasları işbirliği zihniyetini kuvvetlendirecektir.”⁴⁹⁸

Belgrat’tan ayrılırken gazetecilere yaptığı açıklamada yaptığı ziyaretin iki ülke arasındaki mevcut bağın bir kat daha arttırılmasını sağlayacağını belirtmiştir.⁴⁹⁹ On bir gün süren Yugoslavya seyahatinden 17 Ağustos 1952 günü dönen Fahrettin Kerim Gökay yaptığı açıklamada Yugoslavya’da kendilerine gösterilen yakınlığı vurgulamış, temaslarını kısaca anlatmış ve iki ülke arasında gelişmekte olan ilişkilerden de bahsederek şunları söylemiştir:

“Yugoslavya seyahatim 11 gün sürdü. Yugoslavya’nın Karadağ Cumhuriyeti müstesna beş cumhuriyetini ziyaret ettim. Ziyaretlerim sırasında Yugoslav dostlarımızın çok sıcak misafirperverliklerini doya doya hissettim. Yugoslavların bizlere gösterdiği yakınlığı aziz toprağımıza ayak bastığımız şu anda efkâra duyurmakla zevk duymaktayım. Orada devlet şahsiyetleri, ilim ve fikir adamları ile temaslarda bulunduk. Tarih, anane ve dil bakımından çok yakın bağlı olan iki memleket arasında realitenin yarattığı bir yepyeni devir başlıyor. Dünyanın bu bölgesinde barışın garantisi olarak vasıflandırılan bu samimi münasebetin gelişmesi için kültürel ve ekonomik sahalarda sıkı bir iş birliği yapılması arzu edilmektedir.

Spor temasları ile başlayan münasebetlerimiz inkişaf etmektedir. Şehir Tiyatromuz bu mevsim Üsküp’ü ziyaret edecektir. Folklor ekiplerimiz Yugoslavya’ya gideceklerdir. Yugoslavya’nın büyük şehirlerinin Belediye Reisleri Ekim ayında İstanbul’u ziyaret edeceklerdir. Yugoslavya’da dikkatimi çeken bir nokta da tarihe ve tarihi eserlere karşı duyulan hürmettir. Osmanlı İmparatorluğundan kalan eserler devletçe himaye altına almış olup, bugüne kadar muhafaza edilmiştir. Üsküp’te Türk azınlığı için bir mektep yapılmıştır. Ve bir tiyatro binası inşa edilmektedir.

Yugoslavya’da hummalı bir kalkınma faaliyeti vardır.”⁵⁰⁰

⁴⁹⁸ “Vali Gökay Saraybosna’ya Hareket Etti”, s.7.

⁴⁹⁹ **BCA**, 30.01.0.0/111.703.3, [t.y.].

⁵⁰⁰ “Vali Gökay Dün Gece Yugoslavya’dan Döndü”, s.1-7.; “Vali Gökay Dün Belgrat’tan Döndü”, **Milliyet**, 18 Ağustos 1952, s.1-7.

Yugoslavya seyahati sırasında hayat pahalılığı konusunda da incelemelerde bulunmuş olan vali Gökay, özellikle domates fiyatlarını dikkatle incelediğini belirterek “Giyecek çok pahalı, et biraz ucuz. Sebzeler bilhassa domates bizdeki fiyata satılmaktadır”⁵⁰¹ açıklamasında bulunmuştur.

İstanbul’a dönmesinin ardından Başbakan Adnan Menderes’e Yugoslavya seyahatinde edindiği izlenimlere dair kapsamlı bir rapor sunmuş olan Fahrettin Kerim Gökay, raporunda Yugoslavya-Türkiye ve Yugoslavya-Rusya ilişkilerinin dışında, Yugoslavya’nın ekonomik ve askeri yapılarına dair açıklama ve tespitlerde bulunmuştur.⁵⁰²

İstanbul vali ve belediye başkanı Gökay, resmi olarak gerçekleştirdiği Yunanistan ve Yugoslavya gezilerinin ardından yıllık izni dahilinde bir ay süreyle Brüksel seyahatinde bulunmuştur. Gökay seyahati öncesinde yaptığı açıklamada; uluslararası bilim dünyası ile ilişkisini kesmemek için hükümetten bir ay süre ile izin aldığını, bu süre içinde bilimsel toplantılara katıldıktan sonra İstanbul’a faydalı olabilmek için Fransa, Almanya ve İsviçre’de yeni imar hareketleri ve belediyeçilik uygulamaları hakkında incelemelerde bulunacağını söylemiştir.⁵⁰³

Bir ay süresince Avrupa’da bulunan Gökay, iyi intibalarla dönmüş olduğu seyahatini üç amaçla gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Gökay bu amaçlardan birincisini uluslararası alandaki bilim çevresinden dostları ile bir araya gelmek, ikincisini büyük Avrupa şehirlerindeki yeni belediye hareketlerini vali ve belediye başkanı gözü ile incelemek ve üçüncüsünü de olanaklı olduğu ölçüde dinlenmek olarak açıklamıştır.⁵⁰⁴

Avrupa seyahati sonrasında yaptığı açıklamada hayat pahalılığı üzerinde duran vali Gökay, İstanbul’da fiyatların diğer ülkelere oranla düşük olduğunu söylemiştir. Avrupa’da şehir sorunları ile ilgili gözlemlerde bulunan Gökay konu ile ilgili şunları söylemiştir:

“Seyahatim sırasında edindiğim bir intiba üzerinde durmak isterim ne bir müdafaa ve ne de propaganda için söylüyorum. Gezdiğim yerlerin içersinde en ucuz şehir İstanbul’dur. Bu, fiyatları aynı seviyede bırakacağım demek değildir. Bütün kuvvetimizle İstanbul’daki fiyatları ucuzlatmaya ve bilhassa dar gelirlili vatandaşların geçimini ve hayatını daha kolaylaştırmaya çalışacağız. Bu hususta çareler düşünüyoruz. Çöp ve mesken meselesini de

⁵⁰¹ “Vali Gökay Dün Gece Yugoslavya’dan Döndü”, s.1-7.

⁵⁰² **BCA**, 30.01.0.0/111.703.3, [t.y.].

⁵⁰³ “Gökay Bugün Brüksel’e Gidiyor”, **Cumhuriyet**, 20 Ağustos 1952, s.1.

⁵⁰⁴ “Avrupa’da Hayat Bize Nispetle Çok Pahalı”, **Milliyet**, 23 Eylül 1952, s.1-7.

yakından tetkik ettim. Çöpler birçok yerlerde yakılarak buharından istifade ediliyor veya gübre olarak kullanılıyor. Şehrimiz için bundan hangisinin faydalı olduğunu alakalılara tetkik ettirdikten sonra bu seneki bütçe için Şehir Meclisi'ne tetkikte bulunacağım.”⁵⁰⁵

1953 yılı Şubat ayında vali ve belediye başkanı Gökay *Milletlerarası İstişari Komitesi*'nin Münih'teki toplantısına katılmak ve diğer ülkelerdeki göçmen sorunları hakkında incelemeler yapmak üzere bir yurtdışı gezisinde bulunmuştur.⁵⁰⁶ Seyahati öncesinde bir açıklamada bulunarak katılacağı etkinlikleri anlatan Gökay, uluslararası alandaki sorunların çözümünde Türkiye'nin oynamış olduğu önemli rolü vurgulayarak şunları söylemiştir:

“Tanrıya şükrederim ki milletlerarası muhtelif meselelerin hallinde bugün memleketimiz ilk safhada yer almış bulunmaktadır. Dünyanın bugünkü şartları içinde göçmen ve mülteci mevzuları gibi en ehemmiyetli bir temayı kendisine çalışma sahası olarak alan Birleşmiş Milletler mesaisinde ehemmiyetle yer tutan bu mevzuu inceleyen *Milletlerarası İstişari Komitesi*'nin Münih'teki çalışmalarına iştirak edeceğim. Bu teşkilatın üç sene müddetle başkanlığı bizdedir. Bunun da şerefi memleketimize aittir. Bu fırsattan istifade ederek diğer memleketlerdeki mülteci işleri hakkında tetkiklerde bulunacağım. Paris'ten geçerken önümüzdeki Eylül içinde şehrimizde toplanacak olan *Milletlerarası İdari İlimler Kongresi* Başkanı ve Umumi Katibi ile görüşeceğim. İsviçre'de Montrö'de *Dünya İçki Aleyhtarları İttihadı İdare Heyeti* içtimasında bulunduktan sonra memleketimize döneceğim.”⁵⁰⁷

Fahrettin Kerim Gökay, Avrupa'da bulunduğu on gün boyunca uluslar arası üç kuruluşun çeşitli toplantılarına - Avrupa Muhacir ve Mülteci Meselelerini Etüt Birliği'nin Milletlerarası İstişari Komiteleri toplantısı, Milletlerarası İdari İlimler Kongresi hazırlık toplantısı, Milletlerarası Anti-Alkolizm Birliği'nin idare heyeti toplantısı - katılmıştır.⁵⁰⁸ Fransa ve Almanya'da şehircilik konusunda özellikle de inşaat işlerine dair incelemelerde bulunan Gökay, pahalılık konusunda da gözlemlerde bulunmuş, konu ile ilgili olarak “Avrupa'nın bazı mntıklarında gıda ucuzlaması göze çarpıyor. İsviçre'de tereyağı, yumurta ucuzdur. Fakat umumiyetle et pahalıdır” tespitinde bulunmuştur.⁵⁰⁹

⁵⁰⁵ “Vali Dün Seyahatten Döndü”, **Cumhuriyet**, 23 Eylül 1952, s.1-5.

⁵⁰⁶ “Vali Dün Paris'e Hareket Etti”, **Cumhuriyet**, 15 Şubat 1953, s.1-5.

⁵⁰⁷ “Vali Dün Paris'e Hareket Etti”, s.1-5. ; “Vali F. Kerim Gökay Dün Sabah Paris'e Gitti”, **Milliyet**, 15 Şubat 1953, s.2.

⁵⁰⁸ “Gökay Seyahat İntibalarını Anlattı”, **Cumhuriyet**, 28 Şubat 1953, s.1-7.

⁵⁰⁹ “Gökay Seyahat İntibalarını Anlattı”, s.1-7.

Gökay on günlük Avrupa seyahati sonrasında da eleştirilerin hedefi olmaktan kaçamamış, Cumhuriyet gazetesinde Doğan Nadi tarafından “*Ord. Prof. Göçmen*” başlıklı yazıda şu sözlerle eleştirilmiştir:

“Sevimli küçüğümüz F.K.G. Avrupa seyahatinden döndü, geldi. Hoş geldi fakat galiba pek sefalar getirmedi. Çünkü Münih, Zürih filan gibi onun gittiği yerlerden bir kısmına ben de uğradım. Her yerde belediye işleri berbat bir haldeydi. Anlaşılan bizimki ibret almaya değil, ibret vermeye gidiyor. Zaten konferanslarından da belli. Korkarım Üstat güzelim Avrupa şehirlerini de, hele birkaç seyahat daha, İstanbul’a çevirecek.”⁵¹⁰

Avrupa seyahatinden kısa bir süre sonra İstanbul vali ve belediye başkanı Gökay, Amerika’nın New York, Washington, Philadelphia ve Dallas şehirleri belediyeleri tarafından bir davet almıştır.⁵¹¹ Bu davet üzerine Gökay, şehircilik konularında incelemelerde bulunmak üzere 5 Nisan 1953’de ABD’ye hareket etmiştir.⁵¹²

Fahrettin Kerim Gökay’a Amerika’dan gelen davet sonrasında vali ve belediye başkanının yurtdışı gezilerini daha önce de eleştirmiş olan Doğan Nadi “*Küçücük Fıçıkcık*” başlıklı yazısını kaleme alarak, vali’nin sık sık yurtdışında bulunmasını şu sözlerle eleştirmiştir:

“Çocukluğumuzda sorarlardı: Çat orada çat burada. Nedir o bil bakayım? Düşünür düşünür bulamazdık. Sonra dahiyane cevabı söylerlerdi: Süpürge. Şimdi aynı suali gene soruyorlar, fakat bu sefer cevabını düşünmeden buluyoruz: İstanbul valisi. Nedir bu böyle canım? Bizim F.K.G. maşallah Yunanistan demiyor, Fransa demiyor, Yugoslavya, Almanya derken Mısır, biraz sonra Amerika, illallah... Gittiği yerlere ders veriyor desem, onların medeni hali malum. Ders alıp geliyor desem, bizim şehrin hali malum. Bir tekerleme daha akla geliyor: Sakın *ne sihirdir ne keramet* usulü olmasın!”⁵¹³

7 Nisan 1953 tarihinde ABD’ye ulaşan İstanbul vali ve belediye başkanı, burada gazetecilere yaptığı açıklamada seyahatinden duyduğu heyecanı ve seyahatinin mahiyetini şu sözleri ile anlatmıştır:

“Hayatımda çok seyahat ettim fakat Birleşik Amerika’ya yaptığım bu ilk ziyaret beni çocuk gibi sevindirmektedir. Gençliğimden beri Yeni Dünya hakkında birçok şeyler işittim ve okudum. Şimdi bu alem hakkında bir şeyler öğrenmek ve

⁵¹⁰ “Ord. Prof. Göçmen”, **Cumhuriyet**, 28 Şubat 1953, s.3.

⁵¹¹ “Vali Amerika’ya Davet Edildi”, **Cumhuriyet**, 4 Mart 1953, s.3.

⁵¹² “Vali Bugün Gidiyor”, **Milliyet**, 5 Nisan 1953, s.2.

⁵¹³ “Küçücük Fıçıkcık”, **Cumhuriyet**, 10 Mart 1953, s.3.

memleketinizi görmek fırsatına kavuştum. Harpten beri Türkiye ve Birleşik Amerika arasındaki dostane münasebetler gittikçe sıklaşmıştır. Şimdi birbirimizi çok daha iyi tanıyıp anlamaktayız. Kore’de Türk ve Amerikan kanı birlikte akıtılmış, askerlerimiz yan yana yaşamış ve omuz omuza insanlık ideali uğrunda çarpışmışlardır.”⁵¹⁴

Fahrettin Kerim Gökay, seyahati sırasında ABD Başkanı Eisenhower ile bir görüşmede bulunmuştur.⁵¹⁵ Ardından Senatör Knowland ile görüşen Gökay, dünya barışının korunması için Amerika’nın ne gibi fedakarlıklarda bulunduğu nun her Türk tarafından iyi şekilde bilindiğini söylemiştir. Senatör ise bütün bağımsız devletlerin yazgılarının birbirine yakından bağlı olduğunu belirterek “Türkiye kendi halkını korumaya çalışmakla bütün hür dünyanın da korunmasına yardım etmektedir. Amerika’nın hürriyeti de hür bir Türkiye’ye dayanmaktadır” açıklamasında bulunmuştur.⁵¹⁶

ABD’de bulunduğu sırada Waldorf Oteli’nde bir basın toplantısı⁵¹⁷ düzenleyen Gökay, Sovyet Rusya’yı *Demir Perde*’yi kaldırarak barışın sağlanması konusundaki girişimlerinin samimiyetini kanıtlamaya davet etmiş ve şu açıklamada bulunmuştur:

“Bırakınız aydınlığa kavuşsunlar. Sulh yolunda samimi olduklarını bizlere inandırınlar. Dünya sulhu siyaset pazarında alınıp verilecek bir mal değildir ve pazarlığa gelen bir meta olamaz.”⁵¹⁸

İstanbul vali ve belediye başkanı Gökay, Türkiye’ye dönüşü öncesinde yaptığı basın toplantısında Amerika’yı psikiyatri bakımından tahlil edecek “hem kalbi hem de mantığı ile” yazacağı bir kitabın haberini vermiştir. Gökay, ABD’yi iki cepheden etüt etmek-“Akliyeciler olarak teknik kullanmanın halk üzerindeki tesirlerini etüt etmek, idareci olarak da büyük şehirlerin idaresi hususunda Amerika’da kullanılan usulleri öğrenmek”-amacıyla ziyaret ettiğini belirtmiştir.⁵¹⁹ Gökay, Amerika hakkındaki izlenimlerini kısaca “Bu kadar muhtelif ırk, kültür ve dini akidelere mensup kimselerin bu derece ahenkli bir işbirliği zihniyeti altında çalışabilmeleri beni hayran bıraktı. Demokrasinin refahı bakımından Amerika muhakkak ki bugün mevcut en muazzam kuvvettir” sözleri ile açıklamıştır.⁵²⁰

⁵¹⁴ “Vali Profesör Gökay Amerika’da”, **Cumhuriyet**, 8 Nisan 1953, s.6.; “Vali Gökay Amerika’da”, **Milliyet**, 8 Nisan 1953, s.1-7.

⁵¹⁵ “Eisenhower Gökay’ı Beyaz Saray’da Kabul Etti”, **Milliyet**, 11 Nisan 1953, s.1-7.

⁵¹⁶ “Eisenhower Gökay’ı Beyaz Saray’da Kabul Etti”, s.1-7.

⁵¹⁷ “Vali Gökay’ın New York’ta Demeci”, **Cumhuriyet**, 18 Nisan 1953, s.3.; “Gökay Rusları İspata Davet Etti”, **Milliyet**, 18 Nisan 1953, s.7.

⁵¹⁸ “Vali Gökay’ın New York’ta Demeci”, s.3.

⁵¹⁹ “Gökay Amerika Hakkında Bir Kitap Yazacak”, **Cumhuriyet**, 11 Mayıs 1953, s.3.

⁵²⁰ “Gökay Amerika Hakkında Bir Kitap Yazacak”, s.3.

Gökay ABD’de bulunduğu sırada *Amerikan Tıp Kongresi*’nin Los Angeles’ta düzenlediği *Akliye Kongresi*’ne katılmış ve bir bildiri sunmuştur. Büyük ilgi uyandıran bildirisi sonrasında kendisine niçin idari hayata geçtiğine dair bir soru yöneltilmiş olan vali Gökay; elinden gelen bütün hizmetlerin memleket ve millete yöneltilmesinin doğal olduğunu, bu arzu ve davetle yeni görevini kabul etmiş olduğunu ve tıp dünyası ile ilişkisini kesmediğini söylemiştir.⁵²¹

12 Mayıs 1953 tarihinde ABD gezisinden dönen Gökay, ilk açıklamasında “Bu bir aylık seyahatimin memleketimiz için çok faydalı neticeler sağladığımı bilhassa belirtmek isterim. Kafamda, defterimde ve gönlümdeki notlar bu hususta soracağınız her suali cevaplandıracaktır” sözleri ile seyahatinden edindiği memnuniyeti dile getirmiştir.⁵²²

13 Mayıs 1953’te Vilayet’te bir basın toplantısı düzenleyen vali Gökay, Amerika seyahati hakkındaki izlenimlerini şu sözleri ile anlatmıştır:

“Gördüğümüz heyecanlı kabul ve misafirperverliği şahsım için değil, memleketimiz için gösterilen sevginin bir sembolü olarak kabul ve telakki ediyorum. Oradaki naçiz hizmetlerimizin memleket hesabına yapılmış hayırlı hizmetler olduğuna kaniim. Her kaldığım otelde kapıya Türk Bayrağı asıldı. Amerikan basını her gittiğim yerde Türkiye’den, Türk milletinden bahseden sitayişkar makaleler neşretti. Bu bir aylık seyahatimde mesken, yol, su ve çöp imhası, liman trafik mevzularında tetkiklerde buldum. 77 davette 77 konuşma yaptım. Bu konuşmalarında memleketimiz hakkında sorulan yüzlerce suali cevaplandırarak kafalarındaki yanlış düşüncelerini giderdim. Bu suretle Amerika’da memleketimiz hakkında müspet bir hava yaratmış olduk. Şunu bilhassa tebarüz ettirmek isterim Amerikan basını memleketimizde vuku bulan her olayı büyük bir hassasiyetle takip ediyorlar. Bu itibarla gerek Amerikan basını ve gerek Amerikan milleti, Türk milletine karşı büyük bir sevgi ve yakınlık duymaktadır.”⁵²³

ABD seyahati sonrasında yaptığı basın toplantısında bundan sonra bir yere gitmeyeceğini, hatta davet edildiği *Viyana Belediyeler Kongresi*’ne bile katılmayacağını⁵²⁴ açıklayan Gökay, *Avrupa Göçmen ve Mülteci Meselelerini İnceleme Birliği*’nin kongresine *Başkan* sıfatı ile katılmak üzere 25 Eylül 1953 tarihinde Strazburg’a gitmiştir. Disiplinli kişiliği ile tanınan Gökay, yolculuğu öncesinde “Yarın hareket saatim olan saat iş vaktine rastladığından memur

⁵²¹ “Vali ve Belediye Reisi Gökay Yarın Geliyor”, **Milliyet**, 11 Mayıs 1953, s.2.

⁵²² “Vali Gökay Amerika’dan Avdet Etti”, **Milliyet**, 13 Mayıs 1953, 1-7.

⁵²³ “Vali Amerika’daki Tetkiklerini Anlattı”, **Cumhuriyet**, 14 Mayıs 1953, s.1-6.; “Vali Dün Bir Basın Toplantısı Yaptı”, **Milliyet**, 14 Mayıs 1953, s.2.

⁵²⁴ “Vali Amerika’daki Tetkiklerini Anlattı”, s.1-6.

arkadaşlarım vazifelerinden ayrılarak beni teşyie gelmesinler. Hareket saatimde onların işleri başında bulunmaları benim için en iyi bir uğurlamadır” açıklamasında bulunmuştur.⁵²⁵ 4 Ekim 1953 tarihinde Türkiye’ye dönen Gökay yaptığı açıklamada; katılmış olduğu kongrenin nitelikleri, çalışma usulü ve göçmen sorunlarına dair çözüm arayışları hakkında bilgi vermiştir.⁵²⁶ Gökay, Türkiye’de göçmenler hakkında yapılan çalışmalara dair “Şunu iftiharla söyleyebilirim ki salahiyyetli dünya bilginleri kongrede Türkiye’nin muhacirleri yerleştirme ve onların sağlıklarını koruma yolunda aldığı tedbirlerden takdirle bahsettiler” değerlendirmesinde bulunmuştur.⁵²⁷

1954 yılı Kasım ayında Irak’a giden Türk heyetinde yer alan Fahrettin Kerim Gökay, burada bir konferans vermiştir.⁵²⁸ 1956 yılına gelindiğinde ise Gökay bir haftalık Paris gezisinde bulunmuştur.⁵²⁹

7 Ocak 1957 tarihinde Roma seyahatine⁵³⁰ çıkan Fahrettin Kerim Gökay, 8 Ocak 1957’de Papa XII. Pius tarafından kabul edilmiştir. Görüşme sonrasında bir Vatikan sözcüsü tarafından yapılan açıklamada “Papa yüklü kabul programına rağmen Gökay’ı derhal kabul etmek sureti ile beynelmilel şöhret sahibi bir Türk’e büyük yakınlık ve samimiyet göstermiştir”⁵³¹ sözlerine yer verilerek, görüşmeden edinilen memnun edici izlenim vurgulanmıştır. Gökay’ın Papa ile görüşmesi sırasında sarf ettiği “Artık salıp ve hilal mücadelesi yok, Allahsızlarla Allah’ı tanıyanların mücadelesi vardır” sözleri bu görüşmeden aylar sonra dahi Gökay’ın İsviçre’de katıldığı uluslararası konferanslar sebebiyle yeniden etkisini göstererek İtalyan basınında yer bulmuştur.⁵³²

Roma’nın ardından Floransa’ya geçen Gökay, burada 10 Ocak 1957 tarihinde “*Lieux de Genève Milletlerarası Komitesi*” tarafından düzenlenen Milletlerarası Sivilleri Koruma konulu *Floransa Konferansı*’na katılmıştır, Konferans’ta İstanbul’da sivil halkın korunmasına yönelik alınan önlemleri içeren bir rapor sunmuş olan⁵³³ Gökay, topyekûn savaşın kaldırılmasına dair bir teklifte bulunmuştur.⁵³⁴ Vali Gökay Konferans’ta ayrıca sanat eserlerinin korunması

⁵²⁵ “Vali Bu Sabah Uçakla Strazburg’a Gidiyor”, **Cumhuriyet**, 25 Eylül 1953, s.2.

⁵²⁶ “Vali Prof. Gökay Dün Strazburg’dan Döndü”, **Cumhuriyet**, 5 Ekim 1953, s.2.

⁵²⁷ “Vali Gökay Fransa’dan Dün Döndü”, **Milliyet**, 5 Ekim 1953, s.1-7.

⁵²⁸ “Türk Heyetinin Irak’taki Ziyaretleri”, **Milliyet**, 24 Kasım 1953, s.3.

⁵²⁹ “Gökay Paris’ten Döndü”, **Cumhuriyet**, 28 Nisan, 1956, s.1-5.

⁵³⁰ “Prof. Gökay Roma’ya Gitti”, **Milliyet**, 8 Ocak 1957, s.1.

⁵³¹ “Papa Dün İstanbul Valisi’ni Kabul Etti”, **Cumhuriyet**, 9 Ocak 1957, s.1-3.

⁵³² “Gökay İtalya’da Takdir Topluyor”, **Cumhuriyet**, 29 Temmuz 1957, s.1-5.

⁵³³ **BCA**, 30.01.0.0/116.734.40, [t.y.].

⁵³⁴ “Gökay Floransa’da Harbin Topyekûn Kaldırılmasını İstedi”, **Cumhuriyet**, 18 Ocak 1957, s.1-5.

konusunda tarihi eserlere sahip şehirlerin tarafsız bölgeler ilan edilmelerini ve tarihi eserlerle ilgili uluslararası bir sigorta sisteminin oluşturulmasını önermiştir.⁵³⁵ Gökay Konferans sonrasında yaptığı açıklamada sivil halkın korunması ve bir daha yerine getirilemeyecek olan tarihi eserlerin korunması konusunda Floransa Konferansı'nda alınan kararların önemli bir nitelik taşıdığını belirtmiştir.⁵³⁶ Floransa belediye başkanı Georgio la Pira tarafından Gökay'a gönderilen telgrafta konferansa katılımı ile dünya barışı ve medeniyetine yaptığı katkılardan dolayı kendisine övgüler sunulmuştur.⁵³⁷

16 Haziran 1957 tarihinde "1 Temmuz tarihinden itibaren izinliyim ve bazılarının reisi, bazılarının da davetlisi bulunduğum Avrupa'da yapılacak kongreleri takip edeceğim"⁵³⁸ açıklamasında bulunmuş olan Gökay, konu hakkında daha detaylı olarak ise, 23 Haziran 1957 günü Büyükdere Meyve Fidanlığı'ndaki basın toplantısında şu açıklamayı yapmıştır:

"Avrupa'daki seyahatim üç ay kadar sürecektir. Bir müddet istirahat edeceğim. Sonra milletlerarası kongrelerde bulunacağım. Bu, fazla bir istirahat müddeti değildir. Sekiz senelik bir çalışmadan sonra üç ay istirahat insan hakları icabındandır. Görmüyor musunuz gemileri bile ara sıra kızağa çekerler."⁵³⁹

5 Temmuz 1957'de yıllık iznini kullanmak için İstanbul'dan ayrılan⁵⁴⁰ Fahrettin Kerim Gökay yaptığı açıklamada seyahatinin rotasını "Evvela Cenevre'ye gideceğim, oradan Zürih'e geçeceğim. Freiburg'da kalafata gireceğim" sözleri ile anlatmıştır.⁵⁴¹ Gökay'ın üç aylık Avrupa seyahati boyunca, İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı görevlerinden ayrılacağı yönünde tartışmalar meydana gelmiştir. Bu söylentilerin de etkisi ile İstanbullular tarafından büyük bir coşkuyla karşılanan⁵⁴² Gökay, 23 Eylül 1957 tarihinde İstanbul vali ve belediye başkanı olarak yaptığı son seyahatinden dönmüştür.

Fahrettin Kerim Gökay İstanbul valisi ve belediye başkanı olarak Yunanistan, Yugoslavya, Fransa, Almanya, İsviçre, İtalya, ABD ve Irak'a -Avrupa ülkeleri birden çok defalar olmak üzere- ziyaretlerde bulunmuştur. Bunlardan Yunanistan, Fransa,

⁵³⁵ **BCA**, 30.01.0.0/116.734.40, [t.y.].

⁵³⁶ "Gökay Floransa'da Harbin Topyekûn Kaldırılmasını İstedi", s.1-5.

⁵³⁷ **BCA**, 30.01.0.0/116.734.20, sayı: 3-246, (2 Şubat 1957).

⁵³⁸ "Vali Yıllık İznini Aldı", **Cumhuriyet**, 17 Haziran 1957, s.1.

⁵³⁹ "Vali Gökay 3 Ay İstirahat Edecek", **Cumhuriyet**, 23 Haziran 1957, s.1-5.

⁵⁴⁰ "Vali Bugün Gidiyor", **Milliyet**, 5 Temmuz 1957, s.3.

⁵⁴¹ "Prof. Gökay Dün Ankara Vapuru ile Hareket Etti", **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1957, s.1-5.

⁵⁴² "Gökay Geldi ve 'İstifa Etmedim, İstifayı Düşünmüyorum' Dedi", **Cumhuriyet**, 24 Eylül 1957, s.1-5.; "Vali Adaylığını Koymayacağını Bildirdi", **Milliyet**, 24 Eylül 1957, s.1-5.

Yugoslavya ve ABD gezileri resmi nitelikte olup, diğerleri Gökay'ın üyesi ya da Türkiye temsilcisi bulunduğu kuruluşların toplantılarına katılma amaçlıdır. Gökay bulunduğu yurtdışı gezilerinde önemli devlet başkanları ve Papa gibi din adamları tarafından kabul edilerek, sonrasında kendisinden övgü ile söz ettirmiştir.

3.3.4. Birleşik İdarenin Sonu: İstanbul'da Belediye ve Vilayetin Ayrılması

İstanbul'da vilayet ve belediyenin ayrılması ve belediye başkanının Şehir Meclisi tarafından seçilmesi hakkındaki tartışmalar Fahrettin Kerim Gökay'ın göreve geldiği günden itibaren sürmüştü ve görev süresi boyunca en tartışmalı konu olmuştur. İstanbul'da müşterek idarenin kaldırılması ile ilgili olarak İçişleri Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu yaptığı açıklamada, durumun en uygun hale getirilerek sonuçlandırılacağını belirterek şu sözleri sarf etmiştir:

“İstanbul vilayet ve belediyesinin ayrılışı etrafında yapılan çalışmalar devam etmektedir. Yalnız bu kanunun ele alınmasına bugüne kadar vakit bulunamamıştır. Senelerden beri idari makamlarda çalıştığım için İstanbul Belediyesi ile Vilayetin ayrı ve birleşik bulunduğu devirlerin de tatbikat bakımından tezahürlerini yakından görmüş bulunuyorum. Onun için tatbikatın icaplarını düşünerek daha rahat çalışılması için gerekli formülleri bulmamız gerekmektedir.”⁵⁴³

3 Eylül 1950 tarihli belediye seçimleri öncesinde propagandalar kapsamında Başbakan yardımcısı Samet Ağaoğlu gerçekleştirdiği basın toplantısında İstanbul seçmenine vilayet ve belediyenin ayrılacağına dair bir açıklamada bulunarak şu sözleri söylemiştir:

“İlk prensibimiz... belediye ve vilayeti birbirinden ayırmaktır. Bu iş yapılarak hakiki bir belediye kurulduktan sonradır ki, büyük şehrimizin dertleri ve ihtiyaçlarını gidermek mümkün olacaktır.”⁵⁴⁴

Belediye seçimleri sonrasında da konunun sıkça gündeme gelişi ve bir kanun maddesi haline getirileceğine yönelik açıklamalar üzerine Cumhuriyet gazetesi 13 Ekim 1950 tarihli başmakalesini bu konuya ayırmış, belediye ve vilayetin ayrılmasının gerekli şartlar sağlandıktan sonra olumlu sonuç vereceği şu sözlerle dile getirilmiştir:

⁵⁴³ “Belediye ve Vilayetin Ayrılması İşi”, *Milliyet*, 11 Temmuz 1950, s.2.

⁵⁴⁴ “Başbakan Yardımcısının Muhalefete Cevapları”, *Milliyet*, 27 Ağustos 1950, s.1-7.

“Galiba bir sene evvel Ankara’da vilayetten belediyeyi ayırdılar. Bunun belediye bakımından iyi netice vermediği görüldü... Şimdi de İstanbul’da vilayetle belediyenin ayrılması derpiş edilmektedir. Eğer burada da Ankara’daki gibi vilayetle belediye ayrılmıştır diye bir madde-i kanuniye çıkarılacaksa, durum eski hayratı da aratacak mahiyet alır. Bizce yapılacak şey belediyenin bütün salahiyetlerini vererek muhtar bir hale getirilmesi ve o suretle vilayetten ayrılmasıdır.”⁵⁴⁵

İçişleri Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu bir açıklamada bulunarak belediye ve vilayetin ayrılması hakkında kanun tasarısının hazırlanmış ve Bakanlar Kurulu’na sunulmuş olduğunu, tasarının diğer şehirlerde olduğu gibi vilayet ve belediyenin doğrudan doğruya ayrılması amacını güttüğünü belirterek, söz konusu kanuna dair gelişmeler hakkında bilgi vermiştir.⁵⁴⁶ DP iktidarı öncesinde de TBMM’de yer bulmuş olan İstanbul’da belediye ve vilayetin ayrılması konusu, Trabzon milletvekili Hamdi Orhon tarafından 23 Şubat 1951 tarihinde İçişleri Bakanlığı bütçesi görüşülürken şu sözlerle gündeme taşınarak en kısa zamanda çözümü istenmiştir:

“İktidar muhalefette iken İstanbul Belediyesi’nin ayrılması üzerinde durmadan ısrar eder, bunun birkaç aylık iş olduğunu söylerdi. Görüyoruz ki iktidara geldikten sonra İstanbul Belediyesi’nden bahis olunmaz oldu. İstanbul Belediyesi’nin süratle ayrılması için gerekli kanunun martta Meclis’e gelmesini bekliyoruz.”⁵⁴⁷

DP hükümetinin ilgili kanun tasarısını hazırlaması ancak 1952 Ocak ayında mümkün olmuş, DP İstanbul İl Başkanı Necmi Ateş konun kısa sürede çözümleneceğini “İstanbul Vilayet ve Belediyesi’nin ayrılması artık kararlaştırılmıştır. Bu hususta hükümet tarafından hazırlanan kanun tasarısı Meclis’e verilmiştir. Kısa bir zamanda kanuniyet kesbedecektir.”⁵⁴⁸ sözleri ile bildirmiştir.

İstanbul’a ilişkin konuları görüşmek üzere Ankara’da bulunan vali Gökay, vilayet ve belediyenin ayrılması konusunda burada edindiği izlenimleri ve konuya dair görüşlerini 23 Ocak 1952 tarihinde şu sözleri ile açıklamıştır:

“Bu mevzuu iktidar hükümetinin prensip olarak kabul ettiği meselelerden biridir. Halen Dahiliye Komisyonu’nda bahis konusu olan tasarı, hükümetin tasarısı değildir... Yalnız prensip olarak kabul edilmiş olan bu ayrılmanın ne suretle ve ne kadar zaman içinde tahakkuk edeceğine dair bugün bir şey bilmiyorum... Vilayet ve

⁵⁴⁵ “Belediye Ayrılınca”, **Cumhuriyet**, 13 Ekim 1950, s.1.

⁵⁴⁶ “İçişleri Bakanı Şehrimize Geldi”, **Milliyet**, 24 Kasım 1950, s.2.

⁵⁴⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: IX, C:5, Toplantı:1, Birleşim:49, 23.II.1951, s.589.

⁵⁴⁸ “Vilayetle Belediyenin Ayrılması”, **Cumhuriyet**, 21 Ocak 1952, s.1-5.

belediye ayrılıncaya kadar vali ve belediye reisiyim. Devlet ve millet hizmetinde olanlar için vazifeler daima mukaddestir.”⁵⁴⁹

İstanbul’da vilayet ve belediyenin ayrılması konusu Cumhuriyet gazetesi tarafından 24 Ocak 1952 tarihinde başmakaleye taşınarak, meydana gelecek durumun olumlu ve olumsuz yönleri incelenmiştir. Nadir Nadi yazısında İstanbul’un gelirlerinin merkezi hükümete bağlı olması halinde yerel yönetim anlayışının göreceği zararı şu şekilde açıklamıştır:

“İstanbul masraflı bir şehirdir. Burada batılı manası ile bir belediye idaresi kurabilmek için İstanbul’un şimdiki varidatı yetmez. Ya ayrıca devletten yardım görmek veya devletin İstanbul’dan sağladığı gelirlerden bir kısmını belediyeye bırakmak gerekir. Birinci şekilde... hükümetin burada yapılan işleri kontrolsüz bırakması beklenemez. İstanbul varidatından İstanbul’a ait olanları tespit edilmek istendiği zaman da bu paylaşmanın nerede başlayıp nerde biteceği kestirilemez.”⁵⁵⁰

İstanbul’da belediye ve vilayetin ayrılmasının birkaç ay içerisinde gerçekleşmesi beklenirken, hükümetin prensip olarak benimsediği bu konuda geniş hazırlıklar yaptığı ancak beklenenden daha uzun bir süre alacağı 24 Ocak 1952 tarihinde Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu tarafından şu sözler ile bildirilmiştir:

“Teklif İçişleri Komisyonunca incelenmektedir. Bu işin mart ayına kadar olacağı hakkında bir şey söylemek mümkün değildir. Çünkü bu tamamen Büyük Millet Meclis’ine ait bir keyfiyettir. Kanaatimce ayrılma meselesi gelecek yıla kalabilir.”⁵⁵¹

Samet Ağaoğlu’nun bu açıklaması detaylı bir kanun hazırlanacağını göstergesi kabul edilerek olumlu karşılanmış, Cumhuriyet gazetesindeki “*Hem Nalına Hem Mihına*” adlı köşede söz konusu kanun tasarısının İstanbul’un mevcut bütün sorunlarını çözmeyecek olduğu belirtilerek şu sözlere yer verilmiştir:

“İki maddelik bir kanunla İstanbul Vilayeti ve Belediyesi birbirinden ayrılmıştır deyivermekle bu mesele halledilemez. Bu itibarla alelacele bu martta belediyeyi vilayetten ayırmaktansa, bütün bir yıl meseleyi muhtelif cephelerinden esaslı surette tetkik ederek gelecek sene her bakımdan İstanbul’a faydalı olacak ve bugünkü hayratı da berbat etmeyecek bir kanun çıkarmak daha doğru olur.”⁵⁵²

⁵⁴⁹ “Vilayet ve Belediyenin Ayrılması Meselesi”, **Cumhuriyet**, 24 Ocak 1952, s.1-5.

⁵⁵⁰ “İstanbul Başkanı”, **Cumhuriyet**, 24 Ocak 1952, s.1.

⁵⁵¹ “Vilayet ve Belediyenin Ayrılması”, **Cumhuriyet**, 25 Ocak 1952, s.1-5. ; “Başbakan Yardımcısı Dün İstanbul’a Geldi”, **Milliyet**, 25 Ocak 1952, s.1-7.

⁵⁵² “Vilayette Belediyenin Ayrılması”, **Cumhuriyet**, 28 Ocak 1952, s.2.

Nitekim İstanbul'da birleşik idarenin ayrılması hakkındaki kanun çalışması uzun sürmüş, Hamdi Orhon tarafından 27 Mayıs 1951 tarihinde verilen "Belediye Kanunu'nun bazı maddeleriyle 4573 ve 4617 sayılı Kanunların kaldırılmasına ve 2226 sayılı Kanun'da yazılı *Genel Meclis* tabirlerinin *Belediye Meclisi* olarak düzeltilmesine dair" kanun teklifi Dahiliye, Bütçe, Maliye encümenleri tarafından bir takım değişikliklere gidildikten sonra, 10 Mart 1954 tarihinde TBMM'de kabul edilmiştir.⁵⁵³

Gerekçesinde "İstanbul Belediyesi'ni ve Özel İdaresi'ni diğer il ve belediyelerimizden ayrı bir rejime tabi tutarak her iki idareyi birleştiren ve bir ele tevdi eden 1580 sayılı Belediye Kanunu şüphe yok ki bir ihtiyaçtan doğmuştur. Bu ihtiyacı doğuran şartların değiştiği kabul edildikten ve memleket yeni bir demokratik rejime girdikten sonra yine şüphe yok ki iki idareyi birbirinden ayırmak zaruri bir mahiyet almıştır"⁵⁵⁴ sözlerine yer verilen kanun 7'si geçici 12 maddeden oluşmaktadır. Kanun maddeleri şu şekildedir:

"Madde 1: İstanbul Vilayeti mahalli idaresiyle İstanbul Belediyesi ayrılmıştır.

İstanbul Belediyesi, belediye hudutları içindeki kazalar (merkezleri belediye hudutları dahilinde bulunan kazaların belediye hudutları haricinde kalan nahiye ve köyleri hariç) belediye şubeleriyle birlikte bir bütündür.

Madde 2: İstanbul Belediyesi'ne bağlı (İstanbul Sular İdaresi) teşkili hakkındaki 27.V.1933 tarihli ve 2226 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

İstanbul Belediye Meclisi azaları İdare Heyeti azalığına ve murakıplığına intihap olunamazlar.

Madde 3: İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İdareleri teşkilat ve tesisatının İstanbul Belediyesi'ne devrine dair olan 16.VI.1939 tarihli ve 3645 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesinin 3'üncü fıkrasına aşağıda yazılı kayıt eklenmiştir:

'İstanbul Belediye Meclisi azası murakıplığa intihap olunamazlar.'

Madde 4: İstanbul Belediyesi'ne bağlı (İstanbul Sular İdaresi) teşkili hakkındaki 27.V.1933 tarihli ve 2226 sayılı Kanun'da yazılı (Genel Meclis) tabirleri (Belediye Meclisi) şeklinde değiştirilmiştir.

Madde 5: 3.IV.1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 149, 150, 151, 152 ve 153'üncü maddeleriyle, 4573 ve 4617 sayılı kanunlar kaldırılmıştır.

⁵⁵³ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: IX, C:29, İçtima:4, İnikat:63, 10.III.1954, s.620.

⁵⁵⁴ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: IX, C:29, İçtima:4, İnikat:63, 10.III.1954, (S. Sayısı:221), s.1.

Geçici Madde 1: İstanbul Umumi Meclisi, bu kanunun neşri tarihinden itibaren bir ay içinde toplanarak (8) aza seçer. Bunlardan (4)ünün belediye hududu dışından seçilen azalardan olması şarttır.

Bu azalar vali veya tevkil edeceği kimsenin başkanlığında (Muhtelit Komisyon)u teşkil ederler.

Daimi Komisyon azalığı ile, Muhtelit Komisyon azalığı bir kimse üzerinde içtima edemez.

Muhtelit Komisyon, teşkilinden itibaren en geç bir ay içinde, birleşik idarenin özel idare ve belediye memur ve müstahdemlerine ait kadroları, müşterek kısımda yer alan hizmetleri, belediye ve özel idare menkul ve gayrimenkul mallarını, alacak ve borçlarını tetkik ve tefrik eder.

Bu suretle tefrik edecek kadrolar başkaca herhangi bir tasdik muamelesine tabi tutulmaz ve bu kanunun neşri tarihinde bu kadrolarda çalışan memur ve müstahdemler bu idarelerin memur ve müstahdemlerini teşkil ederler.

Muhtelit Komisyon'un kararları kati olup 1 Mart 1955 tarihinden itibaren meriyete girer. Ancak belediye ve özel idare menkul ve gayrimenkul malları alacak ve borçları için vakı olacak ihtilaflar hakkında umumi hükümler tatbik olunur.

Muhtelit Komisyon azasının huzur hakları Umumi Meclis'çe tayin edilir.

Geçici Madde 2: 1954 yılı bütçesinin tatbikatı aşağıdaki şekilde yürütülür:

- a) Birleşik İdare'nin Umumi Meclis'i yeni seçimler yapıncaya kadar Daimi Komisyon (b) fıkrasındaki (Birleşik Encümen) teşekkül edinceye kadar vazifelerine devam ederler.
- b) Belediye ve Umumi Meclis seçimlerini takibeden (30) gün içinde her iki meclis ayrı ayrı toplanarak encümen azalarını seçerler. bu toplantı (3) günden fazla süremez.

Bu iki encümen valinin veya tevkil edeceği zatın reisliğinde (Birleşik Encümen) olarak içtima ve birleşik idarenin 1954 yılı bütçesi tatbikatına devam eder. Bu encümen her iki idareye kanunlarla mevdu bütün hak ve vazifeleri 1 Mart 1955 tarihine kadar istimal ve ifa eyler.

- c) 1955 mali yılı iptidasına kadar vazife görecek olan bu encümen azalarına daimi komisyon azalarına mahsus huzur hakkı ödenir.

Geçici Madde 3: 1955 mali yılı iptidasına kadar vali belediye reisliği vazifesini, kaymakamlar da belediye şube müdürlüklerini vekaleten ifa ederler.

Geçici Madde 4: Belediye Meclisi Şubat 1955 içtimasında belediye reisini intihabeder ve reis 1 Mart 1955 tarihinde vazifeye başlar.

Geçici Madde 5: 2226 ve 3645 sayılı kanunlar gereğince seçilmiş bulunan murakıpların vazifeleri 1 Mart 1955 tarihine kadar devam eder.

Geçici Madde 6: Bu kanun neşri tarihinden itibaren mer'idir.

Geçici Madde 7: Bu kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.”⁵⁵⁵

Yeni düzenleme ile İstanbul Vilayeti ve Belediyesi birbirinden ayrılmış, Belediye bağımsız bir statüye kavuşmuştur. Belediye Meclisi'nin oluşturulması ve bütçe çalışmaları gibi konularla detaylı olarak yer verilen düzenlemede, ortaya çıkabilecek aksaklıklar geçici maddeler ile giderilmesi amaçlanmıştır.

Kanunun geçici 3. maddesinde yer alan göre 1 Mart 1955 tarihinde yeni belediye başkanının göreve başlaması gerekmektedir. vali Gökay 20 Temmuz 1954 tarihinde yaptığı basın toplantısında 1 Mart 1955 tarihinde göreve gelecek olan İstanbul belediye başkanı hakkında “1955 yılının 1 Martına kadar beraberiz. Ondan sonra düşünürsünüz *gök var ama gökte ay var mı?* İşte o zaman benim kıymetimi anlarsınız”⁵⁵⁶ açıklamasında bulunmuştur.

Fahrettin Kerim Gökay 1 Mart 1956 tarihinde seçilecek olan belediye başkanı hakkında yaptığı açıklamada, kendisinin seleflerinin başladıkları işleri bitirdiğini, onun ardından gelecek olanlar için de aynı durumun söz konusu olduğunu belirterek şu sözleri söylemiştir:

“Biz ana ihtiyaçları yoluna koymuş bulunuyoruz. Yeni belediye reisi birçok meselelerin halledilmesi için hazırlıklarımızdan faydalanacaktır. Biz, bizden sonra gelenlerin muvaffak olması için yardımcıyız. Tabiatıyla işbirliği arzumuzdur.”⁵⁵⁷

Vilayet ve Belediye'nin ayrılması ve 1 Mart 1955'ten itibaren İstanbul Belediye Başkanlığına kimin getirileceği konusu henüz gündemden düşmemişken, vali Gökay 5 Aralık 1955 tarihinde görevi bırakma kararı aldığına dair bir açıklamada bulunmuştur. İstifasının sebepleri hakkında konuşmayan Gökay sorulara “Vilayetle Belediye ayrılıyor, 1 Mart'a kadar bekleyemem”⁵⁵⁸ cevabını vermekle yetinmiştir. Türk basınında “*Birinci Gökay Muamması*” olarak adlandırılan sürecin sonunda, Gökay görevine geri dönmüş⁵⁵⁹, yeni belediye başkanının seçimi 1 Nisan 1955 tarihli 6499 sayılı kanun gereğince 1 Mart 1955'ten 1 Mart 1956'ya ertelenmiştir. Gökay da bu süre zarfında Belediye Başkan Vekilliği görevini

⁵⁵⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, C:29, İçtima:4, İnikat:63, 10.III.1954, s.619-620.

⁵⁵⁶ “Gökay'ın Dilinden İstanbul'un Dertleri”, **Milliyet**, 21 Temmuz 1954, s.2.

⁵⁵⁷ “Yeni Belediye Reisine Devredilecek İşler”, **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1955, s.2.

⁵⁵⁸ “Gökay İstifa Ettiğini Açıkladı”, **Milliyet**, 6 Aralık 1955, s.1-5.

⁵⁵⁹ “Vali Bir Müddet Daha Vazifesinde Kalacak”, **Milliyet**, 11 Aralık 1955, s.1.

sürdürmüştür. Bu durum vali Gökay'ın hükümete verdiği bir gözdağı olarak nitelendirilebilir.

29 Aralık 1955 tarihli Vilayet Meclisi toplantısında meclisin hangi konularda yetkili olduğu tartışmaları sonrasında vali Gökay, birleşik idarenin İstanbul için daha faydalı olduğunu vurgulayan şu sözleri söylemiştir:

“Konuşmalardan 25 seneden beri devam ederken bu defa ikiye bölünen İstanbul Vilayeti birleşik idaresinin daha faydalı olduğu anlaşılmaktadır. Burada Şehir Meclisi için de Vilayet Meclisi için de dava aynıdır. İstanbul'un durumu diğer vilayetlerinkine benzemez... Galiba gene dönüp dolaşıp günün birinde eski şekle gelinecektir. Ama ne zaman?”⁵⁶⁰

İstanbul Belediye Meclisi'nin 22 Şubat 1956 tarihli toplantısında Fahrettin Kerim Gökay'ın “1957 içtima devresi sonuna kadar devam etmek ve valilik vazifesi uhdesinde kalmak şartı ile belediye reis vekilliğini vekaleten ifa etmesi” kararı alınmıştır.⁵⁶¹ Konu hakkında yaptığı konuşmada vali Gökay bir seçim niteliğinde olan bu kararın birlikte birleşik idarenin resmen ayrılmış olduğunu belirterek şu sözleri söylemiştir:

“1 Mart'ta İstanbul müstakil olarak bir belediyeye sahip olacaktır. Her şey ayrılmıştır, ayrılıyor. Binaenaleyh İstanbul Vilayeti ile belediyenin ayrılması hakkında yapılan temenniler bilfiil yerine getirilmiş demektir. Efkârı umumiyenin temsilcisi basının şahsım hakkındaki arzusu ve Belediye Meclisi'nin kararı bizatihi seçimdir. Bundan daha demokrat bir şey olur mu?”⁵⁶²

Vilayet ve belediyenin ayrılması öncesinde 29 Şubat 1956 tarihinde vali Gökay tarafından kaymakamlık ve belediye şube müdürlüklerine bir tamim yollanmış, yeni çalışma koşulları ve yetkileri belirlenmiştir.⁵⁶³

1 Mart 1956 tarihinden itibaren 25 yıllık birleşik idarenin son bulması ile İstanbul'un yönetim hayatında yeni bir döneme girilmiştir. Vali ve belediye başkanı Gökay ayrılma töreni sırasında yaptığı konuşmada “Kronometrik bir hassasiyetle İstanbul'un müstakil belediyesi işe başlamış vaziyettedir”⁵⁶⁴ sözlerini sarf ederek değişen bir şey olmadığını, çalışmaların aynı disiplin çerçevesinde devam edeceğini bildirmiştir. Tören sonrasında bir konuşma yapan Gökay “Hükümetin tasvibiyle bu

⁵⁶⁰ “Vilayet Meclisi Hangi İşleri Görüşebilecek?”, **Cumhuriyet**, 30 Aralık 1955, s.2.

⁵⁶¹ **İBBKA**, Meclis Müdürlüğü, C:36. 956/47. 22/02/1956, [t.y.].

⁵⁶² “Belediye İki Gün Sonra Müstakil Çalışmaya Başlıyor”, **Milliyet**, 28 Şubat 1956, s.2.

⁵⁶³ “Vilayet ile Belediye Bugün Törenle Ayrılıyor”, **Cumhuriyet**, 1 Mart 1956, s.1-5. ; “Belediye Bugün Müstakil Oluyor”, **Milliyet**, 1 Mart 1956, s.1.

⁵⁶⁴ “Belediye ile Vilayet Dün Törenle Ayrıldı”, **Cumhuriyet**, 2 Mart 1956, s.1-5.

şehrin 1 numaralı belediye reisiyim”⁵⁶⁵ sözleri ile durumdan memnuniyetini dile getirmiştir.

İstanbul’un bağımsız bir belediyeye kavuşması muhalefet tarafından da olumlu karşılanmış, CHP İstanbul İl Başkanı Muhlis Sırmalı yeni durumdan duyduğu memnuniyeti partisi adına şu sözlerle açıklamıştır:

“Vilayetle belediyenin birleştirilmesi zaten yanlış bir hareketti. İstanbul gibi muazzam bir şehrin valilik vazifeleri ile belediye işlerinin bir arada başarılması muhaldir. Bir kimsenin dörtte bir gününde vilayet, üçte bir gününde belediye işlerini idare edebilmesi imkansızdır. İş görmek netice almak istiyorsak son ayrılışın isabeti üzerinde ittifak etmemiz lazımdır. Çalışma tarzı ayrı bir mevzuudur.”⁵⁶⁶

HP İstanbul İl Başkanı Muhddin Akdik ise yeni uygulamanın, parti programlarında da yer verilen yerel yönetimlerde yetki genişliği konusunda bir başlangıç olduğunu belirterek şu sözleri söylemiştir:

“Partimiz programında bütün amme hizmetlerinin teşkilatlandırılması ve işleyişinde merkeziyetçi zihniyetin tasfiyesi lüzumu belirtildiğine göre, belediyenin vilayetten ayrılmasını bu yolda çok küçük bir adım olarak memnuniyetle karşılamaktayız. Temennimiz mahalli idarelerin daha geniş yetkilere sahip olması ve bu suretle vatandaş hizmetlerinin daha süratli başarılabilmesidir.”⁵⁶⁷

CMP İstanbul İl Başkanı Suphi Batur da yerel yönetimde bağımsızlığı savunurken bunun sağlanabilmesi için merkezi vesayetin kaldırılması gerektiğini vurgulayarak şu açıklamada bulunmuştur:

“Mahalli idarelerin muhtar olmaları elzemdir. Belediye kazalarda kaymakamın, vilayetlerde valinin, bunların üstünde İçişleri Bakanlığı’nın vesayeti altında oldukça bugünkü ayrılışın hiçbir kıymeti olamaz.”⁵⁶⁸

DP’nin muhalefette bulunduğu yıllardan beri değiştirilmesini istediği İstanbul’da mevcut birleşik idare, nihayet 1956 yılında kaldırılmış ve İstanbul Belediyesi bağımsız bir konuma getirilmiştir. Muhalefet cephesinden de olumlu tepkiler alan yeni düzenleme ile İstanbul Belediyesi sadece birleşik idareden değil aynı zamanda merkezi hükümetin denetimi ve kontrolünden de ayrılmıştır.

---

⁵⁶⁵ “Belediye Tekrar Müstakil Oldu”, **Milliyet**, 2 Mart 1956, s.1.

⁵⁶⁶ “Vilayetle Belediyenin Ayrılması Muhalefet Çevrelerinde Nasıl Karşılandı?”, **Cumhuriyet**, 3 Mart 1956, s.3.

⁵⁶⁷ “Vilayetle Belediyenin Ayrılması Muhalefet Çevrelerinde Nasıl Karşılandı?”, s.3.

⁵⁶⁸ “Müstakil Belediye ve Muhalefetin Görüşü”, **Milliyet**, 3 Mart 1956, s.3.

3.3.5. Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul'daki Görevinin Sona Ermesi

24 Ekim 1949 tarihinde İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı görevine getirilen Fahrettin Kerim Gökay'ın, görevinin başlamasından 7 ay gibi kısa bir süre sonra değişen iktidar ile birlikte görevden alınacağı konusu uzun süre kamuoyunu meşgul etmiş, ancak bu söylentiler sonuç vermemiştir.⁵⁶⁹ 1955 yılının sonunda ise, Adnan Menderes Kabinesi'nin istifasından kısa bir süre sonra, Gökay'ın İstanbul'daki görevinden ayrılacağı ve Paris Büyükelçisi olduğu haberi basında yer almıştır.⁵⁷⁰

Vali Gökay 5 Aralık 1955 tarihinde düzenlediği basın toplantısında görevinden istifa ettiğini açıklamış, ancak istifanın sebebi ile ilgili hiçbir ipucu vermeyerek, Paris Büyükelçiliği görevi ile ilgili bir açıklamada da bulunmamıştır.⁵⁷¹ İstifa haberinin ardından Ankara'ya çağrılan⁵⁷² Gökay, burada Başbakan Menderes ile görüşmüştür.⁵⁷³ İstanbul'a 10 Aralık 1955'te dönen Gökay "Vazifeme devam ediyorum" açıklamasında bulunmuştur.⁵⁷⁴ Ankara'da şehir işlerine dair temaslarda bulunduğunu söyleyen Gökay, istifası ile ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır:

"Ben istifa ettim demedim ki. Vazifeden ayrılmaya karar verdiğimi söylemiştim. Şimdi ise vazifemdeyim. Zaman zaman tabiat şartlarında da cezri hadiseler olur, mesela Ay bile gölgelenebilir."⁵⁷⁵

İstanbul'da belediye ve vilayetin ayrılmasından hemen önce istifa ettiğini açıklayan ancak daha sonra Başbakan ile görüşmesinin ardından istifasını geri alan Gökay'a kısa süre sonra *Belediye Reis Vekilliği* görevi verilmiştir.⁵⁷⁶ Ancak 1957 yılına gelindiğinde yıllık izni olan 3 ay süre ile dinleneceğini açıklayan Gökay'ın görevinden ayrılması yine gündeme gelmiştir. İzni öncesinde bir basın toplantısı düzenleyen Gökay'a bunun bir veda toplantısı olup olmadığı sorulduğunda ise Gökay "Ne münasebet? Allah bizi birbirimizden ayırmasın" cevabını vererek bu konunun gündeminde olmadığını belirtmiştir.⁵⁷⁷ Yıllık iznini kullanmak üzere

---

⁵⁶⁹ bkz.: yuk.

⁵⁷⁰ "Prof. Gökay Paris Büyükelçisi Oldu", **Cumhuriyet**, 4 Aralık 1955, s.1-7. ; "Vali Gökay Hakkındaki Şayialar", **Milliyet**, 4 Aralık 1955, s.1.

⁵⁷¹ "Vali Gökay, Dün İstifa Ettiğini Açıkladı", **Cumhuriyet**, 6 Aralık 1955, s.1-5. ; "Gökay İstifa Ettiğini Açıkladı", s.1-5.

⁵⁷² "İstifa Ettiğini Bildiren Vali Acele Ankara'ya Çağrıldı", **Cumhuriyet**, 7 Aralık 1955, s.1.

⁵⁷³ "Menderes Gökay'la Görüştü", **Milliyet**, 8 Aralık 1955, s.1.

⁵⁷⁴ "Vali Dün Ankara'dan Döndü", **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1955, s.1-7.

⁵⁷⁵ "Vali Bir Müddet Daha Vazifesinde Kalacak", s.1.

⁵⁷⁶ bkz.: yuk.

⁵⁷⁷ "Vali Gökay 3 Ay İstirahat Edecek", s.5.

Avrupa'ya giden Gökay'ın bu açıklamasına karşın, dönüşünde görevinden ayrılacağı konusu tekrar gündeme gelmiştir.⁵⁷⁸

Vali Gökay görevinden ayrılacağı haberlerinin sıklaşmasının etkisi ile kurulması düşünülen “*Gökay'ı Sevenler Cemiyeti*” hakkında 6 Ağustos 1957 tarihinde Zürih'te bir açıklama yapmış ve bu cemiyetin kuruluşundan vazgeçilmesini şu sözleri ile istemiştir:

“Muhabetin ölçüsü olmaz; hisse dayanan her şey gibi onu duyurmak doğru değildir. Arkadaşlarım ve hemşerilerimin necip hislerine teşekkür eder, bu teşebbüsten sarfı nazara etmelerini rica ederim.”⁵⁷⁹

Gökay'ın İstanbul'a henüz dönmemişken vali Konağı'nı boşaltırması ve eşyalarını Göztepe'deki evine naklettirmesi, istifa söylentilerini doğrular nitelikte görülmüştür.⁵⁸⁰ 23 Eylül 1957 tarihinde İstanbul'a dönen valinin halk tarafından yoğun ilgi gösterilen karşılama töreninin Cumhuriyet gazetesinin manşetinde⁵⁸¹ yer bulması konuya verilen önem ve kamuoyunun ilgisini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Görevinde kalma kararını Cumhuriyet gazetesine değerlendiren Gökay, kararının doğruluğundan duyduğu memnuniyeti şu sözleri ile açıklamıştır:

“İstanbul'a Ankara Vapuru'ndan telgrafla bildirdiğim gibi idari vazifeme devam kararı ile döndüm. Hemşeri ve vatandaşlarımın beni hararetle muhabbetle karşılaşmaları, minnettar olduğum büyük sevgi tezahürleri, en nihayet o ilahi manzara kararımın ne kadar isabetli olduğunu teyid etmiştir.”⁵⁸²

Gökay milletvekilliği adayı olacağı yönündeki söylentileri “İstanbullu hemşerilerimin gösterdikleri sevgi tezahürü karşısında parlamento hayatına namzetliğimi koymayacağım”⁵⁸³ sözleri ile kesin olarak reddetmiştir.

İstanbul'a dönüşü ile yaptığı açıklamalardan sonra dahi görevde kalması konusunda bir kesinlik bulunmayan Gökay'ın görevine devam etmesi için *İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği* bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride İstanbul halkının duygularına ortak oldukları vurgulanırken, hükümetin bu duruma müdahale etmesi şu sözlerle istenmiştir:

“Bizlere her vakit her hareketi ile sadece ilmen değil, içtimai bakımdan da hocalık etmekte olan Prof. Gökay'ın vazifesinden ayrılabilceğini düşünmek dahi

⁵⁷⁸ “Gökay'ın Durumu”, **Cumhuriyet**, 22 Temmuz 1957, s.1.

⁵⁷⁹ “Gökay'ın Dönmesi Gecikecek”, **Cumhuriyet**, 7 Ağustos 1957, s.1.

⁵⁸⁰ “Prof. Gökay Vali Konağı'nı Boşalttırdı”, **Cumhuriyet**, 14 Ağustos 1957, s.1.

⁵⁸¹ “Gökay Geldi ve ‘İstifa Etmedim İstifayı da Düşünmüyorum’ Dedi”, s.1.

⁵⁸² “Gökay'ın ‘Cumhuriyet’e Dün Geceki Beyanati”, **Cumhuriyet**, 24 Eylül 1957, s.5.

⁵⁸³ “Vali Adaylığını Koymayacağını Bildirdi”, s.1-5.

istemiyoruz. Muhterem hocamız ayrılmak istese bile, hükümetimizin İstanbul halkının ve Üniversite gençliğinin çok şiddetli arzusunu nazarı itibare almak sureti ile, kendilerinden vazifeye devam etmelerini isteyeceğine inanıyoruz.”⁵⁸⁴

Yıllık izninin bitimi öncesinde Ankara’ya giderek Başbakan ile görüşen⁵⁸⁵ Gökay, 5 Ekim 1957 günü görevine başlamıştır. Aynı gün Vilayette gazetecilerle görüşen Gökay “Ankara’da muhterem Başvekilimizi ve Dahiliye Vekilimizi ziyaret ettim. Kendilerinden almış olduğum direktiflerle 3 aylık mezuniyetimin sonunda vazifeme yeniden başladım”⁵⁸⁶ açıklamasında bulunmuştur. Vali Gökay görevine devam etmekten duyduğu memnuniyeti ise şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Bugün hükümetimin tensip ve tasvibi ile hâlihazır vazifemde memleket hizmetine devam etmekteyim. Bu vesile ile hakkımdaki sıcak muhabbete candan teşekkür ederim.”⁵⁸⁷

Fahrettin Kerim Gökay İstanbul’daki görevine devam ederken 1957 Kasımında Bern Büyükelçiliği’ne tayin edildiğine dair yayınlar yapılmış, Dışişleri Bakanlığı tarafından da tekzip edilen⁵⁸⁸ konu hakkında Gökay bunlara cevaben “Durumu haberi yazan gazetelere sorunuz”⁵⁸⁹ açıklamasında bulunmuştur. Gökay kendisi ve görevi hakkındaki belirsizliklerin tekrarlanması için ise eğlenceli bir üslupla şu sözleri söylemiştir:

“İzne çıktığım zaman benim durumuma ‘Gökay Muamması’ adını takmıştınız. İşte size yeni bir şey... Buna da herhalde ‘İkinci Gökay Muamması’ adını takacaksınız.”⁵⁹⁰

İkinci Gökay muammasının çözümü için 18 Kasım 1957 tarihinde vali Gökay Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile birlikte Ankara’ya gitmiştir.⁵⁹¹ Burada bulunduğu sırada 20.11.1957 tarihli ve 4/9707 sayılı karar ile İsviçre’nin Bern Büyükelçiliği görevine getirilmiştir.⁵⁹² İstanbul valisi olarak gittiği Ankara’dan Büyükelçi olarak dönen⁵⁹³ Gökay yeni görevi ile gurur duyduğunu belirten şu açıklamayı yapmıştır:

⁵⁸⁴ “Gençlik Gökay’ın Tekâütlüğünü İstemiyor”, **Cumhuriyet**, 2 Ekim 1957, s.1-5.

⁵⁸⁵ “Gökay Başbakan ile Görüştü”, **Cumhuriyet**, 5 Ekim 1957, s.1-3. ; “Gökay Muamması Bugün Aydınlanıyor”, **Milliyet**, 5 Ekim 1957, s.1-3.

⁵⁸⁶ “Vali Gökay Dün Sabah Vazifesine Başladı”, **Cumhuriyet**, 6 Ekim 1957, s.1-5.

⁵⁸⁷ “Muamma Halledildi Gökay Vali Kaldı”, **Milliyet**, 6 Ekim 1957, s.1-3.

⁵⁸⁸ “İkinci Gökay Muamması”, **Milliyet**, 12 Kasım 1957, s.1.

⁵⁸⁹ “Gökay Bern Elçiliği’ne Tayinini Teyit Etmedi”, **Cumhuriyet**, 12 Kasım 1957, s.1-5.

⁵⁹⁰ “İkinci Gökay Muamması”, s.1.

⁵⁹¹ “Vali Gökay Dün Bayar ile Birlikte Ankara’ya Gitti”, s.1. ; “F.K.G. Muamması Aydınlanıyor”, **Milliyet**, 19 Kasım 1957, s.1.

⁵⁹² Ek-5: **BCA**, 030.18.01/ 147.59.4, [t.y.]

⁵⁹³ “Vali Gitti Elçi Geldi”, s.1.

“Tayinim tahakkuk etti. 9 yıla yakın bir zaman sevgili İstanbul’a ve aziz İstanbullulara hizmeti en büyük bahtiyarlık addeden Gökay, bundan sonra memleket hizmetine yurtdışında devam edecek. Memleketi temsil gibi büyük şerefi olan bir vazifeyi zevk bilirim. Memleket hizmeti gayesi hudut tanımaz. İstanbul için elimden geldiği kadar çalıştım. Ve yeni vazifemle de müftehirim.”⁵⁹⁴

21 Kasım 1957 tarihinde Vilayet’ten taşınan⁵⁹⁵ Gökay, “Ne kadar uzak olursak olalım duam İstanbullularındı. Çünkü İstanbullularla gönül ve muhabbet radarlarıyla bağlıyız”⁵⁹⁶ açıklamasında bulunmuştur. 22 Kasım 1957’de İstanbul Şehir Meclisi’nde bir veda konuşması yapan ve bazı üyeleri ağlatan Gökay, İstanbullulara minnet ve şükran hislerini ileterek⁵⁹⁷ şu sözleri söylemiştir:

“24 Ekim 1949’dan itibaren bugüne kadar İstanbul’a hizmet ettiğim için bahtiyarım... Güç bir zamanda vazifeye başlamış bir vali ve belediye reisiydim. Memleketin en hareketli, olgun ve coşkun devirlerinde İstanbul gibi bir şehirde hizmet almanın mesuliyetini müdriktim... Zaman zaman bana tevcih ettiğiniz hüsnü nazarlar ve tenkitlerden kuvvet aldım. İşte bu şartlar içinde 8 yılı geçen vazifemin münhanisini takip ettim. Bu 8 yılın bilançosunu vermeye niyetli değilim. Bu şehirde ne yapıldı ise vatandaş hizmetine ne verildi ise, bunlar hepimizin müşterek malıdır. Ayrılırken gözüm arkada değildir ve başlamış olduğumuz işler devam edecektir. Her yeni eserin açılışında gönüm daima sizinle olacak, Gökay sizlerle beraber yaşayacaktır.”⁵⁹⁸

23 Kasım 1957’de Muallimler Birliği şerefine bir çay daveti veren Fahrettin Kerim Gökay burada bir zamanlar kendisinin de öğretmenlik yaptığından bahsetmiş, yeni görevi ile ilgili olarak “İsviçre’ye yalnız siyasi elçi olarak değil, Türk öğretmenlerinin manevi mümessili olarak da gidiyorum”⁵⁹⁹ sözlerini söylemiştir. Aynı toplantıda bir öğretmen “Sevgili Gökay’a” diyerek şu şiiri okumuştur:

“Gariblik çöktü içe bugün, üzgünüm, hastayım
Valimiz elçi oldu, onun için yastayım
Gökayım tam sekiz sene alışmıştık sana biz

⁵⁹⁴ “Mümtaz Tarhan İstanbul Valisi”, **Milliyet**, 21 Kasım 1957, s.1.

⁵⁹⁵ Gökay Dün Vilayetten Taşındı”, **Cumhuriyet**, 22 Kasım 1957, s.1.

⁵⁹⁶ “Vali Eşyasını Topluyor”, **Milliyet**, 22 Kasım 1957, s.1.

⁵⁹⁷ “Prof. Gökay Dün Belediye Meclisi’nde Bir Veda Konuşması Yaptı”, **Cumhuriyet**, 23 Kasım 1957, s.3.

⁵⁹⁸ “Gökay Meclis’te Üyeleri Ağlattı”, **Milliyet**, 23 Kasım 1957, s.1-3.

⁵⁹⁹ “Gökay Dün Öğretmenleri Ağlattı”, **Cumhuriyet**, 24 Kasım 1957, s.1-5.

Niçin bıraktın bizi, ah seni merhametsiz.”⁶⁰⁰

Fahrettin Kerim Gökay 25 Kasım 1957 tarihinde İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı görevini halefi Mümtaz Tarhan’a devretmiş⁶⁰¹, 29 Kasım 1957’de ise yeni görev yeri olan İsviçre’ye hareket etmiştir.⁶⁰² Hareketinden önce İstanbul halkına son kez seslenen Gökay, İstanbullulara teşekkürlerini ifade ettiği şu sözlerini sarf etmiştir:

“Alem yine ol alem, devran yine ol devran Gökay gitti İstanbul’dan. Fakat giderken kalbini bıraktı. İstanbullulara son sözüm duyduğum şükran hislerimin ifadesi olacaktır... Şu sevgi tezahürü, İstanbul’a olan 8 sene 1 aylık hizmetimin hoş bir seda bıraktığını gösteriyor. Bir insan Allah’tan başka ne ister... Ara sıra buradan Avrupa’ya kaçamak yapardım. Şimdi oradan buraya kaçamak yapacağız.”⁶⁰³

Fahrettin Kerim Gökay’ın İstanbul’daki görevlerinden ayrılarak İsviçre’ye gitmesi sebebi ile Cumhuriyet gazetesi yazarı Burhan Felek

“Yeni valiyi çoktandır tanırız... Hiç değilse 25 senelik hukukumuz vardır. İstanbul’da muvaffak olmasını temenni, tahmin ederiz. Eski valiye gelince: Âdetimiz odur ki, iktidardayken tenkit etmediğimiz kimseyi, mevkiinden ayrılınca yermek istemeyiz. Onun için Bern Sefiri Fahrettin Kerim Bey hakkında birkaç satır methiye yazacağız.

Doktor Fahrettin Kerim Bey zeki bir adamdı. Birçok müşkül işlerden tereyağından kıl çeker gibi çıkmasını bilirdi. Ama en büyük meziyeti – ve bu küçük bir vasıf da değildirmüsamahalı adamdı. Latifeye, şakaya, karikatüre hatta acı tenkide tahammül etmesini, bunlara güler yüzle mukabeleyi bilirdi. Stadyumdan Yeşilköy Hava Meydanı’na kadar her gördüğü yerde peşinden koşan kalabalığı çoşturan sebep de budur: Müsamahakarlık.”⁶⁰⁴

24 Ekim 1949’da CHP iktidarı tarafından İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı görevine getirilen Fahrettin Kerim Gökay, bu görevi sekiz yıl bir ay iki gün süreyle yürütmüştür.

⁶⁰⁰ “Gökay Dün Öğretmenleri Ağlattı”, s.5.

⁶⁰¹ “Gökay Vazifeyi Devretti”, **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1957, s.1-3.

⁶⁰² “Prof. Gökay Dün İstanbul’dan Ayrıldı”, **Cumhuriyet**, 30 Kasım 1957, s.1.

⁶⁰³ “Gökay Dün Gitti”, **Milliyet**, 30 Kasım 1957, s.1.

⁶⁰⁴ Burhan Felek, “Bu Hafta Çok Hareketli Geçti”, **Cumhuriyet**, 2 Aralık 1957, s.3.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti yaşadığı çok parti deneyimlerini 1946 yılında sonuçlandırmış, DP'nin kuruluşu ve muhalefette yer alması ile birlikte ülkenin ileride alacağı konum şekillenmeye başlamıştır. 1950'den itibaren ise DP'nin iktidara gelişi ve Cumhuriyet'in kurucu partisi olan CHP'nin muhalefette kendine yer bulması ile Türkiye büyük bir dönüşüm içine girmiş, bu değişim ülkedeki genel politikalar kadar yerel politikaları da etkilemiştir.

Çalışmamızda CHP'nin iktidardaki son yedi aylık dönemi ile DP iktidarının sekiz yılı aşkın süresi boyunca İstanbul'da görev yapmış olan Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı dönemi incelenmiştir.

1930 yılından itibaren 26 yıl süreyle birleşik idare ile yönetilen İstanbul'un "Vali ve belediye başkanı" unvanlı üçüncü ve son yöneticisi olan Gökay, CHP tarafından göreve getirilmiş ancak kısa süre sonra muhalefet partisi DP'nin baskısı doğrultusunda CHP ile ilişkisini kesmiştir. Gökay İstanbul'daki görevinin henüz yedinci ayında iken iktidar el değiştirmiş, CHP hükümetinin valisi olarak katıldığı İnönü'nün İstanbul mitinginin etkisi ile de görevden alınacağı yönünde spekülasyonlar kamuoyunu uzun süre meşgul etmiştir.

Fahrettin Kerim Gökay'ın valilik ve belediye başkanlığı süresince İstanbul'da yürüttüğü çalışmaların iki bölüm halinde incelendiği bu tezin sonuç bölümünde, CHP ve DP iktidarlara dönemindeki çalışmalar konu başlıkları esas alınarak değerlendirilmiş, iki iktidar dönemindeki değişim ya da gelişimler incelenmiştir.

İstanbul'da Fahrettin Kerim Gökay'ın ele aldığı çalışmalardan biri olan İstanbul'un imarı çalışmaları; CHP iktidarı döneminde tek parti yönetimi uygulamalarının bir uzantısı olarak devam etmiş ve Henri Prost tarafından hazırlanan Prost Planı dahilinde yürütülmüştür. 1951 yılından itibaren Prost'un görevine son verilmiş olsa da DP iktidarının ilk yarısında İstanbul'un imarı bu planın esaslarına dayanarak yürütülmüştür. 10 Mart 1952 tarihinde İstanbul Bölge Kalkınma Kongresi

düzenlenmiş, burada Henri Prost ve İstanbul'un imar planı eleştirilmiştir. 1955 yılına gelindiğinde ise 1951'de yapımı kararlaştırılan ve değişimin simgelerinden biri olarak kabul edilen Hilton Oteli'nin inşaatı tamamlanmış, İstanbul modern bir şehrin ihtiyacı olan turistik bir otele kavuşmuştur. 1956 yılından itibaren ise yaklaşmakta olan genel seçimlerin de etkisi ile Başbakan Adnan Menderes İstanbul'un imarına yeni bir boyut getirmiş, hükümet İstanbul'da daha büyük bütçeli proje ve yatırımlar yürütmeye başlamıştır. Hükümet eliyle yürütülen bu çalışmalarda vali ve belediye başkanı Gökay'ın büyük bir etkisi olduğundan söz etmek mümkün değildir. Özellikle de Gökay'ın görevinin son döneminde fahri belediye reisi olan Menderes, memleket meselesi olarak nitelendirdiği İstanbul'daki imar çalışmalarını bizzat yürütmüştür.

Vali ve belediye başkanı Gökay, İstanbul'un imarı konusunun bir uzantısı olarak konut sorunu ve gecekondular hakkında çalışmalar yürütmüştür. Gökay görevinin CHP iktidarı döneminde gecekondular yapımının önlenmesi amacıyla İstanbul Belediyesi tarafından vatandaşa arazi dağıtımını yapılmasını sağlamıştır. Gecekondular konusunun politik çıkarlar için kullanılmayacağını belirten Gökay, Zeytinburnu-Kazlıçeşme bölgesindeki gecekonduların elektrik ve yola kavuşmalarını sağlamış, bu da "Gecekondular Babası" adıyla anılmasına neden olmuştur.

Gökay'ın görevinin ikinci bölümünü oluşturan DP iktidarı döneminde de konut sorunu hükümet tarafından ele alınmasının yanı sıra, belediye tarafından da ucuz konut yapımı çalışmaları yürütülmüştür. Bu doğrultuda Anadolu yakasında 150 ev inşa edilmiş, bunun dışında Bulgar Göçmenleri'nin konut ihtiyacını karşılamak için Rami Taşıtarlar'da göçmen evleri yapılmıştır.

1950'ler Türkiye'sinde görülen göç, kentleşme ve konut sorunlarının bugün de devam ettiği ve hala İstanbul'un benzer sorunlarla mücadele ettiği görülmektedir.

Vali Gökay'ın yürüttüğü bir diğer çalışma, İstanbul halkının önemli sorunlarından biri olan hayat pahalılığı konusundadır. Vatandaşın ucuz ve sağlıklı beslenmesi konusunda çalışmalar yapan Gökay, CHP iktidarı döneminde Toprak Ofisi'nin Ofis Yağı adıyla ucuz maliyetli yemeklik yağ üretmesini sağlamıştır. Yine bu dönemde vatandaşın alışverişlerde mağdur olmaması için alış ve satış etiketlerini esnafa zorunlu hale getiren Gökay, İstanbullulara sıhhi ve ucuz yemek sağlayan Şehir Lokantası'nın açılışını sağlamıştır.

Pahalılıkla mücadeleye DP iktidarı döneminde de devam eden Gökay, özellikle et ve ekmek fiyatlarına narh koymak suretiyle denetimini arttırmış, kasaplar ve fırıncılarla görüşmeler yapmıştır. Yaş sebze ve meyve konusunda aldığı önlemlerde

fiyatların kısa sürede düşmesini sağlayan Gökay, İstanbul'da tanzim satışları başlatmış, Migros'un kurulmasını sağlayarak İstanbul halkının pahalılıkla mücadelesinde önemli rol oynamıştır.

İstanbul'un çözüm bekleyen sorunlarından biri olan asayiş konusunda birçok çalışma yürüten Gökay, görevinin ilk yedi aylık bölümünü oluşturan CHP iktidarı döneminde İstanbul halkının huzurunu sağlamak amacıyla emniyet yetkilileriyle sık sık toplantılar düzenlemiş, tamimler yollayarak yeni önlemlerin alınmasını sağlamıştır. Ancak görevinin kısa süren ilk bölümünden ziyade, uzun süreli ikinci bölümünde daha geniş ve kalıcı çalışmalar yürüten Gökay, bu dönemde bazı sıra dışı uygulamalara da imza atmış bu nedenle TBMM gündemine gelmiştir. Gökay'ın sarkıntılık suçu işleyenler hakkında yaptığı "kellesine iğneyi yiyecekler" açıklamasının ardından, konu ile ilgili olarak 26 Temmuz 1951 tarihinde İstanbul milletvekili Senihi Yürüten tarafından TBMM'ye bir sözlü soru önergesi verilmiştir. Bu önergeye İçişleri Bakan Vekili Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu tarafından verilen cevapta ise, suçlularla kanunlar çerçevesinde mücadele edildiği vurgulanmıştır.

Kurucuları arasında olduğu Yeşilay anlayışı çerçevesinde içki ile mücadelesini İstanbul'daki yönetici kimliği ile de devam ettiren Fahrettin Kerim Gökay, CHP iktidarı döneminde sarhoşların kliniklere sevk edilerek alkol bağımlılıkları konusunda incelemeler yapılmasını, bunun için de bellerinden su alınmasını sağlamıştır. Bu uygulamasını DP iktidarı döneminde de sürdüren Gökay, bu dönemde sarhoşların apomorfin enjeksiyonu ile kusturulması gibi uygulamaların altına imza atmıştır. Hatta Gökay ve İstanbul Belediyesi'nin bu uygulaması dönemin Cumhuriyet gazetesinde "Sarhoşları Kusturmak Kanuna Aykırı Mıdır?" başlıklı bir anket düzenlenmesine neden olmuş, bu ankete hukukçular tarafından verilen cevaplarda vali Gökay çokça eleştirilmiştir.

İstanbul'da asayiş sağlamanın kilit noktalarından biri olarak trafik düzeninin oluşturulmasını gören Gökay, hem bunu sağlamak hem de gürültü ile sağlıklı bir şekilde mücadele edebilmek amacıyla klakson yasağının uygulamaya konmasını sağlamıştır. Gürültünün insan psikolojisine olumsuz etkilerine oldukça önem veren Gökay ve uygulamaya koyduğu yasağın etkisi ile sessizliğe kavuşan İstanbul psikiyatri uzmanı olan valisi ile fark yaratmıştır. İstanbul Belediyesi bünyesinde bulunan Haseki Hastanesi'nde, klakson yasağına uymayanlardan alınan para cezaları ve yasaktan memnuniyet duyan halkın bağışları ile "Klakson Yasağı Pavyonu" adlı

yeni bir ünite oluşturulmuştur. Bu ünite vali Gökay tarafından kendi devri eseri olarak nitelendirilmiştir.

Asayişe kavuşan İstanbul 6 Eylül 1955 tarihinde büyük çatışmaların ve yağmaların yaşandığı bir kent haline gelmiştir. Kıbrıs sorununun etkisi ile 6/7 Eylül 1955 olaylarını yaşadığı sırada vali ve belediye başkanlığı görevini yürüten Fahrettin Kerim Gökay, çalışmamızın üçüncü bölümünde yer verildiği üzere öngörülen olaylar için gerekli önlemlerin alınmasını sağlamak amacıyla emniyet güçlerine uyarılarda bulunmuştur. 6 Eylül olaylarının sorumlusu olarak görülen DP ile işbirliği yapmakla birçok kez suçlanan Gökay'ın suçsuzluğu 27 Mayıs 1960 İhtilali sonrasında Yassıada Mahkemeleri'nde sabit görülmüştür.

1580 sayılı Kanun'un birleşik idare kavramı ile İstanbul valisine verdiği hukuki statünün bir sonucu olarak, Gökay İstanbul'daki görev süresi boyunca yetkileri yerel yönetimler anlamında genişletilmiş bir vali konumunda bulunmuştur. Gökay 1949 yılı sonlarında göreve geldiğinden itibaren İstanbul'da mevcut birleşik idarenin ayrılması tartışmaları sürmüştü, bu durum ancak 1956 yılında gerçekleşebilmiştir. 1580 sayılı kanunda yer alan birleşik idareye son verecek olan kanunun kabulü ve yeni bir belediye başkanının seçilecek olması kararından kısa süre sonra Fahrettin Kerim Gökay istifa kararı vermiş, ancak Ankara'ya çağırılması ve burada yaptığı görüşmeler sonunda görevinde kalmıştır. İstanbul'un tek yetkili ismi iken bağımsız belediye başkanının seçilecek olmasına istifa ederek tepki veren Gökay'ın görevine İstanbul valisi ve belediye başkan vekili olarak devam etmesi, istifası sonrasında kendisine verilen bir vaadin gerçekleştirilmesi olarak yorumlanabilir.

Fahrettin Kerim Gökay İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı süresince, yararlandığımız kaynaklardan tespit ettiğimiz sekiz yurtdışı gezisinde bulunmuştur. Yunanistan, Yugoslavya, Fransa ve ABD'ye resmi ziyaretler olmak üzere Avrupa'nın birçok merkezine giden Gökay, katıldığı toplantı ve davetlerdeki açıklamalarının yanı sıra düzenlediği basın toplantılarıyla da dikkat çekmiştir. Yugoslavya gezisinde Mareşal Tito ile görüşen Gökay, burada Tito tarafından Türkiye-Yugoslavya dostluğunun kurulmasında ilk temsilci olarak nitelendirilmiştir. Gökay, ABD gezisinde Başkan Eisenhower ile görüşmüş, yine ABD'de bulunduğu sırada düzenlediği basın toplantısında Sovyet Rusya'ya Demir Perde'nin kaldırılması konusunda mesaj vermiştir. Bulduğu yurtdışı gezilerinin bir kısmında üyesi bulunduğu uluslararası bilim kuruluşlarının toplantılarına katılan Gökay, özellikle Avrupa gezilerinde belediyececilik uygulamaları hakkında incelemelerde bulunmuştur.

Fahrettin Kerim Gökay bulunduğu resmi gezilerde Türkiye’yi üst düzeyde temsil etmiş ve sadece İstanbul yönetiminde değil uluslararası ilişkiler düzeyinde de kendini göstermiştir. İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı görevinin ardından İsviçre’nin Bern Büyükelçisi olarak atanmasında bu durumun etkisini göz ardı etmemek gerekir.

Sekiz yıl bir ay iki gün süre ile yürüttüğü İstanbul valiliği ve Belediye Başkanlığı görevine CHP tarafından getirilmiş olan Fahrettin Kerim Gökay, DP tarafından da benimsenmiş, spekülasyonlara karşın görevinden alınmamıştır. Gökay her iki iktidar partisi döneminde de İstanbul gibi önemli bir şehrin yöneticiliği görevinde bulunması sebebiyle saf değiştirdiğine dair eleştiriler almıştır. Türkiye’nin dönüşüm geçirdiği bir dönemde, ülkenin küçük ölçekteki bir yansıması olan İstanbul’un yönetiminde sekiz yılı aşkın bir süre görev yapan ve o günleri “İstanbul’un prensiydim” sözleriyle özetleyen Fahrettin Kerim Gökay, İstanbul’un iz bırakan yöneticilerinden biri olmuştur.

KAYNAKÇA

1. RESMİ KAYNAKLAR

1.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kurum Arşivi Meclis Müdürlüğü Birimi

- 20. 69/950. 23/06/1950
- 33. 955/152. 01/06/1995
- 20. 92/950. 21/02/1950
- 20. 950/102. 30/03/1950
- 20. 5/950. 01/03/1950
- 20. 56/950. 22/02/1950
- 36. 956/47. 22/02/1956
- 43. 957/119. 01/06/1957
- 22. 950/470. 05/10/1950
- 25. 952/228. 02/06/1952
- 20. 86/950. 23/06/1950
- 22. 950/457. 02/10/1950
- 23. 951/94. 02/30/1951
- 31. 955/91. 15/03/1955

1.2. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi

Bakanlar Kurulu Katalogu (1928 ve Sonrası)

- (30.18.1.2) / 120.72.8 (18 Ekim 1949)

Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Katalogu

- (30.01.0.0) / 116.734.11 (19 Nisan 1956)
- (30.01.0.0)/ 17.99.14 (30 Eylül1950)
- (30.01.0.0)/ 1.8.6 (21 Mayıs 1954)
- (30.01.0.0)/ 18.102.15 (1 Mart 1952)
- (30.01.0.0)/ 19.111.13 (28 Kasım 1955)
- (30.01.0.0)/ 111.703.3 [t.y.]
- (30.01.0.0)/ 116.734.40 [t.y.]
- (30.01.0.0)/ 116.734.20 (2 Şubat 1957)

1.3. TBMM Tutanak Dergisi

- Dönem: IX, C:1, (31.V.1950).
- Dönem: IX, C:4, (29.I.1951).
- Dönem: IX, C:5, (23.II.1951).
- Dönem: IX, C:9, (11.VII.1951).
- Dönem: IX, C:10, (12.XI.1951).

- Dönem: IX, C:16, (13.VI.1952).
- Dönem: IX, C:21, (9.IV.1953).

1.4. TBMM Zabıt Ceridesi

- Devre: IX, C:29, (10.III.1954).
- Devre: X, C.8, (16.XII.1955).

1.5. Düstur

- Üçüncü Tertip, C: XI, Ankara, Başvekâlet Devlet Matbaası, 1954.

1.6. Resmi Gazete

- Resmi Gazete, 1-7 Şubat 1337 (1921), Cilt 1, Tertip 3.
- Resmi Gazete, 10 Mayıs 1926, C.VII, Tertip 3, S.368.
- Resmi Gazete, 14 Nisan 1930, C.11, Tertip 3, S.1471.

2. KİTAPLAR

6-7 Eylül Olayları Fotoğraflar-Belgeler Fahri Çoker Arşivi, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2005.

Cumhuriyetin 50. Yılında Mahalli İdareler, Ankara, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 1973.

İstanbul'daki İmar Hareketleri Hakkında İstanbul Kalkınma Derneği'nin Mütalaa ve Temennileri, İstanbul, 25.01.1957.

İstanbul'un Kitabı-Kıtap I, İstanbul, İstanbul Vilayeti Neşriyat ve Turizm Müdürlüğü, 1957.

Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'ın Tercüme-i Hali, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1950.

Türkiye'de Siyasi Dernekler II, Ankara, İçişleri Bakanlığı - Başbakanlık Devlet Matbaası, 1950.

Vilayet ve Belediye Müsterek Bütçesi: 7 Yıl İçinde Vilayet ve Belediyece Yapılan İşler (1949-1955), T.C İstanbul Belediyesi Neşriyat ve İstatistik Müdürlüğü, 1956.

Akşin, Sina:

Kısa Türkiye Tarihi, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.

- Çakan, Işıl: **Türk Parlamento Tarihinde II. Meclis**, İstanbul, Çağdaş Yayınları, 1999.
- Çukurçayır, M. Akif: **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi**, Ankara, Yargı Yayınevi, 2000.
- Demirer, Mehmet Arif: **6 Eylül 1955: Yassıada 6-7 Eylül Davası**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1995.
- Egel, Dünder: **Belediyeçilik**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1961.
- Eroğul, Cem: **Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi**, İstanbul, İmge Kitabevi, 2003.
- Eryılmaz, Bilal: **Kamu Yönetimi**, İstanbul, Erkam Matbaası, 2002.
- Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme**, İstanbul, İşaret Yayınları, 2006.
- Gökaçtı, M. Ali: **Dünyada ve Türkiye’de Belediyeçilik**, İstanbul, Ozan Yayıncılık, 1996.
- Görmez, Kemal: **Yerel Demokrasi ve Türk Belediyeçiliği**, Ankara, Hizmet-İş. Sendikası Yayınları, 1997.
- Keleş, Ruşen: **Kentleşme Politikası**, İstanbul, İmge Kitabevi, 2006.
- Keyder, Çağlar: **Türkiye’de Devlet ve Sınıflar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.
- Koçak, Cemil: “Siyasal Tarih (1923-1950)”, **Türkiye Tarihi**, C:IV, Ed. Sina Akşin, İstanbul, Cem Yayınevi, 2005.
- Kuban, Doğan: **İstanbul Bir Kent Tarihi-Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000.
- Lewis, Bernard: **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, Çev. Prof. Dr. Metin KIRATLI, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996.
- Minkari, Ali Esen: **1950-1960 Yılları Arasında İktisadi Kalkınma ve Gelişme**, Ankara, Demokratlar Kulübü Yayınları, 1992.

- Nadaroğlu, Halil: **Mahalli İdareler**, İstanbul, Beta Basım, 2001.
- Oran, Baskın v.d.: **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular Belgeler Yorumlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.
- Ortaylı, İlber: **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000.
- Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yerel Yönetin Geleneği**, İstanbul, Hil Yayınları, 1985.
- Sezgin, Murat: **Türkiye'de Belediyeleşme Süreci (1854-1997)**, Konya, Tablet Yayınları, 2008.
- Şentürk, Nazır: **İstanbul Valileri**, İstanbul, Doğan Egmont Yayıncılık, 2008.
- Tekeli, İlhan: **Belediyecilik Yazıları (1976-1991)**, İstanbul, UILA-EMME Yayınları, 1992.
- Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009.
- Tekeli, İlhan; Ortaylı, İlber: **Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi**, Ankara, Türk İdareciler Derneği, 1978.
- Tekeli, İlhan v.d.: **Kökler ve Yollar-Türkiye'de Göç Süreçleri**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Tümerkan, Sıdık: **Türkiye'de Belediyeler**, İstanbul, İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1946.
- Ulusoy, Ahmet; Akdemir, Tekin: **Mahalli İdareler**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010.
- Yalçın, Osman: **İstanbul**, İstanbul, Özyürek Yayınları, 1968.
- Yayla, Yıldızhan: **Belediye Nedir?**, İstanbul, Birlik Yayınları, 1987.
- Yücel, Yaşar: **Osmanlı İmparatorluğu'nda Desantralizasyona Dair Gözlemler**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1974.

Ziyaoğlu, Rakım: **İstanbul Kadıları-Şehreminleri-Belediye Reisleri ve Partiler Tarihi 1453-1971 İdari-Siyasi**, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1971.

Zürcher, Erik Jan: **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.

3. BASILMAMIŞ TEZLER

Gürcan, Gürhan "6-7 Eylül 1955 Olayları", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.)

Özgür, Ulvi: "Bulgaristan Türklerinin 1950-1951 Yıllarında Türkiye'ye Göçleri", İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.)

Yavuz, Ünsal: "Demokrat Parti İktidarı Döneminde İstanbul'a İlişkin İmar Politikaları ve Faaliyetleri", İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.)

4. MAKALELER

TMMOB Mimarlar Odası, **Bildiri**, Ankara, 1960.

Akar, Rıdvan: "İki Yıllık Gecikme: 6-7 Eylül 1955", **Toplumsal Tarih**, S.117, (Eylül 2003).

Alada, Adalet: "Türk Belediyeciliğine Kronolojik Yaklaşım 1930-1990", **Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl Uluslararası Sempozyumu**, Ankara, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı, 23-24 Kasım 1990.

Bostanoğlu, Özer: "Türk Belediyeciliğinde Güncel Tarihsellik", **Amme İdaresi Dergisi**, C.XXIII, S.2, (Haziran 1990).

- Boysan, Aydın: “Adnan Menderes Belediyeciliği İmar Hareketi Uygulama ve Sonuçları”, **Mimarist**, S.13, (Güz 2004).
- Çakan, Işıl: “Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Kamu Yönetiminin Modernleşmesi: Merkezileşme”, **Amme İdaresi Dergisi**, C:39, S.4 (4 Aralık 2006).
- Çelik, Behiç: “Türk Belediyeciliğinin Tarihsel Gelişimi”, **Yeni Türkiye**, S.4 (Mayıs-Haziran 1995).
- Çevikbaş, Rafet: “Yerel Yönetimler, İşlevi ve Türkiye’deki Durumu”, **Türk İdare Dergisi**, S.407, 1995.
- Dönmez, Mustafa: “Türkiye’de Belediyeciliğin Tarihsel Gelişimi”, **Türk İdare Dergisi**, S.406, (Mart 1995).
- Eryılmaz, Bilal: “Yerel Yönetim Sendromu”, **Yeni Türkiye**, S.4, (Mayıs-Haziran 1995).
- Geray, Cevat: “Belediyelerin Hızlı Kentleşmeye Yenik Düştüğü Dönem (1945-1960)”, **Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl Uluslararası Sempozyumu**, Ankara, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı, 23-24 Kasım 1990.
- Göymen, Korel: “Türk Yerel Yönetiminde Katılımcılığın Evrimi: Merkezizetçi Bir Devlette Yönetişim Dinamikleri”, **Amme İdaresi Dergisi**, C.XXXII, S.4, (Aralık 1999).
- Tekeli, İlhan: “Cumhuriyet’in 60 Yıllık Belediyecilik Deneyinin Değerlendirilmesi Üzerine”, **Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl Uluslararası Sempozyumu**, Ankara, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı, 23-24 Kasım 1990.
- Tekeli, İlhan: “Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye’de Belediyelerin Gelişimi”, **Amme İdaresi Dergisi**, C.XVI, S.2, (Haziran 1983).
- Turan, Şerafettin: **Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (2.Bölüm) Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960)**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1999.

- Yalçındağ, Selçuk: “Güçlü ve Özerk Yerel Yönetimler Demokrasimizin ve Yönetim Sistemimizin Temel Kuruluşları Olmalıdır”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C.I, S.2, (Mart 1992).
- Yücel, M. Serhan: “Menderes Dönemi (1950-1960)”, **Genel Türk Tarihi**, C.IX, Ankara, 2002.

5. GAZETELER

5.1. Hürriyet Gazetesi

“İstanbul Valiliğinde de Değişiklik Bekleniyor”, **Hürriyet**, 12 Haziran 1950, s.1.

5.2. Cumhuriyet Gazetesi

“150 Belediye Zabıtası Adayı Dün İmtihan Oldu”, **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1956, s.1.

“1500 Göçmen Evinin Temel Atma Töreni”, **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1951, s.1-3.

“6 Eylül Hadiselerindeki Zarar 69.578.744 Lira”, **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1955, s.1.
“Anıtlar Derneği 9 Zata Altın Madalyalar Verdi”, **Cumhuriyet**, 22 Aralık 1956, s.3.

“Asayişe Dair Vali’nin Beyanatı”, **Cumhuriyet**, 4 Ekim 1951, s.2.

“Aasma Köprü Nerede Yapılacak?”, **Cumhuriyet**, 23 Şubat 1954, s.2.

“Balık Pazarı ve Civarı Dün Kontrol Edildi”, **Cumhuriyet**, 13 Kasım 1949, s.4.

“Başbakanın Gazetemize Demeci”, **Cumhuriyet**, 3 Mayıs 1954, s.1.

“Başvekil Beklenen Basın Toplantısını Dün Yaptı”, **Cumhuriyet**, 24 Eylül 1956, s.5.

“Bazı Kabzımallar Vali ile Belediye Erkânına Suikast Tertip Etmiş”, **Cumhuriyet**, 5 Temmuz 1953, s.1-3.

“Belediye Ayrılınca”, **Cumhuriyet**, 13 Ekim 1950, s.1.

“Belediye ile Vilayet Dün Törenle Ayrıldı”, **Cumhuriyet**, 2 Mart 1956, s.1-5.

“Belediye İmar İşleri”, **Cumhuriyet**, 4 Ocak 1950, s.2.

“Belediye İmara Yeniden 1.700.000 Lira Ayırdı”, **Cumhuriyet**, 17 Ocak 1957, s.1-5.

- “Belediye Seçimleri Sürprizli Neticeler Verdi”, **Cumhuriyet**, 14 Kasım 1955, s.1-7.
- “Belediye Seçimleri ve İstanbul Belediyesi”, **Cumhuriyet**, 12 Kasım 1949, s.2.
- “Belediye Seçimlerinin Neticesi”, **Cumhuriyet**, 5 Eylül 1950, s.1-3.
- “Belediye Seçimlerinin Umumi Neticeleri”, **Cumhuriyet**, 5 Eylül 1950, s.1.
- “Belediye ve Vilayet Dün Törenle Ayrıldı”, **Cumhuriyet**, 2 Mart 1956, s.1-5.
- “Belediye ve Vilayetin Ayrılması Kararı”, **Cumhuriyet**, 12 Ocak 1950, s.1-3.
- “Belediye Vilayet’ten Ayrılırken”, **Cumhuriyet**, 28 Ocak 1950, s.1.
- “Belediye Yasağı 48 Saat Sürer Sözüünü Kaldıracağız”, **Cumhuriyet**, 26 Şubat 1957, s.1-5.
- “Belediye Yasaklarına Riayet”, **Cumhuriyet**, 15 Aralık 1954, s.6.
- “Belediye Yasaklarını Dinlemeyenler”, **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1951, s.2.
- “Belediye Zabıtası Dün Çalışmaya Başladı”, **Cumhuriyet**, 2 Şubat 1957, s.5.
- “Belediye Zabıtası Kursu Dün Törenle Açıldı”, **Cumhuriyet**, 2 Ağustos 1956, s.1-5.
- “Belediyenin Arsalarına 4000 Ev Yapılacak”, **Cumhuriyet**, 19 Ekim 1954, s.1.
- “Belediyenin Ucuz Evleri Hakkında Yapılan İhbar”, **Cumhuriyet**, 12 Mayıs 1952, s.1.
- “Belediyenin Yaptıracağı Evler Hakkında Cemil Topuzlu’nun Fikri”, **Cumhuriyet**, 16 Aralık 1950, s.2.
- “Beyanat Âşıklısı Değiliz”, **Cumhuriyet**, 29 Eylül 1952, s.1.
- “Biri Eksik”, **Cumhuriyet**, 9 Mayıs 1961, s.3.
- “Boş Geldiniz!”, **Cumhuriyet**, 7 Nisan 1952, s.3.
- “Bu Hafta Çok Hareketli Geçti”, **Cumhuriyet**, 2 Aralık 1957, s.3.
- “CHP’li Memurlar ve Demokrat Parti”, **Cumhuriyet**, 25 Ekim 1949, s.1.
- “Dilenciler Şiddetle Takip Olunacaktır”, **Cumhuriyet**, 18 Şubat 1950, s.1.
- “DP Valinin CHP’den İstifasında Israr Ediyor”, **Cumhuriyet**, 22 Ekim 1949, s.1-3.
- “Dün Piyasada Yeni Etiketlere Göre Satışlar Yapıldı Kontroller Arttı”, **Cumhuriyet**, 27 Haziran 1956, s.1-5.
- “Dün Şehrimize 30 Vagon Domates Geldi”, **Cumhuriyet**, 28 Haziran 1955, s.1-7.

- “Dün Şehrin Asayışı ile İlgili Bir Toplantı Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 18 Eylül 1950, s.3.
- “Ekmekler Artık Tartı ile Satılacak, Francala İmali Yasak Edildi”, **Cumhuriyet**, 19 Temmuz 1951, s.4.
- “Et Fiyatları Arttı”, **Cumhuriyet**, 10 Şubat 1952, s.2.
- “Et Fiyatları Gene Yükseliyor”, **Cumhuriyet**, 26 Ocak 1950, s.1.
- “Fırıncılar Belediyeyi Ekmek Çıkarmamakla Tehdit Ediyorlar”, **Cumhuriyet**, 19 Ocak 1954, s.2.
- “Gecekondu İşi Politika Mevzuu Yapılmayacak”, **Cumhuriyet**, 27 Ocak 1950, s.1-3.
- “Gecekondu Mahallesi Elektriğe Kavuştu”, **Cumhuriyet**, 22 Kasım 1949, s.1-3.
- “Gecekondular İçin Yeni Kararlar”, **Cumhuriyet**, 21 Aralık 1949, s.2.
- “Gecekondular İşi Tetkik Ediliyor”, **Cumhuriyet**, 6 Kasım 1949, s.2.
- “Gecekondular Meselesi”, **Cumhuriyet**, 21 Ekim 1950, s.2.
- “Gençlik Gökay’ın Tekaütlüğünü İstemiyor”, **Cumhuriyet**, 2 Ekim 1957, s.1-5.
- “Göçmenlere Yardım Komitesi’nin Beyannamesi”, **Cumhuriyet**, 20 Aralık 1950, s.1-3.
- “Gökay 1 Sene Belediye Reis Vekilliği Yapacak”, **Cumhuriyet**, 23 Şubat 1956, s.5.
- “Gökay Amerika Hakkında Bir Kitap Yazacak”, **Cumhuriyet**, 11 Mayıs 1953, s.3.
- “Gökay Başbakan ile Görüştü”, **Cumhuriyet**, 5 Ekim 1957, s.1-3.
- “Gökay Bern Elçiliği’ne Tayinini Teyit Etmedi”, **Cumhuriyet**, 12 Kasım 1957, s.1-5.
- “Gökay Bugün Brüksel’e Gidiyor”, **Cumhuriyet**, 20 Ağustos 1952, s.1.
- “Gökay Dün Öğretmenleri Ağlattı”, **Cumhuriyet**, 24 Kasım 1957, s.1-5.
- “Gökay Dün Vilayetten Taşındı”, **Cumhuriyet**, 22 Kasım 1957, s.1.
- “Gökay Floransa’da Harbin Topyekûn Kaldırılmasını İstedi”, **Cumhuriyet**, 18 Ocak 1957, s.1-5.
- “Gökay Geldi ve ‘İstifa Etmedim, İstifayı Düşünmüyorum’ Dedi”, **Cumhuriyet**, 24 Eylül 1957, s.1-5.
- “Gökay İtalya’da Takdir Topluyor”, **Cumhuriyet**, 29 Temmuz 1957, s.1-5.

- “Gökay Paris’ten Döndü”, **Cumhuriyet**, 28 Nisan, 1956, s.1-5.
- “Gökay Seyahat İntibalarını Anlattı”, **Cumhuriyet**, 28 Şubat 1953, s.1-7.
- “Gökay Seyahat İntibalarını Anlattı”, **Cumhuriyet**, 28 Şubat 1953, s.1-7.
- “Gökay Vazifeyi Devretti”, **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1957, s.1.
- “Gökay Vazifeyi Devretti”, **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1957, s.1-3.
- “Gökay: Ben Saflığımla İftihar Ederim, Kirli Olmayalım da Saf Olalım, dedi”, **Cumhuriyet**,
- “Gökay: Taşı Toprağı Dile Getiriyorum Dedi”, **Cumhuriyet**, 28 Aralık 1954, s.1-6.
- “Gökay’a Göre Asayiş Durumu Normal!”, **Cumhuriyet**, 27 Eylül 1952, s.6.
- “Gökay’a Verilen Madalya”, **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1955, s.1-5.
- “Gökay’ın ‘Cumhuriyet’e Dün Geceki Beyanati”, **Cumhuriyet**, 24 Eylül 1957, s.5.
- “Gökay’ın Dönmesi Gecikecek”, **Cumhuriyet**, 7 Ağustos 1957, s.1.
- “Gökay’ın Durumu”, **Cumhuriyet**, 22 Temmuz 1957, s.1.
- “Gürültü ile Mücadele Tedbirleri”, **Cumhuriyet**, 13 Şubat 1951, s.5.
- “Gürültü ile Mücadele Tedbirleri”, **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1950, s.2.
- “Hoş Geldin, Üstad!”, **Cumhuriyet**, 21 Ekim 1949, s.3.
- “İaşe İşleri İçin Dün Yapılan Toplantı”, **Cumhuriyet**, 1 Kasım 1949, s.3.
- “İkinci Elmalı Bendi Şubat’ta Tamamlanıyor”, **Cumhuriyet**, 10 Aralık 1954, s.2.
- “İmara Çare”, **Cumhuriyet**, 26 Temmuz 1952, s.3.
- “İnada Bindi”, **Cumhuriyet**, 20 Mart 1951, s.3.
- “İstanbul Başkanı”, **Cumhuriyet**, 24 Ocak 1952, s.1.
- “İstanbul Belediyesi’ne Dair Soru”, **Cumhuriyet**, 1 Aralık 1949, s.3.
- “İstanbul Bölge Kalkınma Kongresi Dün Toplandı”, **Cumhuriyet**, 11 Mart 1952, s.1.
- “İstanbul Hiçbir Zaman Ekmeksiz Bırakılmayacak”, **Cumhuriyet**, 20 Ocak 1954, s.1-7.
- “İstanbul İçin”, **Cumhuriyet**, 15 Mart 1951, s.1.

- “İstanbul Valiliğine Yusuf Ziya Öniş Getiriliyor”, **Cumhuriyet**, 24 Temmuz 1950, s.3.
- “İstanbul Valisi”, **Cumhuriyet**, 7 Ekim 1949, s.1-3.
- “İstanbul Valisine Nişan”, **Cumhuriyet**, 7 Nisan 1952, s.3.
- “İstanbul ve Anadolu Yakasını Birleştirecek Köprü”, **Cumhuriyet**, 9 Aralık 1949, s.2.
- “İstanbul ve İmar İşleri”, **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1950, s.2.
- “İstanbul ve İzmir Valileri Ne Diyorlar?”, **Cumhuriyet**, 19 Aralık 1955, s.1-5.
- “İstanbul Vilayet ve Belediyesi Ayrıldı”, **Cumhuriyet**, 11 Mart 1954, s.1.
- “İstanbul’da Asayiş...”, **Cumhuriyet**, 22 Ekim 1949, s.1-3.
- “İstanbul’da Ucuz Evler Yapılacak”, **Cumhuriyet**, 7 Mart 1950, s.2.
- “İstanbul’da Yerleştirilecek Göçmenler”, **Cumhuriyet**, 14 Şubat 1951, s.2.
- “İstanbul’un Beş Senelik İmar Planı”, **Cumhuriyet**, 26 Şubat 1950, s.2.
- “İstanbul’un Ekmek Derdi”, **Cumhuriyet**, 11 Mart 1950, s.3.
- “İstanbul’un Emniyet ve Asayiş Meselesi”, **Cumhuriyet**, 26 Ekim 1949, s.1-3.
- “İstanbul’un İmarı İçin”, **Cumhuriyet**, 14 Ağustos 1950, s.1-3.
- “İstanbul’un İmarı İçin”, **Cumhuriyet**, 17 Mart 1950, s.1-3.
- “İstanbul’un İmarı ve Kalkınması İçin”, **Cumhuriyet**, 4 Eylül 1950, s.1-3.
- “İstanbul’un İmarı ve Mösyö Prost”, **Cumhuriyet**, 28 Aralık 1950, s.3.
- “İstanbul’un İmarı”, **Cumhuriyet**, 12 Ekim 1950, s.3.
- “İstanbul’un Mesken İş İçin İlk Mühim Toplantı”, **Cumhuriyet**, 21 Ocak 1950, s.1-4.
- “İstanbul’un Nüfusu Bir Buçuk Milyonu Geçti”, **Cumhuriyet**, 24 Ekim 1955, s.1.
- “İstanbul’un ve İstanbul Valisi’nin Dertleri”, **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1953, s.1-3.
- “İstanbullulara Ellerini Öptürmek İsterse”, **Cumhuriyet**, 16 Aralık 1951, s.2.
- “İstanbul-Üsküdar Köprüsü Hakkında Valinin Beyanati”, **Cumhuriyet**, 14 Aralık 1949, s.2.

- “İstifa Ettiğini Bildiren Vali Acele Ankara’ya Çağrıldı”, **Cumhuriyet**, 7 Aralık 1955, s.1.
- “İsviçreli Mühürhassısa Göre Bizde Hayat Nasıl Ucuzlar?”, **Cumhuriyet**, 24 Ocak 1954, s.1-6.
- “Kavga Çıkararak Sarhoşlar”, **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1950, s.2.
- “Klakson Susunca”, **Cumhuriyet**, 31 Mayıs 1951, s.3.
- “Klakson Yasağı İyi Gidiyor”, **Cumhuriyet**, 6 Şubat 1951, s.2.
- “Klakson Yasağı”, **Cumhuriyet**, 13 Şubat 1951, s.3.
- “Kura ile Arazi Tevzii”, **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1954, s.1.
- “Küçük Fıçık”, **Cumhuriyet**, 10 Mart 1953, s.3.
- “Mareşal Tito Türkiye ile İşbirliğini Elzem Görüyor”, **Cumhuriyet**, 14 Ağustos 1952, s.1-3.
- “Marshall Planı’ndan İstanbul’a Yardım İşi”, **Cumhuriyet**, 30 Mart 1950, s.1-3.
- “Memur ve Siyaset”, **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1950, s.1-3.
- “Menderes’in Almanya’dan Ayrılırken Basına İzahatı”, **Cumhuriyet**, 10 Ekim 1954, s.1-6.
- “Mesken Davası ve Ucuz Ev İnşaatı”, **Cumhuriyet**, 3 Şubat 1951, s.1-4.
- “Mesken Davasına Dair Valinin Dünkü Demeci”, **Cumhuriyet**, 13 Ağustos 1950, s.1-3.
- “Mesken Meselesinin Halline Doğru”, **Cumhuriyet**, 10 Mart 1950, s.1-3.
- “Meyve-Sebze Savaşına Emniyet Teşkilatı Seferber Oluyor”, **Cumhuriyet**, 25 Haziran 1955, s.1-7.
- “Migro Şirketi Dün Kuruldu”, **Cumhuriyet**, 2 Nisan 1954, s.1-8.
- “Nerden Nereye?”, **Cumhuriyet**, 5 Kasım 1949, s.1-3.
- “Ord. Prof. F. K. Gökay”, **Cumhuriyet**, Tarih Eki, 16 Mayıs 1955, s.2.
- “Ord. Prof. Göçmen”, **Cumhuriyet**, 28 Şubat 1953, s.3.
- “Otobüslerde Tenzilatlı Seyahat Meselesi”, **Cumhuriyet**, 30 Aralık 1949, s.3.
- “Papa Dün İstanbul Valisi’ni Kabul Etti”, **Cumhuriyet**, 9 Ocak 1957, s.1-3.

- “Peynir ve Et Fiyatları Yeniden Tespit Edildi”, **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1956, s.1-5.
- “Prof. Fahrettin Kerim İstanbul Valisi Oldu”, **Cumhuriyet**, 20 Ekim 1949, s.4.
- “Prof. Gökay Dün Ankara Vapuru ile Hareket Etti”, **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1957, s.1-5.
- “Prof. Gökay Dün Belediye Meclisi’nde Bir Veda Konuşması Yaptı”, **Cumhuriyet**, 23 Kasım 1957, s.3.
- “Prof. Gökay Dün İstanbul’dan Ayrıldı”, **Cumhuriyet**, 30 Kasım 1957, s.1.
- “Prof. Gökay Paris Büyükelçisi Oldu”, **Cumhuriyet**, 4 Aralık 1955, s.1-7.
- “Prof. Gökay Vali Konağı’nı Boşalttırdı”, **Cumhuriyet**, 14 Ağustos 1957, s.1.
- “Prost Dün Valiye İzahat Verdi”, **Cumhuriyet**, 4 Şubat 1950, s.2.
- “Prost Vali’ye Bir Mektup Bırakıp Gitti”, **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1950, s.1-4.
- “Prost’un İmar İşlerine Dair Demeci”, **Cumhuriyet**, 19 Aralık 1950, s.1.
- “Prost’un Mukavelesinin Uzatılmaması Kararlaştırıldı”, **Cumhuriyet**, 27 Aralık 1950, s.1-6.
- “Sarhoş Şoförler Meselesi”, **Cumhuriyet**, 14 Eylül 1956, s.3.
- “Sarhoşlar Dilenciler ve Gürültü ile Mücadele”, **Cumhuriyet**, 21 Temmuz 1950, s.1-3.
- “Sarhoşlar Müşahedehaneye Sevk Ediliyorlar”, **Cumhuriyet**, 22 Kasım 1949, s.2.
- “Sebze ve Meyve Fiyatları 24 Saatte Yüzde 40-100 İndi”, **Cumhuriyet**, 23 Haziran 1955, s.1-7.
- “Sebze ve Meyvecilerin Boykotu Akim Kaldı”, **Cumhuriyet**, 27 Temmuz 1956, s.1-3.
- “Seçimler ve İstanbul’un Vaziyeti”, **Cumhuriyet**, 28 Ağustos 1950, s.3.
- “Seçim Neticesi Partilerde Hayret Uyandırdı”, **Cumhuriyet**, 15 Kasım 1955, s.1.
- “Seyrüsefer Komisyonu’nun Kararları”, **Cumhuriyet**, 15 Aralık 1949, s.2.
- “Seyrüsefer Komisyonu’nun Kararları”, **Cumhuriyet**, 30 Kasım 1949, s.2.
- “Şehir Lokantası Dün Açıldı”, **Cumhuriyet**, 7 Şubat 1950, s.3.
- “Şehir Meclisi’nde Ucuz Ev Davası Halledildi”, **Cumhuriyet**, 7 Mart 1951, s.1-3.

- “Şehir Meclisi’nin Dünkü Toplantısı”, **Cumhuriyet**, 28 Aralık 1949, s.4.
- “Şehir Meclisi’nin Dünkü Toplantısı”, **Cumhuriyet**, 6 Ekim 1950, s.1-3.
- “Şehrin Asayışı İçin Yeni Tedbirler”, **Cumhuriyet**, 15 Aralık 1953, s.1-6.
- “Şehrin Asayışı ile İlgili Çalışmalar”, **Cumhuriyet**, 22 Aralık 1951, s.1.
- “Şehrin Asayışı ile İlgili Çalışmalar”, **Cumhuriyet**, 22 Aralık 1951, s.1-6.
- “Şehrin İmar İşleri”, **Cumhuriyet**, 27 Mayıs 1951, s.2.
- “Şoförler Dün Vali Gökay’a Madalya Verdiler”, **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 1956, s.5.
- “Şoförlük ve Gözlük”, **Cumhuriyet**, 22 Şubat 1950, s.1-3.
- “Ucuz Mesken Davası”, **Cumhuriyet**, 14 Nisan 1951, s.3.
- “Üsküdar ve Kadıköyünde 150 Evin Temeli Atıldı”, **Cumhuriyet**, 17 Mayıs 1951, s.1-3.
- “Vali 50 Milyon Lira Ek Tahsisat İstedi”, **Cumhuriyet**, 6 Ekim 1956, s.1-5.
- “Vali Açılan Tahkikat İçin Ne Diyor?”, **Cumhuriyet**, 31 Aralık 1955, s.1-7.
- “Vali Amerika’daki Tetkiklerini Anlattı”, **Cumhuriyet**, 14 Mayıs 1953, s.1-6.
- “Vali Amerika’ya Davet Edildi”, **Cumhuriyet**, 4 Mart 1953, s.3.
- “Vali Bu Sabah Uçakla Strazburg’a Gidiyor”, **Cumhuriyet**, 25 Eylül 1953, s.2.
- “Vali Dün Ankara’dan Döndü”, **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1955, s.1-7.
- “Vali Dün Ankara’dan Döndü”, **Cumhuriyet**, 12 Ağustos 1950, s.1-4.
- “Vali Dün Atina’dan Döndü”, **Cumhuriyet**, 6 Nisan 1952, s.1-6.
- “Vali Dün Belgrat’a Gitti”, **Cumhuriyet**, 8 Ağustos 1952, s.1-4.
- “Vali Dün Kasaplara Ültimatolara Verdi”, **Cumhuriyet**, 31 Ocak 1954, s.1-4.
- “Vali Dün Kırdar’dan Vazifeyi Devraldı”, **Cumhuriyet**, 25 Ekim 1949, s.4.
- “Vali Dün Mecidiyeköy Gecekondularını Gezdi”, **Cumhuriyet**, 7 Aralık 1949, s.1-4.
- “Vali Dün Paris’e Hareket Etti”, **Cumhuriyet**, 15 Şubat 1953, s.1-5.
- “Vali Dün Seyahatten Döndü”, **Cumhuriyet**, 23 Eylül 1952, s.1-5.
- “Vali Dün Seyahatten Döndü”, **Cumhuriyet**, 23 Eylül 1952, s.1-5.

- “Vali Dün Şoförlerle Bir Toplantı Yaptı”, **Cumhuriyet**, 1 Aralık 1949, s.3.
- “Vali Dün Şoförlerle bir Toplantı Yaptı”, **Cumhuriyet**, 1 Aralık, 1949, s.3.
- “Vali Dün Ticaret ve Zahire Borsası’ nı Ziyaret Etti”, **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1949, s.2.
- “Vali Dün Vazife Başında Bir Rahatsızlık Geçirdi”, **Cumhuriyet**, 28 Ocak 1953, s.1-6.
- “Vali Genelevlerin Nakli Meselesi İçin Ne Diyor”, **Cumhuriyet**, 11 Ocak 1955, s.2.
- “Vali Gerekirse Et Satışını İdare Edecek”, **Cumhuriyet**, 18 Haziran 1953, s.3.
- “Vali Gitti Elçi Geldi”, **Cumhuriyet**, 21 Kasım 1957, s.1-3.
- “Vali Göçmen Evlerini Ziyaret Etti”, **Cumhuriyet**, 31 Aralık 1950, s.2.
- “Vali Gökay 3 Ay İstirahat Edecek”, **Cumhuriyet**, 23 Haziran 1957, s.1-5.
- “Vali Gökay Alkoliklere Evlenme Müsaadesinin Verilmemesini İstiyor”, **Cumhuriyet**, 11 Eylül 1952, s.3.
- “Vali Gökay Çarşı Pazar Dolaşıyor”, **Cumhuriyet**, 4 Temmuz 1953, s.3.
- “Vali Gökay Dün Bayar ile Birlikte Ankara’ya Gitti”, **Cumhuriyet**, 19 Kasım 1957, s.1-5.
- “Vali Gökay Dün Gece Yugoslavya’dan Döndü”, **Cumhuriyet**, 18 Ağustos 1952, s.1-7.
- “Vali Gökay Dün Sabah Vazifesine Başladı”, **Cumhuriyet**, 6 Ekim 1957, s.1-5.
- “Vali Gökay İmar Yılındayız Diyor”, **Cumhuriyet**, 7 Eylül 1956, s.7.
- “Vali Gökay Kontrollerine Dün Yeni Bir Ad Taktı”, **Cumhuriyet**, 18 Ocak 1956, s.2.
- “Vali Gökay Saraybosna’ya Hareket Etti”, **Cumhuriyet**, 16 Ağustos 1952, s.7.
- “Vali Gökay, Dün İstifa Ettiğini Açıkladı”, **Cumhuriyet**, 6 Aralık 1955, s.1-5.
- “Vali Gökay’ın New York’ta Demeci”, **Cumhuriyet**, 18 Nisan 1953, s.3.
- “Vali Hakkında Men’i Muhakeme Kararı Verildi”, **Cumhuriyet**, 29 Nisan 1956, s.1-3.
- “Vali İaşe Meselesi Üzerinde Çalışıyor”, **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1949, s.4.

- “Vali İçkili Yerlerin Çoğalmasını Önleyecek”, **Cumhuriyet**, 21 Aralık 1954, s.2.
- “Vali Kanuna Uyarak CHP’den İstifa Etti”, **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1949, s.4.
- “Vali Kaymakamlara Yeni Direktifler Verdi”, **Cumhuriyet**, 27 Ekim 1949, s.4.
- “Vali Pahalılığa Bir Ad Koydu: Neşvünema Krizi”, **Cumhuriyet**, 16 Haziran 1955, s.1-3.
- “Vali Prof. Gökay 1 No.lu Rehber İlan Edildi”, **Cumhuriyet**, 23 Haziran 1956, s.5.
- “Vali Prof. Gökay Dün Strazburg’dan Döndü”, **Cumhuriyet**, 5 Ekim 1953, s.2.
- “Vali Profesör Gökay Amerika’da”, **Cumhuriyet**, 8 Nisan 1953, s.6.
- “Vali Sebze ve Meyvecilere Son Defa İhtar Ediyor”, **Cumhuriyet**, 4 Temmuz 1951, s.4.
- “Vali Şehir İşlerine Dair İzahat Verdi”, **Cumhuriyet**, 6 Haziran 1952, s.3.
- “Vali Şehirde 3 Aylık Gıda Maddesi Stoku Var Diyor”, **Cumhuriyet**, 1 Aralık 1957, s.1.
- “Vali Şişli Gecekondualarını Gezdi”, **Cumhuriyet**, 16 Mayıs 1952, s.2.
- “Vali Tebdili Kıyafet Ederek Plajları Gezdi”, **Cumhuriyet**, 16 Temmuz 1952, s.1-6.
- “Vali Tebdili Kıyafet Ederek Şehri Dolaşıyor”, **Cumhuriyet**, 24 Nisan 1952, s.1-5.
- “Vali Tenkitlere Cevap Verdi”, **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1952, s.1-6.
- “Vali Tenkitlere Cevap Verdi”, **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1952, s.1-6.
- “Vali Yıllık İznini Aldı”, **Cumhuriyet**, 17 Haziran 1957, s.1.
- “Vali’nin Dünkü Basın Toplantısı”, **Cumhuriyet**, 10 Şubat 1954, s.1-6.
- “Valimizin Korktuğu İki Şey”, **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1952, s.2.
- “Valinin Basın Toplantısı”, **Cumhuriyet**, 2 Aralık 1949, s.3.
- “Valinin Birinci Yıldönümü”, **Cumhuriyet**, 25 Ekim 1950, s.1-4.
- “Valinin Dün Geceki Radyo Konuşması”, **Cumhuriyet**, 9 Mart 1950, s.1.
- “Valinin Radyodaki Konuşması”, **Cumhuriyet**, 14 Ocak 1950, s.3.
- “Valinin Sarhoşlara Dair Yeni Demeci”, **Cumhuriyet**, 16 Şubat 1950, s.1-3.
- “Valinin Sarhoşlara Dün Yaptığı İhtar”, **Cumhuriyet**, 6 Kasım 1949, s.3.

- “Valinin Şehir İşleri Hakkındaki İzahatı”, **Cumhuriyet**, 2 Mart 1950, s.3.
- “Vilayet 300 Bakkala Şeker Tevziine Devam Edeceğini Bildiriyor”, **Cumhuriyet**, 27 Haziran 1954, s.1-6.
- “Vilayet ile Belediye Bugün Törenle Ayrılıyor”, **Cumhuriyet**, 1 Mart 1956, s.1-5.
- “Vilayet Meclisi Hangi İşleri Görüşebilecek?”, **Cumhuriyet**, 30 Aralık 1955, s.2.
- “Vilayet ve Belediye”, **Cumhuriyet**, 21 Kasım 1949, s.1.
- “Vilayet ve Belediyenin Ayrılması Meselesi”, **Cumhuriyet**, 24 Ocak 1952, s.1-5.
- “Vilayet ve Belediyenin Ayrılması”, **Cumhuriyet**, 25 Ocak 1950, s.2.
- “Vilayet ve Belediyenin Ayrılması”, **Cumhuriyet**, 25 Ocak 1952, s.1-5.
- “Vilayetle Belediyenin Ayrılması Muhalefet Çevrelerinde Nasıl Karşılandı?”, **Cumhuriyet**, 3 Mart 1956, s.3.
- “Vilayetle Belediyenin Ayrılması”, **Cumhuriyet**, 21 Ocak 1952, s.1-5.
- “Vilayetle Belediyenin Ayrılması”, **Cumhuriyet**, 28 Ocak 1952, s.2.
- “Von Papan Dün Valiyi Ziyaret Etti”, **Cumhuriyet**, 30 Eylül 1951, s.1.
- “Yeni Belediye Reisine Devredilecek İşler”, **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1955, s.2.
- “Yeni Bir Seyrüsefer Planı Hazırlanacak”, **Cumhuriyet**, 3 Kasım 1949, s.4.
- “Yeni Bir Seyrüsefer Planı Hazırlanacak”, **Cumhuriyet**, 3 Kasım 1949, s.1-4.
- “Yeni Vali Gecekondu Mahallesi Gezdii”, **Cumhuriyet**, 1 Kasım 1949, s.1-4.
- Cumhuriyet**, 22 Aralık 1954
- Cumhuriyet**, 6 Aralık 1949, s.2.
- Cumhuriyet**, 6 Ocak 1957, s.1.

5.3. Milliyet Gazetesi

- “6/7 Eylül Hadiseleri Hakkında İstanbul ve İzmir Valileri (A.A.)ya İzahatta Bulundu”, **Milliyet**, 19 Aralık 1955, s.1.
- “Atlantik Paktı’na Kabul Edildik”, **Milliyet**, 21 Eylül 1951.
- “Avrupa’da Hayat Bize Nispetle Çok Pahalı”, **Milliyet**, 23 Eylül 1952, s.1-7.

- “Başbakan Yardımcısı Dün İstanbul’a Geldi”, **Milliyet**, 25 Ocak 1952, s.1-7.;
- “Başbakan Yardımcısının Muhalefete Cevapları”, **Milliyet**, 27 Ağustos 1950, s.1-7.
- “Belediye Bugün Müstakil Oluyor”, **Milliyet**, 1 Mart 1956, s.1.
- “Belediye Heyeti Dün Atina’ya Hareket Etti”, **Milliyet**, 29 Mart 1952, s.1-7.
- “Belediye İki Gün Sonra Müstakil Çalışmaya Başlıyor”, **Milliyet**, 28 Şubat 1956, s.2.
- “Belediye Meclisi Seçimi Dün Bütün Yurtta Yapıldı”, **Milliyet**, 14 Kasım 1955, s.1.
- “Belediye Pahalılık Mevzuunda Tenkit Edildi”, **Milliyet**, 16 Haziran 1955, s.1-7.
- “Belediye Tekrar Müstakil Oldu”, **Milliyet**, 2 Mart 1956, s.1.
- “Belediye ve Vilayetin Ayrılması İşi”, **Milliyet**, 11 Temmuz 1950, s.2.
- “Belediyenin İstikraz Tahvilleri Bugün Satışa Çıkarılıyor”, **Milliyet**, 11 Ekim 1954, s.2.
- “Celal Bayar Cumhurbaşkanı Seçildi”, **Milliyet**, 23 Mayıs 1950, s.1.
- “Çocukluk Hatıralarını Anlatıyorlar”, **Milliyet**, 24 Ekim 1954, Haftalık İlave, s.3.
- “Demir Pirinç Düşüyor Kalay Fiyatı Arttı”, **Milliyet**, 3 Ağustos 1950, s.2.
- “Demokrasiye Geçiş”, **Milliyet**, 15 Ocak 1975, s.2.
- “Demokrat Parti’nin Muazzam Zaferi”, **Milliyet**, 17 Eylül 1951, s.1.
- “Eisenhower Gökay’ı Beyaz Saray’da Kabul Etti”, **Milliyet**, 11 Nisan 1953, s.1-7.
- “Elmalı Suyu İçin Yapılacak İstikraz”, **Milliyet**, 12 Şubat 1951, s.2.
- “Et Fiyatlarındaki Yükseliş”, **Milliyet**, 31 Ocak 1954, s.1-7.
- “F.K.G. Muamması Aydınlanıyor”, **Milliyet**, 19 Kasım 1957, s.1.
- “Fahrettin Kerim Gökay Yugoslavya’ya Gitti”, **Milliyet**, 8 Ağustos 1952, s.1-7.
- “Fahrettin Kerim Gökay’la Tatil Sohbeti”, **Milliyet**, 16 Mart 1986, s.4.
- “Fahrettin Kerim Hesap Verdi”, **Milliyet**, 26 Ekim 1950, s.1-5.
- “Fırıncıların Toplantısı”, **Milliyet**, 19 Ocak 1954, s.1-7.
- “Gecekondu Davasında İş Nalı Bulmaya Kalmış”, **Milliyet**, 27 Temmuz 1953, s.6.

- “Göçmen İşi Rasyonel Şekilde Halledilecek”, **Milliyet**, 4 Aralık 1950, s.2.
- “Göçmenler Birliği’nin Toplantısı”, **Milliyet**, 19 Şubat 1953, s.1-7.
- “Gökay Dün Gitti”, **Milliyet**, 30 Kasım 1957, s.1.
- “Gökay İstifa Ettiğini Açıkladı”, **Milliyet**, 6 Aralık 1955, s.1-5.
- “Gökay Meclis’te Üyeleri Ağlattı”, **Milliyet**, 23 Kasım 1957, s.1-3.
- “Gökay Muamması Bugün Aydınlanıyor”, **Milliyet**, 5 Ekim 1957, s.1-3.
- “Gökay Rusları İspata Davet Etti”, **Milliyet**, 18 Nisan 1953, s.7.
- “Gökay’ın Dilinden İstanbul’un Dertleri”, **Milliyet**, 21 Temmuz 1954, s.2.
- “Gürültü ile Mücadele”, **Milliyet**, 13 Temmuz 1950, s.2.
- “Gürültü ile Mücadele”, **Milliyet**, 25 Ağustos 1951, s.2.
- “Gürültü ile Savaş İçin Atılan Adım”, **Milliyet**, 6 Şubat 1951, s.2.
- “Halkın Sesi Hakkın Sesi!”, **Milliyet**, 4 Mayıs 1954, s.1.
- “Hayat Pahallığı ve İstanbul Belediyesi”, **Milliyet**, 27 Eylül 1952, s.1-7.
- “Hem Vali, Hem Belediye Reisi!”, **Milliyet**, 20 Ocak 1952, s.1.
- “Hilton Oteli Dün Faaliyete Geçti”, **Milliyet**, 21 Mayıs 1955, s.1-3.
- “İbret Aynası”, **Milliyet**, 12 Şubat 1951, s.2.
- “İçişleri Bakanı Şehrimize Geldi”, **Milliyet**, 24 Kasım 1950, s.2.
- “İkinci Gökay Muamması”, **Milliyet**, 12 Kasım 1957, s.1.
- “İnönü, Bayar’a Kabineyi Demokrat Parti’nin Kurması Teklifinde Bulundu”, **Milliyet**, 17 Mayıs 1950, s.1.
- “İsmail Çavuş da Geçimin Yolunu İşte Böyle Bulmuş”, **Milliyet**, 24 Ekim 1952, s.6.
- “İstanbul Valisi Nihayet Değişti”, **Milliyet**, 25 Temmuz 1950, s.2.
- “İstanbul’un İmar Planı Şiddetle Tenkit Edildi”, **Milliyet**, 12 Mart 1952, s.1-7.
- “İstanbul’un İmarı Hakkında Çok Mühim Kararlar Alındı”, **Milliyet**, 6 Haziran 1952, s.1-7.
- “İstanbul’un İmarı Raporu”, **Milliyet**, 12 Ekim 1950, s.2.

- “İstanbul’un İmarı”, **Milliyet**, 7 Ocak 1951, s.2.
- “İsviçreli Mühassıs Tetkiklerinden Memnun”, **Milliyet**, 19 Ocak 1954, s.1-7.
- “Kabzımallar Vali’nin Kararını Baltalıyor”, **Milliyet**, 22 Haziran 1955, s.1-7.
- “Kalkınma Kongresi Bugün Kapanıyor”, **Milliyet**, 15 Mart 1952, s.2.
- “Kıbrıs Konferansı Dün Açıldı”, **Milliyet**, 30 Ağustos 1955, s.1.
- “Kısa Şehir Haberleri”, **Milliyet**, 26 Mayıs 1951, s.2.
- “Klakson Yasağı Pavyonu Açıldı”, **Milliyet**, 24 Kasım 1953, s.1-7.
- “Klakson Yasağı Şehrin Her Tarafında Teşmil Edilecek”, **Milliyet**, 12 Mart 1951, s.2.
- “Klakson Yasağının Aksak Tarafları”, **Milliyet**, 14 Mart 1951, s.5.
- “Menderes Gökay’la Görüştü”, **Milliyet**, 8 Aralık 1955, s.1.
- “Migros Teşkilatı’nın Esasları Hazırlandı”, **Milliyet**, 2 Nisan 1954, s.1-7.
- “Muamma Halledildi Gökay Vali Kaldı”, **Milliyet**, 6 Ekim 1957, s.1-3.
- “Mümtaz Tarhan İstanbul Valisi”, **Milliyet**, 21 Kasım 1957, s.1.
- “Müstakil Belediye ve Muhalefetin Görüşü”, **Milliyet**, 3 Mart 1956, s.3.
- “Otomobillerin Klakson Çalması Yasak Edildi”, **Milliyet**, 3 Şubat 1951, s.2.
- “Örfi İdare İlan Edildi”, **Milliyet**, 7 Eylül 1955, s.1.
- “Prof. Gökay Roma’ya Gitti”, **Milliyet**, 8 Ocak 1957, s.1.
- “Prof. Gökay Vefat Etti”, **Milliyet**, 23 Temmuz 1987, s.12.
- “Prof. Gökay’ın Beyanatı”, **Milliyet**, 16 Haziran 1951, s.1-3.
- “Resimle Hadiseler”, **Milliyet**, 1 Nisan 1952, s.4.
- “Resimle Hadiseler”, **Milliyet**, 2 Nisan 1952, s.4.
- “Resmi Tebliğ”, **Milliyet**, 7 Eylül 1955, s.1.
- “Sarhoşları Kusturma”, **Milliyet**, 14 Ekim 1952, s.2.
- “Sarhoşlarla Mücadele Hızlandı”, **Milliyet**, 21 Kasım 1950, s.1-5.

- “Seyyar Sağlık Ekipleri Tesis Edilecek”, **Milliyet**, 27 Şubat 1951, s.2.
- “Sıra Sarkıntılıkla Mücadeleye Geldi”, **Milliyet**, 19 Haziran 1951, s.1.
- “Sofokles Venizelos’un Dünkü Temasları”, **Milliyet**, 5 Şubat 1952, s.7.
- “Şehir Meclisi”, **Milliyet**, 27 Aralık 1950, s.2.
- “Şehrin Asayiş Durumu ile İlgili Toplantı”, **Milliyet**, 22 Aralık 1951, s.2.
- “Şehrin Asayiş Durumu ile İlgili Toplantı”, **Milliyet**, 22 Aralık 1951, s.2.
- “Şehrin Asayişini İçin Yeni Tedbirler Alındı”, **Milliyet**, 18 Eylül 1950, s.2.
- “Şimdilik Dokuz Vali Emekliye Ayrıldı”, **Milliyet**, 11 Haziran 1950, s.1-7.
- “Şoförler Artık Klakson Çalamayacaklar”, **Milliyet**, 5 Şubat 1951, s.2.
- “Tanzim Satışların Halk Çok Memnun”, **Milliyet**, 4 Temmuz 1953, s.1-7.
- “Türk Heyetinin Irak’taki Ziyaretleri”, **Milliyet**, 24 Kasım 1953, s.3.
- “Türk-İrak Paktı Dün İmzalandı”, **Milliyet**, 25 Şubat 1955.
- “Türk-Yunan Dostluğu Takviyeye Muhtaçtır”, **Milliyet**, 25 Nisan 1951, s.2.
- “Ucuz Evlerin İnşasına Başlanıyor”, **Milliyet**, 13 Ağustos 1950, s.1-7.
- “Vali Adaylığını Koymayacağını Bildirdi”, **Milliyet**, 24 Eylül 1957, s.1-5.
- “Vali Bir Müddet Daha Vazifesinde Kalacak”, **Milliyet**, 11 Aralık 1955, s.1.
- “Vali Bugün Gidiyor”, **Milliyet**, 5 Nisan 1953, s.2.
- “Vali Bugün Gidiyor”, **Milliyet**, 5 Temmuz 1957, s.3.
- “Vali Dün Bir Basın Toplantısı Yaptı”, **Milliyet**, 14 Mayıs 1953, s.2.
- “Vali Dün Bir Basın Toplantısı Yaptı”, **Milliyet**, 7 Ağustos 1955, s.1.
- “Vali Dün Gazetecilere Şehir İşleri Hakkında İzahat Verdi”, **Milliyet**, 21 Temmuz 1954, s.1-3.
- “Vali Dün Şehir İşleri Hakkında İzahat Verdi”, **Milliyet**, 20 Temmuz 1951, s.2.
- “Vali Eşyasını Topluyor”, **Milliyet**, 22 Kasım 1957, s.1.
- “Vali F. Kerim Gökay Dün Sabah Paris’e Gitti”, **Milliyet**, 15 Şubat 1953, s.2.
- “Vali Gökay Amerika’da”, **Milliyet**, 8 Nisan 1953, s.1-7.

- “Vali Gökay Amerika’dan Avdet Etti”, **Milliyet**, 13 Mayıs 1953, 1-7.
- “Vali Gökay Dün Belgrat’tan Döndü”, **Milliyet**, 18 Ağustos 1952, s.1-7.
- “Vali Gökay Fransa’dan Dün Döndü”, **Milliyet**, 5 Ekim 1953, s.1-7.
- “Vali Gökay Hakkındaki Şayialar”, **Milliyet**, 4 Aralık 1955, s.1.
- “Vali Gökay Takdirname Aldı”, **Milliyet**, 8 Eylül 1953, s.7.
- “Vali Hakkında Dava Açılması İsteniyor”, **Milliyet**, 30 Aralık 1955, s.1-7.
- “Vali Hedefimiz Zaferdir Diyor”, **Milliyet**, 25 Haziran 1955, s.1-7.
- “Vali İstanbul’da Belediye Var Diyor”, **Milliyet**, 24 Kasım 1955, s.1-5.
- “Vali Sebze ve Meyve Fiyatlarını Tespit Etti”, **Milliyet**, 21 Haziran 1955, s.1-7.
- “Vali ve Belediye Reisi Gökay Yarın Geliyor”, **Milliyet**, 11 Mayıs 1953, s.2.
- “Vali Yalova’ya Sebze Temine Gitti”, **Milliyet**, 28 Haziran 1955, s.1-7.
- “Valinin Bir Yıllık İcraatı”, **Milliyet**, 28 Ekim 1950, s.1-5.
- “Vilayette Dünkü Basın Toplantısı”, **Milliyet**, 25 Ekim 1951, s.7.
- “Yeni Tarifeler Dün Yürürlüğe Girdi”, **Milliyet**, 27 Haziran 1956, s.1-5.
- “Yeniler İş Başında”, **Milliyet**, 2 Şubat 1957, s.1.
- “Zabıta Memurlarına İlk Dersi Gökay Verdi”, **Milliyet**, 2 Ağustos 1956, s.3.

6. ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- http://www.ibb.gov.tr/sites/ks/tr-TR/0-Istanbul-Tanitim/konum/Pages/Nufus_ve_Demografik_Yapi.aspx, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 31.08.2010.
- <http://www.istanbul.gov.tr/?pid=71>, İstanbul Valiliği Resmi İnternet Sitesi, 26.08.2010.

EKLER LİSTESİ

Ek-1: Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul valiliği ve belediye başkanlığı görevine getirilmesi hakkında karar.

Ek-2: Başbakan Adnan Menderes'e İstanbul Fahri Belediye Reisliği unvanı verilmesi hakkında İstanbul Belediye Meclisi Kararı.

Ek-3: İstanbul vali ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul'daki et fiyatlarıyla ilgili Başbakan Menderes'e telgrafi.

Ek-4: 6/7 Eylül 1955 olayları sonrasında İstanbul'a yaptığı ziyaret sonrasında kendisine gösterilen ilgiden dolayı teşekkür eden Kiliseler Cemiyeti Başkanı Robert Tobias tarafından Fahrettin Kerim Gökay'a gönderilen telgrafın tercümesi.

Ek-5: İstanbul vali ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın Bern Büyükelçiliği'ne tayini hakkındaki karar.

Ek-6: İstanbul Şehir Rozeti yapılması hakkında İstanbul Belediye Meclisi tarafından alınan karar.

Ek-7: İstanbul vali ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın göreve getirildiğine dair 20 Ekim 1949 tarihli Cumhuriyet gazetesi haberi.

Ek-8: İstanbul vali ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın CHP'den istifa ettiğine dair 23 Ekim 1949 tarihli Cumhuriyet gazetesi haberi.

Ek-9: 1950 genel seçimleri öncesinde İsmet İnönü'nün İstanbul mitingini konu alan bir karikatür (24 Mayıs 1950 tarihli Hürriyet gazetesi).

Ek-10: Klakson Pavyonu'nu konu alan bir karikatür (22 Şubat 1952 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Ek-11: Fahrettin Kerim Gökay'ın plajlarda asayişini sağlama konusunda yaptığı denetimi konu alan bir karikatür (17 Temmuz 1952 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Ek-12: Rami'deki göçmen evlerini konu alan bir karikatür (17 Haziran 1953 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Ek-13: Asma Köprü ve Fahrettin Kerim Gökay hakkında bir karikatür (20 Ekim 1953 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Ek-14: İstanbul'da birleşik idarenin ayrılması tartışmaları hakkında bir karikatür (12 Mart 1954 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Ek-15: İstanbul'da gürültü ile mücadele önlemleri hakkında gazetelerde yer alan haberlere atıfta bulunan bir karikatür (4 Ekim 1954 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Ek-16: İstanbul'un mesken politikasını konu alan bir karikatür (30 Nisan 1955 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Ek-17: İstanbul'un sorunlarını konu alan bir karikatür (30 Haziran 1955 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Ek-18: İstanbul vali ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın 5 Aralık 1955 tarihinde istifa ettiğine dair 6 Aralık 1955 tarihli Cumhuriyet gazetesi haberi.

Ek-19: İstanbul vali ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın 5 Aralık 1955 tarihinde istifa ettiğini dair bir karikatür (7 Aralık 1955 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Ek-20: İstanbul vali ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın esnaf denetimleri hakkındaki 6 Ocak 1956 tarihli Cumhuriyet gazetesi haberi.

Ek-21: İstanbul'da birleşik idarenin ayrılması hakkında 2 Mart 1956 tarihli Cumhuriyet gazetesi haberi.

Ek-22: Fahrettin Kerim Gökay'ın Belediye Zabıtası Kimlik Kartı örneği (7 Temmuz 1956 tarihli Cumhuriyet gazetesinden).

Ek-23: İstanbul vali ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın son Avrupa seyahati dönüşü 24 Eylül 1957 tarihli Cumhuriyet gazetesi manşetinde yer alan haber.

Ek-24: İstanbul vali ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın Bern Büyükelçiliği'ne tayini hakkında 21 Kasım 1957 tarihli Cumhuriyet gazetesi haberi.

Ek-1: Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul valiliği ve belediye başkanlığı görevine getirilmesi hakkında karar.

T. C. BAŞBAKANLIK MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ Kararlar Müdürlüğü Karar sayısı 3 9947		KARAR		T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ	
Açık olan İstanbul Valiliğine İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Ordinaryüs Profesörlerinden Doktor Fahrettin Kerim Gökay'ın tayini; Bakanlar Kurulunun 18/10/1949 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.					
CUMHURBAŞKANI <i>İsmet İnönü</i>					
Başbakan <i>S. Günaltay</i>	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı <i>M. F. Köksal</i>	Devlet Bakanı -	Adalet Bakanı <i>Ş. İsmail</i>		
Millî Savunma Bakanı <i>M. F. Köksal</i>	İçişleri Bakanı <i>E. İsmail</i>	Dışişleri Bakanı <i>M. Sadık</i>	Maliye Bakanı <i>B. Özalp</i>		
Millî Eğitim Bakanı <i>T. Bayraktar</i>	Bayındırlık Bakanı <i>S. Köksal</i>	Ek. ve Ticaret Bakanı <i>M. Sadık</i>	So. ve Şu. Y. Bakanı <i>K. Bayraktar</i>		
G. ve Teşkilat Bakanı <i>S. Köksal</i>	Ticaret Bakanı <i>S. Köksal</i>	Ulaştırma Bakanı <i>S. Köksal</i>	Çalışma Bakanı <i>S. Köksal</i>	İşletmeler Bakanı <i>S. Köksal</i>	
630 18 01 3-2 425 72 8					

Ek-2: Başbakan Adnan Menderes'e İstanbul Fahri Belediye Reisliği unvanı verilmesi hakkında İstanbul Belediye Meclisi Kararı.

KARAR		052
No.	Tarih	
		İSTANBUL BELEDİYE ENCÜMENİ
		957/119
		Belediye Meclisi kararı
		M E V Z U :
		Sayın Baş Vekil Adnan Menderes Belediye Meclisinin bir şük- rân ifadesi olarak İstanbul Şehri Fahri Belediye Reisliği Unvanı- nın tevcih ve kendisine bir hatıra olmak üzere şehir amasını havi bir plâk verilmesi H.
		T A K R İ R V E K A R A R :
		Müessileri olmakla şeref duyulan ve Türk şehasının sembolü olan eşsiz İstanbul'un bir yıla yakın bir zamandanberi, özlenen inâr ve güzelleşme hareketlerine nihayet kavuşmuş bulunması sebebiyle
		Dünya çapında olan bu halisenin müsevvikî şüphesiz pek Muhterem Baş Vekilimiz Adnan Menderes olup, güzel Şehrimiz gösterilen faaliyetler neticesinde her gün biraz daha bütün ihtisâr ve hey- betile meydana çıkmakta ve bu hareketin başarılanmasında büyük emek- leri geçmişte olan Sayın Belediye Reisimiz Profesör Gökaya ve en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün hizmet edenlere Meclisçe te- şekkür edilmesi ve kıymetli Müridimiz Sayın Adnan Menderes'e Meclisin xxx bir şükran ifadesi olarak İstanbul Şehri Fahri Bele- diye Reisliği unvanının tevcihini ve kendisine bir hatıra olmak üzere Şehir amasını havi bir plâk verilmesi hakkında azanın ek- seriyetinin inzaladığı taktir Belediye Meclisinin 1/6/1957 tarih- li toplantısında okunarak uzun uzun alkışlanarak ittifakla kabu- lâ kararlaştırılmıştır. - 4 Haziran 1957
		<i>9.6.57</i>
		<i>[Signature]</i>
		<i>[Signature]</i>

M/S

Ek-3: İstanbul vali ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul'daki et fiyatlarıyla ilgili Başbakan Menderes'e telgrafi.

DEVLET BAŞKANLIĞI İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
CUMHURİYET ARŞİVİ
BAŞVEKÂLET
HUSUSİ KALEM MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı : 20/5/1954

Yazıldığı tarih: 20/5/1954
Geldiği tarih: 21/5/1954
Numarası :
İmza :

İstanbul-20/5/1954

Şifre TEL

Beyin Aşkın Menderes
Başvekil
AHARA

I-Et fiyatlarına uygulanmış zamla ile Et Dolar Kurumu-
nun çekiminde meydana gelen et baskı satışlarının bu hafta
durdurulacağı Kurumun İstanbul İhtibat Bürosuna öğlelenmektedir.
Satışlar durdurulduktan takdirde çekiminde et baskısı ve fiyatla-
rı en düşük seviyeye düşecektir. Bu bakımdan bir anlaşma en az bir
ay daha devletin serüvi olduğunu ekli buldu et fiyatlarının
veci belli biraya düşürülmüştür.

2-Başvekilöze,Ekonomi ve Ticaret Vekâletine arzetti-
miştir.

20/5/1954 gün ve 195 sayılıdır.

İstanbul Valisi
Dr.F.Kerim Gökay

Ay edilmiş
21.5.1954
my.

030	01					1	8	6
-----	----	--	--	--	--	---	---	---

Ek-4: 6/7 Eylül 1955 olayları sonrasında İstanbul'a yaptığı ziyaret sonrasında kendisine gösterilen ilgiden dolayı teşekkür eden Kiliseler Cemiyeti Başkanı Robert Tobias tarafından Fahrettin Kerim Gökay'a gönderilen telgrafın tercümesi.

T. C.					
İSTANBUL					
Vali ve Belediye Başkanı DEVLETİ					
hususî					
CUMHURİYET ARŞİVİ					
A7					
Telgraf Tercümesi					
28 Kasım 1955					
Dr. Fahrettin Kerim Gökay					
İstanbul Valisi-Şişli					
6 Eylül mandurları için İstanbul'a yaptığımız ziyaret esnasında bize karşı gösterilen nazik alakaya birçok teşekkürler Stop yakında sellerin yapılmış olduğunu tahribata ait yazılar okuduk Stop Rütin bunlarla vakinen alakadar olduğumuzdan ve ki iseler yoluyla elimizden geldiği kadar yardım yapmayı arzu ettiğimizden emin olabilirsiniz					
Kiliseler Cemiyeti Başkanı					
Robert Tobias					
030	04		19	111	13
2					

Ek-5: İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın Bern Büyükelçiliği'ne tayini hakkındaki karar.

T. C.
BASVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı
4
9707

KARARNAME

İstanbul Vali ve Belediye Reisi Ordünaryüs Profesör Dr.Fahrettin Kerim Gökay'ın Bern Büyükelçiliğine tayini; Hariciye Vekâletinin 20/11/1957 tarihli ve 100004/501 sayılı yazısı üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 20 / II/1957 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR
L. Ş. Ş. Ş.

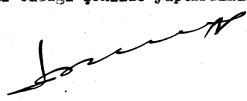
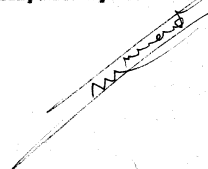
Eki

030 18 01 14A 53 4

Basvekil Devlet Vekili Devlet Vekili Devlet Vekili Devlet Vekili
Adliye Vekili Millî Müdafaa Vekili ve Adliye V.V. Dahilîye Vekili Hariciye Vekili Maliye Vekili
Maarif Vekili Nafia Vekili ve Hariciye V.V. Tarım Vekili Şeh. ve İc. Muz. Vekili Güm. ve İnb. Vekili
Ziraat Vekili Mühürat Vekili Çalışma Vekili Sosyal Vekili ve Galatasaray V.V.

Dozuya No:
1-51
1328

Ek-6: İstanbul Şehir Rozeti yapılması hakkında İstanbul Belediye Meclisi tarafından alınan karar.

KARAR		İSTANBUL UMUMİ MECLİSİ DAİMİ ENCÜMENİ 100000 103
No.	Tarih	
955/152		
Umumi Meclis kararı		
MEVZU : Şehir rozeti yapılması Hk.		
TEKLİF VE KARAR : Bütün memleketlerde şehirlerin kendilerine ait rozetleri bulunduğundan alakalı Devlet Makamları ve Sanatkarlarla istişare edilerek hazırlanan ve Tarihi Rumelihisarını ihtiva eden nümunesi bağlı rozetin şehir rozeti olarak kabulü hakkındaki Vali ve Belediye Reis Vekili/teklifi Umumi Meclisin 1/6/955 tarihli toplantısında okunarak cereyan eden müzakere neticesinde Şehir Rozetinin teklife bağlı olduğu şekilde yaptırılması kararlaştırılmıştır.		
		
		
Umumi Meclisin 1/6/955 gün ve 955/152 sayılı kararı mucibince muktezi muamelenin acele ifası ve lüzumlu formalite ikmali için Dahiliye Vekâletine acele yazılması Sayın Vali ve Belediye Reis Vekili tarafından emredilmiştir. Buna göre muktezi muamelenin ifası ricasıle Levazım Müdürlüğüne takdim.		
U.M.Z. ve Muamelât Müdürü V. İbrahim Supçun		
NOT: Mühür ve imzasız çıktılar muteber değildir.		

Ek-7: İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın göreve getirildiğine dair 20 Ekim 1949 tarihli Cumhuriyet gazetesi haberi.

Yeni İstanbul Valisi Ord. Prof. Fahreddin Kerim Gökay, dün müseyahanesinde yeni İstanbul milletvekili Ekrem Amacıo tebriklerini kabul ederken -benim de sizi tebrik etmem lâzım- diye

Prof. Fahreddin Kerim İstanbul Valisi oldu

Prof. Üniversiteden istifa ediyor,
Demokratlar kanuna uyarak
C.H.P. den de istifasını istiyorlar

Tayini memnuluk uyandıran yeni Valinin ilk demeci:
"Bu vazifeyi İstanbul halkına hizmet için kabul ettim."

Dr. Lütfi Kırdarın Manisa milletvekilliğine seçilmesi üzerine seçilen İstanbul Valisi ve Belediye Başkanlığına tayin edilecek olan hakkında bir çok tahmin ve spekülasyonlar yapılmıştı. İşte bu tahminler doğrultusunda, bu tahminlerin doğruluğunu gösteren haberler yayılmaya başlandı. Anadolun Ajansı da bu günün İstanbul Valiliğine Üçüncü sınıf hastalıkları Ordinaryüs profesörü Dr. Fahreddin Kerim Gökayın tayinini bildirdi. Bu tayin beklenmi-

— Arızın Sa. 4. S. 7 de —

Ek-8: İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Fahreddin Kerim Gökay'ın CHP'den istifa ettiğine dair 23 Ekim 1949 tarihli Cumhuriyet gazetesi haberi.

Vali ve Belediye Reisi Fahreddin Kerim Gökay gazeteciler arasında

Vali, kanuna uyararak "C.H.P., den istifa etti

Prof. Fahreddin Kerim, dün k gazeteciler toplantısı yaptı ve şehir hizmetleri hakkındaki düşüncelerini anlattı, suallere cevap verdi

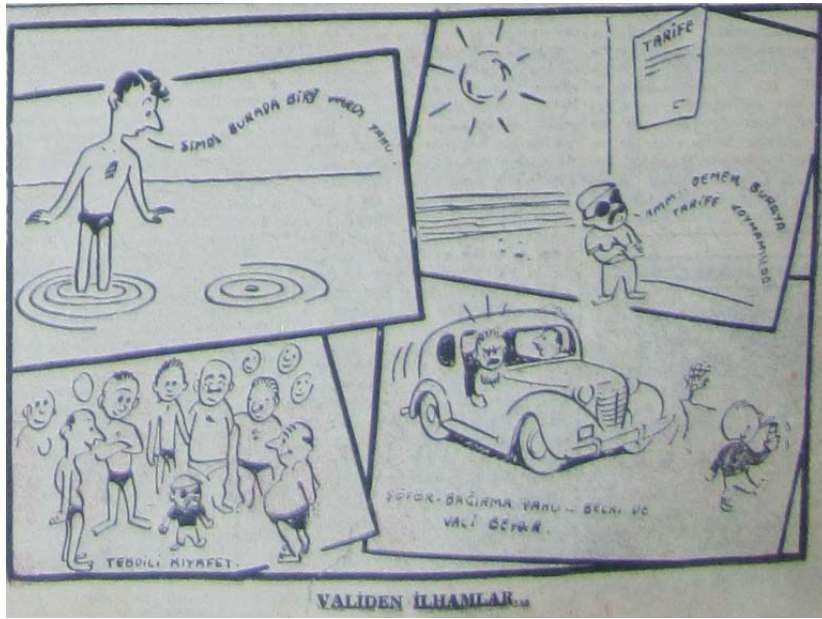
Ek-9: 1950 genel seçimleri öncesinde İsmet İnönü'nün İstanbul mitingini konu alan bir karikatür (24 Mayıs 1950 tarihli Hürriyet gazetesi).

Ek-10: Klakson Pavyonu'nu konu alan bir karikatür (22 Şubat 1952 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Ek-11: Fahrettin Kerim Gökay'ın plajlarda asayişini sağlama konusunda yaptığı denetimi konu alan bir karikatür (17 Temmuz 1952 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

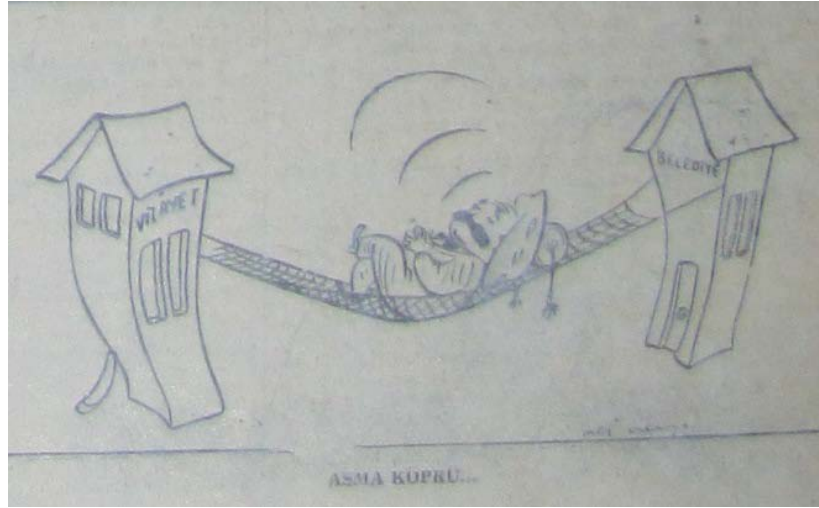

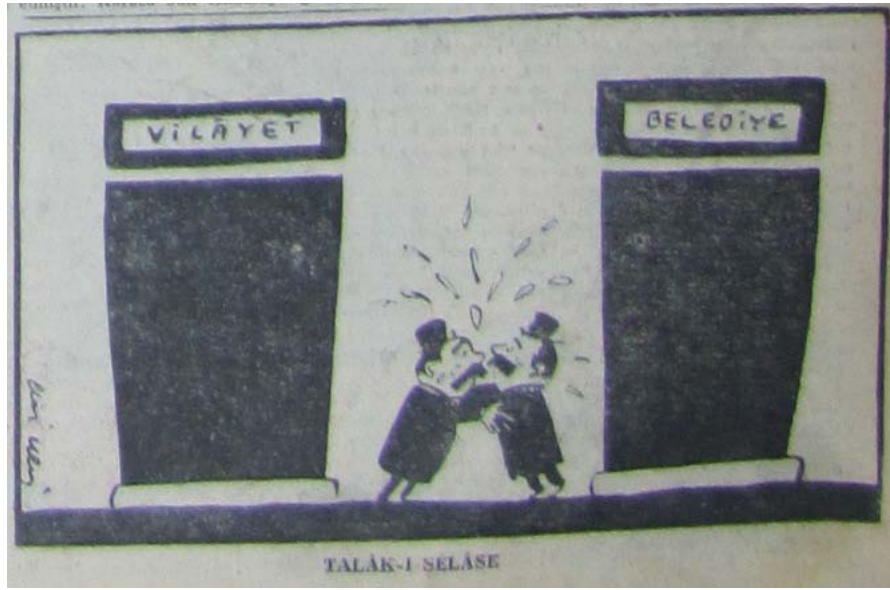
Ek-12: Rami'deki göçmen evlerini konu alan bir karikatür (17 Haziran 1953 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Ek-13: Asma Köprü ve Fahrettin Kerim Gökay hakkında bir karikatür (20 Ekim 1953 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Ek-14: İstanbul'da birleşik idarenin ayrılması tartışmaları hakkında bir karikatür (12 Mart 1954 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Ek-15: İstanbul'da gürültü ile mücadele önlemleri hakkında gazetelerde yer alan haberlere atıfta bulunan bir karikatür (4 Ekim 1954 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

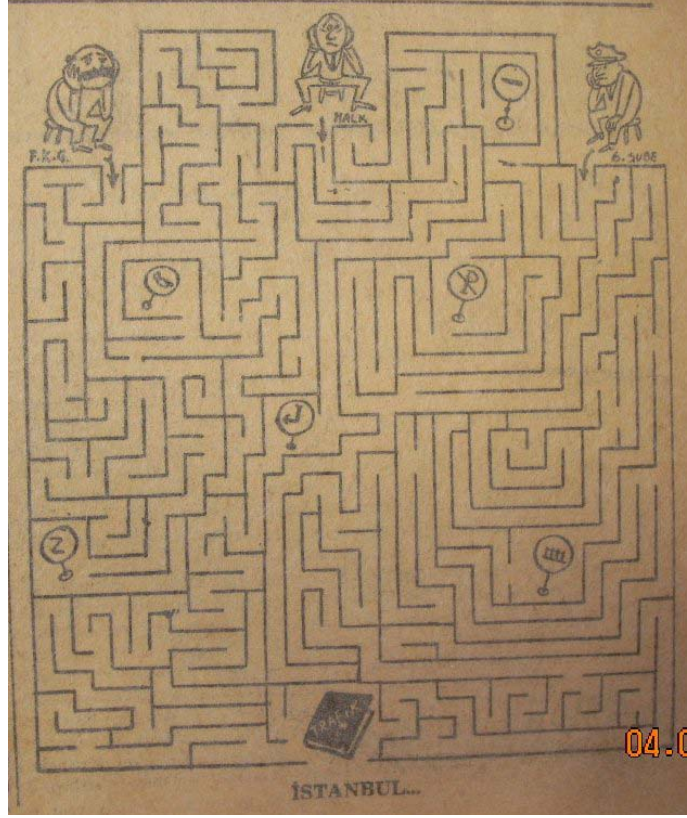

Ek-16: İstanbul'un mesken politikasını konu alan bir karikatür (30 Nisan 1955 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Ek-17: İstanbul'un sorunlarını konu alan bir karikatür (30 Haziran 1955 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Ek-18: İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın 5 Aralık 1955 tarihinde istifa ettiğine dair 6 Aralık 1955 tarihli Cumhuriyet gazetesi haberi.

Ek-19: İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın 5 Aralık 1955 tarihinde istifa ettiğine dair bir karikatür (7 Aralık 1955 tarihli Cumhuriyet gazetesi).

Ek-20: İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın esnaf denetimleri hakkındaki 6 Ocak 1956 tarihli Cumhuriyet gazetesi haberi.

Dikkat, Vali kol geziyor!

Gösterilmeyen faturalar ve değiştirilen etiketler

1- Fiat etiketleri bizde, nümayiş ve mitinglerde güğüse takılan rozetlere benziyor. Rozetler, nümayiş sona erdi mi, haydi sepete.. Fakat etiketler öyle değil: Vali Gökay teftişini bitirip uzaklaştırmı, itina ile saklanıyor; bir ikinci teftişe kadar... İşte aşağıda ispatı: Valinin geleceğini haber alan sebzeçi, etiketleri yerli yerine koymakla meşgul!

2- Fakat, bazan şeytan insanın ayağını dolandırıyor: İşte aşağıda bir kasab, teftişin heyecanı ve korkusu içinde yaptığı bir yanlışlıkla suçunu ortaya koymuş: Etiketle

kuzunun alış fiyatı 415, satış fiyatı ise 400!

Nerede o hovarda esnaf?

3- Vali Gökay yukarıdaki resimde hayretler içinde: «90 ve 100 liraya ayakkabı mı olur? Bunları fahiş fiatla nasıl satarsınız?» diyor. Sayın Gökayın teftişten teftişe pazara uğradığı nasıl da belli! Vatandaş, bu fahiş fiatlara öylesine alıştı ki, hiç şikâyet etmiyor ve büyük bir sabırla - fakat büyük bir ızdırabla - sineye çekiyor. 90, 100 liraya pabuç satan muhtekir de bir gün «pabuç pahalı» diyip insafa gelecek mi? O günü hasretle bekliyoruz.

Ek-21: İstanbul'da birleşik idarenin ayrılması hakkında 2 Mart 1956 tarihli Cumhuriyet gazetesi haberi.

Ek-23: İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın son Avrupa seyahati dönüşü 24 Eylül 1957 tarihli Cumhuriyet gazetesi manşetinde yer alan haber.

33 üncü yıl Sayı 11.911

Cumhuriyet

KURUCUSU: YUNUS NADI

Telgraf ve postla yazılabilir. Cumhuriyet Gazetesi — Pazar Baskısı Herkesin İçin. 148
Ticaret Sicil No: 22459. Yayıncı: YAKIN DOĞU YA BİYOCARACILIK KEM

Salı: 24 Eylül 1957

TEKNİK SANAT
ALMAN

Gökay geldi ve «İstifa etmedim, istifayı asla düşünmüyorum» dedi

Valinin D.P. den milletvekili adaylığına talib olduğu hakkında İç İşleri Bakanına atfolaran demeç böylece teyit edildi

İstanbul halkı Gökayı büyük tezahüratla karşıladı

Bütün partilerin ve siyaset adamlarının memleketin kalkınması davasında mutabık olduğunu söyleyen İnönü ancak kalkınma planı, programı ve ayarlı olmalıdır, dedi

Kemal Hadımlı Konya D.P. adayı

Konya D.P. Milletvekili Kemal Hadımlı Konya D.P. adayı olarak milletvekili seçilmiştir. Hadımlı, Konya'da büyük bir başarı kazanmıştır.

İstifa eden memurlar

Seçimlerde adaylıklarını oynayan yüksek dereceli memurların sayısı hayli kabarmıştır.

İnönü Tuncelinde de konuştuktan sonra dün uçakla Ankaraya döndü

Sandık sayısı 100 bin

2 mahallî parti sandıkbaşları muhtahallerine büyük önem veriyor bu konuda teşkilatlarına talimatler gönderdiler.

Çelikbaş, 20 ild kazanacağız, dedi

4 Eylül bayramnamesi talib olıncak

Hür. P. girenler

Saklık Bakanlığı Müfettişleri, Milyonlarca Türk Halkı Hür. P. girenler için adanmışlardır.

Profesör Gökay mebusluğu seçti

İç İşleri Vekili Gökayın namzet gösterileceğini tahmin ettiler

Aylarca evvel arada vakti şüpheli mebus teklifi üzerine sandık gereğini imzalamış bir yazın veldişine söyleyen vali: «Nitekim bu teklif bu akşam dahi tekrarlanmıştır. Fakat o günden bugüne çok zaman geçmiştir, şüpheli teklifi iddia etmez» dedi.

NATO'nun «Derinsu» talimatı başlıyor

İtalya'nın «Derinsu» talimatı başlıyor. NATO'nun «Derinsu» talimatı başlıyor. İtalya'nın «Derinsu» talimatı başlıyor.

Gökay'ın «Cumhuriyet»e dün geceki beyanati

Aylarca evvel arada vakti şüpheli mebus teklifi üzerine sandık gereğini imzalamış bir yazın veldişine söyleyen vali: «Nitekim bu teklif bu akşam dahi tekrarlanmıştır. Fakat o günden bugüne çok zaman geçmiştir, şüpheli teklifi iddia etmez» dedi.

Secmen kütükleri askıdan indirildi

Secmen kütükleri askıdan indirildi. Secmen kütükleri askıdan indirildi.

10.03.20

Müdü

C.H.P. ye

Bedi Şingüç, 7
beri yuhindide.

Ek-24: İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın Bern Büyükelçiliği'ne tayini hakkında 21 Kasım 1957 tarihli Cumhuriyet gazetesi haberi.

VALİ GİTTİ ELÇİ GELDİ

Gökay: «9 seneye yakın İstanbul hizmetinde bulunmak benim için bir bahtiyarlıktır» dedi

Elçi Gökay Ankara dönüşü Yeşilköyde

Dün saat tam 19 da hava alanına İnen T. H. Yollarının Ankara uçak yolcuları arasında bir sabık Vali, bir de Büyük Elçi bulunuyordu. Bu, 8 sene 1 ay 4 gün İstanbul Vali ve Belediye Reisiği yapan, alana indiği anlarda Ankara Radyosunun haber bülteniyle Bern Büyük Elçiliğine tayin edildiği bildirilen Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökaydı.

İçişleri merdivenlerinden ağır ağır inen Gökay, kendisini karşılamaya gelen Vîlayet erkânı, Emniyet Müdürü ve basın mimnesillerinin teker teker elini sıktıktan sonra: «- Bu soğuk gecede neden hüralara kadar gelmek zahmetine katıldınız» dedi. Yüzünden tebessümü etkik oluyordu, ama, bu her zamanki tebessümü değildi. Tekrar hava çok soğuk diye lâfa buşladı, fakat emelinin sonunu getirmeden bir gazeteci: «- Ankarada da havalar soğuk mu diye söze karıştı. Gökay, cevaben: «- Benim bahsettiğim, palto giydi ren soğuklar» dedi ve sözlerine şu şekilde devam etti: «- Siz galiba 19 ajnasını dinlemediniz, ben de dinlemedim ama, ajansın bir şeyler söylemesi lazımdı...» «- Dinliyemedik ama, söyleyeceklerinden haberimiz var.» Yeni Büyük Elçi bu cevap üzerine «- Biraz basın kuşları ile görüşelim» diyerek şeref salonuna doğru yürüdü. Salonun en köşedeki koltuğuna yerleştikten sonra şu şekilde konuşmaya başladı: «- Bir hayli de kalabalık gelmiş...